

В. О. Бусол
А. Ф. Євтушенко
Д. І. Бондаренко
В. А. Ситнік

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ СПРАВИ

В. О. Бусол, А. Ф. Євтушенко, Д. І. Бондаренко,
В. А. Ситнік

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ СПРАВИ

ПІДРУЧНИК

*Затверджено Міністерством аграрної політики України
як підручник для підготовки фахівців в аграрних вищих
навчальних закладах I—II рівнів акредитації напрямку 1305
«Ветеринарна медицина»*

Київ
Культурно-освітній, видавничо-поліграфічний центр «Златояр»
2005

ББК 48я73

О-64

Організація ветеринарної справи: Підручник для аграрних вищих навчальних закладів I—II рівнів кредитації / В.О.Бусол, А.Ф.Євтушенко, Д.І.Бондаренко, В.А.Ситнік. — К.: Культурно-освітній, видавничо-поліграфічний центр «Златояр», 2005. — 348 с.
ISBN 966-628-088-4

У підручнику, виданому вперше в незалежній Україні, на основі узагальнення останніх досягнень науки та практики викладені загальні теоретичні основи, методологічні принципи організації ветеринарної справи. Приводиться матеріал з Ветеринарного законодавства в Україні, організації служби ветеринарної медицини та матеріально-технічного її забезпечення, організації ветеринарного контролю та підприємницької діяльності у ветеринарній медицині, економіки ветеринарних заходів і ветеринарного діловодства.

Підручник розрахований на студентів відділень ветеринарної медицини вищих аграрних навчальних закладів освіти I—II рівнів акредитації та практичних фахівців ветеринарної медицини.

Автори: *Бусол В.О.*, доктор ветеринарних наук, професор, зав. кафедри організації, економіки, менеджменту та маркетингу у ветеринарній медицині НАУ, академік УААН, ААН Республіки Білорусь, Російської АСГН;
Євтушенко А.Ф., кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри організації, економіки, менеджменту та маркетингу у ветеринарній медицині НАУ, заслужений ветеринарний лікар УРСР;
Бондаренко Д.І., кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри організації, економіки, менеджменту та маркетингу у ветеринарній медицині НАУ;
Ситнік В.А., кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри організації, економіки, менеджменту та маркетингу у ветеринарній медицині НАУ.

Рецензенти: *Шульга П.Г.*, доцент кафедри епізоотології та інфекційних хвороб БЦДАУ;
Скопінцева Г.В., викладач ветеринарних дисциплін Технологіко-економічного коледжу БЦДАУ, спеціаліст I категорії, магістр;
Вчорашній О.Г., викладач вищої категорії, завідувач відділення ветеринарної медицини ВСП НАУ «Немішаївський агротехнічний коледж».

ISBN 966-628-088-4

© Бусол В.О., Євтушенко А.Ф.,
Бондаренко Д.І., Ситнік В.А., 2005
© КОВПЦ «Златояр», 2005

Передмова

Багатоукладність форм власності та господарств, які займаються виробництвом тваринницької продукції і сировини, вимагає застосування різних форм та методів ветеринарного обслуговування, вдосконалення взаємовідносин ветеринарних закладів і спеціалістів з тваринницькими господарствами, переробними підприємствами, підвищення професійного рівня спеціалістів ветеринарної медицини.

У системі ветеринарної освіти дисципліна «Організація ветеринарної справи» займає особливе місце. Спираючись на економічну теорію, економіку та організацію агропромислового комплексу, клінічні ветеринарні науки, вона розробляє принципи і форми організації ветеринарної справи в сучасних умовах.

Предметом організації ветеринарної справи є основні положення законодавства з питань ветеринарної медицини та ветеринарних заходів, планування, економіки, ветеринарного контролю та нагляду і діловодства, фінансування, ветпостачання та ветбудівництва, підприємницької діяльності у ветеринарній медицині.

Поряд з клінічними дисциплінами організація ветеринарної справи складає необхідний елемент заключного формування фельдшера ветеринарної медицини — організатора та виконавця ветеринарних заходів.

Підготовлений підручник з організації ветеринарної справи є першим навчальним посібником у незалежній Україні, написаним українською мовою, який відповідає типовій програмі з організації ветеринарної справи із спеціальності 1305 «Ветеринарна медицина» в аграрних вищих навчальних закладах 1—2 рівнів акредитації, затвердженій Міністерством аграрної політики України у 2003 р., а також прийнятим новим нормативно-законодавчим документам, правовим актам з організації ветеринарної справи та накопиченим новим науковим даним.

Розрахований підручник на студентів, які навчаються за цією програмою із спеціальності «Ветеринарна медицина» у вищих аграрних закладах освіти 1—2 рівнів акредитації.

Підручник підготовлений викладачами кафедри організації, економіки, менеджменту та маркетингу у ветеринарній медицині Національного аграрного університету.

Передмову, вступ, розділи 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9 написав кандидат ветеринарних наук, доцент А. Ф. Євтушенко; розділ 7 — доктор ветеринарних наук, професор, академік Української академії аграрних наук (УААН) В. О. Бусол; кандидат ветеринарних наук В. А. Ситнік; розділ 10 — кандидати ветеринарних наук, доценти Д. І. Бондаренко та А. Ф. Євтушенко.

Вступ

Сучасна держава не може обійтися без чітко організованої служби ветеринарної медицини. Необхідність систематично розвивати тваринництво з метою забезпечення населення повноцінними та доброякісними продуктами харчування і виробами із шерсті, шкіри чи інших видів тваринницької сировини, завдання захисту людей від хвороб, спільних для людини та тварини, нагально вимагають постійного вдосконалення ветеринарної справи. Це витікає з потреб суспільства, із завдань розвитку матеріального виробництва.

З метою розкриття завдань і суті дисципліни «Організація ветеринарної справи» необхідно привести визначення таких понять, як ветеринарна медицина, ветеринарна справа, служба ветеринарної медицини.

Ветеринарна медицина згідно з Законом України «Про ветеринарну медицину» має таке визначення. Це галузь науки та практичних знань про хвороби тварин, їх профілактику, діагностику та лікування, визначення ветеринарно-санітарної якості та безпеки продукції тваринного і рослинного походження, діяльність, спрямована на збереження здоров'я і продуктивності тварин, запобігання хворобам і захист людей від захворювань, спільних для тварин і людей.

З іншого боку, під терміном «ветеринарна медицина» розуміють науково обґрунтовану систему заходів боротьби з хворобами тварин, що сприяє розвитку тваринництва та збільшенню виробництва його продукції, а також попередженню захворювань людей хворобами, властивими людині і тваринам.

Інколи кажуть про ветеринарну медицину маючи на увазі систему ветеринарних органів, установ та організацій, об'єднаних структурно для здійснення вказаних заходів.

Ветеринарна справа — галузь діяльності людини, що склалася історично, спрямована на збереження та зростання поголів'я домашніх і промислових тварин, перш за все лікувально-профілактична робота спеціаліста ветеринарної медицини.

Поняття ветеринарна справа аналогічне іншому близькому поняттю «служба ветеринарної медицини» — це діяльність людей у галузі ветеринарної медицини. Цей термін може означати організовану групу спеціалістів ветеринарної медицини, об'єднаних рамками одного господарства, підприємства, однієї системи (відомства), адміністративної одиниці чи території, пов'язаних єдністю виробничих та спеціальних завдань (служби ветеринарної медицини агрофірми, птахофабрики, промислового комплексу, м'ясокомбінату, району, області тощо).

Предмет «Організація ветеринарної справи» був уведений у навчальний план в аграрних навчальних закладах з 1939—1940 навчального року.

Організація ветеринарної справи — навчальна дисципліна, яка вивчає завдання та організаційні форми служби ветеринарної медицини, порядок планування і організації ветеринарних заходів, узагальнює передові методи роботи ветеринарних органів, розробляє принципи і форми організації ветеринарної справи в сучасних умовах, а також економіку ветеринарної справи.

Предметом науки є як теоретичні, так і практичні аспекти організації, планування, фінансування та матеріально-технічного забезпечення ветеринарної медицини.

Успіх всієї роботи спеціаліста ветеринарної медицини залежить не лише від уміння працювати з людьми, правильного планування, організації та здійснення ветеринарних заходів, економічного обґрунтування засобів і методів їх проведення.

Все це вимагає вдосконалення організаційно-економічної підготовки студентів на відділеннях ветеринарної медицини.

Стан ветеринарної справи визначається громадським устроєм, рівнем виробництва, розвитком науки та культури,

ветеринарної освіти, забезпеченістю кадрами спеціалістів, розвитком мережі установ ветеринарної медицини, їх матеріально-технічним забезпеченням. Ветеринарна справа, зазвичай, краще організована в тих країнах, де вона знаходиться в руках держави, спрямовується та регулюється загальнодержавним законодавством з питань ветеринарної медицини.

Об'єкти ветеринарної діяльності

Головним об'єктом діяльності працівників ветеринарної медицини та, звичайно, основним об'єктом досліджень у ветеринарній науці є домашні та промислові тварини, включаючи звірів, птахів, риб та бджіл. За питомою вагою на першому місці серед цих об'єктів — сільськогосподарські тварини, які є одним із засобів виробництва в сільському господарстві.

Проте здоров'я тварин, їх нормальна продуктивність залежить від численних факторів і перш за все від умов їх утримання, годівлі та виробничого використання. Завдяки цьому коло об'єктів ветеринарної діяльності окрім тварин включає:

- тваринницькі будівлі;
- пасовища та місця напування, територія ферм;
- продукти та сировина тваринного походження;
- підприємства з забою тварин, переробки тваринницької продукції, місця торгівлі цією продукцією;
- транспортні засоби, що використовуються для перевезення тварин, продукції та сировини тваринного походження.

Спеціалісти ветеринарної медицини впливають на вказані об'єкти різними способами чи методами, головною, кінцевою метою яких є забезпечення, збереження чи відновлення здоров'я тварин, їх нормальної продуктивності чи працездатності, а також попередження захворювань людей хворобами, що передаються від тварин людині, та харчових токсикоінфекцій. У цьому суть ветеринарних заходів, ветеринарної справи.

Ветеринарна справа тісно пов'язана з багатьма галузями народного господарства, в тому числі і з охороною здоров'я. Цим визначається важливе народногосподарське та соціальне значення ветеринарної справи. Найбільш важлива її роль у

таких галузях, як тваринництво; промисловість, що переробляє продукцію тваринництва (м'ясна, консервна, холодильна, молочна) та сировину тваринного походження (з обробітку шерсті, шкір, утилізаційна); транспорт (залізничний, водяний, повітряний, автомобільний), пов'язаний з перевезенням тварин та продукції тваринного походження; торгівля тваринами та сирими продуктами тваринництва; імпорт і експорт.

Ветеринарна справа займає певне місце і в обороні держави. На сьогодні це в першу чергу робота спеціалістів ветеринарної медицини із забезпечення благополуччя тваринництва військових господарств, організація заходів із захисту тварин від дії зброї масового ураження, з надання допомоги ураженим тваринам, а також проведення пов'язаних з цим ветеринарно-санітарних заходів з охорони особового складу армії від токсикоінфекцій чи будь-яких хвороб.

Економічне значення ветеринарної справи визначається, з одного боку, збитками, які завдають тваринництву хвороби, загибель худоби та птахів, а з іншого боку, тим ефектом, який дають ветеринарні заходи у скороченні цих збитків.

Практика засвідчує, що ефективність ветеринарних заходів вища там, де краще організована ветеринарна справа.

Правильна організація ветеринарної справи — це чітка структурна побудова всієї системи організацій та установ ветеринарної медицини, без чого неможливе успішне та своєчасне проведення ветеринарних заходів; це правильна, що базується на новітніх досягненнях науки та практики, побудова ветеринарних заходів, які забезпечують їх найбільшу ефективність; при якій останні органічно зливаються з виробничими процесами у тваринництві, що забезпечує високу ветеринарну культуру та підвищення продуктивності праці на фермах.

Особливостями організації ветеринарної справи в Україні є:

— державна форма організації ветслужби (керівна, організуюча та контролююча функції);

— єдність служби ветеринарної медицини, що досягається єдиним керівництвом ветеринарною справою Державним департаментом ветеринарної медицини (ДДВМ) Мінагрополітики;

- профілактичне спрямування ветеринарної діяльності;
- плановість ветеринарних заходів у боротьбі з хворобами тварин;
- єдність ветеринарної науки та практики;
- широка участь у ветеринарній справі працівників тваринництва і органів виконавчої влади;
- активне співробітництво з органами охорони здоров'я у боротьбі з хворобами, спільними для людини та тварини;
- поглиблення співробітництва ветеринарної служби країни з ветслужбами зарубіжних країн і міжнародними веторганізаціями;

Протягом тривалого часу уряд неодноразово розглядав питання ветеринарної медицини та приймав рішення з подальшого вдосконалення ветеринарної справи в державі і покращення ветеринарного обслуговування тваринництва.

Важливу роль відіграли постанови уряду «Про покращення ветеринарної справи та посилення державного ветеринарного контролю в державі» (1963), «Про заходи щодо покращення ветеринарного обслуговування тваринництва» (1978), «Про подальше покращення організації та підвищення ефективності ветеринарного обслуговування» (1985).

Не легкі часи пережила ветеринарна медицина України після розпаду Радянського Союзу. Особливо незадовільний стан склався з забезпеченням засобами захисту тварин, зокрема біопрепаратами.

За останні роки багато зроблено з покращення матеріально-технічної бази науково-дослідних та практичних установ ветеринарної медицини, забезпечення їх сучасними приладами і обладнанням, покращення умов праці спеціалістів.

Вперше на терені незалежних держав СНД в Україні був розроблений і введений в дію у 1993 р. Закон України «Про ветеринарну медицину», а 5 грудня 1996 р. та 15 листопада 2001 р. згідно постанов Верховної Ради України прийняті зміни до цього закону.

Стосовно розвитку Закону України «Про ветеринарну медицину» лише останнім часом видано 19 постанов Кабінету Міністрів України.

Вагомий внесок у становлення ветеринарної медицини в Україні, покращення організації ветеринарної справи,

підготовку законодавчих актів з питань ветеринарної медицини зробили керівники служби держави М. І. Горбань, Є. І. Дубровін, С. Р. Дідовець, П. П. Достоєвський та роблять сьогодні голова Державного департаменту ветеринарної медицини Мінагрополітики України, головний державний інспектор ветеринарної медицини України П. І. Вербицький.

Нині у нашій державі є понад 5,5 тис. установ державної ветеринарної медицини. В усіх галузях народного господарства працює понад 50 тис. спеціалістів ветеринарної медицини. Щороку 12 факультетів ветеринарної медицини вищих навчальних закладів випускають 1600 лікарів, а 29 технікумів, коледжів — понад 2,1 тис. в рік фельдшерів ветеринарної медицини.

Координацію та науково-методичне керівництво дослідженнями в галузі ветеринарної медицини здійснює відділення ветеринарної медицини Української академії аграрних наук (УААН).

Переважну більшість наукових досліджень у державі забезпечують п'ять науково-дослідних інститутів: Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини УААН (м. Харків); Державний науково-дослідний контрольний інститут ветеринарних препаратів та кормових добавок (м. Львів); Інститут ветеринарної медицини УААН (м. Київ); Державний науково-дослідний інститут біотехнології і штамів мікроорганізмів (м. Київ); Інститут епізоотології УААН (м. Рівне).

Велике значення в пропаганді та впровадженні досягнень науки і передової практики має започаткований в незалежній Україні фаховий друк. Питання ветеринарної медицини висвітлюється в реферативному журналі, «Ветеринарній газеті» та газеті «Здоров'я тварин і ліки», збірниках наукових праць науково-дослідних інститутів та вищих навчальних закладів.

Особливе місце займає щомісячний виробничо-науковий журнал «Ветеринарна медицина України», що видається накладом понад 15 тис. примірників.

З багатьох напрямків ветеринарної науки, переважної більшості навчальних дисциплін створені фундаментальні монографії, довідники для спеціалістів ветеринарної медицини, підручники та навчальні посібники державною мовою.

Указом Президента України від 1 листопада 2001 р. за №1035/2001 встановлене професійне свято «День працівників ветеринарної медицини», яке відзначається щорічно у другу неділю серпня, а указом Президента України від 30 квітня 2002 р. за №426/2002 запроваджене почесне звання «Заслужений працівник ветеринарної медицини України».

Серед перших нагороджених лікарі ветеринарної медицини А. В. Березовський, В. М. Герун, В. М. Горжеєв, І. О. Горячев, Є. І. Єфімов, О. М. Костіков, М. М. Круглик, М. Ф. Курило, О. В. Ляшко, Ю. Ю. Садварі, В. Ю. Чумаченко, В. В. Шуба, Ю. С. Яковлев.

Побудова курсу «Організація та економіка ветеринарної справи»

Дисципліна «Організація ветеринарної справи» знайомить студентів факультетів ветеринарної медицини з організацією ветеринарної справи, роботою установ та спеціалістів ветеринарної медицини у відповідності з завданнями розвитку тваринництва у державі, з ветеринарним законодавством та принципами планування ветеринарної справи, а також навчає майбутніх фельдшерів ветеринарної медицини організації ветеринарних заходів у господарствах, у промисловості, на транспорті, державному кордоні та складанню і веденню основної ветеринарної документації.

Організація ветеринарної справи поділяється на загальну та спеціальну частини. Загальна частина передбачає вивчення загальних організаційних питань: короткої історії розвитку ветеринарної медицини в державі, законодавства з питань ветеринарної медицини в Україні, державного управління в галузі ветеринарної медицини в Україні, принципів планування та економіки ветеринарних заходів. Вивчення решти питань згідно з типовою програмою передбачене у спеціальній частині — це важливі і потрібні питання, які не розглядалися ні однією дисципліною чи предметом.

Організація ветеринарної справи тісно пов'язана з іншими дисциплінами, в першу чергу з епізоотологією та інфекційними хворобами, паразитологією, ветсанекспертизою, зоогігієною, акушерством, хірургією, зоотехнією та ін.

Коротка історія виникнення і становлення законодавчих актів з питань ветеринарної медицини

Ветеринарна медицина, її започаткування у вигляді народної практики в лікуванні худоби виходить з далекого минулого. Ще в IV столітті до нашої ери вчений Стародавньої Греції Аристотель описав сап як заразну хворобу коней. Збереглися перші повідомлення про сибірку (979 р.), про сказ (1077 р.).

Протягом багатьох століть, починаючи з періоду до нашої ери і аж до XVIII—XIX ст., ветеринарна справа на території нашої держави розвивалася надзвичайно повільно і перебувала, по суті, в зародковому стані.

Мова йде про примітивну лікувальну допомогу, яку надавали скотарі, пастухи. Перші повідомлення про лікування тварин з'явилися у слов'ян, що жили на берегах Балтійського моря, Дніпра, Дунаю. Народна практика в лікуванні худоби, без сумніву, відіграла позитивну роль.

Проте, не дивлячись на це, люди протягом тривалого часу були безпорадними у боротьбі з заразними хворобами, які спричиняли в різні часи величезний збиток конярству та скотарству.

Перші представники ветеринарної спеціальності — «коневіе лікарі», «кровопуски», «коновали» та інші, що займалися лікуванням тварин, — з'явилися у XV столітті.

Хвороби тварин та людини, в т. ч. заразні, відомі з глибокої давнини і називалися тоді «моровими» чи «пошесними» (в давніх арабських рукописах сибірка іменувалася як «шоста єгипетська виразка» або як «персидський вогонь»).

Проте в ті часи не могло бути і мови про будь-які законодавчі акти, інструкції у зв'язку з низьким рівнем пізнань про суть хвороб. Для цього знадобилися тисячоліття.

Появу перших указів з питань ветеринарної медицини варто віднести до XV—XVI століть, що було обумовлене спустошливими епізоотіями сибірки, чуми великої рогатої худоби та інших інфекційних хвороб.

У 1711—1714 рр. у Європі загинуло від чуми 1,5 млн. голів великої рогатої худоби, в Голландії за ці роки від чуми загинула майже вся велика рогата худоба.

У зв'язку з таким становищем до XVI століття відноситься введення на Русі карантину по боротьбі з епідеміями та епізоотіями («моровими повітряними»):

- влаштування застав навколо заморних місць;
- ізоляція хворих тварин, закопування трупів;
- використання деяких засобів та способів дезінфекції.

Зокрема до 1602 р. відноситься розпорядження царя Бориса Годунова про влаштування прикордонних застав «по всьому Смоленському тракту з Литвою у зв'язку з виниклою там «моровою хворобою», щоб ніхто з Литви та в Литву не ходив». Це був початок організації прикордонних застав та охорони кордонів держави.

У 1640 році видається перший урядовий указ «Про попередження від загибелі тварин та людей від хвороб», у якому викладені перші організаційні, профілактичні, протиепізоотичні та протиепідемічні заходи по боротьбі з сибіркою в Росії.

У подальшому видається ще кілька указів сенату з інфекційних хвороб. В указі від 1761 р. вимагалось, щоб мешканці Петербурга віддавали заразну худобу поліції, «яка б, розстрілявши її, заривала у глибокі ями», а також «Про боротьбу з загибеллю худоби».

Перші законодавчі акти стосувалися окремих небезпечних хвороб, відповідальність за їх виконання була покладена на поліцію та приватних власників худоби.

У ті часи ще не існувало посади «ветеринарний лікар». Вперше така посада заснована при управлінні поліції в Москві у 1811 році, у Петербурзі — в 1814 році. Після цього зроблені перші кроки з ветеринарного законодавства. При виданні 2-ої книги XIII-го тому зведень законів Російської імперії (1832 р.) був опублікований спеціальний розділ «Про заходи щодо попередження загибелі худоби», який пізніше доповнювався інструкціями та постановами.

Тривалий час урядовим органом, що займався ветеринарною справою, виступало Міністерство внутрішніх справ (МВС). Спочатку при ньому був створений Тимчасовий комітет у справах ветеринарії, потім Особливий комітет з покращення ветеринарної частини і з заходів припинення загибелі худоби, Ветеринарний комітет та Ветеринарне відділення у складі

Медичного департаменту МВС. У 1889 р. процес створення ветеринарного органу, незалежного від Медичного департаменту, завершився перетворенням Ветеринарного відділення у Ветеринарне управління при МВС.

У 1901 р. при МВС на правах департаменту створене Ветеринарне управління та Ветеринарний комітет, до складу яких входили представники різних міністерств і відомств.

Це був значний прогрес в організації ветеринарної справи. До складу губернських управлінь включені посади ветеринарних інспекторів. МВС мало залізничні, ґрунтові і охоронно-карантинні пункти, ветбаклабораторії та протичумні станції.

У розвитку ветеринарної справи на селі позитивну роль відіграла земська ветеринарія, організована в 70-х роках ХІХ століття. Земства, які мали значні кошти, ввели дільничну систему ветеринарного обслуговування тваринництва, утримували дільничних лікарів і фельдшерів, фінансували заходи та будівництво лікарень і лабораторій.

При губернських земських управах було ветеринарне бюро, а в повітах — повітові земські лікарі. Навантаження на одного ветеринарного лікаря було надзвичайно високим (65 тис. лише великої рогатої худоби), але постійно скорочувалося.

У 1912 р. всі діючі акти з ветеринарії були опубліковані у «Збірнику узаконень та урядових розпоряджень з ветеринарної частини МВС». Включений у нього «Статут лікарський» (1905 р.) містив важливі положення з попередження та припинення заразних хвороб, про порядок влаштування та утримання боєнь, реєстрацію заразних хвороб, телеграфне повідомлення сусідів та Ветеринарного управління про появу чуми й інших хвороб.

Організаційні та законодавчі заходи в деякій мірі покращили епізоотичний стан у країні (чуму відтіснили з центральних районів, зменшилася захворюваність сибіркою, чому сприяло широке впровадження вакцини Л. С. Ценковського).

Проте про єдине для країни законодавство говорити було ще рано: воно не розповсюджувалося на всю територію, зокрема на власників худоби земських і неземських губерній; земства на місцях самі видавали обов'язкові постанови, часто з протиріччями та по захисту лише своїх місцевих інтересів.

Крім того, кадри спеціалістів були незначні, фінансова база дуже слабкою, деякі акти існували, але не виконувалися із-за відсутності надійних біопрепаратів тощо.

У 1919 р. ветеринарна справа, крім ветеринарної частини армії, передається у підпорядкування Наркомзему, а у 1921 р. була об'єднана військова та цивільна ветеринарія. Керівним органом стало Центральне ветеринарне управління Наркомзему.

Соціальна перебудова, організаційне об'єднання всієї ветеринарної служби у Наркомземі, декрети з питань ветеринарії створили передумови для розробки ветеринарного закону.

У 1923 р. затверджений Ветеринарний кодекс Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки (РРФСР), який став основою для складання та видання таких же статутів у Білоруській РСР (1924 р.) і Українській РСР (1925 р.) та інших республіках.

Цими законами були визначені основні завдання та функції державної ветеринарії в галузі охорони здоров'я населення від антропозоонозів, охорони території країни від занесення заразних хвороб з іноземних держав, у розвитку тваринництва, промисловості, яка переробляє продукти та сировину тваринного походження та інші питання.

На підставі урядових декретів та постанов, ветеринарного статуту були розроблені й опубліковані перші інструкції щодо профілактики та боротьби з найбільш небезпечними інфекційними хворобами, правила з ветсаннагляду й інших питань ветеринарії.

Це сприяло покращенню епізоотичної ситуації. За короткий час були ліквідовані чума та пошесне запалення легенів великої рогатої худоби, зменшена захворюваність іншими інфекційними хворобами.

Створення матеріально-технічної бази важкої та легкої промисловості забезпечило організацію нових підприємств: біологічної промисловості та спеціальних заводів з виробництва ветеринарних товарів.

Питання подальшого вдосконалення ветеринарної справи, шляхи покращення ветеринарного обслуговування тваринництва були обговорені у 1926 році на I ветеринарному науково-організаційному з'їзді.

У кінці 20-х років ХХ століття ветеринарія досягла значних успіхів. Були ліквідовані чума та контагіозна плевропневмонія великої рогатої худоби, зменшилася захворюваність сапом та коростою тощо. Значно зросла мережа установ ветеринарно-санітарного нагляду в м'ясній та шкіряній промисловості, на транспорті та кордоні.

У зв'язку з колективізацією сільського господарства та організацією радгоспів назріла необхідність перебудови організаційних форм ветеринарії.

У цей час все керівництво ветеринарною справою, крім військового відомства, концентрується в Наркомземі земельних справ, створюється відомча ветеринарна медицина.

Для забезпечення ветеринарних установ та господарств зооветеринарними товарами у 1930 р. організується державний трест «Ветпостачпром», а у 1939 р. Головне управління біологічної промисловості.

У зв'язку з такими суттєвими перетвореннями в тваринництві та ветеринарії в 1936 році був затверджений єдиний загальносоюзний Ветеринарний статут СРСР, що мав законодавчу силу для всіх союзних республік протягом 15 років.

На Наркомзем та його Головне ветеринарне управління були покладені завдання: планування ветеринарних заходів, розробка загальних положень ветеринарного законодавства, контроль ветеринарно-санітарних заходів, виробництво та розподіл предметів ветеринарного постачання, ведення ветеринарної статистики, обліку, підготовки та розподілу ветеринарних кадрів, керівництво наукою.

Постанова зобов'язувала всі відомства, які мають ветеринарну службу, виконувати вказівки Наркомзему з ветеринарних питань. Ці всі основні положення і були закріплені в Першому Ветеринарному Статуті СРСР.

На державну службу ветеринарної медицини покладене обслуговування рибних господарств та пасік.

На базі існуючих ветеринарних дільниць та пунктів, а також зоодільниць у 1940 р. організується єдина мережа зооветеринарних дільниць та пунктів, які існували до 1953 р., коли ветеринарне обслуговування було покладене на машинно-тракторні станції (МТС) і була реорганізована єдина зоовете-

ринарна мережа, створені ветеринарні дільниці та пункти, які передані у підпорядкування МТС.

Внаслідок проведеної реорганізації машинно-тракторних станцій ветеринарні дільниці та пункти передаються у підпорядкування районних ветеринарних лікарень. У штаті утворених районних інспекцій з сільського господарства вводиться посада головного ветеринарного лікаря району.

Другий Ветеринарний Статут СРСР був затверджений у 1951 р. У ньому відображені зміни, що пройшли у розвитку сільськогосподарського виробництва, та визначені завдання державної ветеринарії на наступний період.

З 01.01.1968 р. діяв Ветеринарний Статут СРСР, затверджений Постановою Ради Міністрів СРСР № 1142 від 22.12.1967 р.

24 серпня 1991 року Україна стала незалежною державою. Постало питання мати своє ветеринарне законодавство. У цей час службу ветеринарної медицини очолювало Головне управління ветеринарії з державною ветеринарною інспекцією Міністерства сільського господарства (МСГ) України.

25 червня 1992 року Верховна Рада (ВР) України Постановою № 2499-ХІІ ввела в дію Закон України «Про ветеринарну медицину». Кабінету Міністрів України було доручено підготувати і подати на розгляд ВР пропозиції про зміни і доповнення чинних законодавчих актів України, що впливають із цього Закону.

Постановою ВР України №567/96-ВР від 05.12.1996 р. введений в дію Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про ветеринарну медицину».

Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.1997 р. №1277 утворений Державний департамент ветеринарної медицини (ДДВМ) Міністерства агропромислового комплексу як вищий орган ветеринарної медицини в державі.

Нині діючий Закон України «Про ветеринарну медицину» прийнятий Верховною Радою України 15 листопада 2001 року. Цим законом введено ряд нових термінів згідно з Міжнародним ветеринарним кодексом Міжнародного епізоотичного бюро (МЕБ) і відповідно до вимог Європейського Союзу (ЄС), чітко визначена вертикаль органів державного управління — ДДВМ та його територіальних органів, їх компетенція і фінансування.

З переходом до ринкових умов господарювання в нашій державі почала запроваджуватися приватна ветеринарна практика. З кожним роком кількість приватно практикуючих лікарів збільшується і в перспективі буде ще збільшуватися.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення понять «ветеринарна медицина», «ветеринарна справа».

2. Дайте визначення дисципліни «Організація ветеринарної справи».

3. Назвіть об'єкти ветеринарної діяльності.

4. У чому полягає суть ветеринарної справи?

5. Які ви знаєте особливості ветеринарної справи в Україні?

6. Що таке правильна організація ветеринарної справи?

7. Побудова предмету «Організація ветеринарної справи» та його зв'язок з іншими дисциплінами.

8. Започаткування законодавчих актів з питань ветеринарної медицини.

9. Вдосконалення ветеринарної справи в Україні, створення державної, відомчої та приватної ветеринарної медицини.

10. Назвіть основні законодавчі акти, прийняті в Україні за роки незалежності.

1. Законодавство України з питань ветеринарної медицини

Регламентувати будь-яку справу (заходи, порядок їх проведення, організацію, структуру, методи, функції, матеріальні засоби, управління тощо) у законодавчому порядку, тобто в такому порядку, що встановлюється уповноваженим на те органом, — означає визначити єдині обов'язкові форми та норми, а також умови організації справи, які забезпечать його ефективність і виконання відповідних завдань.

Це в повній мірі відноситься і до ветеринарної справи, і до ветеринарного законодавства. Що ж таке ветеринарне законодавство, і на яких положеннях воно базується?

Законодавство про ветеринарну медицину — це Конституція України, Закон «Про ветеринарну медицину», постанови

Верховної Ради та Кабінету Міністрів і інші урядові акти, що регламентують організаційні питання ветеринарної медицини, а також видані органами управління ветеринарною службою положення, інструкції, правила, настанови, вказівки та інші нормативні документи з загальних і спеціальних питань ветеринарної медицини.

Ретельно дотримуватися встановлених ветеринарних норм перш за все потрібно для того, щоб краще зберегти поголів'я тварин та птиці, не допустити неправильного їх утримання, годівлі та виробничого використання, попередити безконтрольні перевезення тварин, реалізацію недоброякісних продуктів та інші подібні порушення.

Разом з тим потрібні чіткі певні правила та обов'язкові заходи на випадок появи заразних хвороб, з тим, щоб швидко розпізнавати їх, не дати їм розповсюдитися і ліквідувати в найкоротші терміни та з найменшими втратами в первинному вогнищі хвороби.

Для того, щоб спеціалісти ветеринарної медицини могли ефективно виконувати свої функції, необхідно регламентувати їх взаємовідносини з власниками тварин, надати цим працівникам при виконанні службових обов'язків певні права та встановити ступінь відповідальності посадових та приватних осіб за порушення ветеринарних норм і правил. Всі ці питання вирішені різними законодавчими актами, постановами уряду та законами Верховної Ради.

Потрібно мати на увазі, що не кожне питання у ветеринарній справі потребує регламентації. Наприклад, методи лікування при незаразних хворобах, правила хірургічної та акушерської роботи, способи кастрації тварин тощо звичайно не викладаються у формі інструкцій чи настанов.

Регламентація потрібна лише у випадках:

— коли вимагається ретельне проведення певного комплексу заходів, невиконання якого ставить під загрозу ветеринарне благополуччя тваринництва;

— коли недотримання встановлених правил може стати причиною захворювань людей чи тварин;

— коли справа стосується постановки діагнозу на заразну хворобу чи підтвердження благополуччя гурту;

— коли необхідно встановити відповідальність керівників господарств, підприємств, окремих громадян за виконання ветеринарних вимог, а також визначити права та обов'язки спеціалістів ветеринарної медицини чи установ.

Предметом законодавства з питань ветеринарної медицини є:
ветеринарні заходи, обов'язкові для виконання в господарствах, підприємствах, зайнятих розведенням і вирощуванням тварин;

обов'язкові зоогігієнічні та ветеринарно-санітарні правила утримання, годівлі і виробничого використання тварин;

порядок та умови карантинування тварин, охорони господарств, населених пунктів, територій, водойм від занесення збудників заразних хвороб;

ветеринарні вимоги при реалізації тварин, продуктів та сировини тваринного походження;

правила ветеринарно-санітарної експертизи;

способи та умови застосування біологічних, хіміотерапевтичних та дезінфікуючих препаратів, їх дозування;

методики проведення діагностичних досліджень, спрямованих на виявлення заразних хвороб тварин, та інших спеціальних заходів;

порядок та критерії оцінки результатів діагностичних досліджень;

обов'язкові норми матеріального забезпечення заходів;

норми витрат праці спеціалістів ветеринарної медицини на виконання ветеринарних робіт;

система державного контролю та нагляду, порядок його організації, гарантії прав посадових осіб, які здійснюють державний ветеринарно-санітарний контроль і нагляд;

право на ветеринарну діяльність спеціалістів з вищою та середньою ветеринарною освітою;

система та порядок фінансування ветеринарної діяльності;

організаційна структура служби ветеринарної медицини;

правові питання ветеринарної справи.

В основу законодавчої регламентації ветеринарної справи покладені досягнення науки та практики в галузі ветеринарної медицини. При цьому враховані матеріально-технічні можливості й організаційно-господарські умови. Ветеринарне

законодавство є результатом творчої праці великого колективу спеціалістів ветеринарної медицини. Проекти інструкцій, настанов та правил найчастіше розробляють науково-дослідні установи ветеринарної медицини, потім їх обговорюють у керівних ветеринарних органах.

Багато інструкцій та правил з ветеринарно-санітарної справи попередньо погоджують з зацікавленими відомствами. Це роблять з метою повного обліку особливостей тієї галузі, на яку розповсюджується дія даної інструкції. Положення та вказівки часто попередньо обговорюються широкими колами працівників ветеринарної медицини, а потім затверджуються з врахуванням критичних зауважень і даних передового досвіду

1.1. Закон України «Про ветеринарну медицину»

Закон України «Про ветеринарну медицину», прийнятий Верховною Радою України 15 листопада 2001 року, регулює діяльність органів та спеціалістів ветеринарної медицини.

Це державний закон, що визначає завдання служби ветеринарної медицини, права та обов'язки спеціалістів ветеринарної медицини державної мережі, колективних, сільськогосподарських, промислових підприємств, керівників господарств і індивідуальних власників з питань збереження поголів'я, попередження та ліквідації заразних хвороб тварин, по охороні населення від захворювань, що передаються людині.

Порушення вимог Закону «Про ветеринарну медицину» розглядається як порушення будь-якого закону України з певною відповідальністю винних.

У цьому нормативному акті викладені основи організації ветеринарної справи, що відповідають завданням розвитку тваринництва, чітко говориться про систему державної ветеринарної медицини, компетенцію органів її управління, державний ветеринарний контроль та нагляд, карантин тварин, міжнародне співробітництво тощо.

Законом України «Про ветеринарну медицину» покладено керівництво службою ветеринарної медицини в країні на Міністерство аграрної політики України, яке на виконання закону, постанов та розпоряджень уряду видає інструкції, положення, настанови та інші документи, обов'язкові для

виконання усіма міністерствами, відомствами й іншими організаціями та громадянами.

У Законі «Про ветеринарну медицину» накреслені організаційні принципи служби ветеринарної медицини в Україні, передбачені єдині загальнодержавні норми та правила з ветеринарної медицини.

Основу закону складають загальні правила охорони тварин від хвороб, а також найважливіші положення з організації ветеринарних заходів.

Спеціалісти ветеринарної медицини, де б вони не працювали, завжди керуються положеннями закону. Практичні працівники ветеринарної медицини на місцях, проводячи ветеринарні заходи, пред'являють керівникам господарства чи місцевим органам влади вимоги, що ґрунтуються також на положеннях закону.

Все це свідчить про величезне значення закону для практичної діяльності ветеринарних органів та спеціалістів. Там, де виконуються вимоги закону, неодмінно досягаються позитивні результати з профілактики і ліквідації захворювань худоби та птиці.

Закон України «Про ветеринарну медицину» включає 11 розділів та 40 статей.

У першому розділі викладені загальні положення про ветеринарну медицину в Україні, визначення основних термінів і понять, завдання ветеринарної медицини.

Основними завданнями ветеринарної медицини є:

— охорона території України від занесення з території інших держав або з карантинної зони збудників інфекційних хвороб тварин;

— профілактика і діагностика інфекційних, інвазійних і незаразних хвороб тварин та їх лікування;

— державний ветеринарно-санітарний контроль і нагляд за якістю та безпекою продукції тваринного, а на ринках і рослинного, походження;

— захист населення від хвороб, спільних для тварин та людей;

— ветеринарно-санітарна експертиза продукції тваринного, а на ринках і рослинного, походження, що використовуються

для харчування або виготовлення харчових продуктів, а також готових кормів, кормів рослинного і тваринного походження та кормових добавок;

— державний ветеринарно-санітарний контроль за якістю ветеринарних препаратів, субстанцій, готових кормів, кормових добавок та засобів ветеринарної медицини;

— бактеріологічний, радіологічний, паразитологічний і токсикологічний контроль на підприємствах з переробки сировини тваринного походження;

— сприяння підвищенню кваліфікації спеціалістів ветеринарної медицини;

— сприяння впровадженню в практику досягнень ветеринарної медицини.

Розділ 2 присвячений державному управлінню в галузі ветеринарної медицини, яке здійснюють Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики (Міністерство аграрної політики), Державний департамент ветеринарної медицини, його територіальні органи і регіональні служби державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні і транспорті.

Розділ 3 регламентує державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд. Вказано, що його здійснюють лікарі державних установ ветеринарної медицини.

Державний ветеринарно-санітарний контроль на об'єктах Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України та Державного комітету у справах охорони державного кордону України здійснюється підрозділами ветеринарної медицини цих органів.

У 4 розділі закону приводяться дані про наукове забезпечення ветеринарної медицини, про державні фармакологічну та надзвичайні протиепізоотичні комісії.

Наукове забезпечення ветеринарної медицини здійснюють наукові установи НАН України, УААН, наукові установи та факультети ветеринарної медицини вищих навчальних закладів.

Державна фармакологічна комісія ветеринарної медицини діє при ДДВМ і є експертно-дорадчим органом з питань регламентації безпечного і ефективного застосування ветеринарних

препаратів, субстанцій, готових кормів та кормових добавок, їх реєстрації; видає висновок щодо їх застосування.

Державні надзвичайні протиепізоотичні комісії утворюються для оперативного контролю, керівництва і координації діяльності органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій щодо запобігання і ліквідації масових захворювань або отруень тварин при Кабінеті Міністрів (КМ) України, Раді Міністрів АР Крим, обласних, Київській та Севастопольській міських, районних державних адміністраціях.

Розділ 5 присвячений фінансуванню та матеріально-технічному забезпеченню. Воно здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету. Заходи щодо запобігання і ліквідації інфекційних захворювань тварин, лабораторно-діагностичних та планових радіологічних досліджень продукції тваринного і рослинного походження, дослідження на трихінельоз, інші ветеринарно-санітарні та протиепізоотичні заходи (згідно з затвердженим КМ України переліком) здійснюються за рахунок коштів відповідних бюджетів.

Оплата протиепізоотичних заходів при решті хвороб, лікування хворих тварин, лабораторні дослідження, ветсанекспертиза продукції та оплата послуг при експортно-імпортних операціях здійснюються за рахунок власників тварин чи продукції.

Тарифи на ветеринарні послуги затверджуються відповідно до законодавства про ціни та ціноутворення.

Розділ 6 регламентує порядок встановлення карантину, заходи, що здійснюються в умовах карантину, гарантії прав юридичних та фізичних осіб.

Карантин встановлюється чи скасовується КМ України, Радою Міністрів АР Крим, місцевою державною адміністрацією на відповідних територіях та виконавчими органами органів місцевого самоврядування міст обласного значення.

Про встановлення карантину при хворобах списку А повідомляється Міжнародне епізоотичне бюро (МЕБ), а при хворобах, спільних для тварин та людини — головний державний санітарний лікар України.

Перелік карантинних захворювань тварин затверджується КМ України. Карантин встановлюється протягом доби після виявлення карантинної хвороби тварин.

У разі виникнення на території України особливо небезпечних інфекційних хвороб, у тому числі таких, що раніше не реєструвалися, хворі тварини знищуються шляхом спалювання, закопування або іншим способом, що гарантує припинення поширення зазначених хвороб.

У розділі 7 регламентована лабораторна діагностика, виробництво та реалізація ветеринарних препаратів, субстанцій, готових кормів, кормових добавок та засобів ветеринарної медицини.

Лабораторну діагностику хвороб тварин, а також оцінку якості та безпеки продукції, кормів здійснюють: центральна, республіканська АР Крим, зональні, обласні, міжобласні, міські, районні та міжрайонні державні лабораторії ветеринарної медицини.

Виробництво та реалізація ветеринарних препаратів, субстанцій, готових кормів, кормових добавок та засобів ветеринарної медицини повинні здійснюватися відповідно до технічних умов, фармакопейних статей і стандартів.

Ветеринарні препарати можуть вироблятися суб'єктами підприємницької діяльності за наявності ліцензії, що видається відповідно до законодавства.

Розділ 8 присвячений ветеринарній практиці, підготовці та статусу спеціалістів ветеринарної медицини.

Юридичні або фізичні особи (громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які проживають на території України) можуть займатися ветеринарною практикою на підставі ліцензії, що видається відповідно до законодавства України. При державних установах ветеринарної медицини можуть утворюватися госпрозрахункові підрозділи для надання ветеринарних послуг на договірній основі.

Професійна підготовка спеціалістів ветеринарної медицини проводиться лише за стаціонарною формою навчання. Підвищення кваліфікації спеціалістів проводиться не рідше ніж один раз на п'ять років.

Місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації усіх форм власності забезпечують створення спеціалістам ветеринарної медицини належних виробничих та житлових умов, їх медичне і транспортне обслуговування.

У разі каліцтва, професійного захворювання або загибелі у зв'язку з виконанням службових обов'язків спеціалістам ветеринарної медицини або спадкоємцям виплачується одноразова грошова допомога у порядку, на умовах та у розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України.

Спеціалісти державних установ ветеринарної медицини для виконання службових обов'язків забезпечуються спеціальними службовими транспортними засобами.

За час роботи в осередках інфекційних хвороб тварин, перелік яких затверджується Кабінетом Міністрів України, спеціалістам ветеринарної медицини посадові оклади виплачуються в подвійному розмірі.

Розділ 9 регламентує відповідальність суб'єктів господарювання за правопорушення у галузі ветеринарної медицини.

Суб'єкти господарювання несуть відповідальність у формі штрафу за порушення ветеринарно-санітарних правил, діючих інструкцій щодо профілактики та ліквідації інфекційних хвороб тварин, невиконання заходів щодо карантину, ухилення від обов'язкової ветсанекспертизи продукції, приписів державних інспекторів ветеринарної медицини, за реалізацію в Україні незареєстрованих засобів захисту, кормів тощо.

Розміри штрафів коливаються від трьох до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян. Штраф підлягає сплаті суб'єктом господарювання у місячний строк з дня отримання постанови.

У розділі 10 говориться про міжнародне співробітництво у галузі ветеринарної медицини, яке забезпечується участю в роботі Міжнародного епізоотичного бюро та інших міжнародних організацій, участю у міжнародних договорах, гармонізацією законодавства в галузі ветеринарної медицини до законодавства Європейського Союзу.

Розділ 11 стосується прикінцевих положень.

1.2. Організація виконання Закону України «Про ветеринарну медицину»

На ветеринарні органи та посадових осіб служби ветеринарної медицини покладений обов'язок доводити до відома керівників господарств, підприємств, працівників тварин-

ництва і населення основні положення ветеринарного законодавства, організувати виконання закону та виданих у його розвиток документів безпосередньо на тваринницьких і інших підприємствах та в організаціях.

З іншого боку, багато залежить від контролю за виконанням закону, від його організації та дієвості. У коло обов'язків кожного спеціаліста ветеринарної медицини входить систематична перевірка виконання вимог закону.

Законодавство з питань ветеринарної медицини періодично видається у вигляді збірників, у яких публікується текст Закону України «Про ветеринарну медицину», всі інструкції, настанови, правила, вказівки тощо.

Важливе значення має видання органами місцевої влади обов'язкових рішень з питань ветеринарної медицини, в яких викладаються ті чи інші положення закону, вказуються конкретні заходи, що сприяють його виконанню.

Як правило, вони стосуються заходів боротьби з епізотіями, виконання на території області, району, міста певних ветсанправил, організації ветеринарного обслуговування тваринництва тощо.

Ці рішення є обов'язковими для виконання і відіграють велику роль у покращенні ветеринарного стану тваринництва.

Розробка та внесення на розгляд місцевих органів влади проектів рішень є обов'язком органів ветеринарної медицини областей, головних державних інспекторів ветеринарної медицини міст, районів.

Крім рішень, органи ветеринарної медицини періодично видають збірники, випускають брошури, листівки, плакати про вимоги закону, правила охорони тваринницьких господарств від занесення інфекцій тощо.

Значну допомогу органам ветеринарної медицини та спеціалістам зобов'язані надавати органи державної влади — державні адміністрації, ради народних депутатів сіл, районів, міст, областей.

Контроль за виконанням законодавчих актів з питань ветеринарної медицини. Здійснення державного контролю за виконанням колективними сільськогосподарськими підприємствами, установами, організаціями, громадянами вимог ветеринарного

законодавства покладається на головних державних інспекторів ветеринарної медицини, їх заступників та державних інспекторів ветеринарної медицини.

Вони координують діяльність усіх служб ветеринарної медицини, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, а також юридичних і фізичних осіб, які здійснюють ветеринарну практику.

Державний ветеринарний контроль — сукупність організаційних та правових заходів, спрямованих на додержання юридичними і фізичними особами законодавства про ветеринарну медицину.

Першочергове значення має контроль за виконанням Закону «Про ветеринарну медицину» та інших положень ветеринарного законодавства. Такий контроль ведеться постійно і скрізь: у господарствах будь-яких форм власності, в населених пунктах, на забійних та інших промислових підприємствах, на ринках, залізницях, водному і повітряному транспорті, державному кордоні. Його здійснюють спеціалісти ветеринарної медицини, що працюють у господарствах, підприємствах і в установах державної ветеринарної медицини.

Відповідальність за порушення законодавства з питань ветеринарної медицини. Відповідальність за виконання вимог Закону України «Про ветеринарну медицину» у сфері своєї діяльності несуть керівники сільськогосподарських підприємств, м'ясокомбінатів та інших підприємств і організацій, а також інші посадові особи, в тому числі спеціалісти ветеринарної медицини, в обов'язки яких входить охорона здоров'я тварин чи забезпечення виконання інших ветеринарно-санітарних правил. Законодавством передбачена відповідальність і окремих громадян за невиконання вимог закону.

Законодавством передбачена відповідальність за порушення:

— правил з карантину тварин (тобто правил охорони господарств від занесення заразних хвороб, карантинних заходів у господарствах і населених пунктах, неблагополучних з заразних хвороб тварин тощо);

— інших ветеринарно-санітарних правил (щодо заготівлі, транспортування, забою тварин, торгівлі ними та продуктами тваринного походження, їх імпорту, експорту тощо);

— рішень органів місцевої влади з питань боротьби з епізоотіями та інше.

Громадяни та посадові особи, винні у порушенні цих законів, інших нормативно-правових актів, а також особи, які займаються незаконною ветеринарно-фармацевтичною діяльністю, притягуються до відповідальності переважно у вигляді накладання штрафів, якщо їх дії не несуть кримінальної відповідальності за діючим законодавством.

Суми штрафів зараховуються:

— 20% — до Державного бюджету України;

— 40% — до відповідного місцевого бюджету;

— 20% — на рахунок Державного департаменту ветеринарної медицини;

— 20% — на рахунок відповідного управління державної ветеринарної медицини і спрямовані на розвиток матеріальної бази відповідних установ.

Законодавством нашої держави визначена кримінальна відповідальність за порушення ветеринарних правил (якщо вони носять елемент злочину).

Кримінальний кодекс України (стаття 251) передбачає, що порушення ветеринарних правил, яке спричинило поширення епізоотії або інші тяжкі наслідки, карається штрафом від ста до двохсот неоподаткованих мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Коментар до цієї статті дає визначення поняття ветеринарних правил, вказуючи, що завданням працівників ветеринарної медицини є проведення профілактичних заходів та боротьба з хворобами тварин, збереження їх здоров'я, здійснення ветсаннагляду, охорона території України від занесення заразних хвороб, охорона людей від антропозоонозів.

Спеціалістів ветеринарної медицини, що порушили положення законодавства з питань ветеринарної медицини, не прийнято штрафувати. Їх, як правило, притягають до дисциплінарної відповідальності, якщо їх дії не викликають кримінальної відповідальності (догана, сувора догана, зауваження, переведення на нижчу посаду, звільнення).

1.3. Документи, що видаються у розвиток Закону України «Про ветеринарну медицину»

У практичній діяльності спеціалістів організацій та установ державної ветеринарної медицини, в роботі ветеринарних організацій, установ, міністерств і відомств, навчальних закладів та науково-дослідних інститутів важливу роль відіграє знання і правильне застосування комплексу різних нормативних документів загального та спеціального характеру.

Кожен лікар, фельдшер ветеринарної медицини при виконанні своїх обов'язків керується цими документами. На користванні ними ґрунтуються всі ветеринарні заходи. Перш за все це стосується профілактики та ліквідації хвороб тварин, а також ветеринарно-санітарного контролю взагалі, управління службою ветеринарної медицини в країні, областях, містах та в сільських адміністративних районах.

Нормативний документ (нормативний акт) — виданий компетентним органом держави акт, що встановлює будь-яку норму, правило. Так, основним діючим в Україні нормативним актом у галузі ветеринарної медицини є Закон України «Про ветеринарну медицину».

На підставі цього закону видаються всі інші нормативні та нормативно-технічні документи з ветеринарної медицини. Як правило, вони являють собою акти, що регулюють правові стосунки та діяльність працівників служби ветеринарної медицини і регламентують заходи щодо боротьби з хворобами тварин, а також по охороні здоров'я людей від хвороб, спільних для людини та тварин.

У них викладені методи діагностики захворювань, правила застосування профілактичних і лікувальних заходів проти заразних хвороб, ветеринарно-санітарні правила тощо.

Видання нормативних документів з питань ветеринарної медицини входить у компетенцію Мінагрополітики України та Державного департаменту ветеринарної медицини (ДДВМ).

Накази, інструкції, вказівки цього міністерства та ДДВМ із вказаних питань обов'язкові для виконання всіма міністерствами, відомствами, сільськогосподарськими підприємствами, організаціями та установами, а також громадянами.

Іншими словами, вказані документи відносяться до так званих імперативних (обов'язкових) нормативних актів. Відхилення від них не допускається.

У 1980 р. була встановлена номенклатура нормативно-технічних та інших службових документів, що видає вищий орган ветеринарної медицини. До нормативно-технічних документів (НТД) з ветеринарної медицини відносяться:

- інструкції;
- настанови;
- правила (ветсанправила);
- методичні вказівки.

Інструкції — стосуються, як правило, двох груп питань:

— регламенту обов'язкових заходів (профілактичних, вимушених, санітарних) по боротьбі з хворобами тварин, переважно заразними;

— регламенту виготовлення та контролю біологічних препаратів.

Настанови призначені для викладення порядку, способу дозування і застосування біологічних та хіміотерапевтичних препаратів.

Правила регламентують ветеринарно-санітарні та зоогігієнічні умови, норми та режими утримання тварин на фермах, комплексах та в інших господарствах, а також вимоги ветеринарно-санітарного контролю.

До останніх зокрема відносяться правила ветсанекспертизи продуктів тваринництва на всіх етапах їх виробництва та реалізації, транспортування, імпорту та експорту тварин, продуктів та сировини тваринного походження.

Методичні вказівки стосуються вибраних ДДВМ обов'язкових методик та схем лабораторної діагностики хвороб тварин.

Крім перерахованих документів до нормативно-технічної документації (НТД) відносяться також стандарти та технічні умови (ТУ).

У більшості вони стосуються продуктів тваринництва, кормів, ветеринарних препаратів, виробництва ветеринарної техніки тощо.

Порядок розробки та затвердження НТД встановлює Держстандарт України. Враховуючи значення ретельного дотримання стандартів та ТУ в забезпеченні високої якості ветеринарних препаратів, Державним департаментом ветеринарної медицини затверджена і введена в дію Інструкція по державному контролю за впровадженням та дотриманням нормативно-технічної документації в тваринництві і ветеринарній медицині.

НТД з ветеринарної медицини розробляють науково-дослідні установи, вищі навчальні заклади, а затверджують голова ДДВМ чи Науково-технічної ради (НТР) Мінагрополітики.

ДДВМ видає й інші службові документи, необхідні для управління службою ветеринарної медицини (вказівки, накази, положення, типові положення).

У вказівках, як правило, містяться будь-які завдання з окремих приватних питань ветеринарної роботи, разові доручення безпосередньо підлеглим та іншим підвідомчим ДДВМ організаціям, що стосуються виконання окремих завдань, робіт, підсумків перевірки стану чи роботи відповідних служб, установ, організацій, а також змін і доповнень у діючих нормативно-технічних документах.

Накази видають з питань боротьби з хворобами тварин у конкретних місцевостях і умовах, у них вказані впровадження в практику нових препаратів, підсумки перевірки епізотичного стану господарств, службові відрядження спеціалістів на боротьбу з хворобами тварин і птиці, перевірки діяльності безпосередньо підлеглих ДДВМ установ, організації та реорганізації цих установ, а також кадрові й інші питання, що стосуються компетенції ДДВМ.

У положеннях регламентуються завдання, обов'язки, права та юридичний статус безпосередньо підлеглих ДДВМ установ, організацій та службових осіб.

Що стосується установ державної ветеринарної медицини та спеціалістів ветеринарної медицини місцевого значення, то типові (приблизні) положення про них затверджує заступник міністра агрополітики. На їх підставі місцеві сільськогосподарські органи затверджують положення про підлегли їм установи та організації.

Приведена номенклатура систематизує більшість нормативних, нормативно-технічних та інших службових документів з ветеринарної медицини. Разом з тим є окремі винятки, пов'язані з практикою, що склалася раніше. Так, наприклад, затверджені положення, що стосуються порядку апробації ветеринарних біологічних препаратів, розробки та затвердження методичних вказівок з лабораторної діагностики заразних хвороб.

Регулюються основними положеннями затверджені Міністерством аграрної політики завдання, умови організації, обов'язки, права лабораторії ветеринарної медицини, тваринницького комплексу, птахофабрики.

У ветеринарній практиці інколи випускають так звані рекомендації з того чи іншого питання (про будь-яку заразну хворобу, як вберегти від неї тварин, про нові ветеринарні препарати тощо). Вони не відносяться до НТД, так як розробляються науково-дослідними інститутами, вищими навчальними закладами і публікуються ними з дозволу ДДВМ. У них немає обов'язкових для виконання вказівок, а тим більше вказівок, які б перечили ветеринарному законодавству чи офіційній інструкції з даного питання.

Нормативні та нормативно-технічні документи з питань ветеринарної медицини є складовою частиною ветеринарного законодавства. Їх уважне вивчення та пунктуальне виконання — важливі умови забезпечення високої ефективності ветеринарних заходів.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення, що таке ветеринарне законодавство.
2. Що є предметом законодавства з питань ветеринарної медицини?
3. Назвіть розділи Закону України «Про ветеринарну медицину» та дайте коротку характеристику їх.
4. Які основні завдання ветеринарної медицини в Україні?
5. У чому полягає організація виконання Закону України «Про ветеринарну медицину»?

6. Яка відповідальність передбачена за порушення законодавства з питань ветеринарної медицини?

7. Назвіть та дайте визначення документів, що видаються у розвиток Закону України «Про ветеринарну медицину».

2. Державне управління в галузі ветеринарної медицини

Державне управління в галузі ветеринарної медицини здійснюють Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики, Державний департамент ветеринарної медицини, його територіальні органи і регіональні служби державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні і транспорті.

До компетенції Кабінету Міністрів України належать:

— забезпечення здійснення державної політики у галузі ветеринарної медицини;

— розроблення і виконання відповідних загальнодержавних програм;

— здійснення заходів щодо охорони території України від занесення з території інших держав або з карантинної зони збудників інфекційних хвороб тварин, забезпечення ветеринарного й епізоотичного благополуччя, належної якості та безпеки продукції тваринного походження, встановлення карантину тварин та охорони довкілля;

— забезпечення фінансування і матеріально-технічного постачання державних установ ветеринарної медицини;

— реалізація державної політики щодо ліцензування в галузі ветеринарної медицини;

— укладення міжнародних договорів;

— здійснення інших повноважень з управління галуззю.

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань аграрної політики:

забезпечує проведення державної політики у галузі ветеринарної медицини, здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю і нагляду за якістю та безпекою харчових продуктів і продовольчої сировини, а також охорону території

України від занесення з території інших держав або з карантинної зони збудників інфекційних хвороб тварин;

спрямовує та координує діяльність державних органів ветеринарної медицини щодо забезпечення ветеринарного й епізоотичного благополуччя, додержання порядку здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду.

Державний департамент ветеринарної медицини є органом державного управління, який діє у складі спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань аграрної політики і реалізує державну політику в галузі ветеринарної медицини.

Структура Державного департаменту ветеринарної медицини

До складу департаменту входить 4 управління:

I. Управління протиепізоотичної роботи:

- 1) протиепізоотичний відділ;
- 2) сектор ветеринарної санітарії та ветсанекспертизи.

II. Управління організації ветеринарної справи і профілактики незаразних захворювань:

- 1) відділ організації ветсправи та фармацевтики;
- 2) відділ координації виробництва засобів захисту тварин;
- 3) група профілактики незаразних хвороб.

III. Управління державної інспекції ветеринарної медицини:

- 1) відділ державної ветінспекції;
- 2) сектор державного контролю ветеринарної медицини на кордоні та транспорті.

IV. Фінансово-економічне управління:

Державний департамент ветеринарної медицини для виконання покладених на нього завдань утворює відповідні територіальні органи і регіональні служби державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні та транспорті.

Державний департамент ветеринарної медицини, його територіальні органи і регіональні служби державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні та транспорті становлять єдину систему державних органів ветеринарної медицини.

Голова Державного департаменту ветеринарної медицини, його заступники та начальники управлінь департаменту одночасно є за посадою відповідно головним державним інспектором ветеринарної медицини України та його заступниками.

Начальники територіальних органів Державного департаменту ветеринарної медицини Автономної Республіки Крим, області, міста, району і регіональних служб державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні та транспорті, їх заступники одночасно є за посадою відповідно головними державними інспекторами ветеринарної медицини та заступниками головних державних інспекторів ветеринарної медицини зазначених регіонів, а спеціалісти ветеринарної медицини департаменту, його територіальних органів і регіональних служб державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні та транспорті одночасно є за посадою державними інспекторами ветеринарної медицини.

До компетенції Державного департаменту ветеринарної медицини та його територіальних органів належать:

державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд, координація і організація здійснення заходів щодо профілактики, діагностики та ліквідації інфекційних, інвазійних і незаразних хвороб тварин та їх лікування;

проведення оцінки епізоотичної ситуації, розроблення, затвердження і забезпечення здійснення протиепізоотичних заходів, видача обов'язкових до виконання розпоряджень щодо профілактики та ліквідації заразних хвороб, проведення дератизації, дезінфекції та інших заходів;

державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд за виробництвом доброякісної у ветеринарно-санітарному відношенні продукції тваринного походження, у тому числі перевірка документації, що якимось чином пов'язана з якістю та безпекою продукції тваринного і рослинного походження, здоров'ям тварин;

організація разом з органами та закладами охорони здоров'я, державною санітарно-епідеміологічною службою захисту населення від хвороб, спільних для тварин і людей, та своє-

часне проведення обміну інформацією про виявлення і реєстрацію таких хвороб;

державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд за охороною території України від занесення з території інших держав або з карантинної зони збудників інфекційних хвороб тварин; перевірка ветеринарного стану тварин, продукції тваринного походження, ветеринарних препаратів, субстанцій, готових кормів та кормових добавок у разі їх експорту, імпорту;

проведення оцінки ветеринарно-санітарного стану переробних підприємств, боєнь, цехів, тваринницьких ферм, ярмарків, ринків, складських приміщень для зберігання продукції тваринного і рослинного походження, ветеринарних препаратів, субстанцій, готових кормів, кормових добавок і засобів їх транспортування;

аналіз причин виникнення заразних та незаразних хвороб і падежу тварин, розроблення рекомендацій щодо їх профілактики;

державний нагляд за проведенням ветеринарно-санітарної експертизи продукції тваринного походження на забійних пунктах, бойнях, на м'ясокомбінатах, у цехах, на інших переробних підприємствах усіх форм власності, а на ринках і рослинного походження;

державний ветеринарно-санітарний контроль за харчовими продуктами тваринного і рослинного походження;

державний ветеринарно-санітарний нагляд за відбором зразків продукції тваринного, рослинного і біотехнологічного походження, необхідних для проведення відповідних досліджень. Порядок відбору зразків визначається Кабінетом Міністрів України;

видача ветеринарних документів на об'єкти, що підлягають обов'язковому державному ветеринарно-санітарному контролю та нагляду;

державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд і координація діяльності спеціалістів та об'єднань ветеринарної медицини незалежно від підпорядкування;

видача органам страхування висновків щодо захворювання тварин вимушено забитих, загиблих або знищених;

проведення експертизи й узгодження проектів планування та будівництва тваринницьких ферм, підприємств, що

здійснюють забій тварин, переробних підприємств, підприємств з виробництва ветеринарних препаратів, ринків; участь у діяльності робочих і державних комісій з прийняття в експлуатацію цих об'єктів та у відведенні земельних ділянок для всіх видів зазначеного будівництва і забору води для тварин;

заборона експлуатації, тимчасове припинення або обмеження діяльності тваринницьких ферм, підприємств, що здійснюють забій тварин, переробних підприємств, складських приміщень для зберігання цієї продукції, ринків у разі порушення суб'єктами господарювання ветеринарно-санітарних вимог, встановлених законодавством;

організація проведення лабораторно-клінічних (вірусологічних, бактеріологічних, хіміко-токсикологічних, патолого-анатомічних, гістологічних, паразитологічних, радіологічних) та інших досліджень з метою діагностики хвороб тварин, оцінки якості та безпеки продукції тваринного походження, кормів і води;

методичне керівництво та здійснення контролю за станом охорони праці з покладенням цих обов'язків на відповідних посадових осіб.

До компетенції Державного департаменту ветеринарної медицини належить:

реєстрація ветеринарних препаратів, субстанцій, готових кормів та кормових добавок, забезпечення видачі висновків щодо застосування засобів ветеринарної медицини, затвердження технічної документації, пов'язаної з їх виробництвом і використанням;

ведення Державної реєстраційної книги ветеринарних препаратів, субстанцій, готових кормів та кормових добавок;

здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду за виробництвом, реалізацією і використанням ветеринарних препаратів, субстанцій, готових кормів та кормових добавок, оцінка їх впливу на здоров'я тварин і якість продукції тваринного походження;

розподіл коштів, що виділяються з Державного бюджету України на проведення протиепізоотичних заходів, між органами державного управління та іншими державними установами ветеринарної медицини;

інформування Міжнародного епізоотичного бюро про встановлення карантину тварин за хворобами, внесеними до списку А, строк його дії та скасування;

встановлення обмежень або заборони на експорт, імпорт та транзит тварин, продукції тваринного походження, сільсько-господарських продуктів з окремих країн або регіонів у зв'язку з виникненням особливо небезпечних хвороб, у тому числі спільних для тварин і людей;

представлення інтересів ветеринарної медицини України, підписання міжнародних угод у межах повноважень, наданих йому спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань аграрної політики відповідно до законодавства;

розроблення та затвердження положень про державні установи ветеринарної медицини (територіальні органи, лікарні, науково-дослідні контрольні інститути, державні лабораторії, аптеки тощо), а також інструкцій, настанов, ветеринарно-санітарних правил, інших нормативно-правових актів з питань ветеринарної медицини в межах своєї компетенції.

Нормативно-правові акти Державного департаменту ветеринарної медицини, видані у межах його компетенції, є обов'язковими для виконання державними органами, суб'єктами господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, які проживають на території України.

Підрозділи ветеринарної медицини міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів організують і проводять роботу відповідно до Закону України «Про ветеринарну медицину» і функціонально підпорядковуються Державному департаменту ветеринарної медицини з питань, визначених цим законом. Керівники цих підрозділів призначаються на посаду і звільняються з посади за погодженням з Державним департаментом ветеринарної медицини.

Підрозділи ветеринарної медицини міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів діють на підставі положень, що затверджуються керівниками цих органів відповідно за погодженням з Державним департаментом ветеринарної медицини та його територіальними органами.

Підрозділ ветеринарної міліції з проведення карантинних ветеринарних заходів Міністерства внутрішніх справ України та відповідні підрозділи його головних управлінь і управлінь в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, містах, районах утворюються для надання практичної допомоги державним установам ветеринарної медицини в організації та здійсненні заходів щодо профілактики, локалізації та ліквідації карантинних хвороб тварин і комплектуються виключно лікарями ветеринарної медицини, які за посадами є державними інспекторами ветеринарної медицини.

Підрозділи ветеринарної міліції з проведення карантинних ветеринарних заходів Міністерства внутрішніх справ України функціонально підпорядковуються Державному департаменту ветеринарної медицини.

Підрозділи ветеринарної міліції з проведення карантинних ветеринарних заходів фінансуються за рахунок бюджетних коштів, що виділяються Державному департаменту ветеринарної медицини та його територіальним органам на здійснення протиепізоотичних заходів.

Положення про підрозділи ветеринарної міліції з проведення карантинних ветеринарних заходів затверджується Кабінетом Міністрів України.

2.1. Організаційна структура ветеринарної медицини та керівництво ветеринарною справою в Україні

Структура ветеринарної медицини в Україні визначена «Законом про ветеринарну медицину», прийнятим Верховною Радою України 5 грудня 1996 року.

В організаційному відношенні служба ветеринарної медицини охоплює систему установ, організацій та служб, пов'язаних спільністю завдань, які виконують спеціальні функції і розподіляються на державну, відомчу і приватну ветеринарну медицину.

Всю службу ветеринарної медицини можна розділити на 2 групи: спеціалісти, які здійснюють ветеринарну службу; організації, установи, які забезпечують функціонування та

Таблиця 1. Загальна схема ветеринарної медицини України

Організації, установи і спеціалісти, які здійснюють ветеринарну службу	Організації і установи, які забезпечують функціонування та розвиток цієї служби
Організації та установи державної ветеринарної медицини	Науково-дослідні установи (інститути, лабораторії)
Організації та спеціалісти відомчої ветеринарної медицини	Ветеринарна біологічна промисловість
Спеціалісти приватної ветеринарної медицини	Промисловість і товаропровідна система органів ветеринарного постачання
	Ветеринарні навчальні заклади

розвиток цієї служби. У першій групі зайнято понад 80% працюючих (табл. 1).

До першої групи належать:

- 1) організації та установи державної ветеринарної медицини;
- 2) спеціалісти та організації (служби) відомчої ветеринарної медицини;

3) спеціалісти приватної ветеринарної медицини.

Другу групу установ і організацій складають:

- 1) науково-дослідні інститути, зональні спеціалізовані лабораторії з хвороб тварин, міжобласні спеціалізовані лабораторії з хвороб птиці;

2) ветеринарна біологічна промисловість;

- 3) промислові підприємства і товаропровідна система корпорації «Укрзооветпромстач», державного підприємства «Укрветпромстач», асоціації «Укragenробіовет»;

4) установи з підготовки кадрів — вищі та середні навчальні заклади ветеринарної медицини.

Державна ветеринарна мережа — це сукупність державних ветеринарних підприємств і організацій, які безпосередньо виконують практичну ветеринарну роботу.

За призначенням та напрямком роботи розрізняють наступні установи і організації державної ветеринарної медицини в Україні:

1) лікувально-профілактичні установи: районні державні лікарні ветеринарної медицини, дільничні лікарні, дільниці, пункти ветмедицини, міські лікарні ветеринарної медицини;

2) діагностичні установи: центральна лабораторія ветеринарної медицини, районні державні лабораторії, міські державні лабораторії, зональні спеціалізовані державні лабораторії з хвороб тварин, державні лабораторії ветеринарно-санітарної експертизи на ринках;

3) ветеринарно-санітарні установи й організації: регіональні служби державного ветеринарного контролю на державному кордоні і транспорті з підпорядкованими їм прикордонними пунктами державного ветеринарного контролю; обласні госпрозрахункові ветсанзагони з відділеннями в районах, відділи відомчої міліції;

4) протиепізоотичні установи й організації: станції по боротьбі зі сказом; протиепізоотичні експедиції, їх загони; експедиції по заходах боротьби з окремими хворобами тварин.

Перераховані вище лікувально-профілактичні установи є закладами загального профілю. Вони виконують різноманітні ветеринарні заходи, лікування хворих тварин, надають хірургічну та акушерську допомогу, організують і проводять ветеринарно-санітарні заходи тощо.

Інші установи й організації державної мережі ветеринарної медицини виконують спеціальні функції.

Діяльність організацій і закладів державної ветеринарної медицини відбувається в трьох формах:

1. Ветобслуговування — проведення ветеринарно-санітарних профілактичних, протиепізоотичних заходів у всіх господарствах відповідного регіону.

2. Ветеринарно-санітарний контроль та нагляд у всіх господарствах, організаціях незалежно від відомчої належності і підпорядкованості.

3. Загальне методичне керівництво ветеринарною медициною (настанови, інструкції, облік і звітність, семінари, методична література тощо).

Для всіх закладів і організацій державної ветеринарної медицини затверджені типові положення, в яких сформульовані завдання, визначені функції і права.

Організації і установи державної ветеринарної медицини відіграють головну роль у розробці, організації і проведенні ветеринарних заходів. Вони виконують функції міжвідомчої загальнодержавної ветеринарної служби. Спеціалісти державної ветслужби мають право виступати в якості організаторів ветсправи, уповноважених органами виконавчої влади, керувати ветслужбою в районі, місті, області, республіці, а також контролювати ветеринарні заходи у всіх господарствах незалежно від форми власності.

Державна ветеринарна медицина незалежна від господарств, підприємств, міністерств і відомств, тому вона завжди може дати об'єктивну оцінку епізоотичного стану господарства, району, що особливо важливо для забезпечення ветеринарного благополуччя тваринництва й охорони здоров'я населення від заразних хвороб, спільних для людини і тварин.

Ветеринарне обслуговування і ветеринарно-санітарний контроль та нагляд організується за територіальним принципом. Організаційна структура державної ветеринарної медицини відповідає адміністративному поділу України.

Відомча ветеринарна медицина — це сукупність ветеринарних організацій і установ, які знаходяться в підпорядкуванні відповідного міністерства або відомства, які не відносяться до державної ветеринарної мережі.

До відомчої ветеринарної медицини відносяться спеціалісти, які працюють у господарствах, комплексах, на птахофабриках, відгодівельних господарствах, у заготконторах, кооперативних організаціях, на підприємствах з переробки продуктів і сировини тваринного походження тощо.

Органи і працівники відомчої служби не користуються міжвідомчими правами. Їхні функції і права обмежені рамками даного міністерства, відомства (господарства, підприємства, організації). Вони працюють під загальним керівництвом і контролем організацій та установ державної ветеринарної медицини.

2.2. Система державної ветеринарної медицини

Система державної ветеринарної медицини включає:

— Державний департамент ветеринарної медицини Міністерства агрополітики України з підпорядкованими йому

управліннями державної ветеринарної медицини Автономної Республіки Крим; обласними, Київським та Севастопольським міськими управліннями державної ветеринарної медицини; Центральною державною лабораторією ветеринарної медицини; зональними спеціалізованими лабораторіями ветеринарної медицини з хвороб тварин; міжобласними спеціалізованими державними лабораторіями ветеринарної медицини з хвороб птиці; корпорацією «Укрзооветпромстач»; асоціацією «Украгробіовет»; підприємствами з виробництва засобів захисту тварин; Державним науково-дослідним контрольним інститутом ветеринарних препаратів і кормових добавок, іншими науково-дослідними установами; регіональними службами державного ветеринарного контролю на державному кордоні та транспорті; підрозділами ветеринарної міліції із забезпечення карантинних ветеринарних заходів тощо;

— управління державної ветеринарної медицини Автономної Республіки Крим, обласні, Київське та Севастопольське міські управління державної ветеринарної медицини з підпорядкованими їм відповідно республіканським, обласними та міськими державними закладами ветеринарної медицини, обласними госпрозрахунковими ветеринарно-санітарними загонами, районними та міськими управліннями державної ветеринарної медицини, обласними державними лабораторіями ветеринарної медицини, обласними державними підприємствами «Ветзоопромстач», підрозділами відомчої ветеринарної міліції із забезпечення карантинних ветеринарних заходів;

— районні управління державної ветеринарної медицини з підпорядкованими їм районними державними лікарнями, дільничними лікарнями, дільницями, пунктами ветеринарної медицини та державними лабораторіями ветеринарно-санітарної експертизи на ринках;

— міські управління державної ветеринарної медицини з підпорядкованими їм міськими державними лікарнями, дільничними лікарнями, дільницями державної ветеринарної медицини, державними лабораторіями ветеринарної медицини, державними лабораторіями ветеринарно-санітарної експертизи на ринках;

— регіональні служби державного ветеринарного контролю на кордоні і транспорті з підпорядкованими їм прикордонними

та транспортними пунктами державного ветеринарного контролю.

Організаційна структура і штатна чисельність підприємств, установ та організацій державної ветеринарної медицини визначаються відповідно Державним департаментом ветеринарної медицини, управлінням державної ветеринарної медицини Автономної Республіки Крим, обласними, Київським та Севастопольським міськими управліннями державної ветеринарної медицини, а міністерств та інших центральних органів виконавчої влади — начальником служби ветеринарної медицини відповідного міністерства або іншого центрального органу виконавчої влади за погодженням з Державним департаментом ветеринарної медицини (рис. 1).

Реорганізація, створення нових закладів, підприємств, установ, організацій, управлінь державної ветеринарної медицини проводяться в межах коштів, виділених на утримання системи державної ветеринарної медицини.

Управління державної ветеринарної медицини Автономної Республіки Крим, в областях, містах і районах організаційно входять до складу Уряду Автономної Республіки Крим, відповідних державних адміністрацій, підпорядковуються вищим органам державної ветеринарної медицини у питаннях, що належать до їх компетенції, як місцеві органи Державного департаменту ветеринарної медицини.

2.3. Державні органи управління ветеринарною медициною

Загальне керівництво службою ветеринарної медицини в Україні здійснює Міністерство аграрної політики через Державний департамент ветеринарної медицини, який підпорядковується безпосередньо міністру. Департамент є юридичною особою. Очолює його головний державний інспектор ветеринарної медицини України — голова департаменту. Голова Державного департаменту ветеринарної медицини та його заступники призначаються на посади Кабінетом Міністрів України.

Спеціалістам ветеринарної медицини Державного департаменту ветеринарної медицини, управління державної

ветеринарної медицини Автономної Республіки Крим, управ­лінь державної ветеринарної медицини областей, міст Києва та Севастополя, районів, міст надаються повноваження дер­жавних інспекторів ветеринарної медицини.

Керівництво ветеринарною медициною в Автономній Республіці Крим здійснює управління Автономної Республіки Крим. Управління очолює головний державний інспектор ветеринарної медицини — начальник управління, який при­значається на посаду Державним департаментом ветеринарної медицини за погодженням з Урядом Автономної Республіки Крим.

Керівництво ветеринарною медициною в областях, містах Києві та Севастополі здійснюють обласні, Київське та Севас­топольське міські управління державної ветеринарної медицини. Обласні, Київське та Севастопольське міські управління очолю­ють головні державні інспектори ветеринарної медицини — начальники управ­лєнь, які призначаються на посади Держав­ним департаментом ветеринарної медицини за погодженням з обласною, Київською та Севастопольською міськими держав­ними адміністраціями.

Керівництво ветеринарною медициною в районах, містах здійснюють відповідно районні, міські управління державної ветеринарної медицини. Управління очолюють головні дер­жавні інспектори ветеринарної медицини — начальники управ­лєнь, які призначаються на посади начальником управ­ління державної ветеринарної медицини Автономної Респуб­ліки Крим, обласного управління державної ветеринарної медицини за погодженням із відповідними місцевими державними адміністраціями.

Регіональні служби державного ветеринарного контролю на державному кордоні та транспорті очолюють начальники, які призначаються на посаду Державним департаментом ветеринарної медицини.

Керівники державних органів управління ветеринарної медицини Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст, регіональних служб державного ветеринарного контролю на державному кордоні та транспорті Державного департа­менту ветеринарної медицини, інших установ державної

ветеринарної медицини є одночасно головними державними інспекторами ветеринарної медицини відповідно Автономної Республіки Крим, областей, районів, міст, регіональних служб державного ветеринарного контролю на державному кордоні та транспорті.

Заступники керівників державних органів управління ветеринарної медицини за посадою є заступниками відповідних головних державних інспекторів ветеринарної медицини.

Схема служби ветеринарної медицини в області показана на рис. 2.

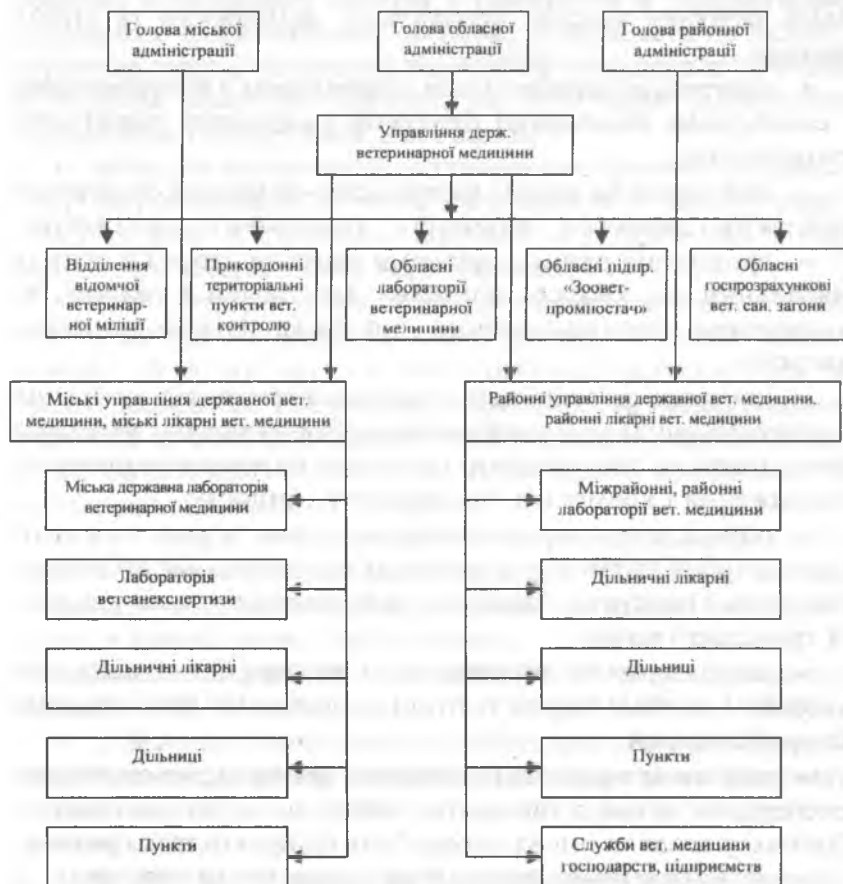

Рис. 2. Схема служби ветеринарної медицини області

2.4. Компетенція органів державної ветеринарної медицини

До компетенції органів управління державної ветеринарної медицини належать:

- контроль, координація та організація заходів щодо профілактики, діагностики, лікування та ліквідації інфекційних, інвазійних і незаразних хвороб тварин;
- оцінка епізоотичної ситуації та видача обов'язкових розпоряджень щодо здійснення профілактики і ліквідації заразних хвороб, дератизації, дезінфекції та інших заходів;
- контроль за виробництвом доброякісних у ветеринарному і санітарному відношенні продуктів і сировини тваринного походження;
- здійснення на ринках ветеринарно-санітарної експертизи продуктів і сировини тваринного і рослинного походження;
- організація разом з органами охорони здоров'я захисту населення від хвороб, спільних для людей і тварин, та здійснення взаємного обміну інформацією про зазначені хвороби;
- контроль за охороною території України від занесення з території інших країн інфекційних хвороб тварин; перевірка ветеринарного стану тварин, продуктів, сировини тваринного походження і кормів під час експорту—імпорту;
- оцінка ветеринарно-санітарного стану м'ясо- і молокопереробних підприємств, складських приміщень для зберігання сировини і продуктів тваринного походження, кормів і засобів їх транспортування;
- аналіз причин захворювання на заразні та незаразні хвороби і загибелі тварин та птиці, розроблення рекомендацій їх профілактики;
- виключне право на проведення ветеринарно-санітарної експертизи м'яса і продуктів забою на м'ясокомбінатах, бойнях, у цехах та інших переробних підприємствах і ринках;
- ветеринарно-санітарний та екологічний контроль за харчовими продуктами тваринного і рослинного походження;

- відбір зразків сировини і матеріалів, а також продуктів (продукції), що виробляються чи реалізуються, для проведення відповідних досліджень;

- контроль і координація діяльності відомчої служби ветеринарної медицини і спеціалістів ветеринарної медицини;

- видача органам страхування висновків на тварин, вимушено забитих і загиблих;

- експертиза проектів планування та будівництва тваринницьких ферм, будівель, підприємств по забою і переробці тварин і сировини тваринного походження; участь у діяльності робочих і державних комісій з прийняття в експлуатацію збудованих тваринницьких об'єктів, підприємств по забою і переробці тварин і сировини тваринного походження; проектів відведення земельних ділянок для всіх видів зазначеного будівництва і забору води для тварин;

- заборона експлуатації або тимчасове припинення діяльності тваринницьких об'єктів, підприємств по забою і переробці тварин та сировини тваринного походження у разі порушення ветеринарних норм і правил;

- проведення лабораторно-клінічних (вірусологічних, бактеріологічних, хіміко-токсикологічних, патолого-анатомічних, гістологічних, паразитологічних, радіологічних та інших) досліджень з метою діагностики хвороб тварин, оцінки продуктів та сировини тваринного походження, кормів і води.

До виключної компетенції Державного департаменту ветеринарної медицини належать:

- реєстрація засобів захисту тварин та кормових добавок, видача висновків щодо застосування засобів ветеринарної медицини та затвердження нормативно-технічних документів щодо їх виробництва і застосування;

- ведення Державної реєстраційної книги засобів захисту тварин;

- здійснення контролю за виробництвом і використанням засобів захисту тварин, кормових добавок, оцінка їх впливу на здоров'я тварин, якість продуктів і сировини тваринного походження;

- встановлення норм виробничого навантаження спеціалістів ветеринарної медицини;

- затвердження ветеринарно-санітарних правил та інших нормативних актів з питань ветеринарної медицини;
- оперативний перерозподіл коштів, що виділяються з Державного бюджету на проведення протиепізоотичних заходів, між органами та установами системи державної ветеринарної медицини;
- повідомлення Міжнародному епізоотичному бюро про встановлення карантину тварин, про його термін та про зняття;
- встановлення обмежень або заборони на експорт чи імпорт тварин, харчових продуктів та сировини тваринного походження, сільгосппродуктів із окремих країн або регіонів у зв'язку з виникненням особливо небезпечних хвороб тварин, у тому числі спільних для тварин і людей;
- представлення інтересів ветеринарної медицини України в межах повноважень, наданих йому Кабінетом Міністрів України відповідно до законодавства.

2.5. Відповідальність суб'єктів господарювання за правопорушення в галузі ветеринарної медицини

Суб'єкти господарювання — будь-які юридичні особи, діяльність яких пов'язана з утриманням, переробкою, транспортуванням та реалізацією тварин; зберіганням, переробкою, транспортуванням та реалізацією продуктів тваринного, а на ринках і рослинного, походження; виробництвом та реалізацією ветеринарних препаратів, субстанцій, готових кормів, кормових добавок; здійсненням лабораторної діагностики та надання ветеринарних послуг, — несуть відповідальність за порушення ветеринарних вимог у формі штрафу. Розмір штрафу залежить від виду правопорушення і коливається від 3 до 100 неоподаткованих мінімумів громадян.

Сплата штрафів не звільняє суб'єктів господарювання від усунення допущених порушень і відшкодування завданих збитків у порядку, встановленому законодавством.

Рішення про накладання штрафів за правопорушення у галузі ветеринарної медицини оформляється постановами.

Штраф підлягає сплаті у місячний строк з дня отримання постанови. У разі порушення цього терміну штраф стягується у судовому порядку.

Рішення у справах про правопорушення в галузі ветеринарної медицини можуть бути оскаржені у судовому порядку.

Спеціалісти, які здійснюють державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд, у своїй діяльності є незалежними і керуються законами України.

Образа особи, яка здійснює державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд, а також опір, погрози, насильство та інші дії, що перешкоджають виконанню покладених на неї обов'язків, тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом.

Збитки, завдані майну особи, яка здійснює державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд, у зв'язку з виконанням нею службових обов'язків, компенсуються у повному обсязі за рахунок винних осіб.

Державні інспектори ветеринарної медицини, які здійснюють ветеринарно-санітарний нагляд, забезпечуються форменим одягом в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів.

Контрольні запитання

1. Хто здійснює керівництво службою ветеринарної медицини в державі?
2. Яка загальна структура ветеринарної медицини в Україні?
3. Що таке державна ветеринарна медицина?
4. Назвіть структуру Державного департаменту ветеринарної медицини України.
5. Яка компетенція Державного департаменту ветеринарної медицини?
6. Назвіть структуру служби ветеринарної медицини в області.
7. За які порушення ветеринарних вимог накладаються штрафи на правопорушників?

3. Організація ветеринарної справи в районі та місті

3.1. Організація ветеринарної справи в районі

Служба ветеринарної медицини в сільському адміністративному районі — основна ланка в системі ветеринарної справи. У сільській місцевості знаходиться більшість господарств та виробляється основна маса продукції тваринництва. На долю служби ветеринарної медицини в районі припадає до 90% всього об'єму профілактичних, лікувальних та ветеринарно-санітарних заходів, які виконуються в державі.

3.1.1. Організаційна структура служби ветеринарної медицини в районі

У даний час вона визначена Положенням про управління ветеринарної медицини в районі, затвердженим Державним департаментом ветеринарної медицини Мінагрополітики України 21. 11. 2002 р. № 66.

Управління ветеринарної медицини в районах підпорядковані управлінням ветеринарної медицини в областях.

Управлінню підпорядковуються:

- міські державні лікарні ветеринарної медицини (в містах не обласного значення);
- районні державні лікарні ветеринарної медицини;
- районні державні лабораторії ветеринарної медицини;
- відділення госпрозрахункового ветеринарно-санітарного загону (функціонально);
- інші державні установи ветеринарної медицини на території району.

Основними завданнями управління є розроблення та реалізація заходів щодо:

- охорони території району від занесення з території інших держав, регіонів, областей, районів або з карантинної зони збудників заразних хвороб тварин, а також недопущення їх розповсюдження за межі території району або карантинної зони;

- профілактики, діагностики інфекційних, інвазійних незаразних хвороб тварин і їх лікування;
- здійснення державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду за якістю та безпекою продукції тваринного, а на ринках і рослинного, походження;
- державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду за перевезенням, у тому числі експортом, імпортом, об'єктів державного ветсанконтролю та нагляду;
- додержання ветеринарно-санітарних вимог, встановлених законодавством;
- захисту населення від хвороб, спільних для тварин і людей;
- проведення ветеринарно-санітарної експертизи продукції тваринного, а на ринках і рослинного, походження, що використовуються для харчування або виготовлення харчових продуктів, а також готових кормів рослинного та тваринного походження та кормових добавок;
- здійснення державного ветеринарно-санітарного нагляду за якістю та умовами реалізації ветеринарних препаратів, субстанцій, готових кормів, кормових добавок та засобів ветеринарної медицини;
- проведення бактеріологічного, радіологічного, паразитологічного, токсикологічного та іншого контролю на підприємствах з переробки продовольчої сировини тваринного походження усіх форм власності, а на ринках — і рослинного походження;
- сприяння підвищенню кваліфікації спеціалістів ветеринарної медицини.

У відповідності з цими завданнями визначається компетенція управлінь, а посадові особи управлінь, які здійснюють державний ветеринарно-санітарний нагляд, мають чітко визначені права.

Управління очолюють начальники — головні державні інспектори ветеринарної медицини району, які призначаються і звільняються з посади начальниками управлінь ветеринарної медицини АР Крим, областей. Начальники управлінь мають заступників, які за посадою є заступниками головних державних інспекторів ветеринарної медицини районів. Спеціалісти

ветеринарної медицини управління є за посадою державними інспекторам ветеринарної медицини.

Посадові особи, які здійснюють державний ветсаннагляд, забезпечуються форменим одягом за рахунок спеціального фонду Державного бюджету України.

Службу ветеринарної медицини в районі здійснюють установи державної ветеринарної мережі районного підпорядкування — районні державні лікарні, дільничні лікарні, дільниці, пункти ветеринарної медицини, районні державні лабораторії ветеринарної медицини з підпорядкованими їм лабораторіями ветеринарно-санітарної експертизи на ринках, а також спеціалісти ветеринарної медицини агрофірм, акціонерних товариств, селянських спілок, птахофабрик, тваринницьких комплексів та інших господарств, підприємств і організацій.

Установи державної ветеринарної мережі району комплектуються спеціалістами та іншими працівниками у відповідності з «Приблизними нормативами штатної чисельності установ державної ветеринарної мережі», які розроблені з урахуванням вимог щодо вдосконалення структури управління та організації ветеринарного обслуговування громадського тваринництва.

При цьому враховується поголів'я сільськогосподарських тварин в усіх категоріях господарств у зоні обслуговування.

Нормативи штатної чисельності районної державної лікарні ветеринарної медицини представлені в таблиці 2.

Таблиця 2. Нормативи штатної чисельності районної державної лікарні ветеринарної медицини

№ п/п	Найменування структурних підрозділів та посад	При поголів'ї сільськогосподарських тварин в усіх категоріях господарств у районі (тис. гол.)		
		До 100	100—150	150 і більше
	Протиєпізоотичний загін			
1	Начальник загону — лікар ветеринарної медицини — епізоотолог	1	1	1
2	Ведучий лікар — епізоотолог — ентомолог	1	1	1

3	Лікар ветеринарної медицини _____ категорії — епізоотолог		1	1
4	Лікар ветеринарної медицини — епізоотолог			1
5	Фельдшер ветеринарної медицини __ категорії	1	1	1
	Всього	3	4	5
	Загін з незаразних хвороб та безпліддя маточного поголів'я			
1	Начальник загону — лікар з незаразних хвороб	1	1	1
2	Ведучий лікар ветеринарної медицини з хвороб молодняку та безпліддя	1	1	1
3	Лікар ветеринарної медицини _____ категорії з санітарії	1	1	1
4	Лікар ветеринарної медицини — терапевт		1	1
5	Завідувач ветеринарною аптекою — фельдшер ветеринарної медицини	1	1	1
	Всього	4	5	5
	Загальновиробничий персонал			
1	Водій спецавтомашини «Ветдопомога»	2—1	2—1	2—1
2	Водій спецавтомашини «Автоветамбулаторія» або вантажної	1	1	1
3	Ветеринарний санітар	1	1	1
4	Завідувач господарством	1	1	1
5	Кочегари, оператори або прибиральниця	2—1	2—1	2—1
6	Сторож	1	1	1
	Всього	8—1	8—1	8—1
	Централізована бухгалтерія			
1	Ведучий бухгалтер	1	1	1
2	Бухгалтер _____ категорії	1	1	1
3	Касир-машиністка	1	1	1
	Всього	3	3	3
	Всього по лікарні	18—1	20—1	21—1

Районна державна лікарня ветеринарної медицини — ведуча ветеринарна лікувально-профілактична установа в районі, штаб всієї ветеринарної роботи в районі.

Районна державна лікарня ветеринарної медицини обслуговує тваринництво господарств всіх форм власності, підприємств та організацій, а також тварин, що знаходяться в особистій власності громадян, тобто проводить роботу у масштабі всього району. В її підпорядкуванні знаходяться установи районного значення, які вона забезпечує ветеринарними товарами, а також фінансує. Лікарня утримується за рахунок коштів місцевого бюджету, має свій штамп та гербову печатку. У сучасних умовах роботу районної державної лікарні ветеринарної медицини оцінюють не за кількістю прийнятих хворих тварин, а за результатами проведення лікувально-профілактичних та ветеринарно-санітарних заходів за загальним ветеринарним станом тваринництва в районі.

Районні державні лікарні ветеринарної медицини ведуть всебічну роботу, найважливішим з якої є:

— планування, організація та проведення заходів щодо попередження і ліквідації захворювань тварин у районі, а також у господарствах, які безпосередньо обслуговує лікарня;

— організація правильного утримання та годівлі тварин;

— амбулаторне та стаціонарне лікування тварин;

— ветеринарно-санітарний контроль та нагляд;

— аналіз епізоотичного стану;

— аналіз ефективності протиепізоотичних заходів;

— найпростіші лабораторні дослідження;

— оздоровлення неблагополучних пунктів;

— ліквідація яловості;

— дезінфекція вимушена та профілактична;

— висновки про придатність земельних ділянок, вибраних під забудову тваринницьких приміщень, переробних підприємств, боєнь тощо;

— організація будівництва ветеринарних об'єктів у господарствах, постачання, облік та звітність;

— наради спеціалістів ветеринарної медицини;

— пропаганда ветеринарних знань тощо.

Для забезпечення кращого ветеринарного обслуговування тваринництва в кожному адміністративному районі є розгалужена мережа установ дільничного типу державної ветеринарної медицини, штат яких показаний у таблиці 3.

Таблиця 3. Установи дільничного типу

Найменування посад	Дільнична лікарня ветеринарної медицини	Дільниця ветеринарної медицини	Пункт ветеринарної медицини
Завідувач — лікар з хвороб молодняку та безпліддя	1	—	—
Завідувач — лікар ветеринарної медицини	—	1	—
Завідувач — фельдшер ветеринарної медицини	—	—	1
Ведучий лікар — епізоотолог	1	—	—
Фельдшер ветеринарної медицини _____ категорії	1	1	—
Ветеринарний санітар	1	1	1
Водій спецавтомашини «Ветдопомога» або «Автоветамбулаторія»	1	—	—
Кочегар, оператор або прибиральниця	2—1	—	—
Конюх	—	1	—
Всього	7—1	4	2

При наявності в зоні діяльності дільничної лікарні ветеринарної медицини неблагополучних пунктів з заразних хвороб, а в дільниці ветеринарної медицини при обслуговуванні поголів'я понад 12 тис. фізичних голів сільськогосподарських тварин, додають одну штатну одиницю фельдшера ветеринарної медицини.

Установи дільничного типу створюються для виконання завдань на частині території сільського адміністративного району. Вони призначені в першу чергу для надання допомоги в організації робіт у своїй зоні в господарствах, а також у населення.

Дільничні лікарні, дільниці та пункти ветеринарної медицини знаходяться у підпорядкуванні районної лікарні державної ветеринарної медицини і утримуються за рахунок коштів, що виділяються їй з місцевого бюджету.

Закріплення господарств та населених пунктів за установами ветеринарної медицини за пропозицією керівника служби ветеринарної медицини району проводять органи місцевої влади.

Установи ветмедицини необхідно розташовувати так, щоб навантаження на кожне з них було приблизно рівним. Недоліком є те, що будь-яких офіційних норм навантаження на установу ветеринарної медицини не існує.

При визначенні кількості установ ветеринарної медицини в районі недостатньо виходити лише з кількості господарств чи поголів'я тварин. Приймають до уваги також вид тварин, їх племінні якості, продуктивність, радіус обслуговування, наявність спеціалістів ветеринарної медицини в господарствах, епізоотичну ситуацію в них, наявність зручних шляхів сполучення, віддаленість від районного центру та інші місцеві умови.

Організуючи роботу установи дільничного типу, найдоцільніше закріплювати спеціалістів ветеринарної медицини за окремими господарствами, населеними пунктами. Це підвищує їх відповідальність за виконувану роботу.

Посадові обов'язки працівників установ ветеринарної медицини встановлює керівник установи. Для працівників районної ветеринарної мережі ці обов'язки затверджує начальник районної лікарні державної ветеринарної медицини у формі переліку або у правилах внутрішнього трудового розпорядку. Конкретні обов'язки кожного працівника визначаються стосовно займаної ним посади та з врахуванням його кваліфікації.

Виробнича діяльність кожної установи ветеринарної медицини регулюється правилами внутрішнього трудового

розпорядку, які затверджує начальник лікарні або директор лабораторії ветеринарної медицини. У цих правилах визначені порядок та години роботи установи, її підрозділів, вимоги із забезпечення належних санітарних умов у виробничих приміщеннях та на території установи, порядок прийому хворих тварин, відпускання медикаментів тощо. У правилах передбачені і загальні обов'язки з дотримання трудової дисципліни та охорони праці, а також чергування працівників, порядок виїздів у господарства, виконання планових заходів, ведення обліку тощо.

Завідувач установи зобов'язаний забезпечити підлеглий персонал санітарним та спеціальним одягом, взуттям і захисними пристосуваннями. Норми видачі спеціального та санітарного одягу на одного працівника і терміни їх носіння опубліковані у «Ветеринарному законодавстві».

3.1.2. Районна державна лабораторія ветеринарної медицини

Структура та штати районних, а можливо, і міжрайонних лабораторій по суті одні і ті ж, що обумовлено спільністю їх завдань та функцій. Типові штати лабораторій затверджувалися в 1963—1964 роках. У цей час до їх структури були включені лабораторії ветеринарно-санітарної експертизи на ринках.

В основу визначення штатної структури державних лабораторій ветеринарної медицини районної ланки з лабораторіями ветсанекспертизи покладений той же принцип обліку поголів'я сільськогосподарських тварин в усіх категоріях господарств обслуговуваної зони, що і у відношенні райдержлікарень ветеринарної медицини.

Приблизні нормативи штатної чисельності працівників державної лабораторії ветеринарної медицини такі:

1. Директор — лікар ветмедицини — бактеріолог
2. Ведучий лікар — серолог — паразитолог
3. Лікар I—IV категорії токсиколог — біохімік — радіолог
4. Лікар ___ категорії бактеріолог — вірусолог
5. Лікар ___ категорії патологоанатом
6. Лікар ___ категорії радіолог
7. Лаборант ___ категорії

8. Лаборант _____ категорії
9. Лаборант _____ категорії патологоанатом
10. Лаборант
11. Ветеринарний санітар
12. Прибиральниця
13. Водій спецмашини

У переважній більшості в районних лабораторіях є три відділи (бактеріологічний, серологічний, хіміко-токсикологічний) і відповідно три лікарі ветеринарної медицини. У понад 70 лабораторіях районів, постраждалих від аварії на Чорнобильській АЕС, є радіологічні відділи. У штаті 37 районів, у яких розташовані заводи з виготовлення м'ясо-кісткового борошна, є лікарі ветеринарної медицини — патологоанатоми.

Конкретна штатна чисельність лікарів, лаборантів та санітарів у районних державних лабораторіях ветеринарної медицини встановлюється у відповідності з «Типовими нормами часу на діагностичні дослідження», затвердженими Держагропромом СРСР 15 липня 1987 року.

У штаті тих лабораторій, яким доводиться досліджувати на сибірку понад 50 тисяч проб шкір у рік, передбачають додаткову посаду лаборанта, а при дослідженні понад 75 тисяч проб, крім того, посаду ветеринарного санітара.

Передбачений штат районної лабораторії розрахований на проведення в них звичайних бактеріологічних досліджень патматеріалу, масових серологічних досліджень, досліджень шкірсировини на сибірку, гематологічних, паразитологічних та нескладних біохімічних досліджень. Вірусологічні, хіміко-токсикологічні, радіологічні та інші складні дослідження покладені на зональні, обласні і центральну лабораторії ветеринарної медицини.

Районна державна лабораторія ветеринарної медицини — діагностична установа державної ветеринарної медицини, основними завданнями якої є:

- встановлення лабораторного діагнозу;
- виявлення тварин, хворих заразними хворобами або хворобами, пов'язаними з порушенням обміну речовин;
- виявлення причин масових захворювань тварин;
- експертиза м'яса, молока та інших харчових продуктів.

Діяльність районної державної лабораторії ветеринарної медицини спрямовано на забезпечення ветеринарного благополуччя тваринництва, попередження та ліквідацію заразних і незаразних хвороб тварин з метою створення здорових стад та збільшення виробництва тваринницької продукції, а також охорону населення від антропозоонозів.

Для виконання цих завдань лабораторія

- проводить в плановому порядку бактеріологічні, мікроскопічні, серологічні, патолого-анатомічні, біохімічні, токсикологічні, копрологічні та інші дослідження матеріалів з господарств ветеринарної медицини;

- досліджує корми та воду на нешкідливість для тварин;

- повідомляє результати досліджень та висновки по них;

- консультує установи ветеринарної медицини, спеціалістів, місцеві органи влади та працівників господарств з профілактики і ліквідації хвороб тварин;

- при виявленні особливо небезпечних хвороб визначає об'єм діагностичних досліджень, забезпечує їх проведення в стислі терміни, направляє своїх спеціалістів для підтвердження діагнозу на місцях;

- здійснює методичне керівництво роботою діагностичних кабінетів та керує діяльністю лабораторій ветсанекспертизи;

- аналізує результати діагностичної роботи в районі та вносить пропозиції начальнику управління державної ветеринарної медицини району;

- надає допомогу районній державній лікарні ветеринарної медицини, установам дільничного типу, комплексам, господарствам у розробці заходів щодо профілактики та ліквідації хвороб тварин;

- пропагує передовий досвід боротьби з хворобами і ветзнання серед населення та тваринників;

- виконує інші роботи за завданням вищого ветеринарного органу.

У великих районах може бути кілька лабораторій ветсанекспертизи, всі вони включаються до складу районної державної лабораторії ветмедицини і фінансуються нею.

Створення лабораторії ветсанекспертизи у складі лабораторії ветеринарної медицини на завжди обов'язкове. Там, де

ринки працюють 1—2 рази в тиждень і об'єм реалізації продукції незначний, у штаті лабораторії запроваджують одну посаду лікаря з ветсанекспертизи, а лабораторію ветсанекспертизи не організовують.

3.2. Організація ветеринарної справи в місті

Діяльність української ветеринарної медицини сконцентрована переважно в районах сільської місцевості. Тут вона безпосередньо приймає участь у сільськогосподарському виробництві, сприяючи розвитку тваринництва в колективних сільськогосподарських підприємствах та індивідуальних господарствах громадян.

У той же час надзвичайно важливу роль у створенні чи підтриманні ветеринарного благополуччя держави, охороні населення від хвороб, спільних для людей та тварин, та забезпеченні випуску доброякісних у ветеринарно-санітарному відношенні продуктів тваринництва відіграє служба ветеринарної медицини в містах.

У містах України проживає переважна більшість населення, багато громадян утримують домашніх дрібних непродуктивних тварин (собак, котів, екзотичних, диких тварин, кімнатних декоративних птахів), продуктивних сільськогосподарських тварин та птицю (велику рогату худобу, овець, кіз, кролів, курей, гусей, качок, індиків та ін.), а також промислових хутрових звірів (нутрій, норок, песців, лисиць та ін.).

У містах сконцентрована величезна кількість організацій, підприємств, установ, господарств, у яких є тварини, багаточисленні промислові підприємства з переробки, зберігання продукції та сировини тваринного походження (табл. 4).

Місто, зазвичай, є вузлом різних доріг та центром, куди звозяться у великій кількості з багатьох пунктів держави, з зарубіжних країн худоба, м'ясні, молочні та інші тваринницькі та рослинницькі продукти і сировина.

У містах знаходяться автовокзали, автостанції, залізничні станції, аеропорти, річкові чи морські порти. Таким чином, служба ветеринарної медицини міст має значні особливості у своїй діяльності на відміну від служби ветеринарної медицини сільського адміністративного району.

Таблиця 4. Кількість господарств, організацій та підприємств, які обслуговуються структурними підрозділами Київського міського управління ветеринарної медицини станом на 1 січня 2005 року

Назва господарств, організацій чи установ	Кількість
Національний комплекс «Експоцентр України»	1
Центральний іподром України, спортивні бази та школи	10
Станція юних натуралістів	1
Державний цирк	1
Київський зоопарк	1
Рибні господарства	1
Рибокомбінати та цехи	33
Холодильники та холодокомбінати	4
М'ясокомбінати та м'ясопереробні цехи	47
Кулінарна фабрика	1
Фабрика з переробки птиці	1
Ковбасні цехи	13
Забійні пункти	3
Молокозаводи	3
Зоомагазини	3
Зооринок	1
Пухо-хутрова база	1
Пухо-пир'яна фабрика	1
Шкіросировинний завод	2
Продовольчі ринки	43
Розплідники сторожових собак	5
Віварії НДІ, навчальних закладів НАН, УААН, Мінохорони здоров'я тощо	27
Супермаркети та продовольчі магазини	76
Бази та склади із зберігання сировини та продуктів тваринного походження	2
Господарства з кінним транспортом	12
Притулок для тварин	1
Міський госпрозрахунковий центр «Тварини в місті»	1
Приватні підприємці	187
Всього	482

У першу чергу така відмінність її діяльності обумовлена ветеринарно-санітарним спрямуванням. Діяльність служби пов'язана з величезною кількістю індивідуальних власників тварин, переважно дрібних, численністю промислових підприємств, що переробляють продукти та сировину тваринного походження. Кількість тварин у населення в багатьох містах дуже велика, сягає десятків тисяч голів не лише птиці, собак та котів, а і свиней, рогатої худоби. Ці тварини розташовані на великій території міста, а тому їх надзвичайно важко обслуговувати.

Чіткий облік всіх тварин, що утримуються в місті, — важлива умова ефективності ветеринарних заходів.

Облік базується на даних про чисельність тварин, які є в управліннях комунального господарства міст. В інших випадках за розпорядженням міської Ради народних депутатів проводиться разова реєстрація всіх тварин у місті службою ветеринарної медицини, наприклад, при щепленні собак проти сказу. Обліку підлягають тварини державних та кооперативних організацій і підприємств. Особливо важливо охопити всіх тварин при щепленнях, які надто важко проводити в умовах міста.

Особливо важливий облік промислових підприємств з переробки та зберігання сировини тваринного походження — м'ясокомбінатів, боєнь, забійних пунктів, молокозаводів, сировинних баз і складів, кооперативних організацій, торговельних закладів, які реалізують м'ясо та сирі тваринні продукти, утилізаційних заводів чи установок.

У сучасних умовах здійснюється міграція диких тварин, дикої птиці в міста, де вони знаходять кращі умови існування.

Перераховані особливості умов роботи міських установ ветеринарної медицини створюють значні труднощі в керівництві та організації ветеринарної діяльності в містах.

Заходи, особливо протиєпізоотичні та ветеринарно-санітарні, які здійснюються в місті, організаційно пов'язані з тими, що проводяться в області, особливо в розташованих навколо міст сільських адміністративних районах. Але ще раз підкреслюємо, що особливості діяльності міської служби ветеринарної

медицини накладають свій відбиток на організацію ветеринарних заходів.

У великому місті досить складно забезпечити проведення вакцинації тварин, прослідкувати за виконанням карантинних, ветеринарно-санітарних та організаційно-господарських заходів, врахувати все поголів'я худоби.

У таких умовах плановість у роботі спеціалістів ветеринарної медицини значно полегшує виконання поставлених перед ними завдань.

Спеціалісти ветеринарної медицини в містах приділяють багато уваги якості продукції та сировини тваринного походження, які надходять із-за кордону (шкіри, щетина, роги, шерсть, копита, волосся тощо).

Надзвичайно важливим завданням служби міста є охорона людей від хвороб, які передаються через продукти та від хворих тварин.

Велика щільність населення, близькість до підприємств житлових та громадських споруд змушують пред'являти особливу вимогливість з неухильного виконання ветеринарних правил. Це стосується і нагляду за утриманням домашніх тварин, у тому числі собак і котів. У містах обов'язково реєструють всіх собак та видають на кожну з них реєстраційне посвідчення (паспорт).

Керівник служби ветеринарної медицини в місті розробляє правила утримання тварин стосовно до місцевих умов. Ці правила після затвердження виконавчою владою доводять до відома населення та керівників господарств і підприємств. Правила публікують у місцевій пресі чи видають окремим виданням.

Київська міська державна адміністрація видала, наприклад, розпорядження №1372 від 08.09.97 р. «Про порядок утримання і поводження з домашніми та іншими тваринами в м. Києві».

Розпорядженням зобов'язано створити Київський міський госпрозрахунковий центр «Тварини в місті», на який покласти функції з обліку, контролю за утриманням і поводженням з домашніми тваринами та регулювання кількості безпритульних тварин.

Управління державної ветеринарної медицини міста зобов'язане видати власникам котів, собак і хижих тварин ветеринарні паспорти, проводити стерилізацію відловлених безпритульних тварин, а районні у м. Києві державні адміністрації — визначити місця виходу домашніх тварин та забезпечити їх облаштування.

Розпорядженням визначені також перелік порід собак з підвищеною агресивністю, який визнано міжнародними кінологічними організаціями; перелік собак з підвищеною агресивністю, заборонених на ввіз та розведення в м. Києві; тарифи на житлово-комунальні послуги за утримання собак і хижих тварин для громадян, підприємств, організацій та установ.

У відповідності з наказами чи вказівками вищих органів ветеринарної медицини керівник служби дає відповідні розпорядження підлеглим йому установам, встановлює порядок і терміни виконання завдань. При організації масових заходів він може у випадку необхідності залучати до їх виконання спеціалістів всіх установ ветеринарної медицини.

3.2.1. Керівництво службою ветеринарної медицини в містах

Безпосереднє керівництво ветеринарною діяльністю в містах Києві і Севастополі здійснюють управління ветеринарної медицини цих міст, підпорядковані Державному департаменту ветеринарної медицини, а в містах обласного значення — управління ветеринарної медицини цих міст, підпорядковані управлінню ветеринарної медицини в Автономній Республіці Крим, областях; і всі ці управління є територіальними органами Державного департаменту ветеринарної медицини.

Управління у своїй діяльності керуються Конституцією та іншими законами України, положеннями про них, затвердженими 21 листопада 2002 р. Державним департаментом ветеринарної медицини.

Управлінням ветеринарної медицини підпорядковуються:

- міські державні лікарні ветеринарної медицини;
- районні державні лікарні ветеринарної медицини;
- клініка дрібних тварин (м. Київ);

- міські державні лабораторії ветеринарної медицини;
- підрозділ ветеринарної міліції з проведення карантинних заходів МВС України (Київ, функціонально);
- госпрозрахунковий ветеринарно-санітарний загін (функціонально);
- інші державні установи ветеринарної медицини на території міста.

Основними завданнями управлінь є розроблення та реалізація заходів щодо:

- охорони території міст від занесення збудників заразних хвороб, а також недопущення їх розповсюдження;
- діагностики, профілактики хвороб тварин та лікування;
- здійснення державного ветсанконтролю та нагляду за якістю продукції, за перевезенням, у тому числі експортом, імпортом, тварин і продукції;
- захисту населення від хвороб, спільних для тварин і людей;
- проведення ветсанекспертизи продукції тваринного та рослинного походження, кормів і кормових добавок;
- здійснення ветсаногляду за якістю ветпрепаратів, субстанцій, готових кормів, кормових добавок;
- проведення бактеріологічного, радіологічного, токсикологічного контролю на підприємствах з переробки продовольчої сировини тваринного походження усіх форм власності;
- сприяння підвищенню кваліфікації спеціалістів ветмедицини;
- сприяння впровадженню в практику досягнень ветеринарної медицини.

У положеннях чітко перерахований перелік питань для вирішення, які належать до компетенції управлінь, а також викладені права посадових осіб.

Управління ветеринарної медицини очолюють начальники — головні державні інспектори ветеринарної медицини міст.

Начальники управлінь мають заступників, які за посадою є заступниками головних державних інспекторів ветмедицини міст. Спеціалісти ветмедицини управлінь є за посадою державними інспекторами ветмедицини.

3.2.2. Установи ветеринарної медицини міст

У містах України в залежності від об'єму роботи та з врахуванням специфіки ветеринарної діяльності створюються міські державні лікарні ветеринарної медицини, районні державні лікарні ветеринарної медицини, клініки, поліклініки, дільничні лікарні, дільниці, пункти, амбулаторії, клініки дрібних тварин, станції невідкладної ветеринарної допомоги, державні лабораторії ветсанекспертизи, госпрозрахункові ветсанзагони чи інші установи ветеринарної медицини, які працюють у відповідності із спеціальними положеннями.

Міська державна лікарня ветеринарної медицини — центральна установа державної ветеринарної медицини в місті, основним завданням якої є забезпечення ветеринарно-санітарного благополуччя в місті. Структурними підрозділами її є лікарні адміністративних районів міста, міська державна лабораторія ветеринарної медицини, дільничні лікарні, дільниці, пункти ветмедицини, лабораторії ветсанекспертизи на ринках, госпрозрахунковий ветсанзагін чи інші установи державної ветмедицини.

Лікарню очолює начальник — лікар ветеринарної медицини. Він повинен бути всебічно підготовленим спеціалістом, здатним дати вичерпну консультацію з ветеринарної санітарії, епізоотології, законодавства, будівництва тваринницьких об'єктів. Йому самому належить володіти методами ветсанекспертизи, вимогами стандартів, технічних умов, нормативів типового будівництва і особливо добре знати законодавство.

Лікарня ветеринарної медицини міста та її структурні підрозділи утримуються за рахунок коштів Державного, місцевого бюджетів, а також за рахунок позабюджетних коштів.

Організаційна структура і штатна чисельність лікарні та її структурних підрозділів визначається Державним департаментом ветеринарної медицини Мінагрополітики України.

Штатний розклад міської лікарні ветеринарної медицини затверджується начальником управління ветеринарної медицини міст Києва, Севастополя чи міст обласного значення.

Контрольні запитання

1. Організаційна структура служби ветеринарної медицини в районі.
2. Штат районної державної лікарні ветеринарної медицини.
3. Районна державна лабораторія ветеринарної медицини.
4. Управління ветеринарної медицини в районі та його основні завдання.
5. Організаційна структура служби ветеринарної медицини міста.
6. Особливості діяльності служби ветеринарної медицини міста.
7. Керівництво службою ветеринарної медицини в містах.
8. Назвіть установи ветеринарної медицини міст.

4. Організація роботи служби ветеринарної медицини в господарствах усіх форм власності

Організація колективних сільськогосподарських підприємств з великими тваринницькими фермами висунула перед сільськогосподарськими органами завдання максимально приблизити службу ветеринарної медицини до цих господарств, створити безпосередньо в них свою службу. Так була започаткована відомча служба ветеринарної медицини. Досвід підтвердив доцільність цих заходів. Службою ветеринарної медицини господарств виконується великий об'єм роботи з профілактики захворювань тварин, збереження поголів'я та підвищення ветеринарно-санітарної культури на фермах.

Служба ветеринарної медицини господарств всіх форм власності є виробничою, і її діяльність обмежена рамками цього господарства. У той же час служба ветеринарної медицини господарства є частиною служби сільського адміністративного району, так як забезпечує його ветеринарне благополуччя.

Нові умови ведення тваринництва, нова технологія утримання тварин та виробництва продукції вимагають більш досконалих, прогресивних методів і форм організації ветери-

нарного обслуговування господарств. Основна робота з ветеринарного обслуговування тваринництва проводиться безпосередньо в кожному господарстві. Тому створення в ньому ветеринарно-санітарного благополуччя — невід'ємна умова подальшого розвитку тваринництва — залежить перш за все від результатів роботи спеціалістів ветеринарної медицини господарств, від правильної організації їх роботи.

Лише високий рівень організації роботи спеціалістів ветеринарної медицини в кожному господарстві на підставі досягнень науки та передового досвіду може забезпечити надійний захист тварин від захворювань, створити сприятливі умови для подальшого розвитку тваринництва і для збільшення виробництва тваринницької продукції високої якості.

Служби ветеринарної медицини господарств утримуються за рахунок коштів цих господарств і разом з керівництвом та іншими працівниками покликані вирішувати спільне завдання — забезпечувати виконання планів із збільшення поголів'я і виробництва тваринницької продукції з найменшими витратами праці та засобів шляхом виконання свого безпосереднього завдання — попередження захворювань і загибелі тварин, організації та проведення лікувальних, профілактичних і протиепізоотичних заходів.

Завдання спеціалістів ветеринарної медицини господарств полегшується в деякій мірі тим, що їх діяльність зосереджена на обслуговуванні тваринництва одного господарства, де всі заходи проводяться на підставі єдиного виробничо-фінансового плану і де вказівки адміністрації обов'язкові для всіх працівників господарства.

Спеціаліст ветеринарної медицини, виконуючи вказівки та завдання адміністрації, керується Законом України «Про ветеринарну медицину» та єдиними загальнодержавними ветеринарно-санітарними правилами і нормами. Як працівник господарства, він зобов'язаний сприяти виконанню виробничого плану, як спеціаліст, він зобов'язаний забезпечити ретельне дотримання законодавства з питань ветеринарної медицини, так як несе відповідальність перш за все за ветеринарно-санітарний стан тваринництва, за охорону здоров'я тварин та за охорону населення від антропозоонозів.

При правильній постановці справи ветеринарні заходи не протистоять господарським, а органічно зливаються з ними.

Ветеринарні заходи включаються в технологічний цикл виробництва і здійснюються за рахунок господарства. Поряд з цим спеціалісти господарств можуть надавати платну ветеринарну допомогу хворим тваринам, які належать працівникам господарства, службовцям, фермерам, кооператорам.

В окремих господарствах, де створені орендні та сімейні ферми, тваринницькі кооперативи, ветеринарне обслуговування може бути організоване за принципом госпрозрахунку та чекової системи взаєморозрахунків. Можливе і переведення служби ветеринарної медицини господарства на умови колективного або орендного підяду.

Керівники господарств зобов'язані виділяти для служби ветеринарної медицини необхідні матеріальні засоби, фінансувати всі витрати на профілактику хвороб, лікування хворих, створення нормальних виробничих умов для лікарів та фельдшерів.

Обслуговуючи тваринництво лише одного господарства, спеціалісти ветеринарної медицини постійно знаходяться в ньому, мають можливість добре знати стадо, регулярно оглядати тварин та клінічно досліджувати їх, своєчасно виявляти відхилення в стані їх здоров'я, виділяти та ізолювати хворих і підозрілих у захворюванні тварин.

Безумовно, головним у роботі спеціаліста ветеринарної медицини є профілактика хвороб та лікування хворих тварин і птиці. Саме ці сторони його діяльності обумовлюють головним чином економічну зацікавленість господарств мати свою службу ветеринарної медицини.

Спеціалісти ветеринарної медицини господарств з недержавною формою власності можуть бути членами цих господарств або працювати в них за наймом на підставі трудової угоди, яка затверджується загальними зборами, зібранням уповноважених або правлінням. В угоді вказується термін, на який спеціаліст запрошений на роботу, його основні обов'язки та права, розмір та порядок оплати праці тощо. Спеціаліст має право бути членом профспілки, отримувати щорічну відпустку, отримувати пенсію по інвалідності та старості.

4.1. Нормування праці спеціалістів ветеринарної медицини в сільськогосподарських підприємствах агропромислового комплексу

У сільськогосподарських підприємствах агропромислового комплексу штати спеціалістів ветеринарної медицини рекомендовано планувати виходячи з науково обґрунтованих норм праці, які повинні слугувати покращенню використання трудових ресурсів, вдосконаленню прийомів та методів виконання окремих трудових процесів.

При нормуванні праці спеціалістів ветеринарної медицини необхідно враховувати специфічні особливості ветеринарної діяльності. Основним об'єктом ветеринарної дії є тварини, які існують за природно-біологічними законами, які багато в чому визначають організацію процесу праці, розпорядок робочого дня, систему ветеринарних заходів. Спеціалісти ветеринарної медицини не можуть довільно встановити терміни виконання ветеринарних обробок тварин, вони повинні плануватися з врахуванням віку та фізіологічного стану тварин.

Предметами праці є не лише тварини, а і продукція, сировина тваринного походження, корми, тваринницькі приміщення, транспорт та інші об'єкти, пов'язані з тваринами.

Для виконання роботи використовуються найрізноманітніші засоби праці — лікарські речовини, перев'язувальні засоби, ветеринарні інструменти, прилади, обладнання тощо.

Різні ветеринарні заходи відрізняються за методами виконання, витратами робочого часу, чисельності їх проведення.

Роботи можуть виконуватися групами працівників або індивідуально, безперервно або з перервами.

Для виконання багатьох видів робіт спеціалістам ветеринарної медицини та їх помічникам доводиться робити переходи та перенесення засобів праці. Особливо багато переходів у спеціалістів господарств, які обслуговують кілька видів тварин громадського та приватного користування, розташованих на різних фермах, у різних населених пунктах.

Ці умови створюють певні труднощі в організації робочих місць для ветеринарних працівників.

Періодично доводиться проводити незаплановані екстрені роботи. Виникає необхідність у проведенні таких робіт у будь-який час доби, у вихідні та святкові дні.

Ветеринарна діяльність в умовах великих сільськогосподарських підприємств має значні відмінності.

Здійснюється вона в межах одного підприємства при високій концентрації тварин з безперервним, ритмічним виробництвом продукції. Ветеринарні заходи включаються в технологічний цикл виробництва продукції, тому повинні виконуватися в чітко встановлені терміни. На всіх стадіях виробництва умови утримання та годівлі тварин відповідають їх віку, фізіологічному стану та виробничому призначенню. Ось чому організаційно-технічні умови проведення профілактичних та лікувальних обробок тварин на кожній виробничій ділянці мають свої особливості. При проведенні лікувально-профілактичних обробок та ветеринарно-санітарних робіт застосовуються передові форми організації праці, сучасні технічні засоби.

Фактори зовнішнього середовища не впливають на технологію ветеринарних трудових процесів, так як у промислових комплексах вони виконуються в однакових виробничих умовах. У спеціалістів ветеринарної медицини переважають функції із спостереження та контролю за станом здоров'я тварин, дотримання ветеринарно-санітарних правил.

Працівники ветеринарної медицини в цих господарствах мають регламентований робочий день і мають всі умови для ретельного його дотримання.

Норми часу для виконання ветеринарних робіт встановлюють для кожної категорії працівників ветеринарної медицини з розрахунку на одиницю роботи (1, 10, 100, 1000 тварин чи птиці). При розрахунку працівників ветеринарної медицини за основу приймають трудоемкість виконання робіт. Норми часу на виконання ветеринарних робіт найчастіше беруть з довідників.

4.2. Норми ветеринарного обслуговування тваринництва. Розрахунок штату спеціалістів ветеринарної медицини господарств

Службою ветеринарної медицини в господарстві керує головний або старший (з правами головного) лікар ветеринарної

медицини. В організаційно-господарських питаннях він підпорядкований директору чи голові правління. У спеціальних питаннях він підпорядкований головному державному інспектору ветеринарної медицини району. Якщо господарство знаходиться у складі спеціалізованого тресту, об'єднання, управління чи іншої організації, то головний лікар господарства в спеціальному відношенні підпорядкований і головному спеціалісту ветеринарної медицини відповідної вищої організації.

Головному лікарю ветеринарної медицини господарства підпорядковані в спеціальних питаннях працівники ветеринарної медицини господарства.

Згідно нормативів в господарстві повинен бути головний лікар ветеринарної медицини — один на господарство, що має більше 800 умовних голів худоби, або старший лікар (з правами головного) — теж один на господарство, що має менше 800 умовних голів худоби. Крім того, на кожні 850 умовних голів худоби встановлюється штатна одиниця старшого лікаря, лікаря або фельдшера ветеринарної медицини. На ветеринарних санітарів ці нормативи не розповсюджуються.

Посада головного (або старшого з правами головного) лікаря ветеринарної медицини встановлюється в кожному господарстві незалежно від кількості посад лікарів чи фельдшерів і не за рахунок скорочення посад.

Обрахування поголів'я тварин в умовних (а не у фізичних) головах введене у зв'язку з тим, що витрати праці спеціалістів для обслуговування тварин різних видів та вікових груп не однакові. Для відповідних розрахунків встановлені коефіцієнти переведення фізичного поголів'я тварин, які є в господарстві, в умовні голови, затверджені Головним управлінням ветеринарії Держагропрому СРСР 26. 11. 1987 р. (табл. 5).

Для племінної худоби та племінної птиці вводиться додатковий коефіцієнт 1,4, тобто вказані коефіцієнти для відповідних видів худоби та птиці підвищуються на 40 %.

При підрахунку враховують середньорічне поголів'я тварин всіх видів, за винятком дорослої птиці та бджолосімей, кількість яких береться станом на кінець року. Для визначення середньорічного поголів'я складають за 13 місяців кількість тварин кожного виду, що є в господарстві на перше число

Таблиця 5. Коефіцієнти переведення фізичного поголів'я тварин в умовні голови великої рогатої худоби (за нормами витрат праці на ветеринарне обслуговування тварин)

Статеві-вікові групи тварин	Перевідні коефіцієнти (на одну середньорічну голову тварин)
Велика рогата худоба:	
корови	1,0
молодняк до 6-місячного віку	1,9
молодняк від 6 до 18 місяців та доросла худоба на відгодівлі і випасі	0,6
нетелі	0,75
Свині:	
свиноматки, холості, супоросні, ремонтні та кнури	0,28
свиноматки на підсисі	3,11
відлучені поросята	0,07
молодняк на відгодівлі	0,05
Вівці (крім каракульських) та кози:	
вівцематки, барани, ярки до року	0,10
ягнята до року	0,06
Вівці каракульські:	
вівцематки, барани, ярки до року	0,12
ягнята до року	0,08
Коні, верблюди, буйволи всіх вікових груп	0,8
Птиця доросла	0,011
Молодняк птиці (в т. ч. бройлери)	0,004
Хутрові звірі (самки основного стада):	
норки	0,20
песці	0,60
лисиці	0,50
соболі	0,40
кролі	0,16
нутрії	0,08
Бджолосім'ї (на кінець року)	0,2

кожного місяця, з 1 січня попереднього року та закінчуючи 1 січня поточного року і отриману суму ділять на 13.

При визначенні штату спеціалістів ветеринарної медицини для обслуговування певного поголів'я тварин (крім головного чи старшого з правами головного лікаря) можна користуватися формулою:

$$X = \frac{(A \times K_1) + (B \times K_2) + (B \times K_3) + \dots}{850},$$

де X — шукане число штатних одиниць; A, B, B, Γ і т. д. — кількість голів тварин різних видів; K_1, K_2, K_3 , і т. д. — коефіцієнти переведення фізичних голів тварин відповідного виду в умовні голови великої рогатої худоби; 850 — норматив навантаження на одного спеціаліста.

Оптимальним співвідношенням між кількістю лікарів та фельдшерів для звичайних господарств та промислових комплексів є 1:2, для племінних господарств 1:1 та для відгодівельних господарств 1:3.

При виробничій необхідності можуть бути запроваджені такі посади, як завідувач аптекою, завідувач ветеринарною чи зооветеринарною лабораторією, лаборант цих лабораторій чи інші за рахунок загальної чисельності спеціалістів за нормативами.

4.3. Відповідальність, обов'язки та права спеціалістів ветеринарної медицини господарств

Головний (старший) лікар ветеринарної медицини господарства є керівником служби й організатором профілактичних, лікувальних та ветеринарно-санітарних заходів. Він відповідає за ветеринарно-санітарне благополуччя стад тварин, що забезпечує виконання господарством завдань по розвитку тваринництва і реалізації доброякісної у ветеринарно-санітарному відношенні продукції. На ньому лежить відповідальність за своєчасне проведення комплексу профілактичних заходів, за їх повноту і якість. Головний (старший) лікар організує та особисто проводить ці заходи, а також здійснює ветеринарно-санітарний контроль та нагляд, розробляє і представляє керівнику господарства плани ветеринарних заходів, погодивши їх

з керівником ветеринарної медицини району, контролює виконання вимог ветеринарного законодавства на фермах. Разом з головним зооінженером він визначає заходи з покращення та використання кормової бази, пасовищ і водонапування, по боротьбі з яловістю тварин та збереженню молодняку, приймає участь у вибракуванні худоби і розробці показників розвитку тваринництва.

Керівник служби ветеринарної медицини господарства зобов'язаний сприяти підвищенню культури ветеринарної роботи в господарстві, створювати умови для більш ефективного лікування тварин, застосування сучасних методів і засобів терапії та профілактики. Йому доводиться витратити багато часу на практичну роботу, зокрема на огляд та дослідження введених у господарство тварин, постановку діагнозів, лікувальну допомогу, проведення протиєпізоотичних заходів тощо.

Головний лікар ветеринарної медицини господарства має право забороняти введення на ферми, виведення з них, перегрупування тварин у господарстві у зв'язку з карантинними чи обмежувальними заходами; утримання тварин у приміщеннях, які не відповідають ветеринарно-санітарним та зоогігієнічним вимогам; використання для тварин недоброякісних кормів і води; випуск з господарства недоброякісної у ветеринарно-санітарному відношенні продукції тваринництва; дозволяти чи забороняти забій тварин, зняття шкір з трупів тварин, а також використання вироблених у господарстві продуктів тваринництва, видавати ветеринарні посвідчення, довідки.

Керівник служби ветеринарної медицини господарства має право давати вказівки з усіх ветеринарних питань спеціалістам ветеринарної медицини цього господарства, а керівникам ферм, відділів, бригад та громадянам — власникам тварин населеного пункту — вказівки про проведення профілактичних, ветеринарно-санітарних, лікувальних, карантинних та інших заходів по боротьбі з хворобами тварин. Його вказівки з питань ветеринарної медицини обов'язкові для працівників господарства і можуть бути відмінені лише головним державним інспектором ветеринарної медицини району.

Органи ветеринарної медицини пред'являють високі вимоги до керівників служб ветеринарної медицини господарств, так

як від рівня їх організаторської і спеціальної роботи значно залежить ветеринарне благополуччя тваринництва. У той же час у скороченні витрат від хвороб і загибелі тварин особливо велика роль спеціалістів ферм і відділків. Вони повсякденно і безпосередньо зайняті профілактичною та лікувальною роботою, слідкують за виконанням ветеринарно-санітарних правил, спостерігають за здоров'ям тварин, правильним їх утриманням та годівлею, проводять дезінфекцію приміщень, протиепізоотичні заходи.

Разом з працівниками ферми лікар (фельдшер) ветеринарної медицини встановлює профілактичний карантин для тварин, введених у господарство; приймає участь у підготовці до зимівлі худоби, контролює якість кормів, здійснює нагляд за забоєм тварин, за ветеринарно-санітарним станом забійного пункту; проводить ветеринарні заходи при відтворенні стада (в т. ч. при штучному осіменінні) та заходи боротьби з яловістю.

Лікар навчає працівників ферм правилам та прийомам догляду за тваринами, попередження захворювань та надання першої допомоги захворілим.

Разом з зооінженером він приймає участь у вибракуванні худоби.

Спеціаліст ветеринарної медицини зобов'язаний вести встановлену ветеринарну документацію і негайно інформувати головного лікаря господарства або установу державної ветеринарної медицини про порушення ветеринарного законодавства на фермі, про появу заразних чи інших масових захворювань тварин.

У відповідності з діючим ветеринарним законодавством головний лікар ветеринарної медицини, а також інші спеціалісти служби ветеринарної медицини господарства мають право:

- безперешкодно відвідувати об'єкти ветеринарного нагляду в господарстві;
- вимагати необхідні відомості від посадових осіб, орендарів, кооперативів та інших працівників господарства для виявлення епізоотичної обстановки;
- призупиняти виконання робіт, що проводяться з порушенням вимог законодавства з питань ветеринарної медицини;

- давати обов'язкові для виконання вказівки по усуненню виявлених порушень ветеринарно-санітарних правил;
- давати вказівки спеціалістам ветеринарної медицини господарства, посадовим особам, орендарам, кооператорам про проведення профілактичних ветеринарно-санітарних, оздоровчих заходів;
- забороняти введення, виведення, перегрупування тварин, підозрюваних у захворюванні та хворих заразними хворобами;
- видавати ветеринарні довідки на тварин, продукцію та сировину.

Свої вказівки спеціаліст дає переважно в усній формі, але при необхідності він складає акт про виявлені порушення з пропозиціями по їх усуненню, представляє доповідну записку керівникам господарств чи його підрозділів, виступає з пропозиціями на засіданні дирекції чи правління господарств.

Згідно Закону України «Про ветеринарну медицину» керівники господарств зобов'язані забезпечувати спеціалістам ветеринарної медицини належні умови роботи, будувати лікарні (пункти) ветеринарної медицини, аптеки та інші ветеринарні об'єкти. Лікарню ветеринарної медицини будують у господарствах різних напрямків (за винятком птахофабрик) на центральній садибі господарства або на найбільш великій фермі. Це об'єкт загальногосподарського призначення. На кожній фермі повинен бути пункт ветеринарної медицини.

Як підкреслювалося раніше, основним у діяльності служби ветеринарної медицини господарства є профілактика та своєчасне лікування хворих тварин. Особливо зростає відповідальність працівників ветеринарної медицини господарства при неблагополуччі ферм з інфекційних та інвазійних хвороб тварин, коли необхідно забезпечити найшвидше оздоровлення господарства та не допустити розповсюдження захворювання за його межі. З цією метою головний лікар господарства розробляє організаційно-господарські та ветеринарно-санітарні заходи з ліквідації хвороби і негайно повідомляє про неї головному державному інспектору ветеринарної медицини району.

Спеціалісти ветеринарної медицини господарств повинні підтримувати постійно зв'язки зі службою державної ветери-

нарної медицини. Вони погоджують свою роботу з ними, спільно планують та проводять найважливіші заходи щодо діагностики, профілактики та ліквідації хвороб тварин, консультуються у головного державного інспектора ветеринарної медицини району, отримують у нього необхідні вказівки та інформацію, приймають участь у районних нарадах або семінарах спеціалістів ветеринарної медицини, обмінюються досвідом роботи.

Нерідко лікарі господарств звертаються з питаннями своєї професійної діяльності в районну лабораторію державної ветеринарної медицини чи в установи ветеринарної медицини області.

У господарствах, які мають лікарів та яким надане право видавати офіційні ветеринарні документи, дозволяється мати круглу печатку служби ветеринарної медицини. Розмір печатки 40 мм у діаметрі, в центрі слова «Служба ветеринарної медицини», а по колу назва господарства, району, області. Печатку замовляють за письмовим дозволом головного державного інспектора ветеринарної медицини району. За правильне користування нею відповідає старший спеціаліст ветеринарної медицини господарства, у якого печатка зберігається.

4.4. Організація ветеринарної справи в промислових тваринницьких комплексах

Переведення тваринництва на промислову основу було необхідною умовою збільшення виробництва продукції відповідної галузі. У числі тваринницьких господарств промислового типу розрізняють тваринницькі комплекси та птахофабрики.

Служба ветеринарної медицини господарств промислового типу за організаційно-правовим статусом є відомчою і мало відрізняється від служби у великому звичайному господарстві, її компетенція обмежена рамками виробничої діяльності комплексу. Вона підконтрольна державній службі ветеринарної медицини і входить до складу районної служби ветеринарної медицини. Спеціальну діяльність її координує головний державний інспектор ветеринарної медицини району.

Служба ветеринарної медицини комплексу має свої суттєві особливості, обумовлені спеціалізацією, концентрацією багато-

тисячного поголів'я тварин на обмежених площах, комплексною механізацією та автоматизацією виробничих процесів, а також циклічністю технології виробництва.

Службу ветеринарної медицини комплексів складають лікарі ветеринарної медицини та технічний персонал (оператори з ветеринарної обробки тварин, дезінфікатори, ветеринарні санітари), які відносяться до виробничого персоналу, а не до інженерно-технічних працівників.

При обслуговуванні комплексів є деякі відмінності. Лікар звичайного сільськогосподарського підприємства з державною формою власності обслуговує тварин, які знаходяться в особистій власності громадян, а лікар комплексу до них не має ніякого відношення. Більш того, йому забороняється мати контакт з такими тваринами, тобто він обслуговує лише тварин комплексу і не всіх взагалі, а на певній виробничій одиниці (цех, період тощо). Якщо в комплексі вирощується збірне поголів'я (відгодівля великої рогатої худоби, нетельні господарства тощо), спеціалісти ветеринарної медицини комплексу мають право здійснювати деякі контрольні функції у відношенні до господарств-постачальників (вимагати доставки здорових тварин, благополучних у відношенні заразних хвороб, певних кондицій).

Головний лікар ветеринарної медицини комплексу при будь-якій структурі (відділковій, цеховій, комбінованій) підпорядковується безпосередньо директорові підприємства. Решта спеціалістів ветеринарної медицини комплексу в усіх спеціальних питаннях підпорядковані головному лікарю незалежно від того, входять вони в штат цехів (відділків) чи ні.

Структуру і штати кожного комплексу розробляє та затверджує директор підприємства.

Номенклатура та чисельність посад служби ветеринарної медицини в тваринницькому комплексі встановлюється в залежності від спеціалізації, напрямку виробничої діяльності, а також особливостей технологічного процесу і об'єму ветеринарної роботи, обумовленого, з одного боку, загальною чисельністю поголів'я тварин, а з іншого, — ветеринарно-санітарним станом тваринництва в самому господарстві і в навколишній місцевості.

Звичайно, при нормуванні праці в комплексах береться до уваги ступінь концентрації поголів'я, рівень механізації трудомістких процесів в основних виробничих цехах, а також широке використання праці молодшого ветеринарного персоналу для виконання масових профілактичних та ветеринарно-санітарних заходів.

Особливостями діяльності служби ветеринарної медицини в комплексах є те, що в них повинна бути забезпечена надійна охорона від занесення збудників заразних хвороб тварин, встановлення жорсткого ветеринарно-санітарного режиму, ретельне систематичне виконання дезінфекційних, дезінсекційних та дератизаційних робіт, як частини технологічного процесу.

Комплекси по можливості повинні функціонувати за принципом підприємств закритого типу, мати капітальне огороження з двома захисними зонами.

Вся територія комплексів з виробництва молока, вирощування і відгодівлі великої рогатої худоби і свиней розподілена на дві ізольовані одна від одної зони: виробничу та адміністративно-господарську.

У виробничій зоні розміщені приміщення для тварин, вигульно-кормові майданчики з твердим покриттям та навісами, пункт ветеринарної медицини, ізолятор, споруди для обробки шкірного покриву тварин, забійно-санітарний пункт або санітарна бойня з холодильною камерою, а при в'їзді — ветеринарно-санітарний пропускник з дезінфекційним бар'єром. На лінії розмежування зон чи огороження виробничої зони розташовують естакаду з вагою для зважування, навантаження та розвантаження, а також металеву ємкість для збирання трупів тварин перед їх відправкою на завод з виробництва м'ясо-кісткового борошна.

В адміністративно-господарській зоні знаходяться адміністративні приміщення, кормоцех, склади та сховища кормів, котельня та інші об'єкти господарського призначення.

Однією з особливостей ветеринарних заходів у промисловому тваринництві є їх інтенсифікація, пов'язана з чіткою, розрахованою по днях технологією вирощування, відгодівлі чи іншого виробничого призначення тварин у комплексах та на птахо-фабриках. Ці заходи повинні співпадати по часу з кожним

періодом виробничого циклу і сприяти виконанню виробничих завдань.

Згідно з ветеринарно-санітарними правилами для спеціалізованих тваринницьких господарств комплекс повинен мати такі ветеринарні об'єкти: ветеринарно-санітарний пропускник, пункт ветеринарної медицини та забійно-санітарний пункт. Їх розташовують безпосередньо на території комплексу.

Ветеринарно-санітарний пропускник будують при в'їзді у виробничу зону комплексу. У його складі є прохідна, роздягальня, душова з санвузлом, приміщення для прання, сушіння та прасування одягу, постійнодіюче закрите дезінфекційно-промивне приміщення для миття та дезінфекції машин, дезкамера для дезінфекції тари і спецодягу. На прилеглий території поблизу входу у ветсанпропускник обладнують майданчик для стоянки автомашин та інших засобів транспорту.

Пункт ветеринарної медицини має у своєму складі аптеку, кімнату з холодильною установкою та підвальним приміщенням для зберігання біопрепаратів, діагностичний кабінет, склад дезінфекційних засобів, кабінет лікаря ветеринарної медицини та кімнату для ветеринарного персоналу.

Забійно-санітарний пункт — приміщення для забою тварин з холодильною камерою для тимчасового зберігання м'ясних туш, а також кімната для розтину трупів з автоклавом для переробки забракованих туш і органів. При ньому може бути обладнана піч для спалювання трупів, боєнських конфіскатів, душова з санвузлом, приміщення з секціями для первинної обробки та зберігання шкір.

Допускається блокування пункту ветеринарної медицини з забійно-санітарним пунктом, будівництво яких раціонально здійснювати на лінії розмежування виробничої та господарської зон.

Фінансування ветеринарних заходів у спеціалізованих господарствах здійснюється за рахунок Державного бюджету та оборотних коштів цього господарства.

Для служби ветеринарної медицини господарств з державною формою власності, в т. ч. комплексів, передбачені норми безкоштовної видачі спецодягу, взуття та попереджувальних пристосувань (табл. 6):

Таблиця 6. Норми безкоштовної видачі спецодягу, взуття та попереджувальних пристосувань

Найменування	На який термін, міс.
Халат	12
Безрукавка тепла	24
Фартух клейончастий	24
Чоботи гумові	24
Рукавиці гумові	6

Спеціалістам ветеринарної медицини комплексів необхідно вирішувати дуже складні питання, пов'язані з проведенням широких профілактичних заходів. Ці заходи повинні поєднуватися і чітко вписуватися в технологію виробництва. Ритмічність роботи комплексів, безперервна змінюваність груп тварин у приміщеннях накладають свій відбиток на організацію та проведення ветеринарних заходів.

Гарантувати стійке благополуччя комплексів з заразних і незаразних хвороб можна лише при умові чіткої організації та проведення цілої системи ветеринарно-санітарних заходів (рис. 3), які потрібно здійснювати у відповідності з ветеринарно-санітарними правилами для спеціалізованих господарств.

Всі ці заходи необхідно здійснювати у відповідності з планом на всіх етапах виробництва.

У різних тваринницьких комплексах чи спеціалізованих господарствах служба ветеринарної медицини має свої особливості та відмінності.

4.4.1. Служба ветеринарної медицини в молочних комплексах

За типовими проектами є ці комплекси на 400, 800, 1200, 1600, 2000, 2400 і більше голів.

Основними завданнями служби ветеринарної медицини в молочних комплексах є:

— захист тварин від захворювання бруцельозом, туберкульозом, лейкозом (періодичні діагностичні дослідження у відповідності з діючими інструкціями);

Рис. 3. Система ветеринарно-санітарних заходів у промислових комплексах

— попередження занесення в комплекс збудників висококонтагіозних інфекційних хвороб (ящур), особливо небезпечних (сибірка, емкар, пастерельоз) чи інших характерних для великої рогатої худоби хвороб (лептоспіроз, трихофітія, паратрихофітія, інфекційний ринотрахеїт, вірусна діарея, колібактеріоз, сальмонельоз, стрептококоз та ін.);

— профілактика захворювання діктіокаульозом, фасціокульозом, гіподерматозом, коростою, бабезіозом, протозоозами та іншими інвазійними хворобами;

— профілактика захворювань вим'я;

— профілактика захворювань копитець та кінцівок;

— забезпечення високого рівня відтворення стада (своєчасна діагностика тільності у корів і телиць, виявлення безплід-

них корів та ліквідація безпліддя, організація штучного осіменіння тварин тощо);

— забезпечення збереження молодняку великої рогатої худоби;

— систематична диспансеризація корів у відповідності з технологічним циклом виробництва (загальна, гінекологічна, хірургічна).

Важливого значення набуває функціонування комплексів за принципом підприємств закритого типу та капітальне їх огороження з двома захисними зонами.

У молочних комплексах служба ветеринарної медицини здійснюється лікарями й операторами з обробки тварин та приміщень. Наприклад, у комплексі на 800 корів передбачено мати одного лікаря ветеринарної медицини, одного оператора з ветеринарної обробки тварин та двох операторів з ветеринарної обробки приміщень.

Матеріально-технічна база служби ветеринарної медицини залежить від величини молочного комплексу. За діючими нормами технологічного проектування ветеринарних об'єктів у комплексах на 400 корів передбачено мати пункт ветеринарної медицини та в'їздний дезінфікуючий бар'єр, у комплексах на 800 корів з безприв'язним утриманням — ветеринарно-профілактичний пункт, в'їздний бар'єр та забійний майданчик. В усіх молочних комплексах повинно бути приміщення для профілактичного карантинування, пункт збирання сировини для виробництва м'ясо-кісткового борошна та ізолятор.

Пункт ветеринарної медицини складається з амбулаторії та стаціонару. Розмір останнього — 3 % потужності комплексу при безприв'язному та 2 % — при прив'язному утриманні корів.

В'їздний дезбар'єр розміщують на головному в'їзді на територію молочного комплексу. Довжина його повинна бути 9 м, ширина на всю ширину воріт, глибина 0,35 м.

Ізолятор будують на відстані 200 м від основних виробничих об'єктів комплексу.

Для забезпечення належного санітарного стану виробничих приміщень та території комплексу необхідно постійно слідкувати за їх чистотою і благоустроєм, щомісячно проводити санітарний день.

Родильні відділення повинні бути змінними — одне функціонує, а інше в цей час санують, що сприяє попередженню гостроперебігаючих інфекційних хвороб молодняку.

Найбільш ефективною виявилася поточно-цехова система виробництва молока, яка повно відповідає фізіологічним та продуктивним особливостям тварин у промисловому тваринництві. Вона дозволяє організувати ритмічне здійснення ветеринарно-санітарних заходів по циклах виробництва.

Технологія ветеринарних робіт у молочних комплексах включає:

Цех сухоостою, секції нетелів цехів первісток

— клінічне дослідження та ветеринарно-санітарні обробки тварин при поступанні, перед переведенням в інші підрозділи;

— дезінфекція стійл (станків) перед комплектуванням технологічних груп та вигульних майданчиків 1 раз на місяць;

— імунізація проти колібактеріозу, сальмонельозу, паратрипу та інфекційного ринотрахеїту, обробка вітамінними препаратами за показаннями;

— дослідження корів та нетелів на різні форми маститів — 7—10 і 45—50 дні сухоостою.

Цехи розтелів, родильні відділення цехів первісток

— клінічне дослідження корів та нетелів перед розтелом і зразу після нього, а також телят зразу після народження, перед передаванням в інші підрозділи за технологією;

— дезінфекція боксів (станків, стійл) для корів і нетелів перед постановкою та після виведення тварин, кліток для телят у профілакторії щоденно;

— дослідження молозива на кислотність та кетонів тіла першого надою корів і нетелів;

— дослідження 10—15 % телят на випоювання їм молозива в перші дві години життя за показаннями;

— акушерсько-гінекологічне обстеження на 5—6 день після розтелу;

— обробка корів засобами, що посилюють скорочення матки за показаннями;

— обстеження корів на мастит в 1-й та 14-й дні після розтелу;

— імунізація телят проти колібактеріозу і сальмонельозу, паратрипу й інфекційного ринотрахеїту, опромінення ІЧ та УФ-спектру;

— обезрожування телят при безприв'язному утриманні корів у 7—30-денному віці;

— протистресові обробки телят за 1 годину до перевезення в наступні підрозділи, якщо перевезення триває понад 1 годину;

— ветеринарно-санітарний контроль доїльного обладнання та молочного посуду, дотримання правил гігієни доїння корів постійно, а бактеріологічний контроль періодично.

Цехи (секції) роздоювання та осіменіння

— клінічний огляд перед поступанням у цех та перед переведенням в інший підрозділ;

— дезінфекція стійл (станків) після кожного циклу користування;

— ветеринарно-санітарний контроль доїльного обладнання та молочного посуду постійно, а бактеріологічний контроль 1 раз у місяць;

— контроль стану обміну речовин шокквартиально у 6 еталонних корів з однорідних технологічних груп;

— гінекологічне обстеження корів через 30 днів після розтелу після відсутності стадії збудження статевого циклу;

— дослідження корів на мастит через 30 і 60 днів після розтелу.

Цехи виробництва молока

— клінічні обстеження та санітарні обробки корів перед переведенням у цех сухостою;

— дезінфекція станків і вигульних майданчиків 1 раз у квартал, а також після проведення досліджень тварин на туберкульоз, бруцельоз, лейкоз;

— ветеринарно-санітарний контроль стану доїльної апаратури та молочного посуду постійно, а бактеріологічний контроль 1 раз у квартал;

— контроль стану обміну речовин у корів по еталонних тваринах шокквартиально;

— імунізація корів проти сибірки, діагностичні дослідження на туберкульоз, бруцельоз, лейкоз;

— інші діагностичні дослідження, імунізації та спеціальні обробки тварин за показаннями;

— дослідження корів на мастит 1 раз у місяць;

— введення спеціальних препаратів в усі долі вим'я перхворілих маститом під час лактації корів після останнього доїння, перед запуском.

У всіх виробничих підрозділах використовуються такі роботи: контроль ветеринарно-санітарного стану території комплексу, загальний огляд тварин, обстеження кормів, джерел напування; дезінфекція транспортних засобів, забійних пунктів, холодильних камер, ізолятора тощо та бактеріологічний контроль якості дезінфекції; дезінсекція, дератизація; контроль стану мікроклімату в приміщеннях; ветеринарно-санітарний контроль пасовищ та природних місць напування; діагностика хвороб і проведення лікування хворих тварин.

4.4.2. Служба ветеринарної медицини комплексів з вирощування та відгодівлі великої рогатої худоби

Основними завданнями спеціалістів ветеринарної медицини цих комплексів є:

— вивчення ветеринарно-санітарного стану господарств-постачальників молодняку великої рогатої худоби (звертають увагу на умови утримання, забезпеченість доброякісними кормами, епізоотичний стан, санітарний стан ферм, території навколо них, захворюваність тварин, причини хвороб тощо);

— відбирання та підготовка тварин для завезення в комплекси (відбирають здорових, добре розвинених тварин, досліджують їх на інфекційні та інвазійні хвороби, безпосередньо перед відправленням вводять антистресові препарати (глюкоза, аміназин, антибіотики));

— перевезення та приймання тварин (перевозять у спеціально обладнаних автомашинах з теплоізоляцією, проводять клінічний огляд при розвантаженні в приймальне відділення і організують 30-денне їх профілактичне карантинування з відповідними діагностичними та ветеринарно-санітарними обробками тощо);

— захист тварин від інфекційних хвороб (бруцельозу, туберкульозу, ящуру, сибірки, трихофітії, емфізематозного карбункулу, лейкозу, лептоспірозу, пастерельозу, парагрипу, інфекційного ринотрахеїту, вірусної діареї, сальмонельозу тощо);

— захист тварин від інвазійних хвороб (фасціольозу, діктокаульозу, гіподерматозу та ін.);

— профілактика незаразних хвороб органів травлення, дихання, порушень обміну речовин, отруєнь тощо;

- профілактика захворювань копитець та кінцівок;
- періодична дезінфекція, дезінсекція, дератизація тваринницьких приміщень.

Рекомендована чисельність працівників ветеринарної медицини в комплексах з різним поголів'ям приведена в таблиці 7.

Таблиця 7. Штатна чисельність працівників ветеринарної медицини в комплексах з вирощування та відгодівлі великої рогатої худоби

Тип господарства	Потужність комплексу, кількість голів	Число штатних одиниць					
		Всього	Головний лікар ветеринарної медицини	Старший лікар ветеринарної медицини	Лікар ветеринарної медицини	Оператори з ветеринарної обробки	
						тварин	приміщень
Промисловий комплекс	10 000	11	1	—	3	4	3
Відгодівельні майданчики	10 000	4	—	1	1	1	1
	20 000	8	1	—	3	2	2
	30 000	11	1	—	4	3	3

Особливістю цих комплексів є те, що вони не можуть функціонувати як господарства закритого типу. Ось чому коло господарств-постачальників повинно бути якнайменше, зведення молодняку потрібно робити в найстисліші терміни (тиждень—два), що буде сприяти створенню відповідного мікробізму, попередженню пасажування збудників різних хвороб при тривалому завезенні тварин.

При необхідності проведення протиепізоотичних, профілактичних та лікувальних заходів серед багатотисячного поголів'я неможливо використовувати лише монообробки. Потрібно здійснювати обробки прогресивними методами, зокрема аерозольним, пероральним. Бажано, щоб аерозольні установки були стаціонарними, трубопроводи були в усіх приміщеннях для утримання тварин комплексу.

Практика засвідчує, що в комплексах з вирощування та відгодівлі великої рогатої худоби спочатку проявляються шлунково-кишкові захворювання, а з 2-місячного віку на їх фоні з'являються вірусні респіраторні хвороби. Характерним є те, що у більшості спеціалізованих господарств мають місце змішані інфекції (парагрип, інфекційний ринотрахеїт, вірусна діарея), які ускладнюються бактеріальною флорою (пастерели, бордетели, пневмококи та ін.).

4.4.3. Служба ветеринарної медицини свинарських комплексів

Свинарство в Україні — друга галузь після птахівництва, яка перейшла на промислове виробництво свинини. За короткий час почали функціонувати 5 державних комплексів на 108 тис. голів, 4 на 54 тис., 1 на 36 тис. та 4 на 24 тис. і багато комплексів у складі звичайних колективних сільсько-господарських підприємств.

Основними завданнями служби ветеринарної медицини свинарського комплексу є:

— контроль за комплектуванням підприємства до введення його в експлуатацію та в процесі роботи;

— систематичний контроль за годівлею та утриманням свиней (дослідження якості кормів, особливо концентрованих, обов'язкова стерилізація харчових відходів, дотримання оптимальних параметрів мікроклімату в приміщеннях тощо);

— систематичне санітарне вибракування свиней;

— захист комплексу від занесення збудників класичної чуми, бешихи, хвороби Ауескі, коронавірусного гастроентериту, ящуру, дизентерії, лептоспірозу та ін.);

— попередження захворювання свиней колібактеріозом, набряковою хворобою, сальмонельозом, туберкульозом, аскаридозом та ін.;

— проведення масових профілактичних обробок проти незаразних хвороб (залізомісткими препаратами проти аліментарної анемії, препаратами селену для попередження токсичної дистрофії печінки, вітамінними препаратами проти гіповітамінозів тощо);

- лікування тварин індивідуальними та груповими методами;
- періодична дезінфекція, дезінсекція, дератизація приміщень у відповідності з технологічними графіками та контроль якості дезінфекції;
- контроль за станом обміну речовин шляхом біохімічних досліджень крові свиней.

Служба ветеринарної медицини в свинарських комплексах здійснюється лікарями ветеринарної медицини та операторами з ветеринарної обробки тварин і приміщень. Штатна чисельність працівників служби ветеринарної медицини свинарських комплексів у залежності від їх потужності представлена в таблиці 8.

Промислові комплекси та спеціалізовані господарства з вирощування і відгодівлі свиней утримуються на режимі підприємств закритого типу. Категорично забороняється на їх територію входити стороннім особам та в'їжджати транспорту. За кожною групою тварин закріплюється постійний обслуговуючий персонал. Спеціалістам ветеринарної медицини забороняється обслуговувати тварин у особистому користуванні громадян.

Після закінчення технологічного циклу проводиться 5—7-денна санітарна перерва, під час якої здійснюється механічне очищення, миття, санітарний ремонт, дезінфекція та біління секторів тваринницьких приміщень.

У 1987 р. вищим сільськогосподарським органом, його структурними підрозділами, багатьма науково-дослідними установами був розроблений «Посібник із застосування інтенсивних технологій виробництва свинини», у якому висвітлена схема ветеринарно-профілактичних заходів у комплексах та фермах з вирощування та відгодівлі молодняка свиней, яку ми для прикладу наводимо.

Ремонтні свинки

- карантинування при завезенні з господарств-постачальників протягом місяця. Обробки проводять у відповідності з ветеринарно-санітарними правилами.

Свиноматки холості

- санітарно-гігієнічна обробка свиноматок інсектоакарицидами при переведенні з цеху опоросу;

Таблиця 8. Штатна чисельність працівників служби ветеринарної медицини

Посада	Кількість одиниць при поголів'ї в рік				Плем-репродуктор на 400 свиноматок
	108 тис.	54 тис.	24 тис.	12 тис.	
Головний лікар ветеринарної медицини	1	1	—	—	—
Старший лікар ветеринарної медицини	6	2	1	1	1
Старший лікар-епізоотолог	1	1	—	—	—
Лікар ветеринарної медицини	—	1	—	—	1
Лікар ветсанпропускника	1	1	—	—	—
Ветсанлікар забійно-санітарного пункту	1	1	—	—	—
Лікар (зооінженер) пункту штучного осіменіння тварин	1	1	1	1	—
Зав. лабораторією — лікар	1	1	—	—	—
Лаборант	1	1	—	—	—
Зав. аптекою — лікар	1	1	1	1	—
Оператор з ветеринарної обробки тварин	7	3	2	1	—
Ветсанітар ветсанпропускника	3	—	—	—	—

— копрологічні дослідження та дегельмінтизація з врахуванням цих досліджень на 2—3 день після переведення;

— контроль за станом обміну речовин в організмі шляхом біохімічних досліджень крові на 4—5 день після переведення;

— введення тривітаміну на 2 та 12 день після відлучення поросят;

— стимуляція статевої функції в перший день після відлучення поросят (сироватка жеребних кобил (СЖК) у дозі 18—20 мл, гонадотропін 500 ОД чи ін.);

— дослідження на туберкульоз, бруцельоз, лептоспіроз один раз у рік алергічно чи серологічно;

— контроль параметрів мікроклімату щотижня;

— контроль якості дезінфекції двічі в місяць.

Свиноматки супоросні

— санітарно-гігієнічна обробка інсекто-акарицидами при переведенні на опорос;

— ін'єкція тривітаміну за 50, 30, 20, та 10 днів до опоросу;

— ін'єкція фероглюкіну за 35—30 днів до опоросу;

— дегельмінтизація проти аскарозу 1 раз у квартал за показаннями;

— контроль за станом обміну речовин шляхом біохімічних досліджень крові за показаннями;

— синхронізація опоросів шляхом введення естрофану (0,175 мг активної речовини) на 113 день супоросності;

— контроль параметрів мікроклімату постійно;

— контроль якості дезінфекції двічі в місяць;

— обробка шкірного покриву теплою водою, дезінфекція сосків вим'я розчином перманганату калію в розведенні 1: 10000.

Свиноматки підсисні

— дезінфекція сосків вим'я розчином перманганату калію в розведенні 1:10000 після опоросу протягом перших трьох днів;

— введення тривітаміну на 12 день після опоросу та за 5 днів до відлучення поросят по 10 мл внутрішньом'язово.

Поросята-сисуні

— обробка пуповини зразу після народження;

— АБК (ацидофільна бульйонна культура) по 4 мл, премікс К-1 у перший день життя;

— обрізання хвостів, видалення кликів у перший день життя;

— видалення з секцій маток, хворих маститом чи з синдромом ММА (мастит-метрит-агалактія), та посадка в цей станок здорової підсисної матки по мірі виявлення хворих тварин;

— ін'єкція фероглюкіну з вітаміном В₁₂ чи інших залізомістких препаратів на 2—3 день життя внутрішньом'язово по 2—3 мл;

— кастрація кнурців на 10 день після народження;

— контроль параметрів мікроклімату постійно;

— контроль якості дезінфекції систематично (після кожної дезінфекції).

Відлучені поросята (дорощування)

— дегельмінтизація з врахуванням копрологічних досліджень на 50 день життя;

— контроль параметрів мікроклімату постійно;

— контроль якості дезінфекції систематично.

Кнури основні та яких перевіряють

— дослідження на туберкульоз, бруцельоз, лептоспіроз один раз у рік;

— дегельмінтизація 1 раз у квартал;

— дослідження сперми на бактеріальну забрудненість 1 раз у квартал (колітитр, наявність синьогнійної палички);

— введення тривітаміну 1 раз у декаду;

— обробка препуцію фурациліном 1 раз у декаду;

— контроль обміну речовин за біохімічними дослідженнями крові 1 раз у місяць;

— контроль параметрів мікроклімату щотижня;

— контроль якості дезінфекції 1 раз у місяць.

При промисловій технології вирощування та відгодівлі свиней запропоновані також терміни щеплень різними біопрепаратами. Комплексна (одночасна) імунізація проти кількох інфекційних хвороб сьогодні не рекомендована. А у зв'язку з відсутністю асоційованих вакцин, щеплення моновакцинами обов'язково проводити з врахуванням першочерговості за актуальністю хвороби в залежності від епізоотичної ситуації (час між щепленнями повинен бути не менше 14 днів).

Матеріально-технічна база служби ветеринарної медицини свинарського комплексу складається з виробничих приміщень та споруд ветеринарного і виробничого ветеринарно-санітарного призначення (пункт ветеринарної медицини чи лабораторія ветеринарної медицини, ветеринарно-санітарний пропускник з дезінфекційним бар'єром, забійно-санітарний

пункт чи забійний майданчик), спеціальних машин, установок, обладнання, інструментів, медикаментів та інших засобів.

Кількість і призначення ветеринарних об'єктів комплексу повинні відповідати діючим нормам технологічного проектування ветеринарних об'єктів для тваринницьких підприємств.

Організація роботи служби ветеринарної медицини свинарського комплексу має свої особливості, а тому і її структура значно відрізняється від структури служби в звичайних господарствах. Праця спеціалістів ветеринарної медицини організовується у відповідності з посадовими інструкціями, які розробляє головний лікар комплексу та затверджує керівник підприємства.

4.4.4. Служба ветеринарної медицини спеціалізованих вівчарських господарств

Завдання служби мало чим відрізняється від завдань служби в інших комплексах, але безумовно є різниця в організації роботи, обумовлена особливостями цього виду тварин, правилами їх утримання, специфічними для овець захворюваннями, методами лікування та профілактики.

У вівчарських господарствах необхідно ретельно виконувати систему ветеринарних заходів, які забезпечують здоров'я та високу продуктивність тварин, отримання доброякісної продукції.

Ветеринарне обслуговування спеціалізованих вівчарських господарств також вимагає відповідної матеріально-технічної бази, яка складається з пункту ветеринарної медицини або лікувально-санітарного пункту (ЛСП) із стаціонаром, ізолятором, забійно-санітарним пунктом, кімнатою чи майданчиком для розтину трупів овець.

Пункт ветеринарної медицини чи ЛСП будують з розрахунку обслуговування однієї чи кількох вівцеферм.

Об'єкти для обробки шкірних покривів овець акарицидними засобами (майданчики, ванни) будують переважно поблизу стригальних пунктів з врахуванням пропускної здатності цих об'єктів.

Вівчарські господарства повинні знаходитися на режимі підприємств закритого типу. Вхід сторонніх осіб та в'їзд будь-якого транспорту на їх територію забороняється.

На території ферм забороняється утримувати собак (крім для охорони і випасання овець). Собак господарства щеплюють проти сказу, досліджують на бруцельоз, піддають дегельмінтизації проти тенідозів чи іншим обробкам.

З метою попередження хвороб овець у господарстві потрібно забезпечити зоогігієнічний режим утримання тварин, передбачений технологічними нормами.

Напування тварин здійснюють з автонапувалок або з корит не менше двох разів на день. З метою попередження зараження овець фасціольозом не можна використовувати як напування їх, так і випасання в низинних заболочених місцях.

З метою попередження шлунково-кишкових хвороб овець переводять із стійлового на пасовищне утримання поступово.

Овець отар, неблагополучних з заразних хвороб, стрижуть останніми в місцях їх постійного розташування.

У випадку виникнення інфекційної хвороби овець (актуальними для цього виду тварин є брадзот, інфекційна ентеротоксемія, анаеробна дизентерія ягнят, хламідіоз, копитний гнилець та ін.) неблагополучну отару утримують ізольовано від інших отар до повної ліквідації хвороби. Вимушені та закріплювальні ветеринарно-санітарні заходи проводять у відповідності з діючими інструкціями.

4.4.5. Служба ветеринарної медицини птахофабрик

Основними завданнями служби ветеринарної медицини птахофабрик та спеціалізованих птахівничих господарств є:

- попередження занесення збудників небезпечних інфекційних хвороб (н'юкаслська хвороба, інфекційний бронхіт, респіраторний мікоплазмоз, хвороба Гамборо, інфекційний ларинготрахеїт, хвороба Марека, віспа та ін.);

- захист птиці від захворювання пулорозом-тифом, сальмонельозом, колібактеріозом, лейкозом, туберкульозом, орнітозом та ін.);

- профілактика незаразних захворювань птиці;

- ветеринарно-санітарний контроль за комплектуванням птахофабрик;

- ветеринарно-санітарна експертиза продуктів забою птиці та яєць;

— проведення ветеринарно-санітарних заходів.

Чисельність спеціалістів ветеринарної медицини птахофабрик та спеціалізованих птахівничих господарств встановлюють у відповідності з типовими штатами і штатними нормативами спеціалістів цих підприємств. На птахофабриці є головний лікар ветеринарної медицини, який очолює службу. Йому підпорядкована лабораторія ветеринарної медицини із штатом: 1 лікар ветеринарної медицини та 1—2 і більше лаборантів, завідувач аптекою. Крім того, по 1 лікарю повинно бути в кожному цеху (вирощування несучок, ремонтного молодняка, забійному та ін.).

У безпосередньому підпорядкуванні головного лікаря ветеринарної медицини знаходиться група операторів з ветеринарної обробки тварин та приміщень (у кількості з розрахунку приблизних норм часу на виконувану роботу).

Для прикладу наводимо структуру служби ветеринарної медицини птахофабрики на 500 тис. курей-несучок (рис. 4).

Для товарних птахівничих господарств яєчного та м'ясного напрямків, а також для племінних птахівничих господарств передбачаються такі ветеринарні і ветеринарно-санітарні об'єкти:

1) лабораторія ветеринарної медицини із складом деззасобів;

2) санітарний блок (прохідна, гардеробна з сушильною шафою, душова, приміщення для дезінфекції одягу тощо);

3) дезінфекційний блок;

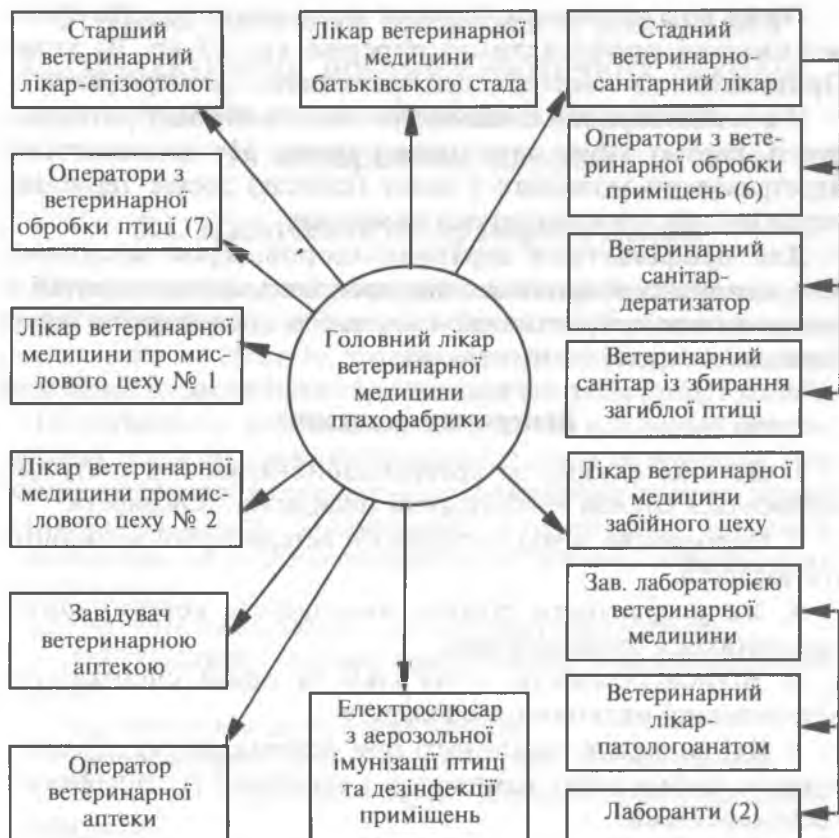
4) пункт для дезінфекції яєчної тари;

5) забійно-санітарний пункт;

6) дезбар'єри.

Лабораторія ветеринарної медицини, забійно-санітарний пункт та дезінфекційний блок є загальногосподарськими ветеринарними об'єктами, які розташовуються в адміністративно-господарській зоні. Пункт для дезінфекції яєчної тари передбачається при яйцескладі, санітарний блок та дезбар'єри — при вході у кожен виробничу зону.

Спеціалізовані птахівничі господарства знаходяться на режимі підприємств закритого типу. Для попередження занесення збудників інфекцій на територію птахофабрик праців-

Рис. 4. Структура служби ветеринарної медицини птахофабрики на 500 тис. курей-несучок

никам та службовцям цих господарств забороняється купувати птицю для особистого користування в інших господарствах та на ринку.

Комплектування промислових стад здійснюється за рахунок власного батьківського стада або з одного джерела — племінного, благополучного з заразних хвороб птиці птахівничого господарства.

З метою створення імунної зони навколо птахівничих господарств птицю в радіусі 5 км щеплюють у відповідності з планом протиепізоотичних заходів цього господарства.

Перед розташуванням чергової партії птиці передбачають міжциклові профілактичні перерви від 20 до 30 днів. Приміщення та інвентар у цей час чистять і дезінфікують.

У кожний окремий пташник або ізольовану залу розташовують партію лише одновікової птиці. Не дозволяється перетримувати молодняк у залах (клітках) довше термінів, передбачених технологічними вимогами.

Для профілактики заразних хвороб, крім загальних ветеринарно-санітарних заходів, проводять щеплення птиці з врахуванням епізоотичної ситуації в господарстві та у навколишніх населених пунктах.

Контрольні запитання

1. До якої служби за організаційно-правовим статусом відноситься служба ветеринарної медицини господарств?

2. Нормування праці спеціалістів ветеринарної медицини господарств.

3. Як розрахувати штатну чисельність ветеринарних працівників у господарствах?

4. Відповідальність, обов'язки та права спеціалістів ветеринарної медицини господарств.

5. Які ви знаєте відмінності при ветеринарному обслуговуванні промислових комплексів у порівнянні із звичайними господарствами?

6. Які ветеринарні об'єкти повинні бути в промислових тваринницьких комплексах?

7. Які особливості ветеринарного обслуговування молочних комплексів?

8. Які особливості ветеринарного обслуговування свинарських комплексів?

9. Які особливості ветеринарного обслуговування комплексів з вирощування та відгодівлі великої рогатої худоби?

10. Які особливості діяльності служби ветеринарної медицини птахофабрик?

5. Планування та організація виконання профілактичних протиепізоотичних заходів, заходів щодо ліквідації заразних та незаразних хвороб

5.1. Планування ветеринарних заходів

Планове ведення ветеринарної справи попереджає диспропорції в її розвитку, забезпечує можливість раціонально використовувати матеріальні, трудові, фінансові ресурси, одержувати більш високий ефект при менших витратах праці і засобів.

Планування — одна з істотних функцій керування ветеринарною справою, важливий елемент його організації. Вся робота ветеринарних органів і спеціалістів будується на основі відповідних планів. Планування ветеринарних заходів є обов'язковим для всіх ланок державної і відомчої ветеринарних служб країни.

До об'єктів планування у ветеринарії відносяться:

- профілактика і ліквідація інфекційних і інвазійних хвороб тварин;
- профілактика незаразних хвороб;
- матеріально-технічне забезпечення і фінансування;
- розвиток ветеринарної науки і впровадження її досягнень у практику;
- підготовка кадрів;
- розвиток мережі ветеринарних установ.

Планування названих заходів обов'язкове для ветеринарних органів областей, республіки Крим, міст Києва і Севастополя. У районах, містах, акціонерних товариствах і інших сільськогосподарських підприємствах планують переважно профілактичні, оздоровчі і ветеринарно-санітарні заходи, а також їхнє матеріально-технічне забезпечення.

При розробці планів по ветеринарії враховують таке:

- плани ветеринарних заходів повинні максимально сприяти розвитку тваринництва;
- плани ґрунтуються на узагальненні даних ветеринарної статистики за ряд років;

— плануванню повинна передувати всебічна оцінка стану ветеринарного обслуговування тваринництва й ефективності заходів за минулі роки; усі плановані види робіт повинні бути конкретними, мати кількісне вираження, календарні терміни виконання;

— плани ветеринарних заходів повинні бути реальними, тобто забезпечуватися робочою силою і засобами (кадровими, матеріально-технічними і фінансовими ресурсами).

При розробці науково обґрунтованої системи ведення сільського господарства країни, окремих економічних районів, республіки Крим областей, передбачаються ветеринарні і господарські, що забезпечують попередження і ліквідацію захворювань тварин.

Напрямок планів ветеринарних заходів залежить від ветеринарного стану тваринницьких ферм і господарств. У господарствах, благополучних з інфекційних і інвазійних хвороб, у планах ветеринарних заходів переважають профілактичні заходи у неблагополучних—- оздоровчі. Якщо на фермах спостерігається безпліддя тварин і масова захворюваність молодняку, то в планах передбачають комплекс заходів для поліпшення відтворення стада, боротьбу з безпліддям, а також лікувально-профілактичні заходи. При плануванні тих або інших ветеринарних заходів, що потребують значних матеріальних витрат, варто враховувати рівень економічного розвитку господарства, підприємства. Наприклад, найефективнішим заходом ліквідації бруцельозу, туберкульозу сільськогосподарських тварин — повна заміна неблагополучних стад здоровими. Але це не завжди можливо. У тих випадках, коли економіка господарства не дозволяє здійснити поголовний забій тварин неблагополучного стада, планують систематичне обстеження, ізоляцію і забій тільки хворих тварин. Терміни проведення ветеринарних заходів повинні відповідати об'єктивним закономірностям прояву хвороб у тій або іншій природноекономічній зоні. Тому ветеринарні установи старанно вивчають крайову епізоотологію, враховують місцеві особливості і зважаючи на це вибирають найбільш доцільні заходи й оптимальні терміни їх проведення. Приступаючи до планування ветеринарних заходів на черговий календарний

термін, важливо проаналізувати результати аналогічних заходів за минулий рік. Варто звернути увагу на ефективність засобів і способів їх здійснення. Засоби і методи, що забезпечують високий профілактичний, оздоровчий і лікувальний ефект, варто застосовувати ширше. Необхідно стежити за розвитком ветеринарної науки, науково-технічним прогресом в галузі ветеринарії. Якщо до моменту планування ветеринарних заходів біологічною промисловістю стали випускатися нові біопрепарати або нові інструменти, прилади, устаткування, засоби і способи профілактики і лікування, то ветеринарні спеціалісти повинні прагнути використовувати їх на практиці.

У кожному випадку планування потрібно враховувати економічну вигоду від проведення тих або інших заходів. Наприклад, при плануванні протитуберкульозних заходів ветеринарний спеціаліст повинен вибрати один спосіб із наступних чотирьох: систематичне обстеження тварин неблагополучного стада; ізоляція і забій хворих тварин: ізольоване вирощування молодняку і поступової заміни неблагополучного стада; повна заміна стада здоровими тваринами, завезеними з іншого господарства.

При упорядкуванні планів ветеринарних заходів керуються такими принципами: єдність, комплексність, демократичність, виділення головної ланки.

Єдність планів передбачає обов'язковість планування ветеринарних заходів щодо конкретних питань на визначеній території незалежно від відомчої приналежності господарств, комплексів, підприємств.

Комплексність передбачає поєднання в плані спеціальних профілактичних, лікувальних і організаційно-господарських заходів. Тільки комплексне здійснення всього обсягу робіт може гарантувати ветеринарне благополуччя об'єкта.

Демократичність передбачає планування ветеринарних заходів знизу доверху, тобто, розробку первинних планів, починаючи з господарств, підприємств, акціонерних товариств агропромислового комплексу і закінчуючи керівними ветеринарними органами. В окремих випадках вищі ветеринарні органи дають вказівки про проведення конкретних заходів на планований період.

Зведені плани заходів по областях, містах і районах узагальнюються і потім затверджуються відповідними органами виконавчої влади. Затверджений план набуває сили закону і є обов'язковим для виконання.

Виділення головної ланки в комплексі планованих заходів — це визначення першочергового, або головного, заходу, без котрого неможливе здійснення інших елементів по плану, що намічається. Так, наприклад, у планах ліквідації бруцельозу тварин головна ланка — щомісячне обстеження поголів'я, виявлення і забій тварин, що позитивно реагують, що повинно забезпечувати припинення подальшого поширення бруцельозу і поступової його ліквідації.

Врахування й аналіз даних ветеринарної статистики — одне з найважливіших вимог, запропонованих при плануванні у ветеринарній медицині. За допомогою статистики спеціаліст аналізує ветеринарний стан, встановлює закономірності захворювання на відповідній території (у господарстві) за визначений період, виявляє чинники, що вплинули на той або інший процес.

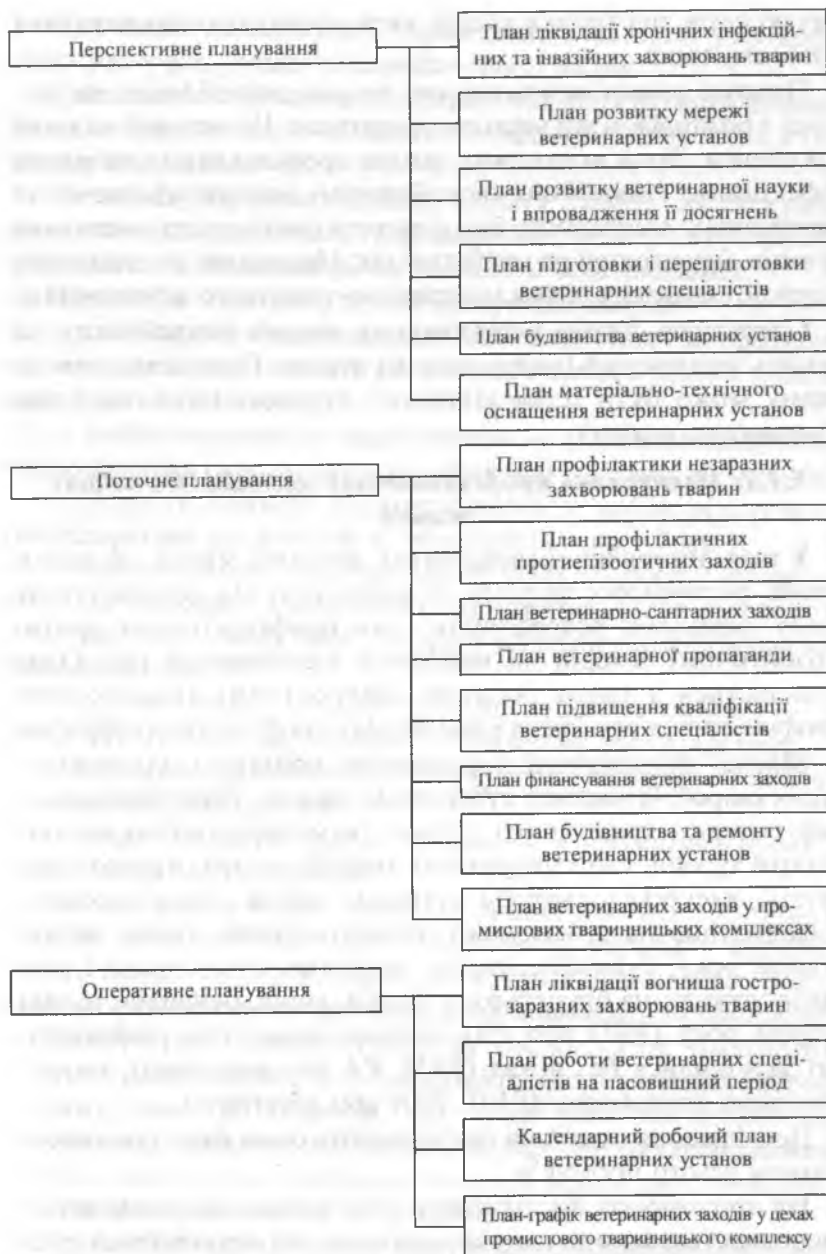
Статистичні дані про захворюваність і загибель тварин, ефективність проведених заходів дозволяють науково обгрунтовано планувати ті або інші профілактичні чи оздоровчі заходи.

Ветеринарна статистика заснована на даних звітності про заразні і незаразні хвороби тварин, діагностичних дослідженнях, ветеринарно-санітарних і профілактичних заходах, результатах ветеринарно-санітарної експертизи.

У ветеринарній практиці прийняті три системи планування: перспективна, поточна і оперативна (рис. 5).

Перспективні плани включають найбільш важливі заходи в галузі ветеринарної справи, розраховані на тривалі терміни — 2—5 років і більше. Показники перспективних планів у ветеринарній медицині, що стосуються фінансування, будівництва, матеріально-технічного забезпечення, повинні бути ув'язані з бюджетом району, області

Перспективні плани здебільшого стосуються оздоровлення господарств і місцевостей від хронічних інфекційних, а також паразитарних хвороб. До них відносяться також плани розвитку державної ветеринарної мережі, будівництва ветеринар-

Рис. 5. Схема планування заходів у ветеринарній медицині

них об'єктів, підготовки кадрів, вирішення складних наукових проблем, тощо.

Поточні плани ветеринарних заходів розробляють на рік, іноді з розподілом по місяцях і кварталах. Це основні планові документи. Вони включають заходи профілактики і ліквідації інфекційних і інвазійних хвороб тварин, методи забезпечення ветеринарно-санітарного благополуччя господарств, населених пунктів, місцевостей на майбутній рік. На додаток до цих планів щорічно складають плани матеріально-технічного забезпечення.

Оперативні плани ветеринарних заходів розробляють на якийсь визначений (календарний) період. Прикладом такого плану може бути план ліквідації епізоотичного вогнища (наприклад, ящуру).

5.1.1. Планування профілактичних протиепізоотичних заходів

У тваринницьких господарствах, районах, містах, областях, краях, республіках щорічно в залежності від епізоотичного стану місцевості розробляють план профілактичних проти-епізоотичних заходів на майбутній календарний рік. План складається з трьох розділів: діагностичні дослідження, профілактична імунізація і лікувально-профілактичні обробки.

Масові діагностичні дослідження прийнято планувати з таких хвороб: бруцельоз, туберкульоз тварин, паратуберкульозний ентерит, трихомоноз, лейкоз, кампілобактеріоз великої рогатої худоби, сап і парувальна хвороба коней, пулороз-тиф птиць, алеутська хвороба хутрових звірів. Обов'язковому дослідженню на туберкульоз піддають бугаїв, корів, телиць старше року, буйволів, кнурів, основних свиноматок і племінну птицю; на бруцельоз — бугаїв, корів, буйволів, телиць старше року (РБП або РА), баранів-плідників, вівцематок, що залишилися без ягнят (РБП, РА або алергічно), кнурів, основних свиноматок (РБП, РЗК або алергічно).

Дослідження коней на сап планують один раз у рік з охопленням усього поголів'я.

На трихомоноз досліджують усіх бугаїв, що надходять у господарства, телиць парувального віку не менше трьох разів з інтервалом у 10 днів, бугаїв-плідників — шокквартильно.

На лейкоз досліджують серологічним методом усіх корів один раз у рік, бугаїв-плідників - двічі на рік.

Дослідженню на кампілобактеріоз піддають бугаїв-плідників на станціях штучного осіменіння і племпідприємствах один раз на 6 місяців.

На паратуберкульоз велику рогату худобу досліджують тільки в неблагополучних господарствах, на алеутську хворобу м'ясоїдних — при підозрі на наявність захворювання.

Щеплення планують проти наступних хвороб:

— сибірки — у стаціонарно неблагополучних і загрозованих місцевостях (прищеплюють усе поголів'я великої рогатої худоби, коней, свиней і овець);

— емфізематозного карбункула — у неблагополучних господарствах (вакцинують худобу у віці від 3 міс. до 4 років);

— бешихи свиней (прищеплюють у неблагополучних господарствах усе поголів'я, починаючи з віку 2 міс.);

— сальмонельозу і колибактеріозу телят і поросят (вакцинують тільки корів і супоросних свиноматок, телят, поросят в господарствах, у яких протягом двох останніх років відмічалось захворювання);

— лептоспірозу великої рогатої худоби і свиней — у неблагополучних, загрозованих і племінних господарствах;

— пастерельозу великої рогатої худоби і свиней — у неблагополучних господарствах;

— чуми і хвороби Ауескі свиней — у неблагополучних і загрозованих господарствах.

Для складання плану профілактичних протиепізоотичних заходів необхідні такі дані: чисельність поголів'я худоби, розрахункове поголів'я тварин на початок планованого року, а також передбачуване протягом року надходження приплоду; відомості про епізоотичний стан господарств, населених пунктів і району (наявність інфекційних та інвазійних хвороб тварин); дані про хвороби, що потребують діагностичних досліджень, захисних щеплень, лікувально-профілактичних обробок; наявність і необхідна кількість відповідних біологічних, хіміотерапевтичних препаратів.

У текстовій частині плану вказують загальнопрофілактичні заходи: проведення санітарного дня, санітарного ремонту,

ветеринарний контроль за годівлею й утриманням тварин (з метою забезпечення високої природної резистентності організму), тощо.

Розроблений у господарстві план заходів подають в районну державну лікарню ветеринарної медицини, де його уточнюють, корегують і включають у єдиний план протиепізоотичних заходів по району. Цей план затверджується постановою органів місцевої влади і є обов'язковим для виконання у всіх категоріях господарств і населених пунктів.

У процесі виконання в плани можуть бути внесені доповнення і зміни, пов'язані зі зміною епізоотичної обстановки в господарстві, районі, області, тощо.

Зразок плану профілактичних протиепізоотичних заходів наведений нижче.

План ветеринарно-профілактичних і протиепізоотичних заходів району на 200_ р.

Види заходів	Загальна кількість тварин, які підлягають обробці	У тому числі по кварталах				Вартість обробки однієї тварини	Загальна вартість обробки
		I	II	III	IV		
А. Діагностичні дослідження							
Дослідження на сип коней							
Дослідження на туберкульоз: ВРХ свиней птиці							
Дослідження на бруцельоз: ВРХ овець кіз свиней							
Дослідження на парувальну хворобу коней							

Б. Профілактична імунізація							
Вакцинація проти сибірки: коней ВРХ овець кіз ін. тварин							
Вакцинація проти емфізематозного карбункула ВРХ							
Вакцинація проти бешихи свиней							
Вакцинація проти чуми свиней							
Вакцинація проти брадзоту овець							
Вакцинація проти псевдочуми птиці							
В. Лікувально-профілактичні обробки							
Купання овець проти корости							
Обробка проти піроплазмідозів: коней ВРХ овець							
Дегельмінтизація проти фасціольозу: ВРХ овець							
Дегельмінтизація проти діктіокаульозу: ВРХ овець							

Начальник районної державної лікарні
ветеринарної медицини

_____ (підпис)

« ____ » « _____ » 200__ р.

Приведений план є основною формою планування проти-епізоотичних заходів у районі. Його показники слугують підставою для розрахунку матеріального забезпечення і фінансування.

Нерідко виникає необхідність деталізації або розшифрування показників основного плану й упорядкування доповнень до нього, наприклад, при плануванні оздоровчих заходів у господарствах, неблагополучних по хронічних інфекційних хворобах (туберкульоз, бруцельоз та ін.). У таких випадках начальник районної державної лікарні ветеринарної медицини може скласти більш докладні таблиці, у яких будуть відбиті: загальна кількість тварин (по видах), які підлягають дослідженню; найменування і кількість неблагополучних пунктів, які підлягають оздоровленню в поточному році; найменування і кількість тваринницьких приміщень (по видах тварин), що потребують санітарного ремонту, дезінфекції; план помісячних діагностичних досліджень тварин (окремо на туберкульоз, бруцельоз) тощо.

5.1.2. Планування ліквідації інфекційних і інвазійних хвороб

У ветеринарній практиці прийнято складати перспективні плани оздоровлення господарств, неблагополучних по туберкульозу і бруцельозу тварин; ліквідації захворювань ценурозом овець і кіз, цистицеркозом великої рогатої худоби; оздоровлення господарств від камлімобактеріозу, фасціольозу, діктіокаульозу, монієзіозу, ехінококозу й аскарозу; оздоровлення племінних господарств від лейкозу; оздоровлення пасік від акарапідозу, браульозу, американської та європейської гнилі, вароатозу, сальмонельозу та нозематозу.

Приставаючи до розробки плану оздоровлення господарства, неблагополучного з інфекційної хвороби тварин, ветеринарний спеціаліст (або комісія ветеринарних спеціалістів) старанно вивчає розміщення поголів'я тварин, умови їхнього утримання, перегрупування, передбачені технологією виробництва; умови і якість годівлі; ветеринарно-санітарний стан приміщень і територій навколо них; епізоотичну обстановку (ступінь поширення хвороби, кількість хворих, підозрюваних

у зараженні тварин); визначає коло спеціалістів і інших робітників, що залучаються до виконання плану; враховує можливість використання біологічних препаратів і інших профілактичних засобів, зважає господарські й економічні умови. Потім передбачається загальна схема проведення оздоровчих заходів, їхні основні напрямки й етапи.

У плані передбачають організаційно-господарські, ветеринарно-санітарні і спеціальні заходи з вказівкою термінів виконання і відповідальних осіб.

Перспективний план попередньо розглядається в господарствах і затверджується постановою органів місцевої влади. Затверджений план підлягає обов'язковому виконанню.

Нижче наводиться зразок форми перспективного плану оздоровлення господарства, неблагополучного з бруцельозу.

ЗАТВЕРДЖЕНО

**Постановою голови державної
адміністрації району**

«__» _____ 200__ р.

Протокол № _____

**ПЛАН
заходів по оздоровленню**

(назва господарства, неблагополучного по бруцельозу)

на «__» _____ 200__ р.

I. Загальні відомості

Кількість тварин у господарстві: ВРХ _____, овець і кіз _____, свиней _____, коней _____ та інших тварин _____

Дата виявлення захворювання тварин бруцельозом

Яким методом встановлено діагноз

Кількість виявлених тварин, що захворіли

умови утримання тварин, що хворіють

II. Заходи по оздоровленню господарства

А. Дослідження тварин на бруцельоз і вакцинація

Види тварин	Усього тварин, які підлягають дослідженню і вакцинації	У тому числі по місяцях												
		січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	
ВРХ														
Вівці та кози														

Б. Дезінфекція тваринницьких приміщень

Місяць	Табори	Телятники	Свинарники	Родові приміщення	Ізолятори	Інші приміщення
Січень Лютий Березень і т. д.						

В. Організація і проведення санітарних заходів

Об'єкти	Місце проведення	Строки виконання	Особи, відповідальні за виконання
Обладнання гноєсховища Обладнання установок для пастеризації молока			

Г. План здавання на забій тварин неблагополучних ферм

Види тварин	Усього тварин, що підлягають здаванню на забій	У тому числі по кварталах			
		I	II	III	IV
ВРХ					
Вівці та кози					
Свині					

Д. План дорощування здорового молодняка і завезення у господарство здорових тварин

Види тварин	Господарства, де будуть дорощувати або в яких куплено молодняк	Усього тварин	У тому числі по кварталах			
			I	II	III	IV
Телята						
Вівці і кози						
Свині						

Начальник управління ветеринарної медицини _____

Керівник господарства _____

Лікар ветеринарної медицини господарства _____

У ході виконання плану ліквідації інфекційної хвороби можливі доповнення й уточнення. Додаткові заходи можуть бути затверджені наказом керівника господарства або ж повторної постанови органів місцевої влади.

У неблагополучних з гострозаразної хвороби господарствах і населених пунктах здійснюють заходи оперативного характеру. Наприклад, календарний план ліквідації вогнища гострої інфекції (ящуру) розробляють негайно після встановлення діагнозу. Його основна мета — не допустити поширення хвороби та у самий короткий термін ліквідувати її, оздоровити ферму, господарство або місцевість. Заходи повинні охопити одночасно все господарство, весь населений пункт, усю неблагополучну місцевість.

Організація заходів щодо ліквідації заразної хвороби однакова майже при усіх хворобах, що відрізняються гострим перебігом. Однак при кожній хворобі можуть бути деякі особливості, що залежать від її характеру, збудника, виду тварин і інших умов. При хворобах, загальних для тварин та людини (зооантропонозах), особливу увагу приділяють санітарним заходам, спрямованим на попередження зараження людей. Про появу хвороби ветеринарний фахівець негайно повідомлює медичну установу, що обслуговує неблагополучний пункт, чи

районну санітарно-епідеміологічну станцію. Разом з медичними працівниками намічають заходи, що стосуються особистої профілактики працівників ферм і власників тварин. При необхідності організують щеплення обслуговуючого персоналу й інших осіб, яким загрожує захворювання (наприклад, сибіркою, сказом тощо).

5.1.3. План заходів з профілактики незаразних хвороб

План профілактики незаразних хвороб являє собою систему заходів, спрямованих на попередження або усунення причин захворювання та загибелі тварин.

Захворюваність і загибель сільськогосподарських тварин від незаразних хвороб завдають значних економічних збитків тваринницьким господарствам. Матеріали ветеринарної статистики свідчать, що найчастіше реєструються захворювання органів травлення та дихання. Як відомо, зараз втрати в тваринництві від незаразних хвороб у декілька разів перевищують втрати від заразних.

У зв'язку з цим попередження захворювань незаразної етіології і втрат від них ветеринарні спеціалісти зобов'язані проводити планово.

Планування заходів профілактики незаразних хвороб тварин введено Державним департаментом ветеринарної медицини України, який рекомендував спеціальну форму плану і методичні вказівки.

Планування ветеринарних заходів проти незаразних хвороб повинно ґрунтуватися на біологічному законі відповідності факторів зовнішнього середовища особливостям обміну речовин і рівню продуктивності тварин.

В основу боротьби з незаразними хворобами тварин повинні бути покладені заходи господарств по забезпеченню повноцінної годівлі й оптимальних зоогігієнічних умов утримання поголів'я.

Пристаючи до розробки плану профілактики незаразних хвороб тварин ветеринарним спеціалістам необхідно вивчити:

— стан тваринництва (кормову базу, умови утримання тварин і догляд за ними);

— захворюваність і загибель тварин від незаразних хвороб шляхом аналізу документів первинного ветеринарного обліку, форми звітності 2-вет. ;

— причини захворюваності тварин шляхом аналізу раціонів годівлі, експертиз лабораторних досліджень сироватки крові, кормів, води, ґрунту;

— повноцінність годівлі й утримання глибокотільних корів;

— гігієну випоювання і утримання новонароджених телят;

— наявність рекомендованих засобів для профілактики незаразних хвороб і можливості їх придбання;

План профілактики незаразних хвороб тварин передбачає організаційно-господарські, зоотехнічні і ветеринарні заходи і складається із двох частин: **текстової і власне плану.**

Організаційно-господарські і зоотехнічні заходи викладаються в текстовій частині, а ветеринарні — у власне плані.

У текстовій частині плану викладаються такі питання:

— потреба і забезпечення тварин кормами;

— суворе дотримання технології утримання тварин, особливо тільних;

— забезпечення постійними кадрами тваринників;

— своєчасний ремонт приміщень (згідно з окремим планом);

— літньо-табірне утримання тварин, особливо маточного поголів'я і молодняку;

— суворе дотримання розпорядку робочого дня на фермі;

— охорона тварин від стресових впливів;

— будівництво родильних відділень і профілакторіїв, літніх таборів, ветеринарно-санітарних об'єктів (якщо це передбачено промфінпланом).

Власне план ветеринарних заходів складається за спеціальною формою, в якій передбачаються такі графи: назва заходів, обсяг робіт на рік, у т. ч. по кварталах, його виконання.

При його розробці необхідно керуватися такими рекомендаціями. Одним із основних методів групової профілактики незаразних хвороб є диспансеризація маточного поголів'я і молодняку. Диспансеризація являє собою клінічне дослідження тварин, вивчення умов їх утримання, годівлі, лабораторне дослідження крові, сечі, молока (від 10—15% клінічно здорових корів і нетелів).

Сироватку крові досліджують на вміст каротину, кальцію, неорганічного фосфору, кетонів, цукру і на кислотну ємкість; сечу — на наявність кетонів, уробіліну, білка, визначають її питому вагу і рН. Молоко перевіряють на кислотність, вміст кетонів. Одночасно корів досліджують на прихований мастит.

Якщо при лабораторних дослідженнях встановлено відхилення фізіологічних показників, то вживають заходів до нормалізації годівлі тварин, вводять кормові добавки, вітаміни, макро- і мікроелементи, необхідні для нормативної життєдіяльності.

В основу профілактики незаразних хвороб і забезпечення високої продуктивності тварин покладена біологічно повноцінна і нормована годівля тварин доброякісними кормами. Тому ветеринарні працівники повинні постійно контролювати якість кормів і підготовку їх до згодовування.

При проведенні аналізу утримання різних вікових груп тварин потрібно звертати увагу на дотримання параметрів мікроклімату в приміщеннях.

Успіх профілактики в значній мірі визначається наявністю постійних кадрів тваринників, їх професійною майстерністю. Особливу увагу необхідно звертати на отримання здорового приплоду. Основними причинами народження кволого приплоду, підвищення його сприйнятливості до різних хвороб є порушення правил відтворення поголів'я, неповноцінна й одноманітна годівля вагітних маток, неправильна підготовка до родів.

Проведення заходів щодо профілактики травматизму, отруєнь токсичними грибами чи їх токсинами, отрутохімікатами, пестицидами є обов'язковим і передбачається планом.

У профілактиці незаразних хвороб дуже важливе значення має проведення ветеринарно-просвітньої роботи серед працівників тваринництва і населення.

Для проведення запланованих заходів потрібно мати необхідну кількість медикаментів, вітамінів, мікроелементів та інших засобів. Тому після складання плану визначають потребу в препаратах на рік і поквартальну, дають заявку згідно з встановленим порядком у районну ветаптеку, визначають

вартість препаратів і включають її в план фінансування ветзаходів на наступний рік.

Головні лікарі ветеринарної медицини сільськогосподарських підприємств розробляють план профілактики незаразних хвороб тварин у межах господарства, завідуючи лікарнями, дільницями ветеринарної медицини — для зони обслуговування. Головні лікарі ветеринарної медицини районів на підставі планів, які подаються господарствами, лікарнями і дільницями, розробляють план по району.

Підготовлений план обговорюють на виробничій нараді сільськогосподарського підприємства, а плани, розроблені ветеринарними установами, — на нараді ветспеціалістів району.

План профілактики незаразних хвороб після погодження з керівником державної установи ветеринарної медицини затверджується наказом по господарству, а план по району — розпорядженням державної адміністрації району. Після затвердження план обов'язковий для виконання всіма спеціалістами і працівниками тваринництва.

Начальник загону з незаразних хвороб та неплідності маточного поголів'я відповідальний за виконання цього плану в районі, він надає практичну допомогу фермерам, спеціалістам господарств, дільниць і дільничих лікарень, контролює їх роботу. Підсумки виконання плану по господарству слід проводити поквартально, а по району — за півріччя.

5.1.4. План пропаганди ветеринарних знань

Пропаганда ветеринарних знань — складова частина різносторонньої діяльності спеціалістів ветеринарної медицини, її проводять планово з метою систематичного підвищення рівня знань з ветеринарної медицини працівників тваринництва, складів продуктів та сировини тваринного походження, власників тварин.

Пропаганду ветеринарних знань розділяють на усну, друковану і наочну.

Усна пропаганда ветеринарних знань передбачає виступи спеціалістів з лекціями по місцевому радіомовленню, в сільських клубах, на фермах тощо, з доповідями із спеціальних питань

на семінарах працівників сільського господарства, бесіди з працівниками ферм, власниками худоби і птиці, працівниками заготівельних і складських організацій, робітниками харчових і сировинних промислових підприємств.

Друкована пропаганда передбачає випуск (щомісячно або щоквартально) стінгазет «Голос лікаря ветеринарної медицини» або «Ветеринарні поради», які вивішуються в приміщеннях установ державної ветеринарної медицини, кімнатах ветпросвіти сільських клубів, будинках тваринників тощо; друкування в газетах та журналах статей і заміток щодо профілактики хвороб тварин, птиці, бджіл і риб.

Наочна агітація і пропаганда передбачає організацію постійнодіючих і пересувних виставок досягнень передового досвіду в галузі ветеринарії, новітніх інструментів, обладнання, медикаментів, дезречовин; демонстрування науково-популярних фільмів з ветеринарії; організацію куточків пропаганди ветеринарних знань у кімнатах для відпочинку тваринників та ін.

При обласних підприємствах ветеринарної медицини є підрозділи, які займаються пропагандою ветеринарних знань. Вони оснащені технічними засобами: автобусом, кіноустановкою, магнітофоном, а також тематичними стендами.

Передовики ветеринарно-просвітньої роботи планують і проводять комбіновані форми ветеринарної пропаганди. Наприклад, усна пропаганда доповнюється демонструванням діафільмів, фотокарток, натуральних експонатів (матеріалів).

При всіх формах пропаганди надається великого значення питанням профілактики і заходам боротьби з заразними хворобами, економічному збитку від них, ступеню небезпеки їх для людини; дотриманню зоогігієнічних і ветеринарно-санітарних правил годівлі та утримання тварин, профілактиці незаразних хвороб; ефективним схемам і засобам лікування хворих тварин, ветеринарно-санітарній експертизі продуктів забою та ін.

У господарстві план ветеринарної пропаганди повинен бути спрямований на виконання виробничих завдань у галузі тваринництва і підвищення економічної ефективності роботи ветслужби.

Для читання лекцій і проведення бесід залучаються не тільки спеціалісти свого господарства, а також держмережі району, співробітники вузів і наукових установ.

Форма плану пропаганди ветеринарних знань має такі графи: назва теми лекції, бесіди або іншого заходу, дата проведення і відповідальний за виконання.

Районний план розробляється головним лікарем ветеринарної медицини району і затверджується державною адміністрацією району; в господарствах — головним лікарем ветеринарної медицини господарства і затверджується його керівником.

5.1.5. Планування ветеринарних заходів на тваринницьких комплексах

Планування ветеринарних заходів на тваринницьких комплексах здійснюється з урахуванням особливостей організації виробництва на цих об'єктах (висока концентрація тварин на невеликій території, дотримання режиму підприємства закритого типу, ізольоване утримання тварин різних технологічних груп, включення ветеринарних заходів у технологічний цикл виробництва продукції тощо). З метою профілактики заразних і масових незаразних хвороб складають річний план загальних профілактичних заходів. Для цього необхідно проаналізувати забезпеченість кормами; повноцінність раціонів; дотримання режиму годівлі тварин; результати лабораторних досліджень кормів, води, ґрунту; мікроклімат у приміщеннях; дотримання норм розміщення тварин і правил комплектування виробничих груп; догляд за тваринами; результати біохімічних досліджень крові; стан обміну речовин у тварин; показники відтворення тварин (вихід приплоду, якість і життєздатність приплоду); рівень захворюваності, загибелі, вимушеного забою тварин при заразних і незаразних хворобах (за даними первинного ветеринарного обліку і звітів); ефективність профілактичних і лікувальних заходів при заразних і незаразних хворобах.

Після цього складають конкретні заходи щодо загальної профілактики: контроль за годівлею і утриманням тварин

(оцінка якості кормів, їхньої поживності і нешкідливості, підтримка належного мікроклімату тощо); контроль за станом здоров'я тварин (клінічний огляд, біохімічні дослідження крові для визначення стану обміну речовин); контроль за відтворенням череди тварин; заходи для забезпечення повноцінної годівлі і гарних умов утримання тварин тощо.

Для проведення комплексної профілактики заразних хвороб тварин розробляються плани загальних і спеціальних профілактичних протиепізоотичних заходів. Для цього ретельно вивчають:

- епізоотичний стан господарств, звідки надходять тварини і корми;

- систему комплектування комплексу (за рахунок власного відтворення чи завезення тварин з інших господарств);

- можливість контакту тварин даного комплексу з тваринами сусідніх господарств, індивідуального користування, дикими тваринами, перелітними птахами, собаками, кішками тощо;

- порядок надходження в комплекс різних вантажів і матеріалів, господарські і транспортні зв'язки з іншими організаціями, підприємствами (м'ясокомбінатом, утилізаційним заводом, залізничними станціями, річковими і морськими портами тощо);

- стан ветеринарно-санітарних об'єктів (ветеринарної лабораторії, ізоляторів, забійно-санітарного пункту, забійного майданчика, ветеринарно-санітарного пропускника, карантинного приміщення, в'їздних дезінфекційних бар'єрів, дезінфекційного блоку);

- ветеринарно-санітарний стан території (огороження й озеленення), тваринницьких приміщень, кормоцеху, складів для збереження кормів, естакади для навантаження і розвантаження тварин і інших об'єктів господарського призначення;

- порядок карантинування тварин, що завозяться (час перебування тварин на карантині, порядок проведення діагностичних досліджень і обробок);

- ветеринарно-санітарні вимоги при відвідуванні комплексу особами, не пов'язаними з виробництвом;

- забезпеченість працівників спецодягом і взуттям, предметами особистої гігієни;
- стан спеціалізованого внутрішньогосподарського транспорту;
- виконання загальних профілактичних протиепізоотичних заходів за минулі роки;
- систему знезаражування гною, утилізації трупів, відходів від забою;
- плани-графіки проведення дезінфекції, дезінсекції і дератизації в приміщеннях, кормоцеху, на складах і інших об'єктах комплексу.

Після аналізу можливих шляхів потрапляння збудників інфекційних і інвазійних хвороб і їхнього поширення усередині господарства намічаються конкретні заходи, що включають контроль за дотриманням режиму закритого підприємства, обов'язкове профілактичне карантинування тварин, що завозяться, дезінфекцію, дератизацію тваринницьких приміщень тощо.

Крім плану спеціальних профілактичних протиепізоотичних заходів розробляють схему чи технологічну карту ветеринарних обробок тварин.

При складанні технологічних карт ветеринарних обробок тварин на комплексах за основу беруть технологічний графік виробництва продукції, що відображає рух і кількість тварин у цехах. При складанні технологічних карт керуються інструкціями з проведення заходів щодо профілактики і ліквідації хвороб тварин, настановами по застосуванню препаратів.

Технологічна карта ветеринарних обробок на різних промислових тваринницьких комплексах має свої особливості. Нижче наводиться як зразок технологічна карта ветеринарних обробок свиней на комплексі на 54 тис. голів.

Технологічна карта є документом, відповідно до якого здійснюються планові ветеринарні заходи в кожному цеху комплексу. Контрольні цифри річних планів протиепізоотичних і лікувально-профілактичних заходів доводяться до виконавців у виді річних виробничих завдань.

**Технологічна карта ветеринарних обробок свиней
на свинокомплексі на 54 тис. голів**

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказом директора комплексу № _____
від «__» _____ 200_р.

Термін проведення	Найменування обробки	Метод виконання	Назва препарату	Разова доза на 1 гол.	Виконавці
<i>Ділянка №1</i>					
Холості і супоросні свиноматки					
25—30-й дні	Взяття крові для дослідження на бруцельоз, лістеріоз і лептоспіроз (10—15% поголів'я)				Ветеринарний лікар, оператори
	Дослідження на туберкульоз (10—15%)	Внутрішньошкірно	Сухі очищені (ППД) туберкуліни для савців і птахів	0,2 мл	
42-й день супоросності (потім кожні 10—11 міс.)	Одночасна імунізація проти хвороби Ауескі та бешихи	Внутрішньом'язово	Суха вірусна вакцина ВДНК1 проти хвороби Ауескі; вакцина проти бешихи свиней із штаму ВР-2	1 мл	
85—86-й день супоросності	Дегельмінтизація	Здавання з кормом	Тетрамізол-гранулят 20%-ний	0,05 г/кг живої ваги	

90-й день супоросності	Ін'єкція тривітаміну	Внутрішньом'язово	Тривітамін	3 мл	
1 раз на рік	Вакцинація проти чуми	Кнури внутрішньом'язово	Суха вірус-вакцина проти чуми свиней із штаму К	2 мл	
<i>Ділянка №2</i>					
Свиноматки					
2-й день після опоросу	Ін'єкція тривітаміну	Внутрішньом'язово	Тривітамін	3 мл	Те ж саме
15-й день після опоросу	Вакцинація проти чуми	Внутрішньом'язово	Суха вірус-вакцина проти чуми свиней із штаму К	2 мл	
		Поросята			
1-3-й день	Ін'єкція ферроглюкіну	Внутрішньом'язово	Ферроглюкін	1,5 мл	
<i>Ділянка №3</i>					
Вирощування відлучених поросят					
44-й день	Повторна вакцинація проти сальмонельозу	Підшкірно	Суха жива вакцина проти паратифу свиней із штаму ТС-177	0,8 мл	Те ж саме
<i>Ділянка №4</i>					
Відгодівля молодняку					
110 днів	Повторна вакцинація проти хвороби Ауескі та бешихи	Внутрішньом'язово	Суха вірус-вакцина ВДНКІ проти хвороби Ауескі; бешихи свиней із штаму ВР-2	0,1 мл	Те ж саме

Карантин					
Ремонтні свинки і кнури, які знову надходять					
Вік 3— 4 дні	Дегельмінтизація	Задавання з кормом	Тетрамізол- гранулят 20%-ний	0,05 г/кг живої маси	Те ж саме
Вік 6— 8 днів	Взяття крові для дослідження на бруцельоз, лісте- ріоз і лептоспіроз				
	Дослідження на туберкульоз	Внутріш- ньошкірно	Сухі очишені (ППД) тубер- куліни для ссавців і птахів	0,2 мл	

Головний лікар ветеринарної медицини комплексу Н.І.Поляков

Річний план спеціальних профілактичних протиепізоотичних заходів складають у відповідності з технологічною картою по технологічних ділянках, цехах і в цілому по комплексу. Приблизна форма плану спеціальних профілактичних протиепізоотичних заходів у свинокомплексі на 54 тис. голів наведена нижче.

**План спеціальних профілактичних протиепізоотичних заходів
у свинокомплексі на 54 тис. голів**

ЗАТВЕРДЖЕНО
постановою голови районної адміністрації
Протокол № від ____ 200 р.

Найменування заходів	Об'єм робіт на період виробни- чого циклу, гол.	Кратність виконання	Річний об'єм робіт, гол.
<i>Дільниця № 1</i>			
Холості і супоросні свиноматки			
Дослідження на:			
бруцельоз	270	2,26	610
лістеріоз	270	2,26	610
лептоспіроз	270	2,26	610
туберкульоз	270	2,26	610

Взяття аналізу на гельмінтози	270	1,13	305
Одночасна імунізація проти хвороби Ауескі та бешихи	2662	1,13	30,08
<i>Дільниця № 2</i>			
Свиноматки			
Вакцинація проти чуми	2662	1,13	30,08
	Поросята		
Вакцинація проти сальмонельозу	57000	1	57000

Головний лікар ветеринарної медицини комплексу

Н.І.Поляков

Контрольні запитання

1. Які принципи і системи планування ветеринарних заходів?
2. Як здійснюється планування протиепізоотичних заходів?
3. Що містить план ліквідації інфекційних захворювань?
4. Як плануються ветеринарні заходи на тваринницьких комплексах?

5.2. Організація профілактичних протиепізоотичних заходів

У системі ветеринарних заходів органи та спеціалісти ветеринарної медицини завжди для першочергового вирішення виносять заходи щодо профілактики та ліквідації заразних хвороб тварин незважаючи на те, що питома вага останніх значно менша, ніж незаразних хвороб. І це цілком закономірно, тому що заразні хвороби можуть спричинити надзвичайно великі економічні збитки.

Відомо, що за біологічними особливостями збудники багатьох інфекційних та інвазійних хвороб тварин здатні постійно чи тривалий час зберігатися у зовнішньому середовищі і за відповідних умов викликати захворювання, епізоотію. Звідси виходить, що зміст протиепізоотичних заходів у тому і полягає, щоб не допустити виникнення заразних хвороб,

розвитку епізоотій, а якщо це не вдається — забезпечити найшвидшу їх ліквідацію.

Протиепізоотичні заходи зводяться до:

- загальних заходів профілактики заразних хвороб, включаючи зоогігієнічні та санітарні заходи;
- заходів спеціальної профілактики, у тому числі діагностичних досліджень та імунізації тварин;
- заходів щодо ліквідації заразних хвороб, включаючи карантинні та ветеринарно-санітарні заходи.

Організація та проведення всіх цих заходів — обов'язок працівників ветеринарної медицини господарств, спеціалістів установ ветеринарної медицини — лікарень, дільниць, пунктів, лабораторій ветеринарної медицини, науково-дослідних установ.

Важливого значення набуває участь у цій справі керівників господарств, працівників сільськогосподарських підприємств, всього населення, а також місцевих органів влади.

Протиепізоотичні заходи набувають особливого значення в сучасних умовах, коли перед всіма працівниками тваринництва ставиться завдання створення в усіх господарствах здорових високопродуктивних гуртів тварин, стійких до інфекційних хвороб.

Досягнення ветеринарної науки та передовий досвід дозволяють всебічно покращувати заходи по боротьбі з заразними хворобами тварин, знаходити нові, більш досконалі форми та методи загальної і специфічної профілактики цих хвороб та їх запланованої ліквідації.

5.2.1. Організація загальних заходів попередження заразних хвороб тварин

Загальні заходи профілактики інфекційних та інвазійних хвороб складаються з:

- заходів, спрямованих на підвищення резистентності організму тварин, їх стійкості до збудників інфекційних та інвазійних захворювань;
- заходів щодо охорони господарств від занесення інфекцій ззовні;
- вивчення епізоотичного стану місцевості (господарства, району тощо);

— систематичної ветеринарно-просвітницької роботи.

Важливою організаційною вимогою при проведенні цих заходів є їх комплексність. Неможливо, наприклад, говорити про охорону тварин від гельмінтозів шляхом однієї лише дегельмінтизації, без одночасного знезараження приміщень, зміни пасовищ тощо.

Лікар ветеринарної медицини, розробляючи та організуючи попереджувальні заходи в господарстві, зобов'язаний дотримуватися цих вимог.

Заходи щодо підвищення стійкості організму тварин

Підтримання високої резистентності організму тварин проти шкідливого впливу зовнішнього середовища, зокрема проти дії збудників інфекційних хвороб, досягається перш за все утриманням тварин у приміщеннях, що відповідають вимогам ветеринарної санітарії та зоогієни (достатнє освітлення, надійна вентиляція, нормальна температура і вологість повітря тощо), раціональною повноцінною годівлею, а також забезпеченням тварин доброякісною водою та турботливим доглядом.

Відомо, що добре вгодовані тварини більш стійкі до несприятливих факторів зовнішнього середовища. Часто вони, навіть при прихованому носінні інфекцій, все ж не проявляють клінічних ознак хвороби. Проте це стосується не всіх захворювань (туберкульоз тварин, набрякова хвороба свиней та ін.).

Те ж саме стосується впливу на тваринний організм умов утримання. Нормальні у санітарному і зоогієнічному відношенні умови середовища (здоровий мікро- та макроклімат, регулярна дія природних факторів) зміцнюють організм тварини.

Тому одним із важливих профілактичних заходів у боротьбі з інфекційними та інвазійними хворобами худоби та птахів є утримання приміщень для тварин, а також території ферм у належному санітарному стані.

Працівники ветеринарної медицини зобов'язані звертати увагу на чистоту у приміщеннях, слідкувати за прибиранням гною, правильним його знешкодженням. Вони повинні допомагати працівникам господарств організовувати всі ці процеси, впроваджуючи ветеринарно-санітарні правила як важливий виробничий елемент на фермах.

Загальноприйнятим масовим профілактичним заходом на фермах є дезінфекція, яку проводять у комплексі з іншими проти-епізоотичними та ветеринарно-санітарними заходами. Вона передбачається ветзаконодавством, причому організація її проведення входить в обов'язки не лише спеціалістів ветеринарної медицини, але і керівників сільськогосподарських підприємств.

Дератизація, як один із заходів профілактики заразних хвороб, проводиться працівниками господарств під керівництвом та за вказівками спеціалістів ветеринарної медицини. В окремих випадках служба ветеринарної медицини організовує знищення польових гризунів, оскільки вони також є джерелом спалахів інфекційних хвороб (наприклад, в осередках туляремії тощо). Забезпечують цю роботу працівники господарств або навіть спеціальні загони.

Особлива увага повинна приділятися профілактиці заразних хвороб в умовах пасовищного утримання тварин. З цією метою ретельно перевіряють ветеринарно-санітарний стан пасовищних угідь, а також джерел води, що використовується для напування тварин, та приводять їх у належний стан; визначають порядок використання пасовищних ділянок.

Працівники ветеринарної медицини господарств та державної мережі зобов'язані щодо вигону тварин на випас організувати огляд пасовищ та місць напування, очищення їх від сміття, гною, кісток; викорчовування кущів; заходи щодо огороження скотомогильників та окремих могил, у тому числі і старих, а також мілких ставків та заболочених місць.

Для покращення ветеринарно-санітарного стану пасовищ, особливо сирих та болотистих, велике значення має меліорація — осушування заболочених ділянок, благоустрій водоймищ. Одночасно обладнують місця напування, зручні підходи до них, для профілактики протозоозів проводять розчищення кущів, випасають тварин на безлісних ділянках.

Всі ці питання варто рекомендувати керівникам господарств включати у виробничо-фінансові плани кожного господарства.

Велике профілактичне значення має правильне використання пасовищ. Лікар ветеринарної медицини з зооінженером повинен розробити план випасання на весь пасовищний період. Найбільш раціональний спосіб їх використання — це загігнне

випасання, що являє собою радикальний захід боротьби з гельмінтозами, дає можливість не лише попередити інвазування тварин, але й добитися звільнення пасовищ від гельмінтів.

Пасовищні ділянки варто закріпити за окремими гуртами. У цьому випадку легше попередити розповсюдження інфекції при її появі в одному з гуртів. Разом з цим застосовують заходи щодо попередження попадання на пасовища тварин з інших господарств чи тих, яких переганяють.

У профілактиці заразних хвороб (інфекційний енцефаломієліт, інфекційна анемія коней тощо) відіграє роль і широке впровадження стійлово-табірної системи утримання тварин. У жарку пору року, особливо під час літання кровосисних комах та розповсюдження кліщів, варто рекомендувати нічне випасання тварин.

У комплексі заходів загальної профілактики важливого значення надається своєчасному прибиранню трупів тварин незалежно від того, де загинула тварина. Трупи тварин в усіх випадках (особливо до встановлення причини смерті) варто розглядати як можливі джерела збудника інфекції. Спеціалісти ветеринарної медицини повинні негайно організовувати прибирання трупів незалежно від причини загибелі тварин.

Одним із найбільш раціональних способів знищення трупів є їх утилізація на заводах з виготовлення м'ясо-кісткового борошна. В інших випадках — спалювання або скидання в біотермічні ями. Маючи дані про загибель тварин на фермі, лікар ветеринарної медицини повинен перевірити правильність знищення трупів.

Заходи щодо охорони господарств від занесення інфекції ззовні

Відомо, що для виникнення та розвитку інфекційної хвороби необхідні три фактори:

- збудник хвороби — патогенний мікроб у певній кількості та достатньої вірулентності;
- сприйнятливі до даної інфекції тварини;
- умови, при яких збудник хвороби може попасти в організм сприйнятливої тварини.

Лише при взаємодії цих факторів створюються передумови для виникнення інфекційної хвороби. Виключення з цього

ланцюга однієї з ланок попереджує таку можливість. Саме тому зусилля спеціалістів ветеринарної медицини та працівників тваринництва у боротьбі з інфекційними хворобами і спрямовані на те, щоб будь-яким шляхом розірвати епізотичний ланцюг, виключити одну з його ланок.

Виникнення заразної хвороби тварин є у більшості випадків результатом занесення інфекції з неблагополучних господарств у благополучні. Звідси і завдання — організувати заходи щодо недопущення занесення інфекції ззовні. Охорона господарств від занесення інфекції набуває особливого значення у великих спеціалізованих тваринницьких господарствах, у яких утримується багатотисячне поголів'я. У цих умовах охорона господарств від занесення інфекції повинна стати одним із основних заходів профілактики заразних хвороб.

Виходячи з цього, кожне господарство, особливо з великим поголів'ям тварин, повинно бути закритого типу — без поповнення тварин у свинарських фермах, без доступу сторонніх осіб, випадкового проникнення тварин з інших господарств, в'їзду транспорту тощо. На кожній фермі необхідно дотримуватись ветеринарно-санітарного режиму (дезінфекція транспорту, взуття персоналу тощо).

Адміністрація господарства повинна подбати, щоб вся територія, де розташовані тваринницькі будівлі, приміщення для зберігання та приготування кормів, була огорожена суцільним тином, а при в'їзді на цю територію — споруджений ветеринарно-санітарний пропускник.

З метою охорони господарств від занесення інфекції забороняється введення в господарство тварин, не перевічених у ветеринарно-санітарному відношенні, а також виведення тварин з господарств, неблагополучних щодо заразних хвороб.

Законом України «Про ветеринарну медицину» та діючими інструкціями щодо боротьби з інфекційними хворобами тварин передбачені й інші заходи профілактичного характеру:

- профілактичне карантинування тварин;
- поголівне дослідження всіх введених у господарство тварин;
- профілактичні обробки.

Профілактичне 30-денне карантинування ввезених у господарство тварин зобов'язані здійснювати керівники господарств

(ферм) за вказівками спеціалістів ветеринарної медицини. Для профілактичного карантинування відводять окреме приміщення, ферму (наприклад, у відгодівельних господарствах) або окрему ділянку пасовищ з ізольованим водонапуванням, для догляду за тваринами виділяють окремий обслуговуючий персонал.

За період профілактичного карантинування всю ввезену велику рогату худобу досліджують на туберкульоз, бруцельоз, лейкоз, лептоспіроз; овець та кіз — на бруцельоз; свиней — на бруцельоз і лептоспіроз; коней — на сап; перевіряють благополуччя з шкірних та паразитарних хвороб.

Профілактичні обробки (імунізація, дегельмінтизація, купання тварин тощо) проводять у залежності від місцевих умов та за результатами досліджень.

У залежності від епізоотичної ситуації місцевості, куди введені тварини, лікар ветеринарної медицини зобов'язаний щепити їх проти тих інфекційних хвороб, проти яких імунізовані решта тварин у господарстві.

Без дотримання цих правил не можна допустити введення тварин у загальний гурт.

У всіх тваринницьких господарствах (племінних, репродукторних, промислових) необхідно встановити правило: будь-яке планове чи позапланове поповнення гурту поголів'ям ззовні повинно проводитися з відома та при обов'язковій участі спеціаліста ветеринарної медицини (господарства чи державної мережі).

При цьому одним із основних питань повинно бути питання про ветеринарне благополуччя господарства, яке поставляє тварин.

При надходженні тварин у господарство лікар повинен перевірити наявність ветеринарного документа, що підтверджує благополуччя місцевості, з якої вони завезені, щодо заразних хвороб.

Практика засвідчує, що особливо довіряти ветеринарним спеціалістам не доводиться, вірніше фахівцям, які їх підписали та видали.

Вивчення та облік епізоотичного стану місцевості

Детальне вивчення епізоотичного стану місцевості (крайової епізоотології) — один із важливих моментів діяльності спеціа-

лістів ветеринарної медицини, на якій би ділянці вони не працювали.

Вивчати епізоотологію зони обслуговування вони повинні регулярно, систематично, тому що, не знаючи її, неможливо правильно організувати профілактику заразних хвороб чи заходи щодо їх ліквідації.

Спеціаліст ветеринарної медицини, що прибув у новий для нього район чи господарство, знайомиться з епізоотичною ситуацією, отримавши відомості від місцевих спеціалістів ветеринарної медицини, обстеживши населені пункти, господарства, вивчивши документацію (журнал та карту епізоотичного стану району, ветеринарну звітність тощо).

При цьому він ставить перед собою мету:

- виявити рух захворюваності по кожному пункту, за видами тварин та по сезонах року (по ґрунтових інфекціях не менш ніж за 20—25 років);

- шляхом безпосереднього обстеження встановлюються топографічні та ґрунтові особливості пасовищ, вигулів, прогонів, місць напування, щоб усунути можливі джерела збудника інфекції та інвазії;

- виявити місця розташування скотомогильників, могил та їх санітарний стан, інші місця, де заривали трупи (ями, яри);

- визначити місця знаходження м'ясокомбінатів, боень, складів тваринної сировини, заводів з виготовлення м'ясо-кісткового борошна тощо і їх санітарний стан.

Необхідно також цікавитися станом оточуючої зони (сусідніх господарств, районів).

Основними документами для визначення епізоотичного стану є журнал епізоотичного стану та карта і ветеринарні звіти про рух заразних хвороб. Ці документи записують в інвентарну книгу установи, зберігають і при здаванні справ включають у приймально-здавальний акт. За їх зберігання відповідає начальник районної державної лікарні ветеринарної медицини.

Журнал епізоотичного стану є документом безстрокового (постійного) зберігання. Його ведуть за єдиною встановленою формою.

Начальник районної державної лікарні ветеринарної медицини зобов'язаний вести карту епізоотичного стану.

На підставі цих важливих документів він планує проти-епізоотичні заходи і спрямовує діяльність підлеглих йому установ та працівників.

Дуже корисну, а інколи і неоціненну, допомогу у вивченні епізоотичного стану може надати населення, особливо, похилого віку.

Місцеві мешканці можуть розповісти про минулі епізоотії, описати характер їх перебігу, вказати на місця похованих трупів тварин, а лікар ветеринарної медицини повинен зробити правильний висновок, зіставивши ці відомості з особистими спостереженнями та документами. Необхідно знаходити і використовувати інші джерела інформації.

Ветеринарно-просвітницька робота

Ця робота має велике значення, оскільки успішне здійснення протиепізоотичних заходів можливе лише у тому випадку, коли населення правильно розуміє суть цих заходів і активно сприяє їх проведенню.

Організаційні форми цієї роботи у відношенні заразних хвороб переважно такі ж, як і при організації ветеринарної пропаганди з інших питань.

Методи ветеринарно-просвітницької роботи серед населення різноманітні — доповіді, лекції, бесіди, демонстрація кіно та відео-фільмів, видання книг, брошур, плакатів, публікація статей у газетах на ветеринарні теми, а також організація спеціальних занять з ветеринарної медицини для працівників тваринництва.

Особливість полягає в тому, що при ознайомленні населення з інфекційними хворобами тварин основну увагу слід приділяти небезпеці швидкого їх розповсюдження, заходам попередження, правилам особистої безпеки. Доцільно підкреслювати економічне значення заходів боротьби, вказуючи на збиток, який може бути нанесений при виникненні хвороби.

Чим краща ветеринарно-санітарна грамотність працівників ферм, тим вища культура ведення тваринництва, тим простіше спеціалісту ветеринарної медицини організувати заходи щодо попередження появи заразних хвороб тварин.

5.2.2. Організація спеціальних заходів щодо попередження заразних хвороб тварин

Спеціальними заходами профілактики заразних хвороб, що доповнюють загальнопрофілактичні заходи і складають разом з ними комплекс попереджувальних протиєпізоотичних заходів, є: діагностичні дослідження, імунізації, профілактичні обробки тварин (хіміопротифілактика гельмінтозів, бабезіозів, еймеріозів та інших паразитарних хвороб).

Систематичне, своєчасне проведення цих заходів дозволяє попередити появу заразних хвороб та їх розповсюдження.

На початку двадцятого століття однією з причин масового розповсюдження епізоотій була відсутність організованих заходів профілактики, а також і засобів імунізації тварин. У дореволюційній Росії, наприклад, випускалось 13 біопрепаратів, не було спеціалізованих підприємств по їх виготовленню.

Сьогодні у незалежній Україні виробляють більше 100 препаратів значно кращих за якістю, сухих, з повних антигенів, асоційованих вакцин тощо.

Щорічно проводяться діагностичні дослідження та щеплення сотень мільйонів голів худоби та птиці, що дозволяє систематично виявляти хворих, не допускати розповсюдження захворювань та створювати несприйнятливість до інфекційних хвороб.

Заходи специфічної профілактики у поєднанні з загальнопрофілактичними дають можливість вести активну боротьбу з заразними хворобами. Цим визначається наступальний характер протиєпізоотичних заходів.

Накопичений організаційний досвід боротьби з епізоотіями та наявність ефективних засобів специфічної профілактики дозволяють стверджувати, що в даний час можливо ліквідувати ще багато інфекційних хвороб.

Спеціальні заходи при їх високій ефективності аж ніяк не виключають необхідності загальних заходів, спрямованих на охорону тварин від зараження. З іншого боку, не можна не враховувати, що у даний час імунізація, діагностичні дослідження, обробки є заходом вимушеним, оскільки загальні заходи профілактики ще недостатньо ефективні. До того ж заходи

спеціальної профілактики все ще пов'язані з індивідуальною обробкою кожної тварини, що в умовах великих господарств вимагає значних витрат коштів та часу. Саме тому постійне покращення і вдосконалення форм та способів загальної профілактики заразних хвороб тварин є предметом постійної турботи спеціалістів ветеринарної медицини.

Ефективність специфічних профілактичних заходів залежить від їх якості, від кваліфікації спеціаліста, який проводить ці заходи та від забезпечення відповідними специфічними засобами.

Головними організаційними вимогами при цьому є плановість та своєчасність спеціальних заходів і разом з тим проведення їх одночасно на всій території.

Організація діагностичних досліджень

Діагностичні дослідження проводять у комплексі з іншими протиепізоотичними заходами. Це дозволяє виявити заражених тварин та попередити небезпеку розповсюдження інфекцій. Законодавство з питань ветеринарної медицини передбачає планові та вимушені алергічні, серологічні, бактеріологічні, вірусологічні, мікроскопічні, копрологічні та інші діагностичні дослідження. При окремих хворобах їх поєднують з клінічним оглядом та термометрією.

Діагностичним дослідженням у господарстві повинна бути піддана вся без винятку худоба, сприйнятлива до даного захворювання. В організаційному відношенні важливо провести їх у якомога стислі строки.

Обов'язкові поголівні дослідження проводять при бруцельозі, туберкульозі, лейкозі тварин, сапі, парувальній немічі, інфекційній анемії коней, трихомонозі та кампілобактеріозі великої рогатої худоби, трипаносомозі коней, віслюків, мулів, верблюдів. Вибіркові дослідження проводять з метою виявлення зараження гуртів гельмінтами.

Дослідження включають у план протиепізоотичних заходів, об'єм їх визначає начальник районної державної лікарні ветеринарної медицини.

Порядок організації діагностичних досліджень залежить від їх виду та способу. У плані визначають терміни досліджень.

По можливості вони не повинні порушувати господарську діяльність. У першу чергу дослідження проводять у неблагополучних пунктах. До початку роботи складають списки всього поголів'я (за інвентарною книгою чи даними сільської ради) за нижче приведеною формою:

Список тварин, від яких взята кров для дослідження

№ п/п	Назва господарства, ферми або прізвище власника тварини	Вид та стать	Кличка або інд. №	Вік	Результати дослідження			Примітка
					РА	РЗК	РМА	
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Попередньо визначають місце проведення роботи (майданчик поза тваринницьким приміщенням, в індивідуальному секторі залежно від епізоотичної ситуації місця виведення тварин; в неблагополучних з гострозаразної хвороби пунктах, не допускаючи скупчення тварин в одному місці, організують подвірний огляд тварин чи відкладають дослідження).

Завчасно також ставлять до відома керівників господарств (ферм), фермерів, індивідуальних власників.

Для ознайомлення населення використовують місцеву радіотрансляційну мережу та вивішують об'яви на видних місцях.

У питаннях техніки діагностичних досліджень керуються настановами Державного департаменту ветеринарної медицини Мінагрополітики України.

У день обстеження спеціаліст, відповідальний за організацію та проведення досліджень, інструктує всіх залучених до роботи спеціалістів, детально пояснюючи підсобним працівникам їх обов'язки, потім ставить їх на робочі місця.

Робочі місця та обладнання також готують завчасно (столи, стільці, нагрівальні прилади, прилади для миття рук, вистригання чи бриття шерсті, волосся; з державної лабораторії ветмедицини отримують стерильні пробірки, готують етикетки тощо).

За нормативами ветеринарних обробок тварин один спеціаліст з двома (при стійловому утриманні), трьома (при пасовищному) підсобними робітниками за один робочий день забезпечує алергічне дослідження голковим методом 210 голів великої рогатої худоби.

Важливо завчасно та правильно розрахувати потребу діагностичних препаратів, деззасобів та інструментів. При цьому керуються настановами по застосуванню діагностичних препаратів, їх дозуванню з врахуванням технологічних витрат, кількості введень та кількості тварин. Наприклад, для внутрішньошкірної туберкулізації доза туберкуліну з врахуванням технологічної втрати складає 0,24 мл. Для 1000 голів тварин загальна потреба туберкуліну складає 240 мл ($1000 \times 0,24$).

По закінченню роботи складають акт та докладають опис досліджених тварин. Для виявлення заражених гуртів гельмінтозами лікарі ветеринарної медицини господарств організують взяття проб фекалій, які в пробірках чи склянках з відповідними етикетками направляють у лабораторію чи досліджують у лікарні.

Організація імунізації тварин

У комплексі протиепізоотичних заходів вакцинація розглядається як один з найбільш ефективних методів активної профілактики заразних хвороб.

Щеплення повинні бути проведені у встановлені планом терміни, доброякісними біопрепаратами, у ретельній відповідності з настановами по їх застосуванню.

Не дивлячись на високу ефективність та вирішальне значення активної імунізації тварин при багатьох інфекційних хворобах, її неможливо проводити відірвано від всього комплексу протиепізоотичних заходів.

Поствакцинальний імунітет при всій його стійкості є штучним, недостатньо напруженим у всіх щеплених тварин — залежить від індивідуальних особливостей, вгодованості, віку та інших факторів.

Тому придбаний таким шляхом імунітет вважається відносним. При відомих умовах його напруженість може бути знижена, у ветеринарній практиці відомі випадки, коли одна

вакцинація не попереджувала спалахи епізоотій при значних її розмірах.

Ефективність вакцинації залежить і від якості вакцини, способу її введення, дози, кратності застосування та стану організму. У незадовільно вгодованих та виснажених тварин слабкий нетривалий імунітет.

Не буде успіху від вакцинації, якщо одночасно не застосувати заходи щодо ліквідації можливих джерел збудника інфекцій, недопущення введення в господарства нових тварин без ізоляції та обробки.

Якщо тварин імунізують сироваткою чи іншими пасивними засобами, їх вводять повторно або цей імунітет закріплюють вакциною.

При проведенні щеплень передбачаються такі ж загальні організаційні заходи, як і при діагностичних дослідженнях. Перед початком вакцинації тварин лікар ветеринарної медицини повинен підготувати запас гіперімунної сироватки чи специфічного глобуліну для надання допомоги окремим тваринам при наявності поствакцинальних реакцій чи ускладнень, особливо при щепленнях живими тканинними вакцинами; скласти список тварин, що підлягають щепленню за такою формою:

Список тварин, що підлягають щепленню

(назва господарства, населеного пункту, району, області)

Щеплення проти _____

(якої хвороби)

№ п/п	Власник	Вид, стать тварин	Кличка або інд. №	Мать	Вік	Дата першого щеплення та доза	Дата другого щеплення та доза	Примітка
1	2	3	4	5	6	7	8	9

Згідно з діючими інструкціями обов'язкові профілактичні щеплення проводяться у стаціонарно неблагополучних пунктах проти сибірки, емкару, лептоспірозу, сальмонельозу телят; пастерельозу великої рогатої худоби; браздоту та ентеротоксемії

овець, дизентерії ягнят; бешихи, чуми та хвороби Ауескі свиней; псевдочуми, віспи та пастерельозу птиці; сказу собак; у прикордонних районах — чуми великої рогатої худоби.

Вакцинація з профілактичною метою проти інших хвороб проводиться в залежності від наявності їх у даній місцевості.

Профілактичні вакцинації також здійснюються в плановому порядку з повним обхватом поголів'я, проводяться додаткові щеплення підростаючому молодняку, визначається кращий час їх проведення в залежності від епізоотичної ситуації, особливостей ведення тваринництва (перед вигоном тварин на пасовище, восени), застосовуються напіваавтомати, прилади, аерозольні та інші пристрої.

Перед щепленням проводять клінічний огляд, вибіркву термометрію. Тварин, що не підлягають вакцинації, беруть на особливий облік. Велике значення має надійна фіксація (безпека для людей, попередження травм та абортів у тварин). Потрібно організувати ветеринарне спостереження після щеплень, вказати в актах про додаткові заходи (заборона забою тварин, наприклад, протягом 14 днів після щеплення проти сибірки; покращення годівлі тварин тощо).

При ускладненнях складають окремі акти.

Організація протигельмінтозних заходів, обробок проти бабезіозів, протозоозів, ектопаразитарних хвороб

Особливістю цих заходів є те, що вони в окремих випадках є профілактичними та лікувальними і пов'язані з певним періодом року. Цим вони відрізняються від діагностичних досліджень та вакцинацій.

Протипаразитарні обробки майже завжди пов'язані з вираженою сезонністю та біологічним циклом розвитку паразитів.

У систему заходів боротьби з гельмінтозами входять поєднання загальних профілактичних заходів з дегельмінтизацією тварин. До загальної профілактики відносять покращення умов утримання, регулярне очищення, дезінвазію приміщень, своєчасне прибирання та знезараження гною, облаштування туалетів при фермах, благоустрій місць напування, правильне використання пасовищ, надійне знезараження конфіскацій, уражених гельмінтами.

При підготовці до обробки тварин проти гельмінтозів враховують поголів'я тварин, що підлягають дегельмінтизації, визначають потребу в антигельмінтиках, робочій силі, готують робочі місця, як і при інших масових обробках тварин. При організації дегельмінтизації звертають увагу на те, щоб обробити всіх заражених гельмінтами тварин у терміни з врахуванням біологічного циклу розвитку, щоб вона не слугувала причиною масового інвазування зовнішнього середовища; для обробки використовують спеціально огорожений двір (гній за певний час спалюють, закопують).

Організація заходів з профілактики та ліквідації протозоозів зводиться до вивчення переносників хвороб (кліщів, жалячих комах) у даній місцевості, в окремих господарствах та здійснення протикліщових обробок тварин, організації випасання худоби враховуючи біологію збудника і переносників, природнокліматичні умови, епізоотологію вказаних хвороб у даній місцевості.

У комплекс заходів з ліквідації протозоозів тварин включають знищення кліщів-переносників як на пасовищах, так і на тваринах, захист гуртів від нападань кліщів та гнусу (мошок, комарів, гедзів та ін.) в період їх масового виплоду та оживання. Тварин обробляють відлякуючими та інсектицидними засобами у відповідності з настановами по їх застосуванню.

При протозоозах застосовують хіміотерапію в комплексі з агротехнічними заходами. Організація заходів з профілактики та ліквідації арахноентомозів передбачає обробку всіх тварин. Купання чи обприскування тварин проводять у весняно-літньо-осінній період року. Овець купають після стриження. Перед початком купання лікар ветеринарної медицини перевіряє стан ємкостей для купання, апаратів та обладнання для обприскування, організує завезення інсекто-акарицидних засобів, інструктує працівників, зайнятих купанням чи обприскуванням тварин, визначає порядок і маршрут руху отар овець до ванни та після купання, контролює приготування робочого розчину препаратів і систематично слідкує за концентрацією інсектно-акарицидного засобу у розчині. Надзвичайно важливим є, наприклад, приготування розчинів інсекто-акарицидів у м'якій, а не жорсткій воді (дошова, з річок, боліт, озер, ставків).

Заходи щодо профілактики гіподерматозу проводять у період літання гедзів, а також весною та восени. Одночасно у літній час захищають тварин від гнусу, гедзів та кліщів.

Контрольні запитання

1. Назвіть складові загальних заходів профілактики заразних хвороб тварин.
2. У чому полягає організація спеціальних заходів щодо попередження заразних хвороб тварин?
3. Як організувати діагностичні дослідження тварин?
4. Як організувати імунізацію тварин?
5. У чому полягає організація протигельмінтозних заходів?

5.3. Організація заходів щодо ліквідації заразних хвороб тварин

Незалежно від того, що є причиною виникнення тієї чи іншої заразної хвороби, з її появою перед спеціалістами ветеринарної медицини, постає відповідальне завдання — негайно застосувати заходи щодо недопущення розвитку епізоотії.

Особливістю заразних хвороб є те, що вони виникають зненацька і часто мають характер епізоотії. Тому появу інфекційних хвороб, особливо, гостро протікаючих, завжди потрібно розглядати як надзвичайний стан, що потребує прийняття невідкладних заходів для їх локалізації та ліквідації. Ці заходи повинні відрізнитися від звичайних планових швидкістю їх організації та проведення.

Заходам щодо ліквідації заразних хвороб надавалося і надається великого державного значення. Згідно Закону України «Про ветеринарну медицину» відповідальність за ці заходи покладається на керівників господарств, підприємств, організацій та установ, а також громадян. Проте вирішальна роль в організації протиепізоотичних заходів, безсумнівно, покладається на спеціалістів ветеринарної медицини. Особливо велика роль при цьому головних державних інспекторів ветеринарної медицини районів.

При появі гострих інфекційних хвороб, що мають тенденцію до швидкого розповсюдження, головний державний інспектор

ветеринарної медицини зобов'язаний мобілізувати всі сили служби ветеринарної медицини на боротьбу з епізоотією.

Можуть бути задіяними всі спеціалісти ветеринарної медицини району незалежно від виконуваних ними обов'язків. Кожному з них визначається конкретна ділянка роботи, спрямовуючи при цьому їх діяльність на найважливіші заходи. Звичайно, це не означає, що всі спеціалісти повинні знаходитися в тому пункті, де з'явилася хвороба. Окремі з них повинні проводити заходи безпосередньо в неблагополучному пункті чи загрозовій зоні. Варто розташувати людей так, щоб одночасно забезпечити охорону інших господарств району від занесення інфекції.

Характер заходів, їх об'єм та тривалість залежать від особливостей інфекції, часу і умов появи захворювання, а також ступеня розповсюдження та перебігу епізоотії.

У залежності від виду інфекції та характеру її перебігу (наприклад, при появі ящуру, класичної чуми свиней, сибірки чи інших) вимагається негайно припинити інші заходи у відповідності з планом профілактичних протиепізоотичних заходів (діагностичні дослідження, щеплення, обробки).

Комплекс організаційно-господарських та спеціальних заходів щодо ліквідації заразних хвороб тварин включає:

- встановлення діагнозу;
- реєстрацію всіх випадків захворювання тварин;
- сповіщення місцевих органів, вищих органів ветеринарної медицини, сусідів;
- виділення та ізоляцію хворих і підозрілих у захворюванні тварин;
- встановлення джерела і збудника інфекції;
- лікування хворих, забій чи знищення;
- проведення попереджувальних та вимушених щеплень або діагностичних досліджень;
- оголошення пунктів і місцевості неблагополучними по даній хворобі, а тих, що знаходяться під загрозою занесення інфекції, — загрозовими;
- карантинування неблагополучних господарств, населених пунктів, районів з введенням встановлених обмежень;
- ветеринарне спостереження за тваринами в неблагополучних та загрозових пунктах;

— зміну пасовищ і напування, проведення дезінфекції та інших ветеринарно-санітарних заходів, у тому числі прибирання трупів тварин;

— проведення масової роз'яснювальної роботи серед населення, особливо, серед тваринників.

Частина вказаних заходів обов'язкова при всіх заразних хворобах, а деякі лише при окремих у відповідності з діючими інструкціями. При одних хворобах вирішальними є організаційно-господарські, а при інших — спеціальні ветеринарно-санітарні заходи.

Протиєпізоотичні заходи більш ефективні, коли у їх проведенні приймає участь населення та місцеві органи влади. Боротьба з антропозоонозами вимагає ще й тісної взаємодії служби ветеринарної медицини та органів охорони здоров'я.

Реєстрація випадків заразних хвороб. Для успішного проведення протиєпізоотичних заходів особливо важливо якомога раніше встановити перші випадки захворювання, особливо, при гостро перебігаючих захворюваннях — сибірка, ящур, класична чума свиней, Ньюкаслська хвороба тощо. Чим раніше виявлене захворювання, тим більше можливостей для його найшвидшої ліквідації.

У відповідності з вимогами Закону України «Про ветеринарну медицину» керівники господарств та індивідуальні власники зобов'язані негайно повідомити лікаря ветеринарної медицини та органи місцевої влади про раптову загибель і одночасне захворювання багатьох тварин.

Лікар ветеринарної медицини, отримавши повідомлення, зобов'язаний терміново прибути в господарство щоб встановити діагноз, вияснити причини виникнення і повідомити головного державного інспектора ветеринарної медицини району.

Не потрібно применшувати значення своєчасної та широкої інформації про появу заразної хвороби. Таку помилку не рідко допускають недосвідчені спеціалісти ветеринарної медицини, що призводить до поширення хвороби в інших господарствах.

Головна мета своєчасної негайної інформації про появу заразної хвороби полягає в тому, щоб дати іншим спеціалістам та органам ветеринарної медицини можливість завчасно застосувати заходи проти розповсюдження епізоотії.

Законодавством з питань ветеринарної медицини та діючими інструкціями про заходи боротьби з інфекційними хворобами тварин передбачена обов'язковість негайної інформації про появу кожного випадку заразної хвороби.

Інформування вищих установ та органів ветеринарної медицини про появу заразних хвороб проводиться у формі термінових повідомлень.

Термінові повідомлення посилають при появі особливо небезпечних гостро заразних хвороб — ящуру, чуми свиней, чуми великої рогатої худоби, сибірки, везикулярної хвороби і везикулярної екзантеми свиней, туляремії, Ку-лихоманки, Ньюкаслської хвороби та грипу птахів, чуми качок і ботулінічних токсинів А, В, С, D, Е. Перелік хвороб, з яких представляються термінові повідомлення, може бути доповнений і змінений.

Повідомлення передають терміново при виникненні хвороби телефоном, телеграфом, телетайпом лікарі ветеринарної медицини господарств, установ дільничного типу державної ветеринарної медицини головному державному інспекторові ветеринарної медицини району, а він обласному управлінню державної ветеринарної медицини.

У подальшому відомості головному державному інспекторові ветеринарної медицини представляють щодавно, аж до ліквідації епізоотії, а він відповідно в обласне управління державної ветеринарної медицини.

У відомостях про появу заразної хвороби повідомляють дату виявлення хвороби (нового неблагополучного пункту), кількість цих пунктів захворювань, оброблених (зростаючим підсумком з початку року).

При відправленні повідомлень телеграмою для скорочення кількості слів користуються умовними позначками (табл. 9).

Всі відомості, за винятком 05, повідомляються зростаючим підсумком з початку року.

Одночасно з представленням термінового повідомлення головний державний інспектор ветеринарної медицини району зобов'язаний зробити запис у журналі епізоотичного стану району (міста) та нанести відповідні показники на епізоотичну карту.

Таблиця 9. Умовні позначення у телеграмі

Найменування показників	Умовне скорочення показників
Кількість виявлених неблагополучних пунктів за декаду	01
Кількість захворілих тварин	02
Кількість загиблих та забитих тварин	03
Кількість оброблених (щеплених) тварин	04
Залишилося неблагополучних пунктів на кінець декади	05

Встановлення джерела збудника інфекції. При встановленні заразної хвороби особливу увагу потрібно приділити виявленню джерела збудника інфекції, його ліквідації і попередженню розповсюдження хвороби. Хворих та підозрілих у захворюванні тварин негайно ізолюють. Місце знаходження тварин піддають ретельному очищенню, дезінфекції, тим самим розриваючи епізоотичний ланцюг.

У подальшому в залежності від характеру хвороби проводять заходи, передбачені діючою інструкцією по боротьбі з цим захворюванням.

При встановленні джерела збудника інфекції бувають великі труднощі, тому потрібно прикласти максимум зусиль щоб в'яснити причину виникнення хвороби, від чого залежить її швидка ліквідація. Часто при цьому користуються складанням анкет з запитаннями, в яких перераховують можливі шляхи занесення інфекції, і знаходять вирішення методом виключення.

Встановлюють епізоотичне вогнище, здійснюють заходи щодо його ліквідації, щоб воно не слугувало джерелом подальшого розповсюдження збудника хвороби.

Будь-яке господарство (населений пункт), у якому з'явилося захворювання тварин заразною хворобою, оголошується неблагополучним з даної хвороби і вважається таким до повного оздоровлення.

При появі особливо небезпечних хвороб встановлюють карантин, а при інших — карантинні обмеження як особливий режим на певній території, спрямований на локалізацію і ліквідацію спалахів небезпечних інфекційних захворювань тварин.

Карантин встановлюється та скасовується рішенням місцевої державної адміністрації на відповідних територіях та виконавчими органами органів місцевого самоврядування міст обласного значення, а в межах одного або кількох регіонів — рішенням Кабінету Міністрів України за поданням Державного департаменту ветеринарної медицини.

Карантин встановлюється протягом доби після виявлення карантинної хвороби тварин.

Встановлення карантину є одним з найважливіших проти-епізоотичних заходів і обов'язкове при наступних заразних хворобах: ящур, везикулярний стоматит, везикулярна хвороба свиней, чума великої рогатої худоби, чума дрібних жуйних, контагіозна плевропневмонія великої рогатої худоби, нодулярний дерматит, лихоманка долини Ріфт, блутанг, віспа овець та кіз, африканська чума коней, африканська чума свиней, класична чума свиней, грип птахів, Ньюкаслська хвороба.

При вирішенні питання про те, які об'єкти та території підлягають карантинуванню, необхідно виходити з умов конкретної епізоотичної ситуації — це може бути окремий двір, ферма, господарство, весь населений пункт чи навіть велике місто.

Встановлення карантину повинно бути виправдане дійсною необхідністю та забезпечене контролем з боку органів місцевої влади.

При карантинуванні залізничних станцій, портів, пристаней на час карантину вводиться так звана конвенційна заборона, після накладання якої припиняється навантаження та вивантаження тварин, продукції і сировини тваринного походження, фуражу. Враховують при цьому ступінь контагіозності та сприйнятливості різних видів тварин. При хворобах, спільних для кількох видів тварин, заборона стосується всіх тварин та продукції і сировини; при хворобі, наприклад, птиці заборона стосується лише перевезення птиці, яєць, пуху, пера тощо.

Конвенційну заборону на залізничну станцію, порт накладають за поданням головного державного інспектора ветеринарної медицини регіональної служби державного ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на державному кордоні і транспорті начальники управлінь залізниць, річкового пароплавства, аеропортів.

Про закриття залізничних станцій, річкових портів, аеропортів повідомляють Міністерству транспорту України, всю мережу залізниць, портів. Під час карантину проводять відповідні ветеринарно-санітарні заходи для попередження розповсюдження заразних хвороб. Після ліквідації хвороби конвенційну заборону знімають телеграфною вказівкою відповідного управління залізниці, пароплавства, аеропорту.

Порядок проведення охоронно-карантинних та ветеринарно-санітарних заходів у карантинуваних об'єктах і здійснення обмежувальних та попереджувальних заходів у загрозовій зоні визначається інструкціями по боротьбі з конкретними хворобами.

З метою посилення цих заходів при особливо небезпечних хворобах при обласних лікарнях чи лабораторіях державної ветеринарної медицини можуть організовуватися тимчасові спеціальні ветеринарно-карантинні загони чи пости для контролю за дотриманням карантинних правил.

При деяких гострих інфекційних хворобах навколо карантинованого об'єкту встановлюється загрозовий зона. Перелік хвороб, при яких встановлюється загрозовий зона, визначає Міністерство аграрної політики України.

Визначення кордону загрозової зони проводиться головним державним інспектором ветеринарної медицини і залежить від епізоотичної ситуації, особливостей хвороби, розташування населених пунктів і їх господарсько-економічних зв'язків. При сибірці загрозовими вважають лише близько розташовані населені пункти, при ящури більш широкі кордони зони.

Підставою для прийняття рішення про введення карантину є акти про встановлення заразної хвороби, висновки головного державного інспектора ветеринарної медицини про необхідність винесення такого рішення. Він же готує проект рішення чи розпорядження органу місцевої влади за таким змістом:

ЗРАЗОК:

_____ районна державна адміністрація
_____ області

РОЗПОРЯДЖЕННЯ № _____

від « ____ » _____ 200 __ р.

про встановлення карантину щодо класичної чуми свиней у
с. _____ району _____ області

У зв'язку з виникненням в окремих дворах громадян
с. _____ захворювання свиней класичною чумою,
з метою припинення поширення і якнайшвидшої ліквідації
захворювання, керуючись Законом України «Про ветеринарну
медицину» та інструкцією щодо заходів з профілактики та
ліквідації класичної чуми свиней, районна державна адмі-
ністрація ухвалила:

1. Оголосити с. _____ неблагополучним щодо
класичної чуми свиней і запровадити карантин.

2. До загрозової зони віднести такі населені пункти:
(наводиться їх перелік).

3. За умовами карантину в с. _____ заборонити:

а) ввозити та вивозити свиней (за винятком вивезення
тварин на м'ясокомбінат);

б) вивезення з неблагополучного пункту сирих продуктів
забою свиней;

в) забій та перегрупування свиней у господарствах без
дозволу спеціаліста ветеринарної медицини;

г) виїзд усіх видів транспорту з карантинованої території,
вхід сторонніх осіб у неблагополучні двори;

г) вихід власників з карантинованої території у робочому
одязі та взутті;

д) у межах карантинованої та загрозової територій
проведення виставок, ярмарків, екскурсій, а також торгівля
свинями та сирими продуктами їхнього забою.

4. Зобов'язати завідувача _____ дільничною
лікарнею ветеринарної медицини невідкладно провести в
с. _____ комплекс ветеринарно-санітарних заходів,

передбачених діючою інструкцією щодо боротьби з класичною чумою.

5. Зобов'язати голову _____ сільської Ради народних депутатів _____ забезпечити виконання в с. _____ карантинних заходів та надавати допомогу спеціалістам ветеринарної медицини у їх проведенні.

6. Контроль за виконавцем цього розпорядження покласти на головного державного інспектора ветеринарної медицини району _____.

Голова районної державної адміністрації _____

У залежності від характеру хвороби умови карантину можуть бути різними, але повинні ретельно відповідати вимогам діючої інструкції. При особливо небезпечних хворобах, що мають тенденцію до швидкого розповсюдження, вводять більш жорсткі заходи (заборона виходу людей за межі карантинованої території, обладнання тимчасових гуртожитків, інтернатів; організація перевалювальних пунктів та майданчиків тощо).

В окремих випадках створюють спеціальні ветеринарно-карантинні загони для контролю за дотриманням карантинних правил з числа працівників міліції, студентів та учнів навчальних закладів або призначають спеціальних осіб найчастіше з лікарів-епізоотологів для повсякденного керівництва безпосередньо в неблагополучному пункті (начальник карантину, уповноважений з ліквідації вогнища інфекції).

Відповідальними за дотримання карантинних правил є керівники господарств, підприємств та органів влади. Спеціалісти ветеринарної медицини разом з ними повинні широко інформувати населення про карантин і відповідальність за його виконання. Від власників тварин беруть розписку про те, що вони проінструктовані і зобов'язуються виконувати всі вимоги.

На дорогах при в'їзді та виїзді вивішують оголошення про карантин, встановлюють охоронно-карантинні пости з цілодобовим чергуванням. Дороги перекривають шлагбаумом, встановлюють вказівки про об'їзд, обладнують дезбар'єри для знезараження коліс транспорту.

Спеціаліст ветеринарної медицини господарства чи установи після встановлення діагнозу повинен провести поголов-

ний клінічний огляд тварин, яких розділяє на три групи: хворих, підозрілих у захворюванні та підозрілих у зараженні. Тварин першої та другої групи негайно ізолюють, а за тваринами третьої групи встановлюють ветеринарне спостереження, щоденно оглядаючи їх та вимірюючи у них температуру. Одночасно проводять ретельну дезінфекцію в осередку.

В окремих випадках для швидкої ліквідації осередку захворювання хворих тварин піддають забою або знищенню. Згідно з законодавством про ветеринарну медицину забій або знищення як обов'язковий захід передбачається при контагіозній плевропневмонії великої рогатої худоби, туберкульозі, бруцельозі, інфекційній анемії та інфекційному енцефаломієліті коней, класичній чумі свиней, пастерельозі курей, віспі птиці, інфекційному ларинготрахеїті та інфекційному бронхіті птиці.

При багатьох хворобах тварини підлягають знищенню. Це такі захворювання, як сказ, ящур (при перших випадках у благополучній місцевості), туляремія, чума та рінотрахеїт великої рогатої худоби, катаральна лихоманка (синій язик) великої рогатої худоби та овець, почесуха (скрейпі) овець, чума верблюдів, сап, епізоотичний лімфангоїт, парувальна хвороба (трипаносомоз) коней, африканська чума однокопитних та свиней, токсоплазмоз собак та котів, мікроспорія котів, грип та Ньюкаслська хвороба, орнітоз птиці.

У залежності від характеру епізоотії тварин неблагополучного пункту та загрозованої зони щеплюють, найчастіше незалежно від строків проведення планових профілактичних щеплень. Організація цієї роботи така ж, як і при проведенні попереджувальних щеплень згідно з інструкціями та постановами, але повинна відрізнятися швидкістю її організації та проведення. У журналі реєстрації протиепізоотичних заходів роблять відповідний запис.

Одночасно проводять комплекс ветеринарно-санітарних заходів: знищення трупів тварин, очищення, дезінфекцію, дезінсекцію, дератизацію приміщень, знезараження гною тощо. Інколи трупи знищують без зняття шкір. Забороняється знімати шкіри при таких заразних хворобах: ботулізм, брадзот овець, сказ, злоякісний набряк, епізоотичний лімфангоїт коней, меліюдоз, віспа овець та кіз, віспа свиней, сап коней,

сибірка, туляремія, чума великої рогатої худоби, чума верблюдів, африканська та класична чума свиней, інфекційна ентеротоксемія овець, емфізематозний карбункул великої рогатої худоби.

Якщо за умовами карантину дозволяється зняття шкір з трупів, то воно здійснюється у спеціально відведеному місці або на заводах з виготовлення м'ясо-кісткового борошна.

Карантин знімають з господарства або населеного пункту після повного припинення захворювання тварин заразною хворобою, після закінчення встановленого інструкцією терміну і при умові проведення всіх заходів з ліквідації хвороби, в тому числі закріплювальних, зокрема заключної дезінфекції.

До зняття карантину спеціаліст ветеринарної медицини ретельно перевіряє виконання заходів, передбачених планом ліквідації хвороби, ветеринарно-санітарний стан приміщень, інвентарю, території навколо ферм, гноєсховища, місць напування та складає відповідний акт.

Головний державний інспектор ветеринарної медицини особисто перевіряє стан виконання всіх заходів, що є підставою для подання документів з метою видання розпорядження органів місцевої влади про зняття карантину.

При окремих інфекційних хворобах (ящур, чума великої рогатої худоби, хвороба Ауескі та ін.) після зняття карантину передбачаються додаткові обмеження стосовно заборони виведення тварин для племінних та користувальних цілей, ввезення тварин, вивезення грубих чи інших кормів тощо. Встановлюють конкретні правила використання пасовищ, водойм для напування тварин у неблагополучній місцевості.

У цих випадках у розпорядженні про зняття карантину вказують про ці обмеження і їх терміни згідно з інструкцією. Після закінчення строків обмежень додаткове розпорядження не виноситься.

Проведена схема організації протиепізоотичних заходів стосується переважно особливо небезпечних інфекційних хвороб, що мають тенденцію до швидкого розповсюдження та масовості захворювання тварин.

Деяко інакше організуються заходи при появі малоконтагіозних, переважно з хронічним перебігом інфекційних хво-

роб, а також інвазійних. Карантин не встановлюють, господарства оголошують неблагополучними, в них вводять обмеження, які мають свої особливості і вимагають до себе не менше уваги, ніж при організації протиепізоотичних заходів у карантиніваних населених пунктах.

Найчастіше карантинні обмеження вводять у господарствах при туберкульозі, лейкозі, лептоспірозі, фасціольозі, діктіокаульозі, монієзії, дерматомікозах та ін.

Лікарі ветеринарної медицини господарств чи установ дільничного типу державної ветеринарної медицини складають комплексні плани оздоровчих заходів при конкретній хворобі, в яких передбачають проведення організаційно-господарських та ветеринарно-санітарних заходів, погоджують з державною лабораторією ветеринарної медицини і головним державним інспектором ветеринарної медицини району. Плани затверджують начальники районних управлінь сільського господарства та продовольства або виносять рішення органів місцевої влади про оголошення неблагополучних господарств чи населених пунктів з окремих заразних хвороб.

У комплексних планах оздоровчих заходів згідно з діючими інструкціями в залежності від ступеня зараженості тварин можуть передбачатися різні методи оздоровлення. Наприклад, при ліквідації туберкульозу великої рогатої худоби з захворюванням невеликої кількості тварин комплекс ветеринарно-санітарних заходів включає проведення систематичних діагностичних досліджень з ізоляцією та забоем реагуючих на туберкулін тварин. При широкому розповсюдженні туберкульозу в господарстві оздоровлення проводять найбільш доцільно шляхом повної заміни поголів'я тварин.

Тривалість обмежень залежить від особливостей прояву інфекційних і інвазійних хвороб тварин та шляхів оздоровлення.

Перед зняттям обмежень ретельно перевіряють виконання плану оздоровчих заходів, проводять ветеринарно-санітарний ремонт, заключну дезінфекцію приміщень.

Контрольні запитання

1. Що включає комплекс організаційно-господарських та спеціальних заходів щодо ліквідації заразних хвороб тварин?

2. Що таке конвенційна заборона?
3. При яких хворобах тварин піддають забою або знищенню?
4. При яких хворобах тварини підлягають знищенню?
5. Що таке термінові повідомлення про появу та розповсюдження заразних хвороб тварин?
6. Перерахуйте основні заходи, спрямовані на ліквідацію гостроперебігаючих хвороб тварин?
7. Які відмінності в організації заходів щодо ліквідації хронічних заразних хвороб тварин?

5.4. Організація заходів з ліквідації незаразних хвороб тварин. Організація лікувальних заходів

У системі ветеринарних заходів, спрямованих на профілактику незаразних захворювань тварин, провідне місце займають загальні профілактичні заходи. Поряд з господарсько-зоотехнічними заходами (забезпечення тварин повноцінними кормами, приміщеннями, належним доглядом) вони передбачають контроль за дотриманням зоогігієнічних та ветеринарно-санітарних норм і правил на фермах, постійне спостереження за станом стад з проведенням клінічних оглядів та диспансеризації тварин. Сюди ж входить також контроль за якістю грубих, соковитих і концентрованих кормів та питної води.

Головним у діяльності спеціалістів ветеринарної медицини є боротьба з втратами в тваринництві, за створення в усіх господарствах стад здорових високопродуктивних тварин, за випуск доброякісних у ветеринарно-санітарному відношенні продуктів тваринництва.

Здоровий стан стада досягається цілим комплексом заходів.

Комплекс заходів з профілактики, терапії та ліквідації незаразних хвороб тварин включає:

- оцінку умов і технологій утримання, якості кормів і особливостей годівлі тварин;
- клінічний огляд тварин;
- диспансеризацію сільськогосподарських тварин;
- впровадження в практику тваринництва зоогігієнічних та ветеринарно-санітарних правил;
- ветеринарний контроль за відтворенням стада;
- реєстрацію випадків незаразних хвороб;

- виявлення причин масового захворювання та загибелі тварин;
- виділення і лікування хворих тварин;
- профілактику травматизму;
- зміну раціону;
- усунення недоліків в утриманні тварин (мікроклімат, моціон тощо);
- благоустрій території навколо тваринницьких ферм, комплексів, літніх таборів;
- масово-просвітницьку роботу.

Перерахований комплекс заходів при окремих незаразних хворобах здійснюється у відповідності з затвердженими методичними вказівками та рекомендаціями, з врахуванням наукових досягнень у цій галузі. Наприклад, методичні вказівки з діагностики, профілактики та лікування отруєнь сільськогосподарських тварин нітратами і нітритами, рекомендації по боротьбі з маститами корів та ін.

Клінічний огляд тварин має діагностичне та профілактичне значення. Проводять його лікарі ветеринарної медицини господарств і державної ветеринарної мережі.

Розрізняють індивідуальний, груповий, загальний, плановий та позаплановий огляди.

У залежності від напрямку та призначення господарства і місцевих умов огляд тварин проводять двічі в рік, щоквартально, 1—2 рази в місяць. При наявності гострого захворювання тварин оглядають щоденно або кілька разів протягом дня.

У звичайних господарствах плановий поголівний огляд тварин організують весною перед вигоном худоби на пасовище та восени перед постановою на стійлове утримання. Худобу, яку відправляють на сезонні пасовища, оглядають перед перегоном.

У промислових комплексах огляд проводять двічі або більше разів на місяць.

Позаплановий клінічний огляд тварин організують при виникненні масових заразних чи незаразних хвороб, а також перед продажем або забоєм, особливо, вимушеним.

Спеціаліст ветеринарної медицини ферми або комплексу проводить загальний огляд тварин, звертаючи увагу на зміну

стану тварин під час роздавання кормів, приймання корму та води, а також при русі.

Тварин, які мають відхилення від норми, виділяють в окрему групу та піддають термометрії, ретельному індивідуальному оглядові і дослідженню.

Для кращої організації огляду лікар ветеринарної медицини та зооінженер повідомляють керівникам ферм про день огляду, погоджують з ними порядок його проведення. Інколи огляд тварин у господарствах поєднують з бонітуванням або масовими профілактичними обробками.

За результатами роботи складають список оглянутих тварин та акт про виділення на лікування чи ізоляцію хворих.

У списку приводять загальні дані про тварин, а в акті вказують на виявлену патологію, попередній діагноз, призначене лікування, режим годівлі та умови утримання.

Організований огляд тварин у населення проводять за участю представника сільської ради, зводять тварин в установу державної ветеринарної медицини чи інше місце (якщо дозволяє епізоотична ситуація) або обходять двори громадян.

У комплексі заходів, що дозволяють виявляти наявність та причини захворювань тварин, важливого значення набуває диспансеризація.

Диспансеризація — це система планових діагностичних та лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на своєчасне виявлення субклінічних і клінічних ознак захворювань, профілактику хвороб та лікування хворих, особливо, високопродуктивних тварин.

Це так звана превентивна діагностика та терапія.

Мета диспансеризації — зберегти здоров'я тварин і не допустити зниження їх продуктивності, створити оптимальні умови для розширеного відтворення племінного поголів'я, стійкого до несприятливих факторів зовнішнього середовища.

Спеціалісти, які обслуговують племінні ферми господарств, племінних заводів чи станцій, а також установ державної ветеринарної мережі, включають диспансеризацію худоби в річні плани ветеринарних заходів. У її проведенні приймають участь керівники, головні лікарі ветеринарної медицини та

головні зоотехніки господарств, при необхідності — спеціалісти районної лікарні державної ветеринарної медицини.

Диспансеризацію умовно поділяють на три етапи: діагностичний, профілактичний, терапевтичний.

Перший етап передбачає загальне дослідження кожної тварини (її загального стану, слизових оболонок, лімфовузлів, шкіри, волосяного покриву, кістяка, включаючи стан останніх хвостових хребців, ребер, копитець, вим'я тощо); дослідження систем: серцево-судинної, органів дихання, травлення, сечостатевої, нервової, руху та органів чуття.

Системи і органи, що мають відхилення від норми, досліджують більш ретельно: проводять лабораторні дослідження крові, сечі, молока тощо.

У племінних господарствах кров беруть для біохімічних досліджень від 30—40%, сечу і молоко — від 10—15% корів та 100% — від бугаїв-плідників.

У решті господарств з високопродуктивним поголів'ям кров, сечу та молоко досліджують у 5—15% корів і нетелів у державній лабораторії ветеринарної медицини.

Результати першого етапу диспансеризації порівнюють за даними, отриманими при попередніх дослідженнях.

За об'єктивними даними клінічних та лабораторних досліджень тварин умовно поділяють на 3 групи:

- клінічно здорові, без відхилень від норми;
- клінічно здорові з відхиленням від норми за показниками крові, сечі і молока;
- хворі тварини.

На другому етапі диспансеризації всіх хворих тварин досліджують повторно і більш ретельно для підтвердження діагнозу та призначення індивідуального чи групового лікування.

На третьому етапі усувають причини, що викликали чи обумовили захворювання тварин.

Результати диспансеризації тварин заносять у диспансерну карту. Карта слугує підставою для складання акту та внесення конкретних пропозицій керівництву господарства і має таку форму: На другому етапі диспансеризації всіх хворих тварин

Диспансерна карта тварини

Кличка (інд. №) _____ Рік народження _____

Стать _____ Порода _____

Дата	Вгодваність	Результати клінічного дослідження

Зворотній бік

Дата дослідження	Кров							Сеча			Молоко		Висновок (діагноз)
	Гемоглобін	Лейкоцити	Кальцій	Фосфор	Каротин	Білок	Резервна лужність	Цукор	Кетонові тіла	Білок	Кетонові тіла	Проба на мастит	

Контроль за виконанням рекомендацій здійснюється керівниками та головними спеціалістами господарств (лікар ветеринарної медицини, зооінженер, агроном).

Ветеринарно-санітарні та зоогігієнічні правила утримання, годівлі й експлуатації тварин встановлює ДДВМ Мінагрополітики України з врахуванням досягнень науки і передової практики.

Вони включені у ветеринарне законодавство і підлягають обов'язковому виконанню в усіх господарствах.

Відповідальність за дотримання цих правил покладена на керівників тваринницьких господарств, ферм, бригад.

Спеціалісти ветеринарної медицини приймають активну участь у впровадженні цих правил у практику роботи кожної ферми і здійснюють контроль за їх виконанням.

Впровадження правил розпочинається з вивчення їх керівниками та працівниками тваринництва. Дотримання їх виконання контролюють спеціалісти ветеринарної медицини господарств, установ державної ветеринарної медицини.

Ветеринарний контроль за відтворенням стада. Спеціалісти ветеринарної медицини господарств та установ державної ветеринарної медицини постійно контролюють організацію відтворення стада. При цьому стежать за дотриманням ветеринарно-санітарних правил осіменіння тварин, постійно контролюють роботу пункту штучного осіменіння.

Спеціалісти ветеринарної медицини господарств відповідають за своєчасне проведення досліджень плідників на бруцельоз, туберкульоз, паратуберкульозний ентерит, лептоспіроз, кампілобактеріоз, трихомоноз.

Якість сперми тварин контролюють лікарі ветеринарної медицини державних племінних підприємств.

Лікарі господарств зобов'язані слідкувати за станом здоров'я маточного поглів'я, не допускати осіменіння хворих тварин, перевіряти їх на вагітність, встановлювати причини тривалого безпліддя та яловості, лікувати хворих тварин, а при незворотніх процесах (двосторонні оофорити, салпінгіти, кістозне переродження яєчників тощо) вибраковувати їх на забій.

Реєстрація випадків незаразних хвороб тварин. При масових незаразних хворобах своєчасна реєстрація випадків захворювання має особливе значення, так як дозволяє підвищувати ефективність лікувально-профілактичної роботи. Встановлення перших випадків захворювання важливе при хворобах, пов'язаних з порушенням обміну речовин, отруєннях, гострій тимпанії рубця, хворобах молодняку сільськогосподарських тварин.

Лікарі ветеринарної медицини повинні систематично слідкувати за рівнем обмінних процесів і продуктивності тварин, маючи на увазі, що зниження надоїв корів, живої маси молодняку великої рогатої худоби, свиней, овець — ознаки початку патологічного процесу. Важливо своєчасно виключити інфекційні та інвазійні хвороби спеціальними дослідженнями.

Всі випадки захворювання незаразними хворобами записують у журнал реєстрації хворих тварин.

Виявлення причин масового захворювання та загибелі тварин. Спеціалісти ветеринарної медицини, встановивши діагноз, вивчають причини масового захворювання та загибелі тварин з метою усунення дії негативних факторів на решту поголів'я. Аналіз причин масового захворювання тварин зводиться до

детального вивчення умов годівлі та утримання, повноцінності раціонів, якості кормів і води, стану обміну речовин у тварин. Як при плановій диспансеризації, звертають увагу на стан тих органів і систем, розлад яких обумовлює клінічний прояв хвороби. Крім того, досліджують корми, які входили в раціон до та в період захворювання тварин.

Виділення хворих тварин. При багатьох незаразних хворобах хворих тварин необхідно утримувати в стаціонарі або у відокремленому боксі при фермі. Підставою для виділення хворих тварин є клінічні ознаки, результати біологічних досліджень проб крові, сечі, молока.

Хворих тварин можна групувати за віком, статтю, діагнозом, що дозволяє, застосовувати групову терапію чи профілактику. Тварин виділяють у санітарні станки, ізолятор, бокси, лікувально-санітарні пункти (ЛСП), їм створюють кращі умови утримання, організують дієтичну годівлю.

За тваринами закріплюють окремих обслуговуючий персонал, який інструктують з питань особливостей догляду, годівлі та утримання кожної групи.

Тварин, які одужали, переводять у гурти, отари, на ферми після повного відновлення їх фізіологічного стану.

У комплексі заходів з профілактики незаразних хвороб великого значення набуває організація раціональної та повноцінної годівлі. Якщо при аналізі причин виникнення незаразних хвороб встановлені неповноцінність раціонів, згодовування недоброякісних кормів, то обов'язковою умовою попередження захворювання є зміна раціону годівлі. Наприклад, при отруєннях тварин зразу припиняють годівлю за раніше складеним раціоном. Виключають з раціону недоброякісні корми, замість них включають перевірені та доброякісні. При необхідності перед згодовуванням проводять спеціальну обробку кормів.

До основних недоліків в утриманні тварин відносять підвищення відносної вологості повітря, несправність вентиляції, опалювальних та нагрівальних приладів, дверей, вікон, освітлення, наявність протягів, загазованість приміщень, скупчене утримання тварин, нерівність підлоги тощо.

Для усунення недоліків у годівлі та утриманні тварин необхідно забезпечити сумлінну роботу тваринників та високу

відповідальність курівників тваринницьких ферм, комплексів, фермерів та інших власників.

Організація лікувальної роботи. Відомо, що ветеринарне благополуччя тваринництва ґрунтується на профілактиці. Завдяки добре поставленій ветеринарно-профілактичній роботі, повсякденній увазі до питання збереження поголів'я худоби та птиці передові господарства майже не мають втрат від хвороб і загибелі тварин.

Проте не можна недооцінювати і лікувальну роботу. Вона повинна займати належне місце в діяльності спеціалістів ветеринарної медицини. Нехтувати можливістю відновлення здоров'я захворілих тварин означає допускати великі втрати серед поголів'я худоби.

Основними принципами лікування при незаразних хворобах тварин є фізіологічність, активність та комплексність, дотримання яких забезпечує більш швидке одужування тварин з відновленням їх продуктивності, відтворювальних властивостей.

Зазвичай, витрати на лікування повністю виправдовують себе. Виняток складають хвороби, що вимагають тривалого лікування та безнадійні у розумінні прогнозу. У таких випадках лікар ветеринарної медицини рекомендує забій (знищення) тварини.

Метою лікування є не лише збереження життя та відновлення здоров'я тварини, але і швидке повернення продуктивності або працездатності.

Ветеринарна лікувальна робота включає лікування при незаразних і заразних хворобах, хірургічні операції та акушерсько-гінекологічну допомогу.

У залежності від терміновості надання допомоги, гостроти перебігу хвороби розрізняють екстрену лікувальну допомогу, лікування тварин, що не потребує термінової допомоги, та лікування в плановому порядку.

Екстрену (невідкладну) допомогу надають при гострих кровотечах, порожнинних пораненнях, неправильних родах, випадінні матки, гострій тимпанії рубця, закупорці стравоходу, коліках, при підозрі на інфекційну хворобу.

Допомога надається поза всякою чергою. Для надання невідкладної допомоги спеціалісти ветеринарної медицини

негайно виїзять на місце (тваринницькі ферми, пасовища, в господарства індивідуальних власників тощо).

Лікування може проводитися:

— на місці, де знаходиться тварина (в санітарних приміщеннях, на вигулах, пасовищі, в дорозі при перевезенні, переганні);

— амбулаторно, коли тварину доставляють у державні лікувальні установи, лікарні чи пункти ветеринарної медицини господарств і після кожної лікувальної процедури повертають у господарство, в стадо. Застосовують цю форму лікувальної допомоги, коли тварина може залишатися в звичайних умовах утримання, а приведення їх не відбивається негативно на перебігові хвороби;

— стаціонарно, коли тварині потрібно забезпечити спокій, особливі умови утримання та годівлі, систематичне лікування з застосуванням складних методів чи оперативного втручання (руменотомія, кесарів розтин, застосування променевої енергії). Стаціонарно лікують переважно найбільш цінних тварин (високопродуктивних корів, бугаїв-плідників, племінних жеребців, які потребують тривалого лікування).

Лікувальну роботу в господарствах організують спеціалісти ветеринарної медицини цих господарств або установ державної ветеринарної мережі. Лікувальну допомогу вони надають хворим тваринам найчастіше безпосередньо на фермі, рідше амбулаторно. При оглядах тварин лікар ветеринарної медицини встановлює діагноз, призначає лікування і сам чи його підлеглі надають терапевтичну, хірургічну або акушерську допомогу.

Співвідношення терапевтичної, хірургічної та акушерської допомоги різне. У відношенні патологій у великої рогатої худоби найбільше число виїздів у господарства, з досвіду лікарень, припадає на долю акушерської допомоги, на другому місці захворювання органів травлення та дихання, менше всього — на хірургічні операції (не рахуючи кастрації).

Тварин, які потребують тривалого лікування, переводять у спеціальні стаціонарні станки, в стаціонар, а заразнохворих — в ізолятор.

Форми організації лікувальної роботи в комплексах залежать від типу та виробничого спрямування. У комплексах з вироб-

ництва молока, де частіше рееструються мастити, гінекологічні хвороби, травми кінцівок, порушення обміну речовин, лікування тварин організують у повному об'ємі. Вмістимість стаціонару, що знаходиться у ветеринарному блоці, планують з розрахунку 2,5—3% від поголів'я корів.

У свинарських комплексах у залежності від кількості хворих тварин лікування може бути організоване в санітарних станках, а при масових випадках хвороби — в місці їх утримання. У спеціалізованих вівчарських господарствах здійснюють стаціонарне лікування в спеціальних лікувально-санітарних пунктах (ЛСП).

ЛСП, як одна із нових організаційних форм терапевтичної роботи, були створені в 60-х роках минулого століття в умовах утримання тварин на сезонних пасовищах. Мета їх створення — систематично вибирати з отар хворих, слабких, виснажених тварин, концентрувати в певному місці для кваліфікованого лікування та кращої годівлі і тим самим попереджувати загибель, майже вірогідну при постійному рухові отари.

У ЛСП обладнують приміщення для утримання тварин, аптеку з манежем, навіси, забійний пункт, приміщення для спеціалістів ветеринарної медицини, чабанів, водіїв.

У ЛСП створюються запаси кормів, є автотранспорт для зведення тварин з отар. Після одужання тварин повертають в отару чи після відгодівлі здають на забій.

У тваринницьких господарствах часто проводять групову терапію, поєднуючи її з індивідуальним лікуванням тварин. На птахофабриках здійснюють лише групову терапію шляхом давання медикаментозних засобів з кормом, водою чи аерозольним методом.

У районних лікарнях, дільничних лікарнях ветеринарної медицини, дільницях проводять амбулаторне або стаціонарне лікування тварин. У цих установах у більшості випадків є добре обладнані манежі для приймання хворих тварин та надання їм лікувальної допомоги. У манежах повинні бути міцні фіксаційні станки, столи для інструментів, аптечка для витрачання ліків з метою надання первинної лікарської допомоги. У манежах повинні бути тепло, вода та каналізація.

У добре обладнаних лікувальних установах, особливо, в містах, як у державних, так і в приватних запроваджується

вузька спеціалізація, створюються терапевтичні, хірургічні, стоматологічні, гінекологічні відділення. Крім клінічного дослідження тварин, забезпечуються багатосторонні діагностичні дослідження, використовуються рентгенустановки, фізіотерапевтичні апарати, є набори різноманітних інструментів, запас медикаментів та перев'язувальних засобів.

Добре оснащення дозволяє в повному об'ємі проводити лікування при незаразних хворобах, складні хірургічні операції та лікування, лікування при гінекологічних хворобах.

Лікувальну роботу в селянських, фермерських господарствах організовують установи державної ветеринарної медицини, ветеринарні кооперативи та лікарі-підприємці.

Повніше забезпечення установ і господарств апаратурою і приладами відкриває можливості для кращої діагностики хвороб тварин. Своєчасне встановлення і правильність діагнозу сприяє підвищенню ефективності лікування.

У підвищенні якості діагностики захворювань тварин позитивну роль відіграють консиліуми спеціалістів ветеринарної медицини (з сусідніх господарств, установ дільничного типу, лікарень, лабораторій державної ветеринарної медицини).

Спеціалісти ветмедицини у звичайних господарствах, у тваринницьких комплексах, в установах державної ветеринарної медицини, ветеринарних кооперативах, а також приватні лікарі ведуть журнал реєстрації хворих тварин, а на тварин в стаціонарі заводять історії хвороби. У журналі записують всі випадки надання лікувальної допомоги.

Контрольні запитання

1. Що включає комплекс заходів з профілактики та ліквідації незаразних хвороб тварин?
2. Які ви знаєте принципи лікування при незаразних хворобах тварин?
3. Коли надають екстрену (невідкладну) лікувальну допомогу?
4. Що означає лікування на місці, амбулаторне та стаціонарне лікування?
5. Організація лікувальної роботи в господарстві, лікарні ветеринарної медицини.

6. Фінансування і матеріально-технічне забезпечення ветеринарної медицини

6.1. Фінансування ветеринарних заходів

Джерела фінансування ветеринарних заходів. Українська держава, яка організовує службу ветеринарної медицини, бере на себе основні витрати на утримання державної служби ветеринарної медицини та проведення ветеринарних заходів.

Джерелами фінансування ветеринарної медицини є: бюджетні асигнування; позабюджетні кошти, які надходять на спеціальні рахунки установ державної ветеринарної медицини за виконані роботи (послуги) згідно з угодами з державними, кооперативними, громадськими організаціями, підприємствами, фермерськими господарствами та населенням; частина коштів від сплати адміністративних штрафів службовими особами та громадянами у зв'язку з порушеннями вимог ветеринарного законодавства; надходження за послуги по підготовці та перепідготовці кадрів за угодами, підвищенню кваліфікації; надходження за виконання робіт по виготовленню лікувально-профілактичних, гігієнічних, дезінфікуючих та інших препаратів; добровільні внески від державних, кооперативних підприємств та установ, громадських організацій, фондів та громадян; інші надходження, не заборонені законодавством.

Бюджетні асигнування. Державний бюджет у загальній формі — це розписування прибутків у грошовому вигляді, що поступають у розпорядження органів державної влади та державного управління, і видатків, які проводять ці органи.

Щорічно Державний бюджет затверджується вищим органом державної влади — Верховною Радою України — і є після цього законом, який мобілізує та направляє грошові ресурси на потреби відтворення, підвищення рівня економіки, матеріального і культурного рівня населення та забезпечення обороноздатності держави.

У єдиний Державний бюджет України складовими частинами входять бюджети автономної республіки Крим, областей, районів, міст, сільських та селищних рад. Всі вони складають

так званий місцевий бюджет на відміну від категорії Державного бюджету.

Місцевий бюджет затверджують відповідні Ради народних депутатів і він має велике значення для забезпечення грошовими ресурсами комунального та житлового господарства, розвитку народної освіти, охорони здоров'я, а також ветеринарної справи.

Таким чином, при прийнятті бюджету відомо, скільки конкретно виділяється коштів на фінансування ветеринарної медицини на наступний рік.

Виділені службам ветеринарної медицини бюджетні асигнування витрачаються на:

1) утримання державної служби ветеринарної медицини (оплата праці спеціалістів, придбання медикаментів, перев'язувальних матеріалів, обладнання та приладів для лікування тварин, а також спеціального і санітарного одягу, взуття, господарського інвентарю, меблів, фуражу, пального та іншого майна);

2) проведення протиепізоотичних заходів;

3) будівництво та ремонт виробничих і житлових будівель та споруд, установ державної ветеринарної медицини, а також будівництво ветеринарно-санітарних об'єктів у господарствах, тваринницьких комплексах, на птахофабриках та в інших сільськогосподарських підприємствах;

4) придбання транспортних засобів (спеціальних машин, дезустановок, мотоциклів, іншого транспорту);

5) канцелярські та господарські витрати;

6) розвиток ветеринарної науки, наукові дослідження, підготовка ветеринарних кадрів, підвищення їх кваліфікації.

По бюджету держави фінансуються витрати на утримання органів управління та установ ветеринарної медицини, безпосередньо підпорядкованих Мінагрополітики України, а за категорією місцевого бюджету (області, міста, району тощо) фінансуються служби ветеринарної медицини відповідного підпорядкування.

Крім коштів на утримання установ, органам ветеринарної медицини областей, АР Крим, виділяються з цільовим призначенням асигнування на боротьбу з епізоотіями. Ці асигнування називаються епізоотичними коштами.

Бюджетні асигнування переважно направляються на вимушені заходи, тобто заходи, які проводяться при загрозі виникнення заразних захворювань або при їх появі.

Встановлений порядок фінансування протиепізоотичних заходів дозволяє вищому органу ветеринарної медицини маневрувати і оперативно використовувати асигнування, направляючи їх у залежності від епізоотичної ситуації в загрозливих та неблагополучних районах.

Розпорядником кредитів на профілактику та ліквідацію заразних хвороб є голова ДДВМ, начальники обласних, міських, районних управлінь ветеринарної медицини.

Вони можуть централізовано сплачувати за вартість біопрепаратів, дезінфікуючих засобів або ці асигнування перераховувати на поточні рахунки районних державних лікарень ветеринарної медицини, а вони самі витрачають їх на проти-епізоотичні заходи.

У відповідності з Постановою Кабінету Міністрів України № 478 від 15 серпня 1992 р. «Про перелік протиепізоотичних, лікувальних, лабораторно-діагностичних та інших ветеринарно-санітарних заходів, що проводяться органами державної ветеринарної медицини за рахунок відповідних бюджетних та інших коштів» проведено розмежування у фінансуванні за рахунок Державного та місцевого бюджетів і за рахунок власників тварин та продукції.

Перелік протиепізоотичних, лікувальних, лабораторно-діагностичних, радіологічних та інших ветеринарно-санітарних заходів, що проводяться органами державної ветеринарної медицини за рахунок коштів Державного та місцевих бюджетів включає:

1. Протиепізоотичні заходи:

- запобігання та ліквідація інфекційних і паразитарних захворювань сільськогосподарських, домашніх, зоопаркових, лабораторних тварин;
- придбання техніки для дезінфекції в усіх господарствах і у громадян;
- придбання лабораторних тварин, діагностикумів, антибіотиків та інших засобів, реактивів, інструментарію для боротьби з інфекційними хворобами;

- організація протиепізоотичних експедицій з вивчення хвороб невідомої етіології;
- вивчення інструкцій, настанов, положень тощо;
- утримання спеціалістів і водіїв, залучених для боротьби з епізоотіями;
- телефонні витрати, витрати на відрядження та на утримання транспорту для боротьби з епізоотіями;
- утримання відомчої ветеринарної міліції для забезпечення карантинних та ветеринарно-санітарних заходів;
- капітальний та поточний ремонт будівель ветеринарної медицини;
- організація та утримання тимчасових спеціалізованих ветеринарно-карантинних загонів та постів.

2. Лабораторно-діагностичні дослідження: вірусологічні, бактеріологічні, хіміко-токсикологічні, патологоанатомічні, гістологічні, паразитологічні та ін.

3. Радіологічні дослідження, дослідження на трихінельоз.

4. Інші ветеринарно-санітарні та протиепізоотичні заходи при виникненні інфекційних захворювань, які не реєструються в Україні.

5. Лікувальна невідкладна допомога, що здійснюється одноразово при отруєнні, гострій тимпанії і переповненні рубця, коліках, закупорці стравоходу, важких травмах, кровотечі, патологічних родах тощо, а також при гострих інфекційних захворюваннях медикаменти, перев'язувальні матеріали відпускаються безкоштовно.

Додаток 2 Постанови включає 99 найменувань найбільш небезпечних інфекційних захворювань тварин, птиці, риб та бджіл, заходи з ліквідації яких проводяться за рахунок коштів Державного і місцевих бюджетів:

1. Вірусні:

Хвороби спільні: сказ, хвороба Ауескі, везикулярний стоматит, вірусний ентерит, грип, інфекційний енцефаломієліт, лейкоз, віспа, парвовірусна хвороба, ротавірусна діарея, чума, африканська чума, ящур типів А, О, С, Азія-1.

Великої рогатої худоби: зляквісна катаральна гарячка, інфекційний ринотрахеїт, коронавірусний ентерит, парагрип-3, респіраторна синтиціальна хвороба, вірусна діарея.

Овець та кіз: блутанг, скрепі, ектима.

Коней: вірусний ентерит, інфекційна анемія, ринопневмонія.

Птиці: Гамборо, Марека, вірусний гепатит качат, інфекційний бронхіт, інфекційний ларинготрахеїт, інфекційний ентерит індиків, Ньюкаслська хвороба, віспа.

Хутрових звірів: алеутська хвороба, інфекційний гепатит, інфекційний ринотрахеїт (коріза) кішок, інфекційна енцефалопатія норок.

Кролів: вірусна геморагічна хвороба, міksomатоз.

Бджіл: вірусний параліч, філоментовіроз.

Риб: бронхіонекроз, весняна вірусна хвороба, запалення плавального міхура коропів.

2. Хламідіози, рикетсіози, мікоплазмози:

Орнітоз, хламідіоз великої рогатої худоби, овець, Ку-лихоманка, інфекційна агалактія, інфекційна плевропневмонія кіз, контагіозна плевропневмонія великої рогатої худоби, контагіозна плевропневмонія коней, мікоплазмоз птиці.

3. Бактеріальні:

Спільні хвороби: анаеробна ентеротоксемія, бруцельоз, ботулізм, диплококоз, лептоспіроз, лістеріоз, некробактеріоз, паратуберкульоз, пастерельоз, псевдомоноз, сальмонельоз, сап, сибірка, стафілококоз, стрептококоз, правець, туберкульоз, туляремія.

Великої рогатої худоби: емкар.

Свиней: гемофільозний полісерозит, гемофільозна плевропневмонія, дизентерія, інфекційний атрофічний риніт, бешиха, набрякова хвороба.

Овець: анаеробна дизентерія ягнят, брадзот, інфекційний мастит, інфекційний епілідіміт баранів, копитний гнилець.

Коней: мит.

Птиці: пулороз-тиф.

Бджіл: американський та європейський гнилець.

Риб: аеромоноз, вібріоз лососевих.

4. Мікози:

Актиномікоз, аспергільоз, стахіботріотоксикоз, трихофітія, аскосфероз бджіл.

Додаток 4 Постанови містить перелік заходів ветеринарної медицини з профілактики та ліквідації хвороб тварин, ліку-

вання хворих тварин, лабораторних досліджень, ветсанекспертизи, які здійснюються за рахунок власників тварин та продукції за плату у відповідності з тарифами:

- терапевтичні, хірургічні, акушерсько-гінекологічні, протиепізоотичні, санітарно-гігієнічні заходи, імунізації (крім захворювань за додатком 2), дезінфекція, дезінсекція, дератизація, дегельмінтизація;

- всі види лабораторних досліджень, крім передбачених списком 3 при найбільш небезпечних захворюваннях;

- ветсанекспертиза (крім дослідження на трихінельоз);

- дослідження на тільність, трансплантація ембріонів;

- виробничі випробування нових препаратів;

- видавання документів (ветеринарних свідоцтв, довідок, посвідчень, паспортів на тварин);

- консультації з діагностики, лікування, профілактики хвороб тварин;

- ветеринарні висновки на будівництво тваринницьких приміщень;

- видавання ліцензій на право займатися підприємницькою ветеринарною діяльністю;

- виробництво лікувально-профілактичних, гігієнічних, дезінфекційних та інших засобів для ветеринарної медицини;

- кремація, евтаназія та інші види ветеринарних послуг;

- інші послуги, не заборонені законодавством.

Кошти держаних установ ветеринарної медицини, які надходять за надані платні ветеринарні послуги, слугують джерелом відшкодування матеріальних витрат, а також створення в цих установах фондів виробничого та соціального розвитку, оплати праці та преміювання.

Із згоди підвідомчих установ, організацій у вищих органах управління можуть створюватись централізовані фонди та резерви за рахунок відрахувань від суми коштів, отриманих установами, організаціями за надання платних послуг, чи частини коштів невикористаних фондів економічного стимулювання.

Кошти установ ветеринарної медицини, переведених на госпрозрахунок, ветеринарних кооперативів, малих підприємств з виробництва ветеринарних препаратів формуються за

рахунок надходжень від різних господарств, підприємств, фермерів, індивідуальних власників за виконані ветеринарні роботи.

Всі госпрозрахункові установи ветеринарної медицини укладають угоди з тваринницькими господарствами і на їх основі отримують грошові кошти, які використовуються на утримання установ та виробничу діяльність.

Порядок формування тарифів. Згідно Закону України «Про ветеринарну медицину» та відповідно до постанови Кабінету Міністрів України № 733 від 21. 10. 1994 р. «Про ціноутворення в умовах реформування економіки» опрацьований порядок формування тарифів на ветеринарні роботи та послуги.

Він передбачений для своєчасного та правильного формування тарифів на місцях за виконані ветеринарні роботи та надані послуги. Формування тарифів на ветеринарні роботи та послуги проводиться на основі таких видів витрат:

1. Витрати часу на підготовку і виконання ветеринарних робіт та послуг відповідно типових норм.

2. Вартості одиниці часу (лікаря, фельдшера ветеринарної медицини, лаборанта, оператора, ветеринарного санітара, інших), виходячи з середньомісячного рівня оплати праці.

3. Нарахування на заробітну плату у встановлених розмірах для підприємств.

4. Вартості медикаментів, які необхідні для проведення ветеринарних робіт та надання послуг, за цінами придбання.

5. Накладних витрат на поточний рік.

6. Прибутку в розмірі до 30 % до собівартості ветеринарних послуг (без урахування вартості матеріалів).

7. Податку на додану вартість.

Витрати часу на підготовку та виконання ветеринарних робіт визначаються у відповідності до норм часу на виконання цих робіт, схвалених Головним управлінням ветеринарії МСГ України 16. 12. 1991 р.

При проведенні ветеринарних робіт, наданні послуг в особистих, орендних, селянських, фермерських, підсобних та інших господарствах, з якими не заключені договори на ветеринарне обслуговування, до цих норм додаються витрати часу на відвідування господарства з розрахунку 20 хвилин на 1 км в два кінці.

Заробітна плата осіб, що здійснюють конкретні ветеринарні роботи, визначається шляхом множення вартості одиниці часу на норми часу, необхідного на виконання цих робіт.

При виконанні ветеринарних робіт у позаурочний час у період з 20 до 23 години та з 5 до 7 години оплата за виконані ветеринарні роботи збільшується на 50 відсотків, у період з 23 до 5 години, а також у вихідні та святкові дні — на 100 відсотків.

У вартість матеріалів та обладнання включаються: медикаменти, біопрепарати, діагностикуми, поживні середовища, реактиви, дезінфікуючі засоби та інші, які визначаються по нормах витрат і за цінами придбання; дрібні прилади, інструменти (вартістю до 50 грн.) у розмірі 2 відсотків до їх вартості; прилади, апаратура, інструменти довгострокового використання в розмірі 0,5 відсотка до їх вартості.

Накладні витрати визначаються по фактичних витратах і розподіляються пропорційно до заробітної плати з нарахуваннями та вартості матеріалів.

Прибуток визначається у розмірі до 30 відсотків від суми витрат — заробітної плати та накладних витрат за винятком вартості матеріалів.

Прибуток, що залишається у розпорядженні ветеринарної установи, використовується на поновлення оборотних коштів, коштів на споживання та нагромадження, інші цілі.

При виконанні ветеринарних робіт та послуг у господарствах інвалідів, пенсіонерів та інших малозабезпечених громадян слід користуватися відповідними нормативними актами, а реєстрація цих робіт проводиться в окремому журналі.

Колективні господарства, які займаються тваринництвом, крім витрат на утримання, годівлю та догляд за тваринами, несуть певні витрати на ветеринарні заходи, які проводять спеціалісти ветеринарної медицини цих господарств або госпрозрахункових організацій.

Витрати на лікування хворих тварин та планові профілактичні заходи відносять на собівартість продукції тваринництва.

За рахунок коштів господарств проводять такі заходи: протиепізоотичні заходи при хворобах, які не фінансуються за рахунок Державного бюджету; лікування хворих тварин;

будівництво ветеринарно-санітарних об'єктів (лікарень, пунктів ветеринарної медицини, ізоляторів, ветсанпропускників, забійно-санітарних пунктів тощо); організаційно-господарські та ветеринарно-санітарні заходи з ліквідації хронічних інфекційних та інвазійних хвороб (туберкульоз, лейкоз, фасціольоз та ін.); придбання дезінфекційної техніки; придбання антибіотиків та біогенних стимуляторів для підвищення приростів живої маси, кращого росту та розвитку молодняка, зниження витрат кормів у розрахунку на одиницю виробленої продукції (вітамінні препарати, мікроелементи, премікси, СЖК тощо); механічне очищення та дезінфекція тваринницьких приміщень, вигульних двориків, прилеглої території; дезінсекція та дератизація.

Використання коштів господарств для ветеринарної медицини повинно бути передбачене у виробничо-фінансових планах, як і інші прямі витрати у тваринництві.

При складанні виробничо-фінансового плану господарства користуються тимчасовими нормами витрат на придбання медикаментів, перев'язувальних засобів, інструментарію, дезінфектантів для поточної дезінфекції та інші ветеринарно-санітарні заходи.

В основу калькуляції покладені такі норми грошових витрат на одну тварину в рік з розрахунку середньорічного поголів'я (за вказівками на рік, табл. 10).

Таблиця 10. Норми грошових витрат на одну тварину в рік з розрахунку середньорічного поголів'я

Назва тварин	Всього, грн.	У т. ч. на	
		медикаменти, перев'язувальні засоби, інструменти	дезінфекцію
Велика рогата худоба	2,90	2,60	0,30
Свиноматки	4,00	3,60	0,40
Поросята 2—4 міс. та свині на відгодівлю	1,00	0,90	0,10
Вівці, кози	0,50	0,40	0,10
Коні	1,80	1,60	0,20

Верблюди, мули	0,50	0,40	0,10
Птиця	0,24	0,19	0,05
Маточне поголів'я звірів:			
Лисиця	0,60	0,50	0,10
Песець	0,80	0,65	0,15
Норка	0,65	0,55	0,10
Соболь	0,45	0,35	0,10
Кролі	0,25	0,20	0,05
Нутрії	0,35	0,30	0,05
Бджолосім'ї	1,00	0,80	0,20

У неблагополучних господарствах, наприклад з туберкульозу, лейкозу, гельмінтозів, у яких проводять оздоровчі заходи, вказані норми можуть збільшуватися на 15—30 %.

План фінансування ветеринарних заходів розробляють управління державної ветеринарної медицини АР Крим, областей, міст виходячи з річних планів протиепізоотичних заходів та розрахункових нормативів вартості щеплень, досліджень, лікувально-профілактичних обробок. Його складають за такою формою:

№ п/п	Найменування заходів	Об'єм (к-сть) щеплень, досліджень, обробок, тис. гол.	Вартість обробки 1000 голів, тис. грн.	Сума, тис. грн.	Примітка

При складанні планів фінансування ветеринарних заходів органи ветеринарної медицини керуються «Приблизними нормами вартості обробки однієї голови при заходах по боротьбі із заразними хворобами сільськогосподарських тварин», які затверджує ДДВМ Мінагрополітики України.

У нормативах наведена калькуляція витрат для обробки 1000 голів худоби, яка включає вартість біопрепаратів, дезін-

фектанту, інших матеріалів (вата, спирт тощо), амортизацію інструментарію. По окремих хворобах враховують розрахунки витрат на утримання ветеринарно-карантинного загону, ветеринарно-міліцейського поста, дезінфекційного загону, діючих у неблагополучних господарствах, населених пунктах під час ліквідації епізоотії.

Виділені установі чи організації ветеринарної медицини асигнування на ветеринарні заходи витрачають за кошторисом, який погоджується з фінансовими органами (районним чи міським фінансовим відділом, банком).

У будь-якій установі ветеринарної медицини складають кошторис витрат по всіх джерелах фінансування (бюджетних та позабюджетних) керівник та бухгалтер, погоджують його з фінансовим відділом районної чи міської адміністрації.

Наводимо форму кошторису витрат районної державної лікарні ветеринарної медицини.

Кошторис

витрат _____ районної лікарні
державної ветеринарної медицини на 2005 рік

Номер статті	Найменування	2004 рік		2005 рік				
		Затверджено	Виконано	Всього	У т. ч. по кварталах			
					1	2	3	4
1	Заробітна плата							
2	Нарахування на заробітну плату							
3	Канцелярські та господарські витрати							
4	Відрядження та службові поїздки							
5	Навчальні витрати, на науково-дослідну роботу, придбання книг для бібліотеки							

6	Придбання медикаментів та перев'язувальних засобів							
7	Придбання обладнання та інвентарю							
8	Капітальні вкладення поза державним планом							
9	Придбання м'якого інвентарю та обладнання							
10	Державні капітальні вкладення за планом							
11	Капітальний ремонт будівель та споруд							
12	Інші витрати							

Начальник _____ районної лікарні
державної ветеринарної медицини _____ ( )

Бухгалтер _____ ( )

У статті 1 «Заробітна плата» передбачають витрати на заробітну плату за встановленими посадовими окладами, ставками, розцінками всім штатним працівникам; виплату надбавок до заробітної плати за вислугу років, за шкідливість, за роботу в сільській місцевості, за почесні звання.

До статті 2 «Нарахування на заробітну плату» відносять витрати для сплати внесків на державне соціальне страхування із заробітної плати згідно із статтею 1.

До статті 3 «Канцелярські та господарські витрати» відносять витрати на придбання канцелярських матеріалів, виготовлення та придбання книг і бланків обліку та звітності, книг для діловодства; типографські витрати; оплата послуг обчислювальних центрів; витрати на зв'язок (абонентська плата за телефон, міжміські розмови, оплата поштових відправлень); витрати на придбання довідкової та періодичної літератури; господарські витрати (наймання приміщень, опалення, освіт-

лення, водопостачання, каналізація, оплата палива, електроенергії, води, поточний ремонт); витрати на оплату квартир та комунальних послуг; витрати на утримання автомобільного та вантажного транспорту.

У статті 4 «Відрядження та службові роз'їзди» передбачаються витрати на оплату проїзду, добових та квартирних при службових відрядженнях; підйомних та добових при переміщенні працівників; відряджень на курси та в навчальні установи.

До статті 5 «Витрати навчальні, на науково-дослідні роботи, придбання книг для бібліотек» відносяться витрати на придбання матеріалів та предметів для навчально-дослідної роботи, літератури з питань ветеринарної медицини.

До статті 6 «Придбання медикаментів та перев'язувальних засобів» відносяться витрати на придбання медикаментів та інших засобів для лікувальних установ, плівок для рентгівських знімків, матеріалів для проведення аналізів.

У статті 7 «Придбання обладнання та інвентарю» плануються витрати на придбання ветеринарного обладнання, інструментів, апаратури, приладів; столів, шаф, стільців та інших канцелярських меблів, вішалок, стінних годинників, обчислювальних приладів, друкарських машинок, комп'ютерної техніки тощо.

До статті 9 «Придбання м'якого інвентарю та обладнання» відносяться витрати на виготовлення та придбання спецодягу, спецвзуття, попереджувальних пристосувань, спецобмундирування, м'яких меблевих куточків.

У статтях 8,10,11 передбачаються витрати відповідно до назв цих статей.

У статті 12 «Інші витрати» передбачаються кошти на виготовлення почесних грамот, фінансування науково-дослідних госпрозрахункових робіт, преміювання працівників у межах сум, виділених у встановленому порядку.

Кошторис передбачає витрати на рік по кожній статті з розподілом на чотири квартали.

Витрати на утримання підпорядкованих районним чи міським лікарням установ ветеринарної медицини (дільничні лікарні, дільниці, пункти ветеринарної медицини) включаються також у кошторис витрат з розподілом по цих установах.

Підкреслюємо, що окремо складаються кошториси витрат на фінансування з Державного бюджету та на витрачання позабюджетних коштів.

По закінченні календарного року складається та представляється фінансуючому органу звіт про виконання кошторису витрат з вказівкою витрат по кожній статті.

Важливого значення для забезпечення нормальної роботи установи набуває дотримання фінансової дисципліни. Керівник (він же розпорядник кредитів) не повинен допускати перевитрачання коштів та ретельно поквартально притримуватися сум по кожній статті кошторису. На нього покладена відповідальність за збереження та правильне використання матеріальних цінностей лікарні, лабораторії чи інших установ ветеринарної медицини.

Бухгалтерський облік в установах ветеринарної медицини ведеться у відповідності з інструкцією. Відповідальність за ведення бухгалтерського обліку та його організацію покладається на керівників та бухгалтерів установ ветеринарної медицини.

У зв'язку з централізацією бухгалтерського обліку у сільських районах створені при районних державних лікарнях ветеринарної медицини централізовані бухгалтерії за рахунок штатів бухгалтерів лікарні, державної лабораторії ветеринарної медицини, інкубаторно-птахівничої станції та інших невеликих установ.

При централізації бухгалтерського обліку керівники установ ветеринарної медицини зберігають право: заключати угоди на надання ветеринарних послуг, трудові угоди на виконання робіт, видавати аванси своїм співробітникам на господарські потреби; оплачувати витрати за рахунок асигнувань, передбачуваних кошторисом, витрачати матеріали, затверджувати авансові звіти, документи по інвентаризації, акти на списання ветеринарних товарів, що стали непридатними, та інших матеріальних цінностей.

Законодавством України встановлено, що платежі за зобов'язаннями між державними, кооперативними, громадськими організаціями проводяться у порядку безготівкових розрахунків через кредитні установи, у яких вказані організації зберігають свої грошові кошти.

Розрахунки готівкою допускаються лише в окремих випадках.

Установи ветеринарної медицини відкривають розрахункові та поточні рахунки в кредитних установах, ведуть відповідні фінансові операції в межах кошторисних асигнувань (як з Державного бюджету, так і позабюджетних асигнувань).

Не користуються правом розпорядження кредитами дільничні лікарні, дільниці, пункти, лабораторії ветсанекспертизи на ринках.

Установи та організації можуть розпоряджатися грошовими коштами лише у відповідності з цільовим призначенням цих коштів, і розпорядник не може на свій погляд перераховувати кошти з рахунку організації на цілі, не передбачені планом кредитування.

Щоб провести відповідні платежі кредитній установі пред'являють платіжне доручення, підписане розпорядником кредитів та бухгалтером і скріплене гербовою печаткою.

Шляхом бухгалтерського обліку повинен систематично контролюватися хід виконання кошторису витрат, стан розрахунків з підприємствами, організаціями, окремими особами, збереження грошових коштів та матеріальних цінностей.

Бухгалтери установ ветеринарної медицини зобов'язані здійснювати попередній контроль за своєчасним та правильним веденням документів та законністю фінансових операцій; контролювати правильне та економне витрачання коштів у відповідності з кошторисом; здійснювати облік прибутків та витрат за кошторисом позабюджетних коштів; нараховувати і своєчасно проводити розрахунки з установами, організаціями, підприємствами; приймати участь у проведенні інвентаризації грошових коштів, розрахунків та матеріальних цінностей; проводити інструктаж матеріально відповідальних осіб з питань обліку та збереження цінностей; складати і представляти у встановлені терміни бухгалтерську звітність; складати і погоджувати з керівниками установ ветеринарної медицини кошториси витрат; надійно зберігати бухгалтерську документацію.

Оплата праці спеціалістів ветеринарної медицини. У залежності від сфери діяльності працівників ветеринарної медицини, форм організації їх справи існують різні системи,

форми і розміри оплати праці. У державних установах ветеринарної медицини застосовується диференційована оплата праці на основі єдиної тарифної ставки, затвердженої урядом України. Розміри окладів та ставок періодично переглядаються та уточнюються. У різних господарствах, акціонерних товариствах та інших підприємствах АПК, що мають власну виробничу службу, застосовується почасово-преміальна оплата праці. Протягом року спеціалісти отримують заробітну плату за посадовим окладом і тарифною ставкою, в кінці року може видаватися премія за підсумком господарсько-фінансової діяльності підприємства. Після переведення підприємств агропромислового комплексу на повний госпрозрахунок у них самостійно встановлюють систему, форми та розміри оплати праці працівників ветеринарної медицини.

Затверджений перелік доплат та надбавок до тарифних ставок і посадових окладів за сумісництво професій (посад), за роботу в шкідливих і особливо шкідливих умовах праці (відповідно 12 % і 24 %), за роботу в нічний час (10 %), ненормований робочий день водіїв автомобілів (25 %). Цією ж постановою передбачені надбавки за професійну майстерність, класність, категорійність, високі досягнення в праці тощо.

Рекомендовано виплачувати надбавки до заробітної плати за кваліфікацію магістра — 15 %, почесне звання — 20 %, за науковий ступінь кандидата та доктора наук — відповідно 25 та 50%.

Для лікарів ветеринарної медицини встановлено чотири кваліфікаційні категорії, при підвищенні яких збільшується заробітна плата.

1. Звання лікаря ветеринарної медицини — спеціаліста за спеціальностями та профілем, передбаченими номенклатурою лікарських спеціалістів.

2. Друга кваліфікаційна категорія присвоюється лікарям при стажі роботи не менше 5 років, а в установах дільничного типу, лікарям з хвороб молодняка, неплідності та епізоотологам при стажі не менше 3 років.

3. Перша кваліфікаційна категорія — відповідно при стажі не менше 7 років та 5 років.

4. Вища кваліфікаційна категорія — також відповідно при стажі не менше 10 років та 7 років.

У різних сферах ветеринарної діяльності існують різні системи преміювання працівників ветеринарної медицини згідно «Положення про преміювання працівників установ державної ветеринарної медицини МСГіП України», затверджене 09.03.1994 р. Працівників установ, за якими закріплені зони обслуговування, преміюють за:

— своєчасне і якісне виконання плану протиепізоотичних, оздоровчих заходів та лабораторну діагностику у розмірі до 50% загальної суми премії;

— запобігання виникнення та розповсюдження хвороб — 30%;

— збільшення виходу приплоду на 100 маток наявних на початок року в порівнянні з відповідним періодом минулого року — 20%.

Працівників, за якими не закріплені зони обслуговування, преміюють за:

— своєчасне і якісне виконання планів ветеринарних заходів — 30%;

— своєчасну лабораторну діагностику небезпечних хвороб — 20%;

— якісну ветеринарно-санітарну експертизу — 30%;

— недопускання розповсюдження хвороб через продукти — 20%.

Преміювання проводиться поквартально при виконанні показників за квартал у розмірі до 1,2 посадового окладу. Максимальний розмір премії не може перевищувати 0,4 посадового окладу за місяць або 4,8 посадового окладу за рік. При невиконанні одного з показників премія зменшується на 50%.

Спеціалістів ветеринарної медицини господарств преміюють за отримання прибутку, економію від зниження собівартості продукції. Спеціалістів ветеринарної медицини установ, переведених на госпрозрахунок, преміюють за особистий внесок в ефективну діяльність установи. Премії максимальними розмірами не обмежуються.

Контрольні запитання

1. Перерахуйте джерела фінансування ветеринарних заходів?
2. На що витрачаються бюджетні асигнування?

3. Які заходи фінансуються за рахунок коштів Державного бюджету?

4. Які заходи проводяться за рахунок власників тварин та продукції?

5. Розкажіть про порядок формування тарифів на ветеринарні роботи та послуги?

6. Яка методика складання плану фінансування ветеринарних заходів?

7. Яка методика складання кошторису витрат установи ветеринарної медицини?

8. Які особливості бухгалтерського обліку в установах ветеринарної медицини?

9. Який порядок оплати праці та преміювання спеціалістів ветеринарної медицини?

6.2. Організація ветеринарного постачання

Діяльність спеціалістів ветеринарної медицини базується на застосуванні різних методів профілактики, діагностики та терапії хворих тварин, проведенні ветеринарно-санітарних заходів у тваринництві з використанням широкого асортименту лікарських, біологічних, хіміотерапевтичних препаратів, дезінфікуючих засобів та інших матеріалів, а також різноманітної техніки — спеціальної апаратури, приладів, інструментарію і різноманітного інвентарю. Потреби в них з розвитком тваринництва постійно збільшуються. Розширенню їх номенклатури сприяють досягнення науки та техніки, розвиток відповідних галузей промисловості.

Великі та складні завдання матеріально-технічного забезпечення служби ветеринарної медицини в Україні покладені на організації зооветеринарного постачання, які знаходяться в системі вищого сільськогосподарського органу держави.

Ветеринарне постачання — діяльність системи установ та організацій із забезпечення державної, відомчої і приватної служб ветеринарної медицини майном та товарами, необхідними для виконання ними діагностичних, профілактичних, лікувальних і ветеринарно-санітарних заходів.

Особливості ветеринарного обслуговування тваринництва вимагають організації надійного забезпечення установ ветери-

нарної медицини, сільськогосподарських підприємств усіх форм власності, приватних підприємців та індивідуальних власників худоби всім необхідним для високоякісної роботи спеціалістів ветеринарної медицини.

Тому держава організовує та розвиває виробництво медикаментів, дезінфікуючих засобів, ветеринарного інструментарію, спеціальної апаратури та обладнання. Планомірно розвивається медична та хімічна промисловість. За роки незалежності створена і зростає ветеринарна промисловість, яка забезпечує тваринництво біологічними препаратами, дезінфектантами, антипаразитарними засобами, інструментами та обладнанням для ветеринарних цілей.

Органи та установи ветеринарного постачання

За тривалий час свого розвитку система зооветеринарного постачання країни зазнала багато всіляких перетворень і реорганізацій. До 1991 року ветеринарна медицина України практично не мала своєї виробничої бази. Власне виробництво зооветтоварів становило лише 18-20% від потреби, а майже 55% препаратів до загальної кількості їх поставок надходило з Росії. Крім того, щорічно Україна одержувала за рахунок імпорتنих поставок препаратів та обладнання на суму 45-50 мільйонів крб. У 1991 році поставки імпорتنих препаратів майже припинилися, а система зооветпостачу опинилась у скрутному становищі.

МСГ України у жовтні 1991 року приймає рішення про створення Української виробничо-комерційної корпорації із зоотехнічного і ветеринарного постачання «Укрзооветпром-постач».

На цьому етапі до складу корпорації увійшли або стали її засновниками 25 самостійних державних підприємств «Облзооветпостач» з розгалуженою мережею районних аптек, а також державне підприємство «Укрветпром-постач» (м. Бровари).

Корпорація стала координуючим центром спільної роботи колективів-засновників та членів корпорації в умовах ринкових відносин щодо забезпечення потреб ветеринарної медицини, тваринництва країни в необхідних засобах лікування та профілактики.

Корпорація є базовою організацією з матеріально-технічного забезпечення Державної надзвичайної протиепізоотичної комісії при Кабінеті Міністрів України.

Відповідно до Постанови КМ України від 3 серпня 1998 року № 1198 «Про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру» і згідно з наказом Мінагропрому від 25 травня 1995 року № 214 корпорацію «Укрзооветпромстач» включено до функціональної підсистеми захисту сільськогосподарських тварин і рослин єдиної державної системи запобігання та реагування на надзвичайні ситуації техногенного і природного характеру.

Після створення корпорації почалося реформування системи зооветпостачання на нових засадах.

Законом України «Про ветеринарну медицину» (1992) корпорація «Укрзооветпромстач» визначена як складова частина системи державної ветеринарної медицини, підпорядкована безпосередньо вищому органу ветеринарної медицини держави, керівництво якого сприяло розширенню мережі виробничих структур як на базі діючих підприємств, так і шляхом створення нових, у т. ч. спільних з іноземним капіталом.

Велике значення мало прийняття Постанови Уряду від 8 жовтня 1992 року № 573 «Про розвиток медичної, ветеринарної та мікробіологічної промисловості, поліпшення забезпечення населення і потреб тваринництва лікарськими засобами, медичною і ветеринарною технікою». Це була перша в країні комплексна програма дій щодо відродження власного виробництва лікарських засобів, для реалізації якої зосередили увагу на таких основних напрямках:

— розробка і впровадження у практику обласними управліннями ветеринарної медицини конкретних заходів щодо розширення виробництва ветеринарних препаратів на існуючих потужностях біофабрик, державного підприємства «Укрветпромстач» (м. Бровари), у виробничих відділах, на малих підприємствах і лабораторіях;

— здійснення реконструкції Плахтянського експериментального заводу з виробництва ветеринарних препаратів і Новоград-Волинського заводу кормових антибіотиків;

— активний пошук партнерів для створення спільних підприємств із залученням іноземного капіталу для виробництва гостродефіцитних ветеринарних препаратів.

За короткий час почало розвиватися виробництво, розширилась номенклатура випуску вітчизняних ветеринарних препаратів на підприємстві «Укрзооветпромпочтач», у науководослідних інститутах, на підприємствах різних форм власності: «Віта» (м. Бершадь), «Біовет» (м. Чернівці), «Біо-Тест-Лабораторія» (м. Київ), а також у виробничих відділах при облветлабораторіях і облзооветпочтачах.

Серед перших спільних підприємств у системі зооветпочтачання України були створені українсько-німецьке «Бровафарма» та українсько-індійське «Інтербіофарм».

На базі Плахтянського та Новоград-Волинського заводів і науково-виробничого об'єднання «Фармбіомед» було створено спільне українсько-російське підприємство «Фармбіомед Інтернейшнл».

Акціонування підприємств «Зооветпромпочтач» дало змогу змінити форму власності. У загальному ланцюзі відтворення та розширення в країні власного виробництва лікувальних засобів та інших зооветеринарних товарів важливою ланкою було заснування виробничо-наукового підприємства (ВНП) «Укрзооветпромпочтач», яке увійшло до складу корпорації і стало її базовою науково-виробничою структурою. Воно розробляє і відпрацьовує нові науково-методичні, організаційні, правові, маркетингові, економіко-фінансові, ринкові механізми, що забезпечують сервісне постачання ветеринарних товарів.

Структура органів зооветеринарного постачання в Україні представлена на рисунку 6.

Сьогодні ВАТ ВНП «Укрзооветпромпочтач» у своїй структурі має 59 центрів, філій, ветеринарних аптек, розташованих в усіх регіонах України. Підприємство працює з державними установами ветеринарної медицини, науководослідними закладами, біофабриками, виробниками і реалізаторами лікарських засобів різних форм власності. Головним у діяльності підприємства є розширення власного виробництва вітчизняних лікарських засобів, які ще не виготовлялися в Україні.

Рис. 6. Організаційна структура системи «Укрзооветпромстач»

Станом на початок 2004 р. на ринку ветеринарних товарів і послуг працює півтори тисячі суб'єктів підприємницької діяльності, в т. ч. біля 600 юридичних осіб. При державних установах ветеринарної медицини діє 3028 аптек, пунктів, кіосків з реалізації ветеринарних медикаментів і препаратів, понад 950 пунктів з штучного осіменіння тварин.

Таким чином, організації та підприємства системи «Укрзооветпромстач» виконують свої функції в трьох основних напрямках:

- створюють нові види ветеринарних препаратів, інструментів, приладів або модернізують їх;

- виробляють ветеринарні інструменти, апарати, прилади, обладнання;

- постачають практичним та науковим установам, господарствам, індивідуальним власникам медикаменти, біопрепарати, деззасоби, спеціалізовані інструменти, прилади, обладнання для ветеринарних та зоотехнічних цілей.

У відповідності з цим у системі «Укрзооветпромстач» є науково-дослідна і проектно-конструкторська частина, промислові підприємства та товаропровідна мережа.

Об'єктами ветеринарного постачання є:

- медикаменти (різноманітні лікарські речовини, передбачені фармакопеею);
- дієтичні засоби, вітамінні препарати;
- біологічні препарати;
- дезінфікуючі речовини;
- хімічні реактиви;
- перев'язувальні матеріали;
- діагностичні апарати та прилади, хірургічні, терапевтичні й аптечні інструменти та прилади, набір інструментів для патологоанатомічного розтину та фіксаційне обладнання;
- рентгенівська, фізіотерапевтична й електрорадіоапаратура та обладнання;
- обладнання, інструменти, апарати та прилади для штучного осіменіння тварин;
- вимірювальні прилади;
- дезінфекційні апарати та установки;
- лабораторна апаратура, обладнання, меблі та посуд;
- спеціальний та санітарний одяг і взуття;
- предмети ветеринарної пропаганди тощо.

Всього для служби ветеринарної медицини поставляється понад чотири тисячі найменувань товарів. Номенклатура препаратів та приладів постійно оновлюється і збільшується. Це свідчить про зростаюче та більш повне забезпечення служби ветеринарної медицини.

Для фіксації тварин є біля 30 видів фіксаційних станків, розколів, зівників, щипців, закруток, повалів та інших пристосувань.

Для взяття проб матеріалу для лабораторних досліджень, клінічної діагностики, індивідуального здавання ліків є на постачанні біля 80 видів приладів та інструментів, у т. ч. оригінальний шпатель з освітлювачем для огляду глотки і гортані, електронні термометри, пістолет-пігулкозадавач.

Для діагностичних досліджень, проведення профілактичних та лікувальних заходів забезпечене постачання 60-ти видів виробів, у т. ч. 17 типорозмірів голок, широкого асортименту шприців, безголкових інекторів, аерозольних генераторів тощо.

Високої оцінки практики заслужили фіксатори рубця при руменотомії, ветеринарний ультразвуковий терапевтичний

апарат ВУТ-1, ветеринарний рентгенівський апарат 12В-3, дезінфекційні та миючі машини.

Порядок ветеринарного постачання

Забезпечення ветеринарних установ, сільськогосподарських підприємств та індивідуальних власників тварин медикаментами, деззасобами і спеціальним ветеринарним майном здійснюється товаропровідною мережею системи «Укрзооветпромстач».

Турбота про своєчасне завезення ветеринарних товарів лягає на керівників установ ветеринарної медицини, в районі — на начальника управління державної ветеринарної медицини, а в господарствах — на старшого спеціаліста ветеринарної медицини.

В українській ветеринарній медицині радянського періоду до 1988 року відповідно до економіко-політичного устрою існувала товаро-розподільча та планова система діяльності з наданням річних заявок на всі види ветеринарних товарів за 6-ма формами. На сьогодні практично залишилося складання заявок на біологічні препарати, які займають особливе місце в постачанні служби ветеринарної медицини.

Лікувально-профілактичні установи дільничного типу (дільничні лікарні, дільниці, пункти ветмедицини) отримують ветеринарні товари в натурі від районної державної лікарні ветмедицини, заявляючи про свою потребу в них за довільною формою.

Господарства усіх форм власності купують все необхідне для ветеринарної діяльності у будь-яких структурних підрозділах системи «Укрзооветпромстач».

Дещо інший порядок встановлений у відношенні біологічних та хіміотерапевтичних препаратів, деззасобів, які оплачуються централізовано ветеринарними органами за рахунок бюджетних асигнувань на протиепізоотичні заходи. Заявки на ці товари представляються управлінням ветеринарної медицини АР Крим, областей, міст Києва та Севастополя чи Державному департаменту ветеринарної медицини, а вони вирішують питання про задоволення заявок з врахуванням затверджених планів профілактичних протиепізоотичних

заходів та епізоотичної ситуації, що склалася в АР Крим, області чи місті.

Ветеринарні товари оплачуються частіше за безготівковим розрахунком, рідше готівкою.

З 1988 року товаро-розподільча планова система матеріального забезпечення протиепізоотичних, діагностичних та лікувальних заходів була замінена на госпрозрахункову, а з 1996 року ветеринарне забезпечення переведене на основи ринкової діяльності.

За час діяльності галузі ветеринарної медицини історично формувався ринок товарів та послуг. У цьому процесі існувало 5 етапів. На першому етапі зароджувалася лікувально-профілактична справа. Споживач (власник тварини) мав справу з суб'єктом, який в одній особі поєднував виробника лікарської сировини чи ліків та фахівця з надання лікувальних послуг.

На другому етапі розвитку ветеринарної медицини започатковано спеціалізацію. З'являються суб'єкти виробництва ліків. Фахівець ветеринарної медицини концентрує свої зусилля на наданні фахових послуг.

Третью етапу притаманна поява посередників у доставці сировини та лікарських засобів. Формується товаропровідна мережа.

На четвертому етапі ветеринарне забезпечення тваринництва поповнюється новою ланкою діяльності — маркетинговими дослідженнями. Здійснюється оцінка виробничої та товаропровідної мережі, виникає необхідність надання послуг залежно від потреб споживача, вивчаються та враховуються матеріальні можливості останнього.

У тридцять роки ХХ століття у світовій ветеринарній медицині формується новий п'ятий етап розвитку ринку товарів та послуг. У ньому маркетинг стає домінуючою концепцією, що дозволяє здійснювати ринкове регулювання виробництва та споживання лікарських та інших ветеринарних засобів.

Маркетинг у ветеринарній медицині - це система оцінки епізоотичної ситуації, ринку ветеринарних товарів та послуг, планування, прогнозування виробництва та використання лікарських засобів, товарів фахового призначення, розробки і використання наукових і технологічних знань, надання послуг

з метою забезпечення профілактики хвороб і лікування хворих тварин та виробництва продуктів харчування в інтересах здоров'я людей (споживачів).

Норми забезпечення установ ветеринарної медицини

Установи ветеринарної медицини та господарства повинні бути забезпечені тим майном, яке потрібне для виконання виробничих завдань, передбачених положенням про відповідні установи. Норми забезпечення установ ветеринарної медицини медикаментами, інструментом та майном розробляє і затверджує Мінагрополітики України.

У даний час лікувально-профілактичні установи державної ветеринарної мережі керуються «Приблизними нормами забезпечення ветеринарним майном установ та організацій державної ветеринарної мережі», затвердженими вищим сільськогосподарським органом держави.

Передбачені норми постачання за такими видами товарів для районних державних лікарень ветеринарної медицини, дільничних лікарень, дільниць та пунктів ветеринарної медицини:

- 1) прилади, апарати та інше майно;
- 2) інструменти;
- 3) скляний посуд;
- 4) гумотехнічні вироби;
- 5) меблі;
- 6) господарський інвентар.

Лікарні ветеринарної медицини господарств будь-яких форм власності забезпечуються за нормами дільниці державної ветеринарної медицини, а пункти ветеринарної медицини відділків господарства — за нормами державного пункту ветеринарної медицини.

Вищий сільськогосподарський орган держави за погодженням з Міністерством фінансів встановив, що лікувально-профілактичні установи державної ветеринарної медицини повинні мати незнижуваний запас медикаментів, перев'язувальних засобів, дезінфекційних речовин у відповідності з нормами, а також запас біологічних препаратів згідно з планами профілактичних протиепізоотичних заходів.

У даний час діють приблизні норми лікарських засобів, хімікатів та перев'язувальних засобів для районних лікарень, дільничних лікарень, дільниць ветеринарної медицини. Вони є не нормами витрачання, а нормами наявності.

При складанні заявок на отруйні та сильнодіючі лікарські засоби потрібно враховувати обмеження, встановлені правилами зберігання, обліку та відпускання цих засобів для дільниць і пунктів ветеринарної медицини у відношенні отримання та зберігання вказаних засобів.

У той же час потрібно враховувати, що витрачання перев'язувальних засобів, шовного матеріалу та спирту етилового у ветеринарних установах нормується (таблиці 11,12).

Таблиця 11. Норми витрачання перев'язувальних засобів та шовного матеріалу для ветеринарних цілей в установах державної ветеринарної медицини

Найменування	Одиниця виміру	Річна потреба на 100 умовних голів
Марля стерильна	м (погонних)	9,0
Бинти різні	шт.	20
Вата гігроскопічна	кг	2,3
Вата компресна	кг	1,5
Шовк хірургічний в ампулах	шт.	0,5
Шовк хірургічний у мотках (по 20 м)	шт.	0,5
Кетгут в ампулах	шт.	0,5
Кетгут у мотках	шт.	0,5
Клейонка тканинна	м (погонних)	0,5
Папір пергаментний	кг	0,1
Папір парафінований	кг	0,05

Лікарні ветеринарної медицини на центральних садибах сільськогосподарських підприємств прирівнюються до дільниць ветеринарної медицини, а відділки — до пунктів ветеринарної медицини.

Таблиця 12. Розрахункові норми витрачання спирту етилового на лікувально-профілактичні, діагностичні заходи та наукові дослідження

Найменування установ	Річна норма, кг	Найменування установ	Річна норма, кг
Пункт ветмедицини	5	Міжрайонна держлабораторія ветмедицини	70
Дільниця ветмедицини	12	Районна держлабораторія ветмедицини	50
Лікарня ветмедицини	15	Лабораторія ветсанекспертизи на ринку при навантаженні в день до 25 експертиз	10
Поліклініка ветмедицини	20	Лабораторія ветсанекспертизи на ринку при навантаженні в день від 25 до 50 експертиз	20
Районна лікарня держветмедицини	30	Лабораторія ветсанекспертизи на ринку при навантаженні в день понад 50 експертиз	30
Ветсандільниця на дезпромивній станції	20	Науково-виробнича лабораторія ветмедицини	180
Міська лікарня держветмедицини	40	Науково-дослідний інститут	Згідно затверджені тематики
Центральна лабораторія держветмедицини	180	Науково-дослідна станція	
Обласна лабораторія держветмедицини	160		

Для забезпечення роботи станцій та пунктів штучного осіменіння спирт відпускається господарствам та організаціям за діючими роздрібними цінами.

Облік, зберігання та використання ветеринарних препаратів, дезінфікуючих засобів і майна

Порядок обліку, зберігання та використання ветеринарного майна встановлений спеціальними документами (інструкціями, правилами, вказівками), затвердженими Державним департаментом ветеринарної медицини вищого сільськогосподарського органу держави.

Майно ветеринарного призначення, яке надходить в установи державної ветеринарної медицини та господарства усіх форм власності, підлягає огляду, обліку та передаванню матеріально відповідальній особі.

У лікувально-профілактичних установах матеріально відповідальною особою призначається один із лікарів чи фельдшерів ветеринарної медицини, в лабораторіях ветеринарної медицини та лабораторіях ветеринарно-санітарної експертизи — один із лаборантів, у колективних сільськогосподарських підприємствах (агрофірмах, товариствах, комплексах, птахофабриках чи інших підприємствах агропромислового комплексу) — завідувач аптекою, один із лікарів чи фельдшерів ветеринарної медицини.

Якщо при огляді та перевірці майна його кількість і асортимент відповідають супровідним документам (накладній), то перевіряючі складають акт, один примірник якого відправляється в установу постачання, звідки поступило майно, для взаємних перерахунків.

У тваринницьких господарствах кількісний облік ветеринарних товарів веде матеріально відповідальна особа, а вартісний — бухгалтер з обліку витрат у тваринництві. Працівник ветеринарної медицини веде спеціальний журнал (книгу), в якому записується найменування товару, одиниця виміру, ціна, дата отримання, за яким документом поступив, звідки, кількість, маса (надійшло, витрачено, залишок).

У районних лікарнях державної ветеринарної медицини ведеться кількісно-сумовий облік у спеціальних картках за такою формою:

Картка кількісно-сумового обліку матеріалів

Установа _____ рік _____

Найменування товару _____

№ рахунку _____ Одиниця виміру _____

Ціна _____ Код _____

Дата запису	Від кого отримано, кому відпущено, № та дата документу	Оприбутковано		Витрачено		Залишок	
		Кількість	Сума	Кількість	Сума	Кількість	Сума

Особливих вимог потрібно дотримуватися при обліку, зберіганні та відпусканні отруйних і сильнодіючих лікарських засобів для ветеринарних потреб.

Отруйні лікарські засоби групи А у чистому вигляді дозволяється зберігати (при наявності відповідних умов) в установах системи «Укрзооветпромстач»; обласних, районних лікарнях, лабораторіях державної ветеринарної медицини; у ветеринарних науково-дослідних інститутах та вищих навчальних закладах.

В усіх інших установах ветеринарної медицини (дільничні лікарні, дільниці, пункти), господарствах будь-яких форм власності їх можна зберігати лише у вигляді готових лікарських форм (розчинів, мазей тощо).

Сильнодіючі лікарські засоби, що відносяться до групи Б, дозволяється зберігати у будь-яких установах ветеринарної медицини, господарствах при дотриманні необхідних умов.

Порядок зберігання, обліку та відпускання отруйних, сильнодіючих лікарських засобів у системі «Укрзооветпромстач», в установах ветеринарної медицини та господарствах, переліки груп А і Б визначає та затверджує Державний департамент ветеринарної медицини Мінагрополітики України.

У відповідності з вказівками ДДВМ отруйні та сильнодіючі лікарські засоби зберігаються в окремих приміщеннях, сейфах,

металевих чи оббитих залізом дерев'яних шафах під замком. У вікнах аптеки чи іншого приміщення встановлюють металеві рами (решітки).

Кімнати, у яких зберігають отруйні та сильнодіючі засоби, після роботи замикають і пломбують чи опечатають.

Порядок зберігання ветеринарних товарів в установах вимагає обладнання окремих приміщень для ліків; дезінфікуючих засобів; інструментарію та приладів; препаратів, що легко загоряються; біопрепаратів, у яких повинні підтримуватись необхідні умови (температурний режим тощо).

З метою здійснення контролю за встановленням наявності ветеринарного майна (кількості, якості, асортименту) та його правильним витрачанням у кінці кожного календарного року проводять інвентаризацію з обов'язковим складанням акту. При необхідності (приймання — передавання справ, зміна матеріально відповідальної особи тощо) інвентаризація може бути проведена у будь-який час року.

При її проведенні в установах державної ветеринарної медицини повинен бути присутнім представник вищої організації, в господарствах з державною формою власності — представник інвентаризаційної комісії, призначеної директором, а у господарствах з комерційною формою власності — представник ревізійної комісії, яка, як і правління, є виборним органом.

Якщо при інвентаризації виявляються лишки чи нестача майна, встановлюють причину та вказують про це в акті. Всі лишки необхідно оприбуткувати та внести в інвентарну книгу. У випадках, коли виявлено, що будь-яке майно прийшло у непридатність чи вийшов встановлений термін його зберігання, воно підлягає списанню, про що складається акт. Своєчасне списання (один раз у квартал) ветеринарного майна сприяє підтриманню на оптимальному рівні встановлених норм перехідних залишків медикаментів, перев'язувальних засобів тощо. Списання ветеринарних товарів проводять на підставі записів з їх використання в журналі реєстрації хворих тварин, історії хвороби, актів на проведені ветеринарні заходи, рецептів, вимог тощо.

Прийнято вважати, що перехідні залишки ветеринарних товарів у грошовому виразі на кінець року для установ вете-

ринарної медицини повинні дорівнювати кварталній (піврічній) потребі.

Контрольні запитання

1. Яка система ветеринарного постачання в Україні?
2. Перерахуйте завдання органів та установ зооветеринарного постачання.
3. Які ви знаєте об'єкти ветеринарного постачання?
4. Який порядок ветеринарного постачання?
5. Норми забезпечення установ ветеринарної медицини та господарств ветеринарними товарами.
6. Як організується облік, зберігання та витрачання майна?

6.3. Організація будівництва підприємств і установ ветеринарної медицини та інших об'єктів ветеринарного призначення

Ветеринарним будівництвом називається спорудження виробничих приміщень та господарських будівель для державних установ ветеринарної медицини, відомчих служб ветеринарної медицини, господарств будь-яких форм власності, підприємств та організацій. До ветеринарного будівництва відноситься також спорудження житлових будинків для спеціалістів ветеринарної медицини, що будуються у комплексі з приміщеннями установ ветеринарної медицини у сільській місцевості. Поряд із здійсненням протиепізоотичних, лікувально-профілактичних, ветеринарно-санітарних заходів безпосередньо на тваринницьких фермах різних сільськогосподарських підприємств проводиться діагностика, лікувальна та інша ветеринарна робота, і в установах ветеринарної медицини. Це вимагає забезпечення їх виробничими приміщеннями, обладнанням та майном.

Будівництво виробничих приміщень, споруд та підсобних приміщень для установ і організацій державної служби ветеринарної медицини, як один із заходів по забезпеченню служби ветеринарної медицини матеріально-технічною базою, організується у відповідності із діючим законодавством Міністерством аграрної політики України і його місцевими органами.

Інші міністерства та відомства організують будівництво об'єктів ветеринарної медицини і виробничих ветеринарно-санітарних об'єктів у господарствах, підприємствах та організаціях своєї системи.

Забезпечення служби ветеринарної медицини виробничими приміщеннями та спорудами має першочергове значення для успішного виконання профілактичних і лікувальних заходів. Там, де не створюються належні умови для роботи лікаря чи фельдшера ветеринарної медицини, переважно низькі її якісні показники. Особливо зростає значення ветеринарних об'єктів у великих тваринницьких господарствах, спецгоспах промислового типу.

Турбота про забезпечення установ ветеринарної медицини необхідними виробничими та житловими приміщеннями лягає на керівників сільськогосподарських органів, державних адміністрацій і керівників органів ветеринарної медицини. У колективних, фермерських, орендних сільськогосподарських підприємствах це обов'язки керівників цих господарств.

Необхідність займатися питаннями будівництва вимагає від спеціалістів ветеринарної медицини знань нормативів та організаційних питань цієї галузі. Крім того, лікарю чи фельдшеру ветеринарної медицини необхідно знати основи будівництва забійних та сировинних підприємств, заводів з виготовлення м'ясо-кісткового борошна, біотермічних ям тощо, оскільки в обов'язки цих фахівців входить контроль за всіма цими спорудами.

Порядок проведення ветеринарного будівництва

До організації ветеринарного будівництва відносяться питання його планування, складання проектно-кошторисної документації, відведення земельних ділянок для установ ветеринарної медицини, визначення джерела фінансування, забезпечення будівельними матеріалами, здійснення самого будівництва, контролю за якістю будівельних робіт, приймання в експлуатацію збудованих об'єктів ветеринарної медицини.

Турбота про будівництво споруд для установ ветеринарної медицини лягає перш за все на органи ветеринарної медицини, в районі — на начальника управління державної ветеринарної

медицини району чи начальника районної державної лікарні ветеринарної медицини, в колективному сільськогосподарському підприємстві це обов'язок дирекції чи правління господарства.

Планування ветеринарного будівництва

Керівник служби ветеринарної медицини району, визначивши конкретні об'єкти будівництва, попередньо погоджує з управлінням ветеринарної медицини обласної держадміністрації можливість здійснення цього будівництва в найближчі роки, а потім виносить це питання на розгляд районної держадміністрації.

Для цього він представляє проект рішення за такою приблизною формою:

РІШЕННЯ

Васильківської районної державної адміністрації №__ від __

Васильківська районна держадміністрація вирішила:

1. Дозволити управлінню сільського господарства побудувати в 2004—2005 роках для районної державної лікарні ветеринарної медицини приміщення амбулаторії із стаціонаром, господарські будівлі та житловий будинок з введенням у дію у 2005 році амбулаторії та житлового будинку, загальним обсягом капіталовкладень 850 тис. грн.

2. Відвести під будівництво районного державного підприємства земельну ділянку у межах м. Васильків загальною площею 1,2 га.

3. Просити Київську обласну Раду народних депутатів включити будівництво Васильківської районної державної лікарні ветеринарної медицини в план капітального будівництва на 2004 рік.

Голова Васильківської
райдержадміністрації _____

Рішення районної держадміністрації висилають обласному управлінню сільського господарства, де складають загальний план ветеринарного будівництва, в який включають як об'єкти обласного підпорядкування, так і районного значення, в тому

числі і перехідного будівництва. Районне управління сільського господарства представляє цей план для включення в загальний план капітального будівництва по області. У плані визначають джерела фінансування будівництва (кошти з Державного чи місцевого бюджету, відрахування від страхових платежів, позабюджетні кошти), намічають підрядні будівельні організації. Там, де будівництво не включають у народногосподарський план, його ведуть господарським способом, що значно важче, подовжується термін будівництва.

Відповідальність за ветеринарне будівництво несуть управління державної ветеринарної медицини. У їх обов'язки входить не лише планування, а й контроль за його здійсненням.

Для кращої організації будівництва та позачергового забезпечення всіх установ ветеринарної медицини необхідним комплексом будівель обласне управління державної ветеринарної медицини складає перспективний план ветеринарного будівництва, розрахованого на кілька років (частіше на п'ятиріччя).

У плані передбачають всі об'єкти майбутнього будівництва з вказуванням терміну введення їх у експлуатацію по роках. На підставі цього плану щорічно складають план будівництва на наступний рік, затверджений обласною Радою народних депутатів. У цей щорічний план включають також роботи з капітального ремонту приміщень, споруд установ ветеринарної медицини.

Включення передбачуваних об'єктів у план будівництва по області важливе, щоб забезпечити в першу чергу його фінансування, а також здійснення самого будівництва.

Фінансування будівництва

Джерелами фінансування будівництва установ державної ветеринарної медицини є кошти Державного бюджету України і місцевих бюджетів, відрахування від страхових платежів, а також позабюджетні кошти.

Будівництво ветеринарних об'єктів у спецгоспах, промислових тваринницьких комплексах, на птахофабриках, племінних заводах та інших державних колективних сільськогосподарських підприємствах здійснюється за рахунок бюджетних

асигнувань та власних коштів, а в підприємствах з кооперативною формою власності — за рахунок своїх коштів.

Розмір капіталовкладень у будівництво об'єктів служби ветеринарної медицини залежить від загальної кошторисної вартості проекту, включаючи вартість власне будівництва, в тому числі оплата будівельних матеріалів, будівельних та планувальних робіт і вартість технологічного обладнання.

Якщо фінансові ресурси року менші витрат на все будівництво об'єкта, капіталовкладення плануються на наступний рік (перехідне будівництво).

Об'єкти ветеринарного будівництва

Об'єктами будівництва в установах державної ветеринарної медицини є:

1. Основні виробничі приміщення (в лікувально-профілактичних установах — амбулаторія, стаціонар, ізолятор, кімната для миття з сушаркою; в діагностичних установах — лабораторний корпус, віварій; в установах ветеринарно-санітарного контролю — виробниче приміщення).

2. Допоміжні та господарські будівлі (гараж, конюшня, господарська повітка, матеріальний склад, приміщення для фуражу, конов'язь, котельня, трупоспалювальна піч тощо).

Будівництво ветеринарних та виробничих ветеринарно-санітарних об'єктів є обов'язковим у сільськогосподарських підприємствах, що займаються тваринництвом, у тому числі у промислових комплексах. Без закінченого будівництва цих об'єктів не можуть бути прийняті в експлуатацію тваринницькі ферми, господарства чи промислові тваринницькі комплекси.

У господарствах розрізняють такі об'єкти: ветеринарні та виробничі ветеринарно-санітарні.

До ветеринарних об'єктів відносяться:

— лікарня ветеринарної медицини (амбулаторія, стаціонар, ізолятор, склад деззасобів); має бути в усіх господарствах, за винятком свино-, птахо-, звіро- та кролівничих;

— пункт ветеринарної медицини (амбулаторія, стаціонар) — на фермах всіх спрямувань, крім свиноферм на 600 та 1200 основних маток, відгодівельних на 12 тис. та птахофабриках;

— лікувально-санітарний пункт — у скотарських та вівчарських господарствах для відгінного тваринництва;

— лабораторія ветеринарної медицини (лабораторне відділення, віварій, склад деззасобів) — на свинофермах з 600 та 1200 основними свиноматками, відгодівельних на 12 тис. свиней і більше, а також на птахофабриках яєчного, м'ясного, племінного та репродукторного напрямку з поголів'ям більше 300 тис. птахів;

— ізолятор — у господарствах всіх напрямків.

Виробничі ветеринарно-санітарні об'єкти:

— забійно-санітарний пункт (санбойня) — у господарствах всіх напрямків, крім конярських;

— ветеринарно-санітарний пропускник — у господарствах та фермах всіх напрямків;

— споруди для обробки шкірного покриву — у всіх вівчарських господарствах, в інших — при необхідності;

— приміщення для профілактичного карантинування — у всіх скотарських, свинарських господарствах, в інших — за потребою;

— дезбар'єр в'їздний — у господарствах всіх напрямків.

Номенклатура ветеринарних об'єктів господарств, складських приміщень, норми площі та розмірів технологічних елементів приміщень і споруд, зоогігієнічні норми при проектуванні ветеринарних об'єктів викладені в «Нормах технологічного проектування ветеринарних об'єктів», які затверджує вищий сільськогосподарський орган країни.

Відведення земельних ділянок для установ ветеринарної медицини

Зрозуміло, що дислокація установ ветеринарної медицини повинна забезпечити найкращі умови для обслуговування закріплених за ними господарств та населених пунктів. У зв'язку з цим і постає питання про вибирання території для будівництва установи ветеринарної медицини.

Для вибирання ділянки під будівництво створюється спеціальна комісія, в якій приймають участь керівник служби ветеринарної медицини району (міста), представники державної санітарної інспекції, районної (міської) Ради народних депу-

татів, представник пожежної інспекції. При будівництві об'єктів обласного значення повинні бути присутніми спеціалісти управління державної ветеринарної медицини області.

При відведенні земельної ділянки комісія керується типовим проектом. Вона повинна особливо ретельно розглядати питання про характер ділянки, санітарні розриви (допустимі мінімальні відстані) між будівлями установ ветеринарної медицини та іншими приміщеннями населеного пункту, водоймами, дорогами.

За існуючими технічними умовами земельна ділянка, що відводиться в населеному пункті під лікарню ветеринарної медицини (амбулаторію) повинна являти собою відокремлений квартал, ізольований з усіх боків від інших приміщень та споруд санітарно-захисними зонами. Одним боком ділянка прилягає до вулиці (дороги).

Кордони ділянки повинні бути на відстані:

- від доріг місцевого значення не менше 50 м;
- від шляхів перегону худоби, автошляхів обласного значення III категорії не менше 150 м;
- від залізниць та автошляхів загальнодержавних, між-обласних I та II категорій, пасовищ, річок, ставків, озер, боліт не менше 300 м;
- від тваринницьких приміщень не менше 150 м.

Якщо ділянка буде вибрана поблизу річки, що слугує водним джерелом для населення, то установу ветеринарної медицини розташовують по течії річки нижче місця забирання води. Потрібно уникати вибирання ділянки поблизу боліт, місць захоронення трупів тварин, цвинтаря, звалищ не ближче 1000 м.

Відстань установи до житлових та культурно-побутових приміщень повинна бути не менше 100 м при добрій ізоляції ділянки, та при поганій — до 300 м. Рекомендується заповнити місце розірвання зеленими насадженнями, особливо, з боку доріг.

При будівництві ветеринарних об'єктів у колективних сільськогосподарських підприємствах відстані від загальногосподарських ветеринарних об'єктів повинні бути не менше:

- до скотарських, свино-, вівце- та конеферм — 150 м;
- до птахівничих господарств — 200 м;

— до звіро- та кролівничих ферм — 150 м;

— до житлових та громадських споруд — 300 м.

Внутрішньофермські ветеринарні об'єкти повинні бути віддалені від інших сільськогосподарських виробничих комплексів згідно з нормами технологічного проектування відповідних ферм чи тваринницьких (птахівничих) господарств.

Щодо самої ділянки, то найбільш доцільно вибрати трохи підвищену територію, що не затоплюється дощовими та весняними водами, з рівним рельєфом, сухим ґрунтом та низьким рівнем ґрунтових вод — не менше 2 м від поверхні землі. По рельєфу ділянка може мати невеликий схил, у межах 0,015—0,02°.

При вибиранні ділянки для установ ветеринарної медицини дільничного типу потрібно врахувати наявність зручних у будь-яку пору року під'їзних шляхів. У сільській місцевості раціонально розташувати на околиці населеного пункту осторонь від центральних доріг.

Комісія враховує напрямок пануючих вітрів - ділянка повинна бути розташована з підвітряного боку до житлових та громадських споруд, до тваринницьких будівель. Разом з тим, залишають з підвітряного боку по відношенню до лікарні такі споруди, які можуть завдати шкідливого впливу на здоров'я персоналу та тварин.

Визначаючи розміри земельної ділянки, виходять із норм проектування. Тільки для виробничих секторів районної лікарні державної ветеринарної медицини потрібні площі — 0,8—1,3 га, дільничної лікарні чи дільниці ветеринарної медицини — 0,75—0,85 га, пункту ветеринарної медицини — 0,3—0,4 га. До цього додається площа під житлові будинки за встановленими нормами для спеціалістів та їх родин і надається можливість звести необхідні господарські будівлі.

Типові проекти будівництва установ ветеринарної медицини

Всі об'єкти ветеринарної медицини дозволяється будувати лише за типовими проектами, погодженими з Державним департаментом ветеринарної медицини та затвердженими Міністерством аграрної політики України у встановленому порядку. Винятком є лише деякі об'єкти, на які немає затверджених типових проектів (Центральна лабораторія ветеринарної

медицини, Київське міське державне управління ветеринарної медицини тощо).

Будівництво їх здійснюється за індивідуальними проектами, які розробляються на підставі спеціальних завдань на проектування.

Типові проекти установ та об'єктів ветеринарної медицини розробляє «Украгропроект» та інші проектні інститути, що знаходяться в підпорядкуванні Мінагрополітики України.

При вибиранні типового проекту для будівництва об'єкта ветеринарної медицини необхідно врахувати, чи відповідає проект вимогам та умовам цієї установи, господарства чи виробництва, а саме:

- спеціальне призначення об'єкта;
- відповідність проекту кліматичним умовам;
- конструктивні особливості (характер стінового матеріалу, покриття, перекриття та покрівля);
- площа земельної ділянки;
- площа забудови;
- корисна та робоча площа;
- будівельний об'єм;
- економічні показники (загальна кошторисна вартість, вартість 1 м³ приміщення та 1 м² корисної площі).

Відповідність проекту кліматичним умовам встановлюється за вказаною в ньому розрахунковою зимовою температурою, на яку розраховані приміщення та споруди за характером запроектованої системи опалення, вентиляції тощо.

Звичайно, розрахункова зимова температура в проектах, призначених для будівництва на більшій частині території України, — мінус 20, мінус 30 та мінус 40, для південної зони — мінус 10, мінус 15, мінус 20.

За характером стінового матеріалу проектується ветеринарні будівлі в різних (частіше в двох) варіантах. Найчастіше це цегла, шлакобетонні камінці, панелі, а також місцевий матеріал — туф, дерево тощо. Покриття та перекриття залізобетонні, покрівля рулонна чи з хвилястих азбестоцементних листів.

Оцінка проекту за економічними показниками проводиться по загальній кошторисній вартості будівництва, вартості одиниці об'єму та одиниці корисної площі приміщення.

Загальна кошторисна вартість складається з вартості власне будівництва та технологічного обладнання. У залежності від характеру будівлі, її призначення та ступеня застосування спеціального обладнання вартість технологічного обладнання коливається у межах від 1—2 до 25—30% загальної суми капіталовкладень.

Як правило, 1 м² корисної площі в основних виробничих корпусах (амбулаторія, лабораторія) оцінюється значно вище, ніж у приміщеннях з відносно меншою корисною площею.

Часто проекти випускаються у двох варіантах також і за набором будівель та виробничих приміщень: будівлі із стаціонаром та без нього, з манежем і без нього, з підвалом та без нього тощо.

Дозволяється будівництво комплексу будівель за різними типовими проектами, наприклад, головний корпус районної державної лікарні ветеринарної медицини — за одним проектом, а стаціонари — за іншим. Гаражі, господарські склади часто будуються за типовими проектами для цих споруд. Перелік діючих типових проектів будівництва установ та об'єктів ветеринарної медицини приведений у ветеринарному законодавстві.

Здійснення ветеринарного будівництва

Будівництво установ державної ветеринарної медицини та об'єктів ветеринарної медицини в господарствах проводиться, як правило, за типовими проектами, більшість із яких розповсюджується «Укראгропроектom». Деякі проекти дозволено розповсюджувати інститутам, що розробляють проекти.

Обласні органи та інші установи, для яких ведеться будівництво, укладають угоду на роботи з підрядними організаціями. Іноді ці організації призначаються в області чи навіть у районі.

Загальне керівництво будівництвом покладається на управління капітального будівництва сільськогосподарських органів, які контролюють також якість будівельних робіт.

Після затвердження об'єкту будівництва, затвердження обласним управлінням сільського господарства типового проекту, визначення будівельної організації складається проектно-кошторисна документація. Її розробляє організація,

що здійснює будівництво, або будь-яка проектна організація за завданням сільськогосподарських органів.

При проектуванні складають генеральний план будівництва та проводять так зване прив'язування вибраного типового проекту до конкретної місцевості, тобто будівельного майданчика, з урахуванням району будівництва, місцевих цін на матеріали та виробу.

Проектна організація, з якою укладена угода, повинна:

- визначити розміри, глибину закладення фундаментів та підземного господарства;

- розробити вузли приєднання до мереж водопостачання, каналізації, теплофікації, енергопостачання та зв'язку;

- встановити товщину зовнішніх стін та утеплюючого шару огорожуючих конструкцій, визначити типи приладів опалення та вентиляційних пристроїв у відповідності з кліматичними умовами району будівництва;

- внести відповідні зміни у робочі креслення типових проектів при зміні типових конструкцій.

Проектна організація, як ми вже відмічали, складає і кошторисну документацію. На підставі типового кошторису з урахуванням місцевих цін складаються:

- зведений кошторис до технічного проекту будівництва установи ветеринарної медицини;

- кошторисні розрахунки на будівництво окремих об'єктів;

- кошторис на придбання обладнання для кожного об'єкта та вартість робіт по його монтажу.

Контроль за якістю будівельних робіт

Технічний контроль за якістю будівельних робіт на об'єктах ветеринарного будівництва проводять інженер-будівельник сільськогосподарського органу та керівник ветеринарного органу чи установи ветеринарної медицини (замовник-забудовник). Якість виконаних робіт перевіряють на кожному етапі будівництва, починаючи з земляних робіт.

При цьому контролюють відповідність виконаних робіт робочим кресленням проекту та вимогам будівельних норм і правил до земляних споруд, підоснов та фундаментів, кам'яних конструкцій, оздоблювальних робіт.

Приймання в експлуатацію збудованих об'єктів ветеринарної медицини

Як і в інших галузях будівництва, у відношенні установ ветеринарної медицини дотримуються певного порядку здачі їх в експлуатацію. Згідно інструкцій та спеціальних правил новозбудовані приміщення і споруди можуть бути запущені в експлуатацію лише після приймання їх особливими комісіями.

У склад робочої комісії по прийманню установ ветеринарної медицини включають керівника ветеринарної установи (голова комісії), представників генерального підрядника, субпідрядних організацій, генерального проектувальника, фінансуючого банку, пожежної та санітарної інспекції, технічної інспекції праці районної (міської) організації профспілок.

Робоча комісія звертає особливу увагу на відповідність споруд проекту, перевіряє якість та відповідність виконаних будівельно-монтажних робіт, заходів з охорони праці, по забезпеченню вибухо- та пожежобезпеки, з охорони навколишнього середовища, відповідність проектно-кошторисної документації стандартам, будівельним нормам; приймає обладнання після індивідуальних випробувань; перевіряє окремі конструкції, вузли приміщень та споруд і приймає ці будівлі для пред'явлення державній приймальній комісії. За результатами перевірок складають акт готовності збудованих приміщень та споруд.

Підрядник пред'являє робочій комісії всі необхідні документи:

- комплект робочих креслень на будівництво з відмітками про відповідність виконаних у натурі робіт;

- технічні паспорти та інші документи, що засвідчують якість матеріалів, конструкцій, деталей, застосованих у будівництві установи ветеринарної медицини;

- акти освідчення прихованих робіт та акти проміжного приймання окремих конструкцій;

- акти випробувань змонтованого обладнання, внутрішніх та зовнішніх систем холодного та гарячого водопостачання, каналізації, газопостачання, опалення, вентиляції, електромереж, телефонізації, радіофікації тощо;

— журнали проведення робіт та авторського нагляду проектних організацій.

Вся ця документація залишається у керівника установи ветеринарної медицини.

Особливу увагу комісія приділяє перевірці оздоблювальних робіт, які повинні відповідати санітарно-гігієнічним вимогам, щоб оздоблення манежу, операційної, ізолятора, системи каналізації попереджувало розповсюдження інфекції. Підлога в манежі лікарні ветеринарної медицини, в операційній повинна бути асфальтована, стіни покриті облицювальною (керамічною) плиткою.

Після усунення всіх недоліків, на які вказала робоча комісія, призначається державна приймальна комісія у складі представника замовника (обласного управління сільського господарства), керівника служби ветеринарної медицини району (міста), представників генерального підрядника, районної Ради народних депутатів, генпроектувальника, органів держсаннагляду та пожежного нагляду.

Державна приймальна комісія перевіряє всі документи, усунення недоліків, готовність об'єкта до приймання і складає акт про приймання установи ветеринарної медицини в експлуатацію, який затверджує керівник організації, яка призначала комісію (обласне управління сільського господарства).

Контрольні запитання

1. Що таке ветеринарне будівництво?
2. Що відноситься до організації ветеринарного будівництва?
3. Планування та фінансування будівництва?
4. Які ви знаєте об'єкти ветеринарного будівництва?
5. Який порядок відведення земельних ділянок під будівництво?
6. Типові проекти будівництва установ ветеринарної медицини.
7. Здійснення ветеринарного будівництва.
8. Який порядок приймання в експлуатацію збудованих об'єктів ветеринарної медицини?

7. Підприємницька діяльність у ветеринарній медицині

7.1. Передумови розвитку підприємництва у ветеринарній медицині

У другій половині ХХ століття країни з розвинутою економікою перейшли з індустріальної в інформаційну (постіндустріальну) еру. Вона характеризується зростанням в економіці усіх галузей, в тому числі і тваринницькій та сфері ветеринарних послуг.

Розвиток сільськогосподарського тваринництва та виробництва продуктів харчування тваринного походження в інформаційному періоді стає надзвичайно гнучким, орієнтованим на якість і безпеку для людей та індивідуалізовані потреби споживачів, на великі міжнародні та невеликі за місткістю ринки збуту, на окремі сегменти та «ніші ринку».

Україна в останні десять років минулого століття сприйняла цей виклик країн з розвинутою економікою та інтенсивним веденням продуктивного тваринництва. Вітчизняний народногосподарський комплекс став на рейки ринкової економіки нового типу — ринку покупця. Його характерними особливостями є створення різних за об'ємами виробництва підприємницьких структур, переважання пропозиції над збутом, що дає споживачам можливість вільного вибору, загострення проблем збуту, в першу чергу готової продукції, а також посилення державного і міждержавного регулювання підприємницької сфери та руху товарів.

Одним із організаційних чинників міждержавної регуляторної політики виробництва і реалізації продукції агропромислового комплексу (АПК) є створення Міжнародної світової організації торгівлі (СОТ). Вступ до неї нашої країни приведе до зміни організації і вимог щодо вирощування тварин, виробництва і реалізації продуктів харчування. Ці чинники обумовлюють розвиток поряд з великими тваринницькими комплексами невеликих та середніх підприємств, заснованих на діловому партнерстві, кооперативній формі власності. У таких організаційних структурах кожний праців-

ник не тільки стає співвласником підприємства, а і реально бере участь у процесі прийняття рішень. Такий розвиток подій обумовлений особливостями соціального стану та традиціями українського села, а також доцільністю зміни формального наділення жителів населених пунктів земельними паями та акціями на посилення відповідальності кожного з них за результати господарської діяльності сільськогосподарського підприємства. Присадибне тваринницьке господарство змінить свій розвиток у напрямку зменшення частки у загальному об'ємі виробництва тваринницької продукції по двох основних причинах: цінова неконкурентноздатність та невідповідність міжнародним стандартам виробленої продукції.

Зміни в організації виробництва і контролю якості продукції тваринного походження призводять до виникнення нових вимог щодо надання ветеринарних послуг власникам тварин; до необхідності зростання інтелектуальних здібностей фахівців ветеринарної медицини; до спеціалізації ветеринарної діяльності.

У нових умовах господарювання державна ветеринарна медицина змінює свій монопрофільний статус відповідальності за ветеринарне благополуччя країни, окремих адміністративних регіонів, населених пунктів і господарств на статус органу моніторингових досліджень, розробки і контролю діяльності фахівців і власників тварин щодо дотримання законодавчих актів, ветеринарно-санітарних вимог та проведення інспекторської оцінки виробництва сировини і продуктів тваринного походження в ланцюгу «від поля до стійла, від стійла до столу». Такий організаційно-правовий підхід у діяльності державної ветеринарної медицини обумовлює формування приватних ветеринарних структур, які б здійснювали на ринкових засадах конструювання, виробництво і реалізацію ветеринарних препаратів і товарів, надавали ветеринарні послуги. І, як наслідок, в галузі ветеринарної медицини повинні діяти приватно практикуючі фахівці, дрібні, середні і великі підприємці. Конкурентноздатна підприємницька діяльність вимагає зростання чисельності висококваліфікованих працівників у галузі не тільки професійних, але й інтелектуальних («розумових») знань, які б уміли здійснювати адміністративно-управлінські та маркетингові функції.

Основними напрямками підприємницької діяльності у ветеринарній медицині є:

- конструювання та виробництво ветеринарних лікувально-профілактичних препаратів і товарів;
- реалізація ветеринарних препаратів і товарів;
- надання лікувально-профілактичних послуг;
- діагностика та оцінка якості і безпеки тваринницької продукції;
- дезінфекція, дезінсекція і дератизація;
- консультативна (дорадча) і впроваджувальна діяльність;
- видавнича діяльність;
- науково-дослідна робота;
- торгово-комерційна діяльність;
- маркетингова діяльність.

Працювати в ринкових умовах, маючи лише суто професійні знання, неможливо. Тут потрібні знання з питань ринкової економіки, менеджменту і маркетингу, підприємництва, законодавства тощо.

Професійна та економічна ефективність підприємництва у ветеринарній медицині доведена досвідом країн Європейської Спільноти, де у приватній практиці задіяно близько 80% всіх фахівців ветеринарної медицини.

Становлення власної приватної ветеринарної практики не може мати проторованого шляху. Тому кожен, хто відважиться розпочати власний бізнес, має знайти відповіді на багато запитань, виробити у собі нові уміння, адже будь-який бізнес, а особливо новий вид діяльності, це, безумовно, ризик. Але успішна власна справа є запорукою гарантованого робочого місця та пристойного доходу підприємця, засобом і об'єктом його самореалізації, професійного та особистого ствердження.

Поняття і принципи діяльності підприємництва у ветеринарній медицині

Підприємництво у ветеринарній медицині як організаційна форма людської діяльності зародилось на початку спеціалізації в наданні лікувальних послуг та проведенні неспецифічних протиепізоотичних заходів. При цьому знавці лікувальної справи та виробництва товарів ветеринарного призначення

діяли від свого імені на замовлення власників тварин. Проте поняття «підприємництво» було введено до лексики ділових людей на початку XVIII століття. Сучасною філософією ветеринарного підприємництва є вільний індивідуалізм, основною ознакою якого є збереження розквіту особистості та економічної діяльності за рахунок власних зусиль при відсутності суперечності з інтересами суспільства.

У відповідності з цим в українських законодавчих актах зазначається, що **підприємництво** — це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність з виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством.

Виходячи з цього визначення, підприємництво у ветеринарній медицині передбачає ініціативну, систематичну, самостійну, на власний ризик діяльність ветеринарних фахівців, спрямовану на отримання прибутку і здійснювану від свого імені або під майнову відповідальність юридичної особи — підприємства.

У цих визначеннях наголошується на систематичності дій підприємця. В існуючому законодавстві зазначено, що якщо громадянин здійснює продаж товарів або надає платні послуги більше чотирьох разів на рік, то така діяльність вважається систематичною і зобов'язує власника товару зареєструватися в якості підприємця.

На підставі цих визначень підприємництвом у ветеринарній медицині слід вважати отримання прибутку через:

- цілеспрямовану фахову діяльність на забезпечення кінцевого ефекту лікування і профілактики хвороб тварин;
- творчість, самоутвердження та самоексплуатацію;
- ефективне управління підприємством (організацією);
- використання традиційних та пошук новітніх ветеринарних засобів, методів, технологій;
- раціональне використання власних ресурсів.

Підприємництво є важкою, складною і ризикованою працею, яка не кожному під силу, і вимагає повної віддачі у використанні знань, умінь та здібностей бути приватним підприємцем.

У ветеринарній медицині підприємництво є економічною та професійною категорією, елементом бізнесу, особливим типом господарювання і способом життя.

Підприємництво і бізнес мають багато спільного за значенням, але не тотожні за діяльністю. Бізнес передбачає отримання прибутку за будь-якою, в т. ч. і не виробничою, діяльністю, яка дозволена законом. Підприємництво ставить у рамки підприємця для виробництва певного товару.

Чинне законодавство визначає загальні правові, економічні та соціальні засади підприємницької діяльності, здійснюваної фізичними та юридичними особами. У відповідності з ним підприємництво у ветеринарній медицині здійснюється за такими принципами:

- вільний вибір виду діяльності та самостійне формування програми роботи, вибір постачальників товарів і споживачів послуг, встановлення цін відповідно до законодавства;

- залучення на добровільних засадах для забезпечення діяльності майнових та фінансових ресурсів фізичних і юридичних осіб, а також інших ресурсів, не заборонених та не обмежених законодавством;

- вільне наймання працівників та розпорядження прибутком;

- самостійне здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Виділяють шість основних принципів розвитку підприємництва у ветеринарній медицині:

- залучення всіх форм власності — державної, колективної та приватної (індивідуальної). Прикладом втілення цього принципу є галузь виробництва та реалізації ветеринарних товарів, де 85% власності зосереджено в приватному секторі;

- поєднання різних організаційних форм діяльності, що забезпечує конкурентоспроможність та стійкість ветеринарного забезпечення;

- демонополізація, поєднання діяльності різних організаційних форм і розмірів підприємств (у галузі ветеринарної медицини функціонують переважно малі та середні підприємства);

- широке залучення фахівців ветеринарної медицини та інших громадян до підприємницької діяльності;

— поглиблення спеціалізації та розширення науково-виробничої кооперації;

— розвиток підприємництва на наявній матеріально-технічній базі та залучення вітчизняних і зарубіжних інновацій з метою виробництва лікарських і профілактичних засобів та діагностичних препаратів у відповідності до міжнародних стандартів.

Держава гарантує підприємцям, незалежно від обраних ними організаційних форм підприємницької діяльності, однакові права та створює рівні можливості для їх діяльності, а також гарантує недоторканість майна підприємця і забезпечує захист його права власності. Однак фахівці ветеринарної медицини (підприємець та працюючі за наймом) у разі виникнення нагальної необхідності (наприклад, спалах епізоотії) можуть залучатися до виконання завдань державної служби ветеринарної медицини.

Суб'єктами підприємницької діяльності (підприємцями) можуть бути громадяни України, інших держав, особи без громадянства, не обмежені законом у правоздатності або дієздатності.

Повна дієздатність настає по досягненні особою віку 18 років або після вступу у шлюб раніше цього терміну.

Не допускається підприємницька діяльність таких категорій громадян: військовослужбовців, службових осіб органів прокуратури, суду, державної безпеки, внутрішніх справ, державного арбітражу, державного нотаріату, а також органів державної влади і управління, які покликані здійснювати контроль за діяльністю підприємств. До цієї категорії громадян відносяться фахівці ветеринарної медицини, які працюють у Державному департаменті ветеринарної медицини, в обласних, районних і міських управліннях ветеринарної медицини, в регіональних службах державного ветеринарного контролю на транспорті та державному кордоні.

Особи, яким суд заборонив займатися певною діяльністю, не можуть бути зареєстровані як підприємці з правом здійснення відповідного виду діяльності до закінчення терміну, встановленого вироком суду.

Особи, які мають непогашену судимість за крадіжки, хабарництво та інші корисливі злочини, також не можуть бути

zareestrowani jak pidpriemci. Voni ne mozhut vistupati spivzasnovnikami pidpriemničkoj organizacii, a takoz zaihati v pidpriemničkih tovaristвах та їх спілках (об'єднаннях) керівні посади і посади, пов'язані з матеріальною відповідальністю.

Існуюче законодавство проголошує свободу підприємницької діяльності. Це означає, що підприємець може без обмежень, на власний розсуд приймати рішення та здійснювати самостійно будь-яку діяльність, що не суперечить чинному законодавству.

Свобода підприємництва надає право підприємцю: залучати на добровільних засадах майно та кошти юридичних осіб і громадян; використовувати працю найманих робітників; вільно розпоряджатися прибутком, що залишається після виплати всіх передбачених законодавством податків та зборів; приймати участь своїм майном у діяльності інших підприємств і організацій; самостійно встановлювати форми, системи і розміри оплати праці працюючих за наймом; самостійно планувати свою діяльність, складати плани ветеринарних заходів; заключати договори на виконання робіт з державними і приватними установами; встановлювати розцінки на ветеринарні роботи у відповідності до законодавства України; отримувати будь-який за розмірами власний прибуток, користуватися державною системою соціального забезпечення та соціального страхування; здійснювати валютні операції у відповідності до чинного законодавства; виступати учасником зовнішньоекономічної діяльності за законом, встановленим для юридичних осіб; утворювати союзи, асоціації та інші об'єднання підприємців; оскаржувати в установленому порядку дії державних органів та приватного сектору.

Безумовно, свобода підприємницької діяльності у ветеринарній медицині не може бути безмежною. Інтереси охорони довкілля, національної безпеки, здоров'я громадян, здоров'я тварин та випуску якісних і безпечних продуктів харчування потребують дотримання визначених обмежень у сфері підприємництва. Так, закон забороняє підприємництво у сферах обігу наркотичних засобів та обмежує використання лікувально-профілактичних препаратів, які можуть призвести до виготов-

лення продуктів харчування з вмістом у молоці і м'ясі залишків антибіотиків, гормонів та інших шкідливих для організму людини речовин.

Крім цього, для близько 50 видів підприємницької діяльності, в т. ч. і у ветеринарній медицині, передбачено одержання спеціальних дозволів (ліцензій), що забезпечує державний контроль виробництва певних товарів.

Підприємець зобов'язаний не завдавати шкоди довкіллю, не порушувати прав та інтересів громадян, підприємств, установ і держави, затверджених юридично.

За заподіяний збиток і шкоду підприємець несе майнову та іншу відповідальність, встановлену законом.

Водночас, передбачаючи відповідальність підприємця, держава бере визначені зобов'язання і на себе. Так, законодавчо гарантовано всім підприємцям незалежно від обраних ними організаційних форм підприємницької діяльності надання рівних прав та створення однакових можливостей для доступу до матеріально-технічних, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів.

Держава гарантує недоторканість майна і забезпечує захист права приватної власності підприємця.

Вилучення державою у підприємця його основних та оборотних коштів, іншого належного йому майна не припускається, за винятком випадків, передбачених законодавством.

Державні органи та посадові особи можуть давати підприємцям вказівки лише відповідно до своєї компетенції. У випадку видання цими органами актів, що перевищують їхню компетенцію, підприємець може звернутися в суд із заявою про визнання таких актів недійсними.

Збитки, заподіяні підприємцю внаслідок виконання незаконних вказівок державних або інших органів чи їх посадових осіб, а також внаслідок неналежного здійснення такими органами або їхніми посадовими особами своїх обов'язків стосовно підприємця, підлягають відшкодуванню цими органами.

Збитки, заподіяні підприємцю внаслідок порушення громадянами або юридичними особами його майнових прав, що охороняються законом, також відшкодовуються підприємцю відповідно до чинного законодавства.

На ветеринарних фахівців, що займаються підприємницькою діяльністю, законодавчо покладені наступні обов'язки:

- укладати договори (контракти) з громадянами, що приймаються на роботу по найму, в необхідних випадках — колективні з профспілками, що виступають від імені трудових колективів;

- встановлювати оплату праці найманих ветеринарних фахівців і інших осіб на рівні не нижче за мінімальні розміри, вказані в законодавчих актах України;

- вносити до державного фонду соціального страхування відрахування по страхуванню осіб, що працюють по найму, в порядку і розмірах, встановлених законодавством;

- створювати особам, що працюють по найму, умови праці відповідно до законодавства і укладених договорів (контрактів);

- здійснювати заходи по забезпеченню екологічної безпеки, охорони праці, техніки безпеки, виробничої гігієни і санітарії;

- дотримуватись прав і законних інтересів власників тварин, продуктів і сировини тваринного походження, забезпечувати належну якість ветеринарних товарів і ветеринарно-санітарних заходів (робіт, послуг);

- одержувати спеціальний дозвіл (ліцензію) на ветеринарну діяльність від державної ветеринарної установи.

Ветеринарний лікар-підприємець або ветеринарний фельдшер-підприємець, які здійснюють свою діяльність без створення юридичної особи, відповідають за зобов'язаннями, пов'язаними з ветеринарною діяльністю, всім своїм майном.

Ветеринарний лікар або ветеринарний фельдшер, що здійснює свою діяльність на основі контракту, відповідає за зобов'язаннями керованого ним підприємства, ветеринарної установи всім своїм майном. Таку ж відповідальність він несе за невиконання або неналежне виконання зобов'язань, передбачених контрактом (особливо при виникненні особливо небезпечних хвороб тварин).

Ветеринарний лікар-підприємець або ветеринарний фельдшер-підприємець зобов'язані:

- виконувати рішення центральних і місцевих органів влади з соціального захисту інвалідів і інших осіб з обмеженою працездатністю;

- своєчасно представляти декларацію підприємства про сплату податків у порядку і розмірах, визначених законодавством України;
- заявляти про банкрутство підприємства у разі неможливості виконання зобов'язань перед кредиторами.

Організаційні форми підприємництва

Вирішивши зайнятись підприємництвом, фахівець повинен зважити всі «за» і «проти» та обрати напрямок діяльності й організаційно-правову форму підприємництва. У практиці власної справи в галузі ветеринарної медицини прийнятними є два організаційні підходи до започаткування підприємництва — без створення юридичної особи — приватний (індивідуальний) підприємець — та зі створенням юридичної особи. У першому випадку підприємницька діяльність здійснюється від свого імені, в другому — від імені засновника (засновників) під майнову відповідальність юридичної особи.

Кожний лікар ветеринарної медицини, який розпочинає свою справу, повинен внести свій або позичковий капітал для створення виробничої бази ветеринарної діяльності.

На сучасному етапі розвитку ринку агропромислового комплексу і ветеринарної медицини ветеринарна підприємницька діяльність здійснюється як державними, так і приватними підприємствами та підприємцями.

Державні ветеринарні установи мають право на надання платних сервісних послуг власникам тварин і тваринницької продукції за договорами або за готівку згідно з тарифами, затвердженими у встановленому порядку. Надання платних послуг юридичним власникам тварин (господарствам різних форм власності), як правило, провадиться за договорами встановленого зразка. Фізичним власникам тварин (тварини є приватною власністю громадян) платні ветеринарні послуги надаються за готівку згідно з тарифами.

Приватна ветеринарна практика може здійснюватись на індивідуальній та об'єднувальній основі. Нижче наводяться основні організаційно правові форми підприємницької діяльності.

Індивідуальна ветеринарна практика — підприємницька трудова діяльність лікаря ветеринарної медицини (фізичної

особи), передбачена Законом України «Про ветеринарну медицину». Приватне ветеринарне підприємництво здійснюється при наявності ліцензії. Майно приватного лікаря формується шляхом створення аптеки або клініки ветеринарної медицини та придбання інструментів, обладнання, медикаментів тощо за рахунок власних коштів або інших законних джерел. Фахівці ветеринарної медицини створюють приватну установу з власною назвою, організаційно-правовою формою і зазначенням прізвища власника майна. Наприклад, «Клініка лікаря ветеринарної медицини В. В. Поступного». Для організації приватної клініки, аптеки ветеринарної медицини необхідно отримати ліцензію державного органу ветеринарної медицини, посвідчення про державну реєстрацію в районній (міській) державній адміністрації та мати документ про ветеринарну освіту. Крім того, потрібно сплатити державне мито.

Індивідуальна трудова діяльність ветеринарного лікаря може здійснюватись з утворенням юридичної особи або без утворення такої.

Приватна ветеринарна практика — найпростіша і дешева форма організації ветеринарного підприємництва. У цьому випадку ветеринарний лікар або фельдшер — власник своєї справи, він сам собі господар, у нього максимальні стимули до праці, щоб більше працювати і заробляти.

Перевага цієї форми підприємництва полягає в тому, що не потрібно створювати підприємство, розробляти статут, створювати статутний фонд, вести деталізований бухгалтерський облік, звітність та іншу документацію, пов'язану з діяльністю підприємства.

Індивідуальні підприємці можуть використовувати спрощену систему оподаткування.

Але така підприємницька діяльність має і певні недоліки. Наприклад, індивідуальний підприємець відповідає за борги від підприємницької діяльності усім своїм майном, включаючи частку майна в сім'ї. Інший негативний момент пов'язаний з тим, що податкові органи мають право обстежити житлові приміщення таких індивідуальних підприємців, оскільки вважається, що вони використовують свої помешкання для отримання прибутків.

Спілка ветеринарної медицини — це об'єднання кількох лікарів ветеринарної медицини, які займаються спільною підприємницькою ветеринарною діяльністю і мають ліцензію. Вона має статус юридичної особи. Можна організувати спілки ветеринарної медицини двох видів: повну і на вірі.

Повна спілка ветеринарної медицини створюється на основі договору між фахівцями ветеринарної медицини. В установчому договорі передбачаються назва і місцезнаходження спілки, порядок управління її діяльністю, предмет і напрямок діяльності, порядок спільної роботи, умови передачі майна, розмір створеного капіталу, розмір частки кожного учасника у створеному капіталі, порядок зміни цієї частки; розмір, склад і порядок внесення вкладів лікарями ветеринарної медицини, відповідальність учасників за своєчасність внесення вкладів; умови і порядок розподілу прибутку; порядок виходу засновників із складу спілки.

Спілка ветеринарної медицини на вірі — це об'єднання, в якому, крім лікарів ветеринарної медицини, беруть участь один або кілька вкладників. Лікарі ветеринарної медицини є повними товаришами, які за зобов'язаннями спілки відповідають своїм майном. Вкладники несуть ризик збитків, пов'язаних із підприємницькою ветеринарною діяльністю, у межах свого вкладу і не беруть участі у ветеринарній роботі.

Кооператив ветеринарної медицини — це особлива форма організації ветеринарного бізнесу, що ґрунтується на добровільному об'єднанні лікарів та фельдшерів ветеринарної медицини, а також інших працездатних громадян України (не менше 3-х осіб) для спільної ветеринарної діяльності щодо обслуговування тварин різних форм власності (сільгоспприємств, фермерських, селянських і допоміжних господарств, а також тварин, що знаходяться у приватній власності громадян). Кооператив набуває статусу юридичної особи після реєстрації його статуту в місцевій державній адміністрації та одержання ліцензії на підприємницьку (приватну) ветеринарну практику в управлінні ветеринарної медицини області. Він має печатку із своїм найменуванням, самостійний баланс, рахунки в установах банків, бланки, штампи та інші реквізити, необхідні для здійснення діяльності. Кооператив самостійно

розробляє і затверджує план виробничо-господарської діяльності, вступає в договірні стосунки з державними і кооперативними підприємствами, фермерськими та селянськими господарствами, іншими організаціями, громадянами — власниками тварин.

Основними документами створення та функціонування кооперативу є установчий договір про створення та діяльність кооперативу і статут.

Статут кооперативу є юридичним документом, який регулює виробничу, фінансову і управлінську діяльність. Вищим органом управління кооперативу є збори учасників, а у період між ними роботою керує правління або його голова. Фінансово-господарську діяльність кооперативу контролює ревізійна комісія або ревізор.

Товариство ветеринарної медицини — це комерційна організація ветеринарної медицини, створена лікарями ветеринарної медицини — підприємцями — шляхом об'єднання своїх вкладів у єдиний статутний капітал. Майно, створене за рахунок вкладів і придбане у процесі діяльності, належить товариству ветеринарної медицини за правом власності.

Якщо товариство ветеринарної медицини створюється одним або кількома спеціалістами ветеринарної медицини за участю юридичної особи, воно може бути з обмеженою і додатковою відповідальністю або акціонерним товариством. Державні органи й органи місцевого самоврядування не мають права виступати засновниками товариства ветеринарної медицини.

Товариство ветеринарної медицини з обмеженою відповідальністю засновується спеціалістами ветеринарної медицини. Статутний капітал товариства формується лише за рахунок вкладів фахівців ветеринарної медицини — засновників; він розподілений на частки, визначені установчими документами. Його учасники відповідають згідно з зобов'язаннями товариства ветеринарної медицини і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, в межах вартості внесених ними вкладів.

Основою правової діяльності товариства ветеринарної медицини з обмеженою відповідальністю є установчий договір

Найвищим органом товариства з обмеженою відповідальністю є загальні збори його учасників.

Товариство ветеринарної медицини з додатковою відповідальністю створюється спеціалістами ветеринарної медицини. Статутний капітал розподілений на частки певних розмірів, що визначені засновницькими документами. Учасники товариства несуть згідно із зобов'язаннями солідарну відповідальність своїм майном в однаковому для всіх кратному розмірі до вартості їхніх вкладів.

Відкрите акціонерне товариство ветеринарної медицини — добровільне об'єднання фізичних та юридичних осіб, яке провадить підприємницьку ветеринарну практику з метою отримання доходів від спільної діяльності.

Мале підприємство ветеринарної медицини може бути різних форм власності. Таке підприємство займається виробництвом засобів ветеринарної медицини або наданням ветеринарних послуг й обмежене кількістю працівників до 50 осіб.

Метою створення малого підприємства є: ліквідація дефіциту засобів ветеринарної медицини, прискорення впровадження науково-технічних досягнень у галузі ветеринарної медицини, задоволення потреб у ветеринарних послугах, ефективне використання місцевих сировинних, трудових ресурсів і відходів виробництва, розширення видів і підвищення якості платних ветеринарних послуг.

Малі підприємства створюються:

- громадянами, підприємствами, кооперативами, акціонерними товариствами тощо, які є юридичними особами;
- державними органами, що уповноважені управляти державним майном.

При організації малого підприємства кількома власниками потрібно чітко розподілити власність між ними і сфери участі в управлінні. Таке підприємство можна організувати на базі структурного підрозділу шляхом виділення його з діючого підприємства-засновника. Для цього потрібно рішення трудового колективу даного підрозділу або його структурної одиниці.

Відповідно до статуту мале підприємство може здійснювати:

- виробництво малосерійних препаратів ветеринарної медицини, інструментів;

- лабораторні дослідження матеріалів від тварин з господарств різних форм власності;
- надання лікувальної допомоги хворим тваринам;
- надання консультативної допомоги керівникам тваринницьких ферм різних форм власності, організаціям, установам і громадянам щодо годівлі, утримання, експлуатації, відтворення тварин та профілактики їх хвороб;
- виготовлення і випробування лікарських препаратів;
- акушерсько-гінекологічне обстеження тварин із визначенням строку вагітності тощо.

Управління малим підприємством, його фінансово-економічна діяльність здійснюється так само, як у кооперативі ветеринарної медицини.

У науково-дослідних і навчальних установах державної форми власності дозволено створювати науково-виробничі малі підприємства.

Спільні підприємства ветеринарної медицини створюють з метою:

- одержання права виходу на зовнішній ринок;
- придбання передової технології й обладнання;
- виробництва засобів захисту тварин і засобів ветеринарної медицини;
- отримання засобів у вільноконвертованій валюті;
- отримання гарантованого джерела будь-якої продукції;
- використання можливостей іноземного партнера для певних операцій на зовнішньому ринку;
- особистих і колективних інтересів.

Для створення спільного підприємства необхідно отримати дозвіл Державного департаменту ветеринарної медицини, розробити статут та укласти договір, який підписується повноважними представниками обох сторін.

У договорі зазначаються обов'язки засновників, їх права та інші реквізити.

Найвищим органом спільного підприємства ветеринарної медицини є правління, виконавчим — дирекція, контролюючим — ревізійна комісія.

Корпорація є однією з організаційно-правових форм підприємства. Організація корпорації здійснюється самостійними

юридичними особами, які зберігають юридичну самостійність та забезпечують лобювання своїх інтересів та координацію своїх дій на ринку веттоварів і послуг, створюють (купують) новітні технології, нові підприємницькі структури, здійснюють рекламу тощо. Корпорація — це юридично самостійний суб'єкт, відокремлений від своїх безпосередніх засновників, але який постійно співпрацює з ними, може мати свої підприємства.

Сьогодні у галузі ветеринарної медицини діє єдина структурна одиниця такої форми господарської діяльності — «Українська виробничо-комерційна корпорація по зоотехнічному та ветеринарному постачанню «Укрзооветпромстач». Вона є базовою організацією Надзвичайної протиепізоотичної комісії при Кабінеті Міністрів України.

Згідно з установленим завданням Держкомрезерву корпорація — єдина в країні організація, яка забезпечує накопичення мобілізаційного резерву, належне зберігання високоефективних ветеринарних лікарських засобів, спеціального обладнання.

До складу корпорації «Укрзооветпромстач» входять 25 обласних підприємств по реалізації засобів захисту тварин, у т. ч. 22 з недержавною формою власності; 3 спільні підприємства — виробники ветеринарних товарів; товаропровідна мережа ВАТ ВВП «Укрзооветпромстач» нараховує 67 філій та аптек, через які стабільно і надійно забезпечуються усіма засобами захисту тварин всі регіони України.

Корпорація постійно співпрацює з науковими і науководослідними інститутами та установами Української національної академії наук, Української академії аграрних наук, навчальними та науковими установами Міністерства агропромислового комплексу України, асоціацією «Укragробовет», академіями медичних наук України та Росії.

Щорічно через систему корпорації «Укрзооветпромстач» реалізується ветеринарних товарів на суму понад 80 млн. грн.

Членами корпорації на 80% забезпечується необхідна потреба ветеринарної медицини у засобах захисту тварин для підтримання стабільно благополучної контрольованої епізоотичної ситуації в Україні.

Основні напрямки роботи корпорації «Укрзооветпромстач»:

- методична і кредиторська у вигляді товарного кредиту допомога фізичним і юридичним особам у здійсненні приватної ветеринарної практики та підприємницької діяльності;
- забезпечення потреби у засобах захисту здоров'я тварин та проведення протиепізоотичних заходів на території України;
- організація вітчизняного виробництва ветеринарних препаратів та впровадження у виробництво нових технологій;
- розширення товаропровідної мережі реалізації ветеринарних препаратів;
- запровадження нових прогресивних форм сервісного постачання засобів захисту тварин у колективних господарствах та приватному секторі;
- вивчення кон'юнктури ринку засобів захисту тварин, координація роботи підприємств зооветпостачання і налагодження постачання імпортованих ветеринарних товарів, які не виробляються в Україні;
- підготовка кадрів з питань менеджменту і маркетингу у ветеринарній медицині шляхом створення філії спільно з Національним аграрним університетом та запровадження спеціальних навчальних програм;
- забезпечення правового, економічного і соціального захисту інтересів членів корпорації;
- створення системи інформаційного простору на ринку товарів ветеринарної медицини, організація конференцій, семінарів, виставок, аукціонів;
- надання консультаційно-юридичних послуг підприємствам, які входять до складу корпорації у бухгалтерській, податковій, маркетинговій, зовнішньоекономічній діяльності та залучення інвесторів;
- апробація та порівняльна оцінка засобів захисту здоров'я тварин;
- розробка та впровадження спеціальних препаратів захисту здоров'я і підвищення продуктивності тварин, а також технології для ведення екологічно безпечного тваринництва, виробництва якісних і безпечних продуктів харчування, запровадження гомеопатії для тваринництва.

Контрольні запитання

1. Що таке підприємство у ветеринарній медицині?
2. Які умови і основні принципи підприємницької діяльності?
3. У яких організаційно-правових формах здійснюється ветеринарна підприємницька діяльність?
4. Які основні напрямки підприємницької діяльності у ветеринарній медицині?
5. Хто може бути суб'єктом підприємницької діяльності у ветеринарній медицині?
6. Як ви розумієте законодавчо закріплене право свободи підприємницької діяльності?
7. Які законодавчі обов'язки покладені на фахівців ветеринарної медицини, що займаються підприємницькою діяльністю?

7.2. Порядок і правила реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності

Реєстрація суб'єкта господарювання — фізичної особи (приватного підприємця)

Для провадження підприємницької діяльності в галузі ветеринарної медицини необхідно пройти два формальних етапи:

1. Реєстрація в якості суб'єкта господарської діяльності.
2. Отримання ліцензії на провадження обраного виду підприємницької ветеринарної діяльності.

Реєстрація суб'єкта господарської діяльності здійснюється за місцем проживання громадянина в районній державній адміністрації.

Порядок реєстрації нескладний. Фахівець ветеринарної медицини, який бажає зареєструватися як підприємець — фізична особа, повинен надати в органи реєстрації (районну державну адміністрацію):

- документ, що засвідчує його особу (паспорт);
- копію довідки про присвоєння ідентифікаційного податкового номера;
- дві фотокартки розміром 3×4 см;

- квитанцію про сплату реєстраційного збору;
- заповнену реєстраційну картку, яка водночас є заявою про державну реєстрацію.

Якщо всі документи оформлені правильно, то орган реєстрації повинен протягом п'яти робочих днів видати громадянину свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності — фізичної особи — з трьома його копіями.

У такий спосіб громадянин одержує статус підприємця, але він у даному випадку займається підприємництвом без створення підприємства, тобто є індивідуальним підприємцем (підприємцем — фізичною особою). Фахівець ветеринарної медицини може розпочинати підприємницьку діяльність за умов отримання ліцензії.

Підприємство — це самостійний господарюючий об'єкт, що має статус юридичної особи, відособлене майно, статут, поточний та інший рахунки, печатку і провадить діяльність з метою одержання прибутку.

Підприємство має право створювати філії та представництва. Підприємцям-початківцям важливо мати на увазі, що філії та представництва не є юридичними особами і діють не на підставі статутів, а на підставі положень, що затверджуються головним підприємством. Керівники філій і представництв діють на підставі доручення, отриманого від відповідної юридичної особи.

Підприємства поділяють на такі види:

- приватне підприємство, засноване на власності фізичної особи;
- колективне підприємство, засноване на власності трудового колективу підприємства;
- підприємство, засноване на власності об'єднання громадян (відповідно до Закону «Про об'єднання громадян»);
- комунальне підприємство, засноване на власності відповідної територіальної одиниці;
- державне підприємство, засноване на державній власності, у тому числі казенне підприємство;
- господарське товариство.

Основна перевага приватного підприємства полягає в тому, що його власнику не треба створювати статутний фонд, а це

дозволяє обійтися мінімальним капіталом при започаткуванні діяльності.

У приватного підприємства один засновник (власник), який сам розв'язує всі свої проблеми, йому ні з ким не потрібно ділитися прибутком тощо.

На відміну від індивідуального підприємця, засновник приватного підприємства не відповідає за його борги своїм майном, що випливає з Закону «Про власність», де сказано, що «власник не відповідає по зобов'язаннях створених ним юридичних осіб, а вони не відповідають по зобов'язаннях власника, крім випадків, передбачених законодавчими актами України».

Реєстрацію підприємств здійснюють районні державні адміністрації за місцезнаходженням суб'єкта підприємницької діяльності.

Для того, щоб підприємство одержало статус юридичної особи, воно повинно пройти державну реєстрацію. Ця процедура є обов'язковою. Підприємництво без державної реєстрації розглядається як адміністративне правопорушення, а в окремих випадках трактується як карний злочин.

Реєстрація підприємства здійснюється у виконках відповідних рад або в районних державних адміністраціях за місцезнаходженням суб'єкта підприємницької діяльності.

До органу реєстрації подаються особисто (чи відправляються цінним листом поштою) такі документи:

— нотаріально завірені статuti і установчий договір у трьох примірниках (зауважте, що для приватного підприємства установчий договір не потрібний). Засновники — юридичні особи — також подають свідоцтво про реєстрацію підприємства. При цьому стягується плата за нотаріальні послуги, розмір якої встановлюється місцевими органами юстиції;

— реєстраційну картку встановленого зразка, яка одночасно є заявою;

— документ про сплату реєстраційного збору;

— документ, що засвідчує сплату початкового внеску в статутний фонд (це правило стосується винятково господарських товариств).

Статут ветеринарного підприємства

Статут підприємства є основним юридичним документом, який визначає права і обов'язки його членів і регулює діяльність юридичної особи. Об'єм статуту необмежений. Він повинен вміщувати титульну сторінку та відповідні положення, об'єднані щонайменше в шести розділах.

ЗАРЕЄСТРОВАНО

Реєстраційний № _____
« _____ » _____ 200__ р.
(дата реєстрації)

_____
(орган, що провів державну реєстрацію)

_____
(підпис) (п. і. б. посадової особи)

ЗАТВЕРДЖЕНО

установчими
зборами
засновників

Протокол № _____
від « _____ » _____ 200__ р.

СТАТУТ

K1

_____
(тип та назва підприємства)

_____
(назва населеного пункту)

_____
(район)

_____
(область)

200__ р.

Розділ 1. Загальні положення

1. Назва. Місцезнаходження. Термін діяльності. Засновники.
2. Юридичний статус: визначення юридичного статусу, напрямку діяльності, прав, відповідальності.
3. Мета та предмет діяльності, визначення територіальної зони діяльності.

Розділ 2. Членство у підприємстві

1. Члени підприємства. Асоційовані члени підприємства.
2. Права та обов'язки членів підприємства. Припинення членства.

Розділ 3. Вступні та пайові внески

1. Вступні внески. Паї та пайові внески.
2. Пайовий фонд.

Розділ 4. Органи управління підприємством

1. Загальні збори є вищим органом управління підприємства. Права загальних зборів підприємства. Склад і права учасників зборів. Порядок проведення загальних зборів та прийняття рішення.
2. Правління. Порядок та термін обрання. Засідання правління та його рішення. Права правління. Обрання (призначення) голови.
3. Виконавчий директор підприємства та його обов'язки, права і відповідальність.
4. Спостережна рада.
5. Ревізійна комісія.

Розділ 5. Фінансові положення

1. Бухгалтерська звітність.
2. Результат господарської діяльності.

Розділ 6. Реорганізація і ліквідація підприємства

1. Реорганізація підприємства.
2. Ліквідація підприємства.

Після одержання свідоцтва про реєстрацію до початку господарської діяльності як юридичній, так і фізичній особі відповідно до діючих вимог необхідно здійснити три основні процедури.

1. Стати на облік в податковому органі (обов'язково).

Для цього слід надати:

— свідоцтво про реєстрацію (для юридичних осіб — копії установчих документів).

1. Одержати дозвіл на виготовлення печатки у відділі дозвільної системи районного відділу Міністерства внутрішніх справ.

Для цього необхідно представити:

— копію свідоцтва про реєстрацію;

— два примірники зразків печатки і штампів, які затверджуються власником. На печатці обов'язково має бути представлений ідентифікаційний код фізичної або юридичної особи;

— документ про оплату видачі дозволу.

Орган внутрішніх справ повинен видати дозвіл протягом п'яти робочих днів і не має права вимагати ніяких інших документів.

3. Відкрити поточний рахунок у банку.

До банку подається заява і нотаріально завірені картки зі зразком підписів керівника підприємства, головного бухгалтера та відбитком печатки підприємства.

Якщо статутом підприємства передбачена зовнішньоекономічна діяльність, то додатково відкривається валютний рахунок.

Про відкриття рахунку суб'єкт підприємницької діяльності повинен у триденний термін письмово повідомити податковий орган, вручивши повідомлення особисто або направивши поштою з повідомленням про вручення.

Ці документи є підставою для клопотання про видачу ліцензії на підприємницьку діяльність у ветеринарній медицині.

Ліцензування у галузі ветеринарної медицини

Ліцензування визначених видів підприємницької діяльності у ветеринарній медицині здійснюється у відповідності до Закону України «Про ліцензування окремих видів господарської діяльності».

Відповідно до закону основними принципами державної політики у сфері ліцензування є:

— забезпечення рівності прав, законних інтересів усіх суб'єктів господарювання;

— захист прав, законних інтересів, життя та здоров'я громадян, захист здоров'я тварин та навколишнього природного середовища та забезпечення якості і безпеки продуктів харчування;

— забезпечення ветеринарного благополуччя держави;

— встановлення єдиного порядку ліцензування видів господарської діяльності на території України;

— встановлення єдиного переліку видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню.

Ліцензування не може використовуватись для обмеження конкуренції у провадженні господарської діяльності,

У ветеринарній медицині серед видів господарської діяльності, визначених вищеназаним Законом України, підлягають ліцензуванню такі види підприємницької діяльності:

✓ виробництво ветеринарних медикаментів і препаратів, оптова, роздрібна торгівля ветеринарними медикаментами і препаратами;

✓ проведення дезінфекційних, дезінсекційних, дератизаційних робіт на об'єктах ветеринарного контролю;

✓ ветеринарна практика.

Ліцензія — документ, що видається уповноваженим органом виконавчої влади, згідно з яким власник ліцензії має право займатися певним видом підприємницької діяльності.

Законодавчо визначено, що Державний департамент ветеринарної медицини є основним органом ліцензування названих видів господарської діяльності.

Ліцензію на виробництво та реалізацію ветеринарних медикаментів та препаратів видає Державний департамент ветеринарної медицини, на інші види ветеринарної підприємницької діяльності — ліцензійні комісії управлінь ветеринарної медицини Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя.

Для отримання ліцензії підприємець — фізична особа — подає до органу ліцензування:

— заяву встановленого зразка, в якій зазначаються прізвище, ім'я, по батькові, паспортні дані (серія, номер паспорта, ким і коли виданий, місце проживання), ідентифікаційний номер фізичної особи — платника податків та інших обов'язкових

платежів, — вид господарської діяльності на провадження якого заявник має намір отримати ліцензію. У разі наявності у заявника філій, інших відокремлених підрозділів, які провадитимуть господарську діяльність на підставі отриманої ліцензії, у заяві зазначається їх місцезнаходження;

— засвідчені у встановленому порядку копії документів, що підтверджують рівень освіти, кваліфікації, необхідний для провадження відповідного виду діяльності (копії дипломів про ветеринарну освіту та документів про післядипломне навчання, підвищення фахового рівня);

— нотаріально засвідчену копію свідоцтва про реєстрацію як суб'єкта підприємницької діяльності.

Крім вказаних документів, для отримання ліцензії на оптову і роздрібну торгівлю ветеринарними медикаментами і препаратами додаються:

— засвідчені у встановленому порядку копії документів, які підтверджують право власності суб'єкта господарської діяльності або оренди ним виробничих приміщень;

— відомості за підписом заявника — суб'єкта господарської діяльності — про наявність відповідної матеріально-технічної бази для провадження зазначеного виду роботи.

Для отримання ліцензії на провадження ветеринарної практики крім згаданих основних документів додаються:

— відомості за підписом заявника — суб'єкта підприємницької діяльності — про наявність відповідної матеріально-технічної бази;

— засвідчені у встановленому порядку копії договору з державною лабораторією ветеринарної медицини на проведення діагностичних досліджень.

Для отримання ліцензії на провадження дезінфекційних, дезінсекційних та дератизаційних робіт додатково подаються:

— відомості за підписом заявника — суб'єкта господарської діяльності — про наявність відповідної матеріально-технічної бази для провадження зазначеного виду робіт;

— засвідчені у встановленому порядку копії договору з державною лабораторією ветеринарної медицини на проведення лабораторних досліджень;

— засвідчена у встановленому порядку копія висновку органу державної метрологічної служби (за місцем провадження діяльності) про відповідність метрологічного забезпечення проведення дезінфекційних, дезінсекційних, дератизаційних робіт.

Підприємець — юридична особа — разом із заявою має подати нотаріально засвідчені копії посвідчень про реєстрацію як суб'єкта підприємницької діяльності та засновницьких документів (статуту, свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта, довідку про внесення до єдиного державного реєстру підприємств України).

Органу ліцензування забороняється вимагати від суб'єктів господарювання інші документи, непередбачені законом.

Заява про видачу ліцензії та документи, що додаються до неї, приймаються за описом, копія якого видається заявнику з відміткою про дату прийняття документів органом ліцензування та підписом відповідальної особи.

Орган ліцензування приймає рішення про видачу ліцензії або про відмову у її видачі у строк не пізніше ніж 10 робочих днів з дати надходження заяви про видачу ліцензії та документів, що додаються до заяви. Повідомлення про прийняття рішення про видачу ліцензії або про відмову у видачі ліцензії надсилається або видається заявникові в письмовій формі протягом трьох робочих днів з дати прийняття відповідного рішення. У рішенні про відмову у видачі ліцензії зазначаються підстави такої відмови.

Контроль за додержанням ліцензійних умов ліцензіатами у галузі ветеринарної медицини здійснюють головні інспектори та ліцензійні комісії Державного департаменту ветеринарної медицини, управлінь ветеринарної медицини в областях, Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі.

Планові перевірки дотримання ліцензіатом ліцензійних умов проводяться не частіше одного разу на рік.

Позапланові перевірки здійснюються лише на підставі письмового повідомлення про порушення ліцензіатом ліцензійних умов або з метою перевірки розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов.

У випадку грубого порушення суб'єктом господарювання ліцензійних умов дія ліцензії може бути призупинена, при

цьому головні державні інспектори ветеринарної медицини адміністративної території можуть давати приписи про усунення порушень чи зупиняти дію ліцензії на визначений строк.

Суб'єкти підприємницької діяльності, які проводять роботу без ліцензії, несуть адміністративну відповідальність.

Основні вимоги до суб'єктів господарювання, що здійснюють ветеринарну практику

Вимоги до підприємців та підприємницьких структур направлені на оцінку фахової освіти, матеріального забезпечення та виконання обов'язків.

Суб'єкти господарювання зобов'язані мати фахівців з ветеринарною вищою освітою та відповідати кваліфікаційним вимогам, які засвідчуються:

- дипломом державного зразка про ветеринарну освіту;
- свідоцтвом про проходження підвищення кваліфікації (спеціалісти ветеринарної медицини не рідше одного разу на п'ять років повинні проходити підвищення кваліфікації).

Проведення в зоні обслуговування профілактичної, лікувальної, діагностичної роботи, протиепізоотичних заходів здійснюється, відповідно, за погодженням з головним державним інспектором ветеринарної медицини району (міста), з обов'язковим інформуванням його про виникнення хвороб тварин у зоні обслуговування.

Видача довідок про здоров'я тварин чи якість тваринницької продукції для реалізації здійснюється з дозволу головного державного інспектора району (міста).

На проведення лабораторно-клінічних (вірусологічних, бактеріологічних, хіміко-токсикологічних, патолого-анатомічних, гістологічних, паразитологічних, радіологічних та інших) досліджень з метою діагностики хвороб тварин суб'єкт господарської діяльності за власним вибором укладає угоду з однією із державних лабораторій ветеринарної медицини.

Обов'язковою умовою провадження господарської діяльності з надання ветеринарно-санітарних послуг (дезінфекція, дезінсекція, дератизація) є наявність (паспортизованого санітарно-епідеміологічною службою) складу для зберігання отрутохімкатів та дезінфектантів.

Ветеринарна практика і страхування тварин

Тваринництво найбільше піддається руйнівній дії стихійних сил природи, епізоотій, хвороб різної етіології. Для власників тварин важливим є не тільки підвищення продуктивності тварин та покращення якості продукції, недопущення додаткових непродуктивних витрат на лікування хворих тварин, проведення своєчасних профілактичних та інших ветеринарно-санітарних заходів, але і часткове або повне відшкодування збитків, спричинених непередбачуваними подіями. У цьому на допомогу може прийти страхування тварин.

Страхування — це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових коштів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

Проведення страхування тварин передбачає обов'язкову участь лікаря ветеринарної медицини як в обстеженні тварин, які приймаються на страхування, так і при врегулюванні претензій у разі настання страхового випадку. Крім того, ветеринарні лікарі, і страхові компанії та власники тварин мають спільні інтереси в підтриманні стабільної епізоотичної ситуації, зменшенні захворювань та збереженні здоров'я тварин, підвищенні якості профілактичних заходів, розвитку науково-дослідних та експериментальних робіт у галузі ветеринарної медицини, пропаганді знань та заходів попередження захворювань тварин, удосконаленні діагностичної бази.

На страховому ринку України діє близько 400 страхових компаній, з них близько 15 надають послуги по страхуванню тварин. Слід зазначити, що власникам тварин досить важко розібратися з недоліками та перевагами тієї чи іншої програми страхування тварин, а особливо того з показникам фінансової надійності страхової компанії, що є важливим при виборі страховика. Тому виникає необхідність звернутися до особи чи компанії, яка зможе надати кваліфіковану консультацію та запропонувати страхування на вигідних умовах.

Такою особою є фахівець ветеринарної медицини, який визначить не тільки стан здоров'я тварин, але і характер страхового випадку. Це може бути:

1) загибель тварини в результаті хвороби (не поширюється на молодняк), пожежі (випадкового виникнення і поширення вогню), вибуху, удару блискавки, дії електричного струму; землетрусу, селю, повені, обвалу, зсуву, бурі, урагану, бурану, граду; утоплення, падіння в ущелину, падіння літальних апаратів, їх частин або інших предметів; нападу звірів; удушення; раптового отруєння травами або речовинами, укусу змії або отруйних комах;

2) вимушений забій або знищення в результаті нещасного випадку з загрозою неминучої загибелі; розпорядження спеціаліста ветеринарної служби у зв'язку з проведенням заходів щодо боротьби з епізоотією або в зв'язку з невиліковною хворобою, що унеможливорює подальше використання тварини;

3) викрадення;

4) протиправні дії третіх осіб, що спричинили загибель тварини.

Страхові тарифи, платежі та суми затверджуються відповідно до особливостей регіону, в якому проводиться страхування. Страхова сума визначається за балансовою вартістю тварини, але не перевищує її ринкової вартості.

Контрольні запитання

1. Які етапи започаткування ветеринарної підприємницької діяльності?

2. У чому відмінності реєстрації фізичних та юридичних осіб підприємницької діяльності?

3. Назвіть документи, які необхідно підготувати для реєстрації підприємства?

4. Що необхідно зробити для започаткування діяльності підприємства після одержання свідоцтва про реєстрацію?

5. Які необхідні документи для клопотання про видачу ліцензій?

6. На які види ветеринарної діяльності підприємець повинен отримати ліцензію?

7. Основні вимоги до суб'єктів господарювання, які здійснюють ветеринарну практику.

8. Що таке страхування тварин і яку участь у цій діяльності приймає фахівець ветеринарної медицини?

7.3. Загальні основи менеджменту у ветеринарній медицині

Англійське слово «менеджмент» стало відомим сьогодні практично кожній людині, яка бажає отримати освіту. Менеджмент у спрощеному розумінні — це функція, вид діяльності по керівництву людьми в різних підприємницьких організаціях. Людину, яка здійснює менеджерські функції називають менеджером. Виходячи з цього, менеджери у ветеринарній медицині — це певна категорія людей, які здійснюють роботу по управлінню підприємствами і організаціями з виробництва і реалізації ветеринарних лікарських засобів і товарів та наданню ветеринарних послуг. Цим видом діяльності займається кожний підприємець, який має статус фізичної або юридичної особи. Щоб стати менеджером необхідно усвідомити свою професійну приналежність до менеджменту, освоїти ту суму знань, яка безпосередньо відноситься до менеджменту, дотримуватися певних стандартів, навіть зовнішніх атрибутів поведінки.

Поняття менеджмент і бізнес, як і менеджер та бізнесмен — це не одне і те ж. Бізнес — це будь-яка діяльність (не обов'язково пов'язана з підприємництвом), спрямована на отримання прибутку. Бізнесмен — це той, хто «робить гроші», власник капіталу, що знаходиться в обігу і приносить прибуток. Ним може бути ділова людина, в підпорядкуванні якої немає інших людей. Менеджер обов'язково працює в підприємницьких структурах, управляє ними або його підрозділами та напрямками.

При підготовці управлінців у ветеринарній медицині необхідно використовувати традиційну (німецьку) модель. Згідно неї знання з менеджменту даються як базові. Якщо говорити про післядипломне навчання керівників державних структур та підприємств, то їх знання набуваються в процесі практичної роботи та під час підвищення кваліфікації.

Бідність країн, неефективність діяльності підприємств, банкрутство підприємництва фізичних та юридичних осіб обумовлюються в основному недостатністю ресурсів та кваліфікованих менеджерів управлінців.

Термін «менеджмент» походить від англійського слова «management». У перекладі на українську мову це слово визначається як управління. У розумінні цих слів є багато спільного, але відсутня тотожність.

Менеджмент — це особливий вид людської діяльності, який забезпечує ефективну діяльність підприємства або групи людей, спрямовану на отримання прибутку.

Управління — це особливий вид людської діяльності, який забезпечує ефективну діяльність підприємства, організації, групи людей, спрямовану на досягнення поставленої мети (в прибуткових і неприбуткових організаціях).

Порівнюючи ці визначення можна легко знайти відмінності між ними. Перший вид управлінської (менеджерської) діяльності спрямований переважно на ефективне функціонування підприємницьких (прибуткових) структур. Управлінська діяльність (за другим визначенням) спрямовує зусилля на ефективне забезпечення функціонування підприємницьких і непідприємницьких (не прибуткових) організацій, а також на зміну стану біологічних, хімічних і фізичних та інших процесів. Отже, менеджмент має більш вузьке значення, ніж управління.

Для розуміння відмінностей між ними необхідно визначити суб'єкти та об'єкти менеджменту та управління. Суб'єктом управління є людина, або група людей, які через систему дій здійснюють менеджерську (управлінську) діяльність. Отже, система, яка керує, називається керуючою або управляючою. Об'єктами менеджменту є людські, фінансові, технологічні і інформаційні ресурси, рухоме і нерухоме майно та інші складові, які забезпечують функціонування підприємств з виробництва і реалізації ветеринарних препаратів і товарів, а також надання фахових послуг. До об'єктів управління у ветеринарній медицині, окрім перерахованих, відносяться епізоотичний, інфекційний, патологічний, біохімічний та інші біологічні процеси.

З врахуванням вищесказаного фахівець ветеринарної медицини в своїй професійній діяльності завжди є управлінцем. Менеджером він працює лише за наймом або займається підприємницькою діяльністю.

Успішний менеджмент як вид людської діяльності включає в себе не лише наукові принципи та сформовані

положення, а й творчі, мистецькі й інтуїтивно визначені прийоми та досвід.

Менеджмент як навчальну дисципліну неможливо вивчити. Його необхідно зрозуміти і навчитись уміло використати в керівній діяльності. Виходячи з цього, можна зробити висновок — менеджмент є одночасно наукою, мистецтвом та практикою управління. Опанувати цей комплекс знань і умінь та використати на практиці зможе той, хто має певні вроджені задатки лідера та розвиває їх у практичній діяльності. Отже, кожен успішний керівник має генетично обумовлені дані лідера, але не кожен вроджений лідер є успішним керівником. Можна бути кваліфікованим діагностом і здатним ефективно лікувати хворих, але невмілим керівником безпосередньо підлеглих людей та тимчасово наданих для виконання ветеринарних заходів, а також власників тварин і підконтрольних ветеринарній медицині товарів у дотриманні ветеринарно-санітарних вимог.

Формування у фахівця ветеринарної медицини здібностей управління здійснюється через активний саморозвиток, напрямком якого визначають самоспостереження, самооцінка, самоконтроль, саморозвиток, інформація і знання, отримані ззовні.

Як бачимо, перелік особистісних якостей, якими повинен володіти менеджер, безмежний, та незаперечним є одне — це наявність розуму, вміння логічно та критично мислити, аналізувати ситуацію, володіти так званим соціальним розумом, ставити себе на місце іншої людини, правильно інтерпретувати почуття інших людей, створювати навколо себе найсприятливішу ситуацію для ефективної діяльності організації.

У країнах світу існує найбільший дефіцит ресурсів і умілих управлінців. Ветеринарна медицина менше страждає від недостачі ліків, ніж від здібних і ефективних управлінців.

Менеджер (управлінець) у ветеринарній медицині — це висококваліфікований спеціаліст, який володіє конкретною сумою фахових знань, а також знань і навичок у галузі сучасного менеджменту та комп'ютерних технологій і наділений достатньо широкими повноваженнями для того, щоб займатися самостійною управлінською діяльністю.

Управлінцям ветеринарної медицини необхідно мати такі риси:

- 1) завоювання і збереження довіри громадськості;
- 2) добрі навички в керівництві персоналом;
- 3) готовність до ненормованого робочого дня;
- 4) володіти системним підходом у менеджменті;
- 5) бути керівником, а не погоничем;
- 6) впевненість у собі;
- 7) суворість і вимогливість;
- 8) здатність переконувати і критикувати позитивно;
- 9) вміння заохочувати і карати;
- 10) вміння цінувати час підлеглих;
- 11) ввічливе та доброзичливе ставлення до підлеглих;
- 12) вміння говорити та мовчати;
- 13) почуття гумору;
- 14) вміння організовувати та передбачати;
- 15) бути лідером у фахових знаннях та умінні управляти.

Лідерство — одна із найважливіших справ керівника, яка забезпечує виконання інших функцій та приводить організацію до досягнення її мети.

Слід зазначити, що ступінь фахових знань у забезпеченні лідерства у фахівців ветеринарної медицини зменшується для кожного наступного шабля управління (рис. 7).

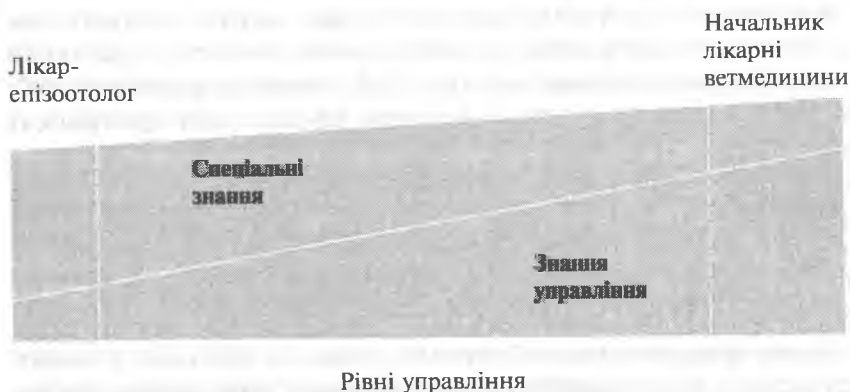

Рис. 7. Піраміда розподілу знань з управління у ветеринарній медицині

Результативність управління підприємством та ветеринарними заходами залежить від типу поведінки менеджерів.

Керівнику автократичного типу властиві:

- схильність до одноособового управління в гіпертрофованих формах;

- надмірна централізація влади;
- особисте вирішення абсолютної більшості питань;
- свідоме обмеження контактів із підлеглими.

Керівник демократично типу:

- прагне надання підлеглим самостійності відповідно до їх кваліфікації і функцій, які вони виконують;

- залучає до таких видів діяльності, як визначення цілей, оцінка роботи, підготовка та прийняття рішень;

- створює необхідні для виконання роботи умови і справедливо оцінює зусилля;

- з повагою ставиться до людей і турбується про них;

- особисто займається тільки найскладнішими та найважливішими питаннями, надаючи підлеглим право вирішувати всі інші.

Ліберальному типу керівника притаманні:

- відсутність розмаху в діяльності;

- безініціативність і постійне очікування вказівок зверху;

- небажання брати на себе відповідальність за рішення та їх наслідки;

- несподіваність у діях;

- піддавання впливу людей, які його оточують;

- схильність пасувати перед обставинами;

- готовність вислуховувати критику і міркування;

- у більшості випадків нездатність реалізувати висловлені йому думки.

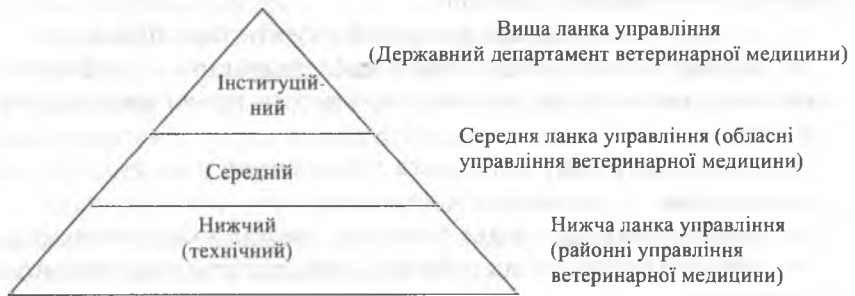
Основним об'єктом управління у ветеринарній медицині є організація. Це група людей, діяльність яких свідомо координується для досягнення спільних цілей. Отже, обов'язковими складовими визначення організації є:

— наявність групи людей (не менше двох), які вважають себе частиною цієї групи;

— наявність однієї або декількох цілей, які сприймають як загальну всі члени даної групи;

— наявність членів групи, які свідомо працюють разом для досягнення конкретних цілей.

Є прості і складні організації. У простих (малочисельних) організаціях менеджерські функції виконує власник підприємства або один із найманих працюючих. Для успішного функціонування складних (багато працюючих і декілька напрямків діяльності) організацій необхідний горизонтальний і вертикальний розподіл праці. Якщо перший тип розподілу праці забезпечує створення спеціалізованих виробничих груп, то другий — здійснює координацію роботи певних груп людей. Керівником такого підприємства у більшості є найманий (призначений) менеджер. Управління державною ветеринарною медициною та окремими виробничо-збутовими підприємствами галузі здійснюється за трьохступеневим рівнем (рис. 8).

Рис. 8. Рівні управління державної ветеринарної медицини

Результативність діяльності організацій ветеринарної медицини у великій мірі залежить від мінливості чинників зовнішнього середовища (епізоотична ситуація, дії постачальників і конкурентів, розвиток тваринництва, економічний стан власників тварин тощо). У зв'язку з цим організаційним принципом управління підприємствами і організаціями, використання лікарських препаратів, епізоотичними, інфекційними, патологічними та іншими об'єктами є ситуаційний підхід. Він дає можливість пов'язати конкретні прийоми і концепції з конкретними ситуаціями і найбільш ефективно досягти мети.

Найбільш складним і важливим в управлінні є прийняття рішень. Професійність і далекоглядність у прийнятті рішень

відрізняє ефективно працюючого менеджера від «неменеджера» (неефективно працюючого колеги). Щоб вибрати альтернативу у прийнятті рішень необхідно здійснити ряд управлінських функцій, кожна з яких пов'язана з декількома загальними і життєво-важливими рішеннями. Деякі з них наведені у таблиці 13.

Таблиця 13. Послідовність дій при прийнятті рішень

Аналіз
<ol style="list-style-type: none"> 1. Які джерела інформації доцільно використовувати? 2. Які дані необхідно отримати? 3. Хто здійснить аналіз? 4. Прогнозування.
Планування
<ol style="list-style-type: none"> 1. Яка наша надзадача чи природа іншого бізнесу? 2. Якими повинні бути наші цілі? 3. Які зміни відбуваються в зовнішньому оточенні і як вони відбиваються і можуть відбитися в майбутньому на організації? 4. Які стратегію і тактику необхідно було б нам вибрати для досягнення поставлених цілей?
Організація діяльності
<ol style="list-style-type: none"> 1. Яким чином потрібно структурувати роботу організації? 2. Як скоординувати функціонування цих блоків, щоб все відбувалось гармонійно і не було протиріч? 3. Прийняття яких рішень необхідно довіряти працівникам, зокрема керівникам нижчих рівнів управління? 4. Чи потрібно змінювати структуру організації через зміни в зовнішньому середовищі?
Мотивація
<ol style="list-style-type: none"> 1. Що необхідно моїм підлеглим? 2. У якій мірі ці потреби задовольняються під час діяльності, яка направлена на досягнення цілей організації? 3. Якщо задоволення роботою і продуктивність праці моїх підлеглих збільшились, то чому це відбулось? 4. Що ми можемо зробити, щоб підвищити рівень задоволення роботою і продуктивність праці підлеглих?
Контроль
<ol style="list-style-type: none"> 1. Як нам необхідно вимірювати результати роботи? 2. Як часто необхідно давати оцінку результатів? 3. Наскільки ми досягли успіху в досягненні наших цілей? 4. Якщо ми недостатньо просунулись до поставлених цілей, то чому це сталося і які корективи потрібно було б внести?

Прийняття рішень є складний психологічний процес, який базується на інтуїції, мисленні, відчутті правильності вибору (вибір обумовлений знаннями, досвідом), раціональному підході (рис. 9).

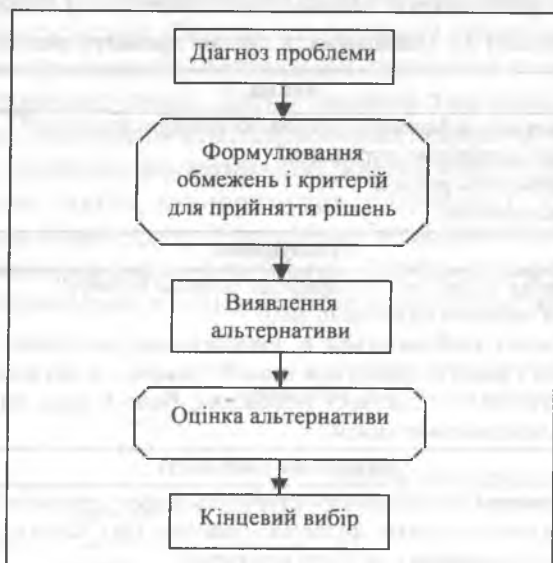

Рис. 9. Етапність у прийнятті рішень

Контрольні запитання

1. Визначте відмінності між термінами «менеджмент» і «управління».
2. Обґрунтуйте твердження: «Фахівець ветеринарної медицини у своїй діяльності завжди є управлінцем».
3. Хто і що є об'єктами управління в підприємствах ветеринарної медицини?
4. Чому вимоги до ступеня фахових знань у забезпеченні лідерства керівників зменшуються для кожного щабля управління?
5. Дайте визначення організації як основного об'єкта управління.
6. Які основні рівні управління державної ветеринарної медицини?
7. Чому необхідна послідовність дій при прийнятті управлінських рішень?

7.4. Маркетинг у ветеринарній медицині

Незважаючи на короткий період переходу народногосподарського комплексу України на рейки ринкової економіки у ветеринарній медицині вже існують всі фактори ринку: приватна власність, сукупність існуючих і потенційних покупців та конкуруючих між собою продавців ветеринарного товару, відсутність централізованої розподільчо-постачальницької системи, наявність централізованого обміну тощо.

Працювати фахівцю ветеринарної медицини у цих умовах маючи лише професійні знання неможливо. Тут потрібні знання з питань ринкової економіки, підприємницької діяльності і комерційної організації, вміння працювати на ринку. Вирішити це допоможе маркетинг.

Термін «маркетинг» походить від англійських слів «market» (ринок) та «getting» (освоєння) і означає діяльність у сфері освоєння ринку, збуту продукції. *Маркетинг* — це складне і багатостороннє явище, яке охопило всі сфери діяльності людини, в тому числі гуманну і ветеринарну медицину.

Є багато визначень маркетингу як особливого виду діяльності людини. Порівняємо два визначення — в сфері ветеринарної медицини.

Маркетинг у ветеринарній медицині — це комплексний процес планування, економічного обґрунтування і управління наданням послуг фахівцями ветеринарної медицини, ціновою політикою в галузі лікувально-профілактичного і діагностичного процесів, просуненням послуг та товарів ветеринарного значення до споживачів, а також процесом їх реалізації.

Маркетинг у ветеринарній медицині — функціональна система оцінки епізоотичної ситуації, нозологічної структури хвороб тварин, вивчення потреб ветеринарної медицини і власників тварин у ветеринарних товарах та послугах у просторі і часі, а також можливостей товаровиробників товаропровідної мережі у сервісному забезпеченні тваринництва лікарськими засобами, товарами та послугами фахового призначення і розробки економічно обґрунтованого планування і управління виробництвом, реалізацією ветеринарних товарів, ціновою політикою у лікувально-профілактичній діяльності та наданні

діагностичних, консультативних та інших послуг власникам тварин і тваринницької продукції.

Отже, маркетинг у ветеринарній медицині як функціональна система забезпечує:

- оцінку стану ринку ветеринарних товарів і послуг та чинних факторів, які обумовлюють потребу у лікарських засобах і ветеринарних товарах;

- визначення потреб і можливостей використання ветеринарних товарів та послуг;

- вивчення можливостей суб'єктів ветеринарної медицини у сервісному забезпеченні тваринництва лікарськими засобами та послугами фахового призначення;

- поєднання інтересів та дій власників тварин, товарів та послуг у забезпеченні отримання максимального прибутку.

Виходячи з цього визначення, маркетинг у ветеринарній медицині — це особливий вид діяльності, спрямований на забезпечення власників тварин ветеринарними товарами та послугами, а власників ветеринарних товарів та послуг — покупцями.

Підсумовуючи, можна сказати, що завдання маркетингу відповісти на питання, якою повинна бути спрямованість науково-дослідних робіт і дослідно-конструкторських робіт, підготовки і підвищення кваліфікації кадрів, виробництва веттоварів і послуг, товаро-збутової системи та професійного супроводу використання товарів.

Його мета — об'єктивно оцінити та науково спрогнозувати ветеринарне благополуччя тваринництва, пізнати і зрозуміти потреби та забезпечити споживача (покупця) веттоварами та послугами, за допомогою яких буде найефективніше досягнута мета придбання товару. У цьому криється основний принцип маркетингу. Він дозволяє виробнику і власнику успішно реалізувати свою продукцію. Ветеринарному маркетингу повністю відповідає узагальнене визначення одного із корифеїв маркетингології Ф. Котлера: «Маркетинг — вид людської діяльності, спрямований на задоволення нужд і потреб за допомогою обміну». Таким чином, маркетинг поєднує в собі мотивуючі фактори як економічного, господарського, так і соціального характеру. До них слід віднести економічну ефективність,

прибуток, необхідності, потреби, запити, обмін. Виходячи з цього, завданням маркетингу є вивчення чинників, які рухають дії людини щодо визнання, придбання та використання товарів та послуг.

Мотивація рушійних сил у ветеринарному маркетинзі суттєво відрізняється від аналогічних дій у продовольчому, промисловому, фінансовому та інших секторах діяльності.

Необхідність у товарі та послугах є почуття у фахівця ветеринарної медицини та власника тварин надати допомогу хворій тварині або профілакувати хворобу. В основі необхідності лежать економічні, соціальні та особисті чинники. Відповідно до цього це необхідність забезпеченості епізоотичної, екологічної та економічної безпеки, у здоров'ї як продуктивних, так і домашніх дрібних тварин, у знаннях та самовираженості фахівців ветеринарної медицини.

Другою рушійною силою ветеринарного маркетингу є потреби у самовираженості особистості фахівця та власника тварин.

Потреба — це необхідність, яка приймає специфічну форму у відповідності до розвитку ветеринарної науки та практики, інтелекту працівників галузі. Потреби виражаються в конкретизації вибору ефективних лікарських засобів, ветеринарних товарів та послуг. Ієрархія потреб у ветеринарних товарах та послугах подана на 10 рисунку.

Товар у ветеринарній галузі створює наука і виробник для задоволення потреб, забезпечення діяльності фахівців та власників тварин.

Виходячи з цього, виробник товару та власник послуг не створюють необхідність, а задовольняють потреби. У ветеринарній медицині необхідність, як і потреба, не є фізіологічно обумовленою та постійною величиною. Тому керівникам, фахівцям і підприємцям слід чітко відрізнити необхідності і потреби.

Названі дві категорії визначають лише загальний показник необхідності. Їх конкретизує людина у відповідності до потреб та можливостей придбання. Споживач на ринку веттоварів та послуг може зробити запит на ті ліки та товари, які забезпечать найбільш економічний, діагностичний та лікувально-профілактичний ефект при його фінансових можливостях. Враховуючи

Рис. 10. Ієрархія потреб у ветеринарних товарах та послугах

постійно існуючі спільність і протиріччя між потребами та запитом, необхідно у маркетинговій діяльності користуватися такою економічною категорією як запит.

Запит — це потреба у ветеринарних товарах та послугах, підкріплена купівельною спроможністю. В Україні в останні роки потреба лише у лікарських засобах та профілактичних препаратах була підкріплена фінансовим забезпеченням лише на 60 відсотків.

Товар — це все те, що може задовольнити попит або нужду та пропонується на ринку веттоварів і послуг для придбання

і використання. Всі товари, які можуть задовольнити потреби, називають асортиментом вибору. Чим повніше відповідає товар потребам, тим більш ефективнішою буде лікувально-профілактична діяльність. Виробники веттоварів та послуг повинні постійно вишукувати нинішнього і майбутнього споживача того товару, який як можна повніше задовольнить потреби ветмедицини.

Наукові відкриття та винаходи дозволяють перманентно створювати нові покоління товарів, які будуть задовольняти нові, раніше не відомі потреби, пов'язані з еволюцією та виникненням нових заразних і незаразних хвороб тварин.

Товаром можна назвати все, що після його придбання може принести користь людині, суспільству, сільськогосподарському, домашньому та природному тваринництву, в цілому природі. Це їжа і засоби виробництва, прикраси і земля, макро- і мікро-організми, ліки і вироби медично-ветеринарного призначення, техніка і технології тощо.

Товаром також можуть виступати особистості, місця, споруди, організації, види діяльності, ідеї тощо.

Забезпечення необхідностей, потреб і запитів у товарах може відбуватися лише за допомогою обміну.

Обмін — це акт отримання покупцем якого-небудь товару та послуг за відповідні фінансові та товарні цінності. Потенційна можливість обміну існує за наявності таких умов:

1. В обміні повинні приймати участь як мінімум дві сторони, кожна з яких у своїх діях є абсолютно незалежною.

2. Кожна сторона повинна:

- мати цінності, які мають взаємні запити, потреби;
- бути здатною здійснити комунікації та доставку свого товару до місця обміну;
- мати впевненість у доцільності або небажанні мати справу з іншою стороною.

Основною одиницею виміру у сфері маркетингу є торгова угода.

Торгова угода — це об'єктивна взаємодія двох сторін в узгоджених умовах обміну принаймні двох цінно-значимих об'єктів, або це комерційний акт щодо обміну цінностями між двома сторонами. Торгова угода — це закінчена стадія

обміну. Її необхідно відрізнити від такого механізму як передача.

Товар — це все те, що може задовольнити запити споживача (власника тварин, ветеринарну медицину) і пропонується на ринку з метою вибору, купівлі і використання.

Всі товари, у тому числі і послуги, які можуть задовольнити потреби, називають товарним асортиментом вибору. Цей асортимент включає лікарські засоби, прилади, обладнання, сировину, запасні частини, послуги фахівців ветмедицини тощо. У більшості покупець вибирає ефективні, більш технологічно доступні, дешевші й економічно доцільніші ветеринарні товари.

Вивчення таких соціально-економічних понять, як необхідність, потреба, запит, товар, обмін, угода, покладено в основу діяльності маркетингу.

На базі отриманих даних маркетингова служба формує концептуальні положення діяльності та поведінку тих, хто хоче забезпечити функціонування комерційного обміну цінностями. Маркетинг повинен відбуватись у певний час, на певній території (місці) та за певних умов.

Організаційною основою оцінки взаємовідносин власника товару та послуг з покупцем може бути така функціональна система, яка носить назву ринок.

Ринок ветеринарних товарів та послуг — це сукупність взаємовідносин власника товару та послуг з існуючим або потенційним покупцем товару.

У сучасній економіці формуються ринки на різні товари, послуги та інші об'єкти, які мають ціннісне (економічне, духовне та ін.) значення. Ринок має на перший погляд просту систему та прості взаємовідносини між його учасниками. Насправді, це складне переплетіння фінансових, економічних, інтелектуальних, морально-психологічних та соціальних відносин.

Місце, де відбувається купівля-продаж, є лише видима надводна частина «айсберга», яка дозволяє покупцеві оцінити та придбати товар, отримати послугу. Так ринок ветеринарних лікарських засобів формується із людей, які готові реалізувати свою продукцію за відповідну ціну, та покупців відповідного лікарського засобу. Останні повинні мати не тільки гроші,

але і достатню інформацію про лікувальні, економічні, екологічні властивості товару та щодо його використання. Щоб товар попав покупцеві, необхідно товаровиробнику доставити його до місця зустрічі з покупцем або надати покупцю достатню інформацію про товар. Для забезпечення цього процесу потрібна своя специфічна система виробничо-посередницьких структур.

Другим прикладом взаємодії продавця і покупця може бути ринок праці фахівців ветеринарної медицини. Він складається із людей, які бажають запропонувати свою робочу силу, знання, вміння, надати послуги в обмін на заробітну плату. Для забезпечення функціонування ринку праці навколо нього виникає багато посередницьких структур з працевлаштування. Вони вивчають пропозиції роботодавця і шукача роботи та сприяють продавцю свого товару (робочої сили) знайти свого покупця. Розуміння ринку як системи дозволяє нам підійти до завершення розуміння маркетингу як системи діяльності фізичних та юридичних осіб, спрямованої на задоволення людських потреб.

Маркетинг як вид людської діяльності безпосередньо не займається виробництвом та реалізацією продукції. Завдяки глибокому знанню потреб споживачів він спрямовує діяльність товаровиробника на ефективне виробництво, власника товару на отримання прибутку через задоволення потреб споживача. Як видно, маркетинг свою діяльність розпочинає і закінчує споживачем. Спочатку він вивчає сьогоденні і майбутні потреби споживача, а після придбання — оцінку товару та потреби в перспективі. Роль і місце маркетингу в системі забезпечення діяльності ветеринарної медицини показано на рисунку 11.

З рисунку видно, що в обов'язки ветеринарного маркетингу входить оцінка та прогнозування епізоотичної ситуації, отримання і аналіз стану розвитку тваринництва, економіки галузі та фінансових можливостей власників тварин, а також системи ветеринарного обслуговування галузі. Маркетинговій діяльності притаманні аналітичні функції та розробка стратегії виробництва і реалізації веттоварів з метою задоволення потреб споживача.

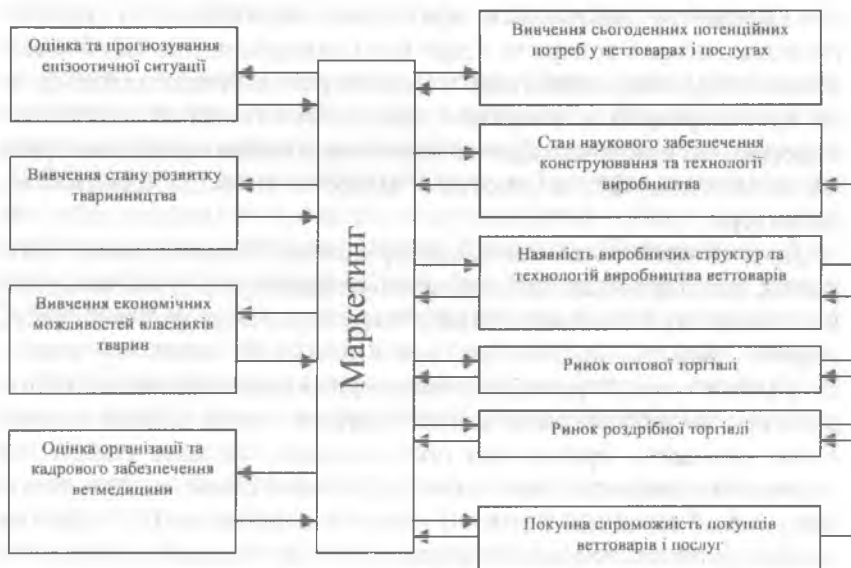

Рис. 11. Маркетингова діяльність у забезпеченні власників тварин ветеринарними товарами і послугами

Основу маркетингової діяльності складають дослідження і розробка нових та удосконалення відомих виробництв веттоварів, налагодження комунікацій, організація виробництва і розподілу, встановлення цін, розгортання служби сервісу. У цілому маркетинг забезпечує процес обміну на всьому етапі розробки, виробництва, реалізації і використання ветеринарних товарів та послуг. Отже, робота маркетингу у ветеринарній медицині полягає у виявленні потреб і запитів, фінансових можливостей власників тварин; пошуку та задоволенні запитів споживача; впливі на створення, виробництво, реалізацію і використання веттоварів і послуг; участі у ціноутворенні з урахуванням інтересів власника товару та власника тварин.

Узагальнення розглянутих основних соціально-економічних визначень дозволяє сформувати функціональний цикл маркетингових понять: **необхідність** → **потреба** → **запит** → **товар** → **обмін** → **ринок** → **споживач** → **виробник**. Вони є відправними точками маркетингової діяльності.

Ветеринарна медицина має свої особливості у взаємовідносинах суб'єктів розробки, виробництва, реалізації та використання товарів. У покупця ветеринарних товарів відсутня постійна фізіологічно обумовлена потреба у веттоварах та послугах. Власник тварин відчуває необхідність у ветмедицині лише при певних обставинах, яка обумовлена не природними особливостями людини, зовнішнім впливом, а економічними факторами, фізіологічним станом тварин та поведінкою оточуючих людей. Необхідність у веттоварах є не конкретна категорія і може виникати при невизначеності діагнозу і змінюватися, конкретизуватись після встановлення діагнозу. Тут вона приймає нове специфічне значення — потреба у конкретній групі товару.

В асортименті специфічних товарів та послуг необхідно вибрати такі, які відповідали б стадії розвитку етіопатогенезу індивідуальним та видовим особливостям тварин, а також підкріплені покупною спроможністю покупця. На основі цих та інших складових «потреба» переходить у нове поняття — «запит» на товари та послуги.

Запит у ветеринарному маркетинзі — це потреба, підкріплена купівельною спроможністю власників тварин та дотацією з Державного, місцевого й інших бюджетів лікувально-профілактичної і оздоровчої роботи.

На ринку продуктів харчування, медичних, лікувальних препаратів покупець у більшості виступає і як споживач товару. У той же час на ринку ветеринарних товарів не існує споживача у такому розумінні. Тут є покупець та користувач цих товарів. В основі мотивації його дій при обслуговуванні сільськогосподарських тварин можуть бути економічна, а дрібних домашніх і декоративних тварин — морально-психологічна і соціальна доцільність. У зв'язку з цим у ветеринарному маркетинзі слід ввести таке поняття як економічна доцільність потреб і запитів на веттовари та послуги.

Економічна доцільність — це товари та послуги, які при їх використанні дадуть прибуток, що перевищує витрати на проведення лікувально-профілактичних та інших заходів. Вона може бути позитивною та негативною. Так, проведення такої операції як кастрація свинок дає чистий прибуток, який

перевищує витрати в 8—9 разів. При оцінці вибору методу ліквідації ящуру в Англії була доведена економічна недоцільність забою усіх хворих і підозрюваних у зараженні вірусом тварин у зв'язку з відмовою використання вакцини.

З визначення ветеринарного маркетингу бачимо, що в його основі лежить координуюча, організаційна і управлінська роль. Він зацікавлений у взаємовигідній діяльності **науки, виробництва, ринку веттоварів та послуг, тваринницької галузі, кожного власника тварин**. Його успіх буде залежати від злагодженості дій маркетингових функцій: аналітичної, виробничої, збутової та контролюючої. Отже, маркетинг — дисципліна корисна як для виробника і реалізатора ветеринарних товарів, так і для власника тварин.

У ефективності маркетингу важливу роль відіграє обрана концепція. *Концепція* — це бачення напрямків діяльності, яке необхідне для досягнення поставленої мети. Існує шість альтернативних концепцій.

Концепція удосконалення виробництва — орієнтує підприємство на вдосконалення технології виробництва товарів та збільшення кількості виробленого товару.

Концепція удосконалення товару — орієнтує товаровиробника на випуск нових та покращення існуючих лікувально-профілактичних і діагностичних препаратів. Як показала практика, концепція удосконалення товару призводить до «маркетингової короткозорості». Вона, як і перша концепція, залишає поза увагою потреби клієнтів, викликає тимчасовий успіх виробництва.

Концепція інтенсифікації комерційних зусиль (реалізації товарів та послуг) — орієнтує на нав'язування покупцеві виробленого товару. Для цього використовується агресивна і настирлива реклама, психологічний тиск, підкуп тощо.

Концепція маркетингу — орієнтує товаровиробника на виявлення потреб покупців та задоволення цих потреб ефективнішими, порівняно з конкурентами, товарами.

Концепція соціально-етичного маркетингу — формувалась на основі поєднання таких показників, як отримання прибутку, задоволення потреб споживачів (покупців), покращення загального добробуту суспільства та недопущення погіршення стану навколишнього середовища.

Концепція маркетингу стосунків передбачає встановлення довгострокових, конструктивних, привілейованих стосунків з потенційними клієнтами.

Описані положення шести концепцій маркетингу використовувались і використовуються у ветеринарній медицині з врахуванням особливостей взаємовідносин між товаровиробником, власником товару та власником тварин. У ветеринарній медицині таку категорію як товар слід поділяти на три групи: товар у вигляді послуг без використання спеціальних матеріальних цінностей, товар у вигляді послуг з використанням лікарських, діагностичних та інших засобів і товар у вигляді лікарського засобу або іншого товару. При цьому постійно здійснюється фаховий, організаційний та технологічний супровід використання товару двома суб'єктами — фахівцем і власником тварин. Тут зберігаються у першу чергу економічна, морально-психологічна та етична зацікавленість двох сторін. Організація або фахівці ветеринарної медицини намагаються отримати прибуток внаслідок продажу свого інтелекту або іншого товару, який задовольнить потреби власника тварин в отриманні економічної вигоди — збереження поголів'я, здоров'я та продуктивності тварин, а також якості продукції. Досягнення такого успіху дає можливість отримати морально-психологічне і етичне задоволення спеціалісту ветеринарної медицини та розкритись і затвердитись у суспільстві ветеринарній медицині як галузі.

Вивчення зародження та розвитку галузі тваринництва і ветеринарної медицини показує, що відносини між власниками тварин та ветеринарною медициною постійно базувались на економічній, соціальній та етико-екологічній основі. Це три опори, на яких тримається ветеринарне благополуччя країни та якість і безпечність для людей продуктів харчування тваринного походження.

Виходячи з економічної, соціальної і етико-екологічної спрямованості діяльності ветеринарної медицини, її основною метою було і залишається надання ветеринарних послуг для збереження здоров'я сільськогосподарських, домашніх і диких тварин та підвищення їх життєдіяльності, а також сприяння економічному розвитку тваринництва і оберігання здоров'я

людей шляхом недопущення вживання в їжу недоброякісних продуктів харчування та погіршення екологічного стану навколишнього середовища. Це дає підставу сформулювати економіко-соціальну та етико-екологічну концепцію маркетингу у ветеринарній медицині.

Маркетинг кожного підприємства зорієнтований на оцінку не тільки внутрішнього, але і зовнішнього середовища.

Зовнішнє маркетингове середовище — сукупність суб'єктів, умов та сил, що діють за межами фірми і здатні вплинути на її маркетингову діяльність.

Фактори зовнішнього середовища поділяють на дві групи: фактори мікросередовища і макросередовища (рис. 12).

Рис. 12. Фактори зовнішнього середовища фірми

Основні фактори, які формують мікросередовище:

- споживачі;
- конкуренти;
- постачальники;
- посередники;
- епізоотична ситуація;
- нозологічна структура хвороб.

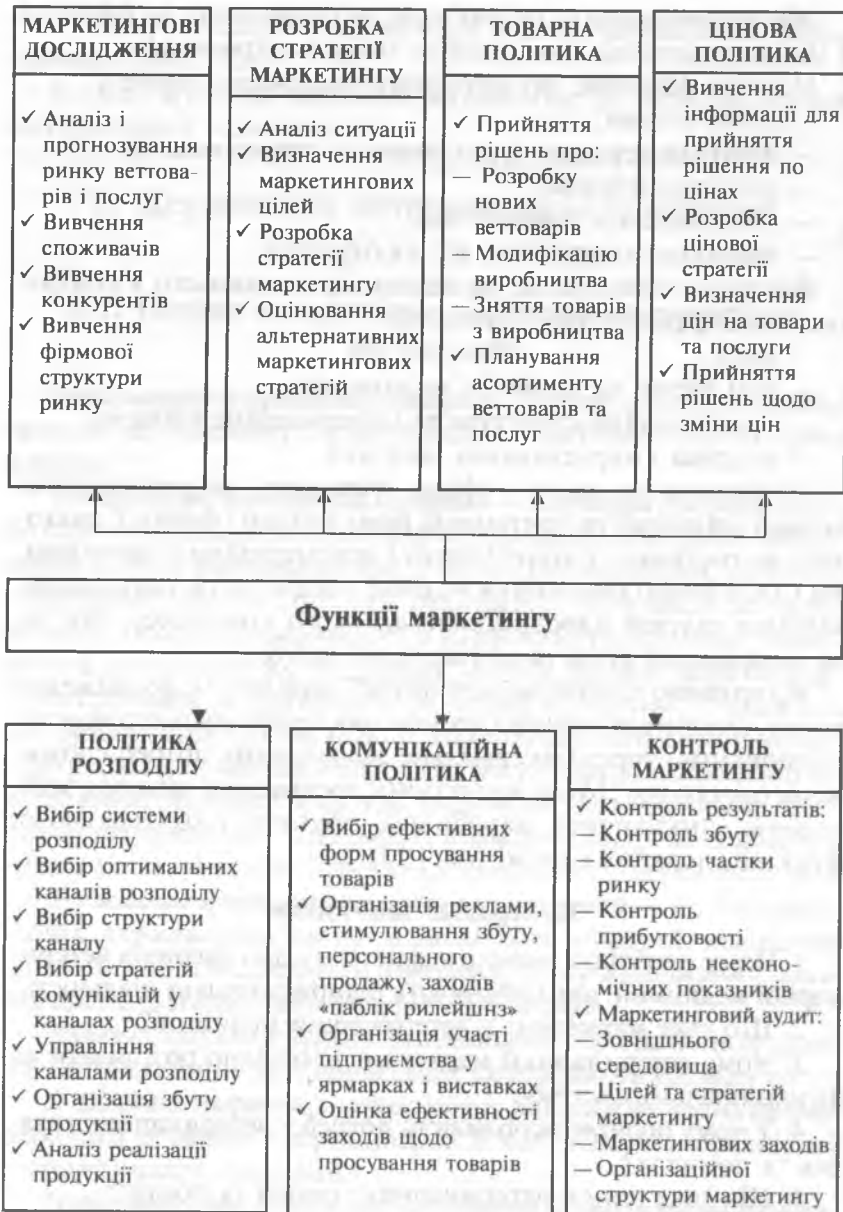

Рис. 13. Функції маркетингу

Макросередовище — це фактори, які впливають на фірму та її мікросередовище і які вона не може контролювати.

Основні фактори, які формують макросередовище:

- економічний;
- політика держави щодо розвитку тваринництва;
- політико-правові;
- господарсько-технологічні;
- природно-географічні.

Внутрішнє середовище, на відміну від зовнішнього, є контрольованим фірмою. Його складові:

- мета;
- цілі фірми та засоби їх досягнення;
- організаційна структура та інформаційна система;
- кадрова і маркетингова політика.

Маркетинг як наука і сфера діяльності, використовуючи вказані концепції та притаманні йому методи і функції, знаходить застосування у комерційних і некомерційних структурах, він є складовою управління на рівні підприємств, організацій, окремих галузей народногосподарського комплексу. Він діє на державному рівні та міжнародній арені.

Відправною точкою маркетингової діяльності є дослідження ринку, створення попиту і досягнення прибутку підприємства (підприємця) через максимальне задоволення потреб споживачів (покупців). Мета маркетингу досягається завдяки здійсненню аналітичної, виробничої, збутової і контролюючої функцій, поданих у схемі (рис. 13).

Контрольні запитання

1. Чому необхідні знання маркетингу для фахівців ветеринарної медицини, які здійснюють підприємницьку діяльність?
2. Що таке маркетинг у ветеринарній медицині?
3. Чому ветеринарний маркетинг необхідно розглядати як функціональну систему?
4. У чому полягає особливість потреб у ветеринарних товарах та послугах?
5. Що таке ринок ветеринарних товарів та послуг?
6. Які суб'єкти формують ринок ветеринарних товарів та послуг?
7. Які існують концепції маркетингової діяльності?

8. Чому необхідні підприємцю знання зовнішнього середовища організації?

9. Які функції виконує маркетинг на підприємствах ветеринарної медицини?

8. Державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд

8.1. Основи ветеринарно-санітарного контролю та нагляду

Ветеринарно-санітарний контроль — це система спеціальних заходів, які забезпечують ветеринарно-санітарне благополуччя країни.

Ветеринарно-санітарний контроль — перевірка лікарями ветеринарної медицини додержання ветеринарно-санітарних вимог, встановлених законодавством, у процесі виробництва, заготівлі, зберігання, транспортування, реалізації (у тому числі експорту, імпорту) продукції тваринного, а на ринках і рослинного, походження, ветеринарних лікарських засобів, готових кормів, кормових добавок та засобів ветеринарної медицини, а також під час будівництва, реконструкції, модернізації та введення в експлуатацію підприємств чи окремих потужностей з виробництва, зберігання, реалізації продукції тваринного походження та ветеринарних препаратів. Цю роботу проводять лікарі ветеринарної медицини по місцю роботи незалежно від їх підпорядкованості.

Державний ветеринарно-санітарний нагляд — це інспектування державними інспекторами ветеринарної медицини об'єктів з метою повторної перевірки стану додержання законодавства з питань ветеринарної медицини.

Найважливішими напрямками діяльності спеціалістів ветеринарної медицини при проведенні контролю та нагляду є:

1) охорона тварин від захворювань для забезпечення безперервного розвитку тваринництва й одержання доброякісної тваринницької продукції;

2) охорона населення від захворювань зооантропонозами, які можуть виникнути при контакті з хворими тваринами і недоброякісними продуктами тваринництва.

Цілі ветеринарно-санітарного контролю:

- 1) попереджувати порушення ветеринарно-санітарних правил;
- 2) попереджувати наслідки, пов'язані з порушенням цих правил;
- 3) забезпечити випуск продуктів і сировини тваринного походження, доброякісних у ветеринарно-санітарному відношенні.

Об'єкти ветеринарного контролю

До об'єктів ветеринарного контролю відносяться:

- 1) Тваринницькі господарства всіх форм власності, а в них — всі види тварин, у тому числі промислові тварини, птиця, риба; приміщення для них; території навколо ферм; гноєсховища; пасовища, водойми, силосні споруди, кормокухні, фуражні склади; предмети догляду за тваринами, транспортні засоби, які використовуються на підвозі кормів, вивезенні гною, транспортуванні тварин та продукції тваринництва; корми і вода для тварин; продукти і сировина (молоко, м'ясо, вовна, яйця, шкури звірів, тощо); забійні пункти, місця утилізації трупів.
- 2) Бази для перетримки худоби, відгодівельні пункти (тварини, приміщення для худоби): територія, водойми, гноєсховища, корми, транспортні засоби.
- 3) Бази і склади фуражу (територія, приміщення).
- 4) На транспорті і державному кордоні: транспортні засоби (автомобілі, вагони, пароплави, літаки) для перевезення тварин і сировини; завантажувально-вивантажувальні майданчики й обладнання, місця водопою, тварини і продукти тваринного походження.
- 5) Базари (місця торгівлі худобою, птицею, рибою тощо): тварини, продукти тваринного і рослинного походження, якими дозволено торгувати.
- 6) Підприємства по забою тварин, переробці м'яса і м'ясо-продуктів — м'ясокомбінати, бойні, забійні пункти, ковбасні і консервні заводи, холодильники (на цих підприємствах територія, виробничі та складські приміщення, завантажувально-розвантажувальні майданчики, водопостачання, каналізація, міжцеховий транспорт, всі види продукції).

7) Підприємства по заготівлі та переробці молока і молочних продуктів (територія, виробничі та складські приміщення, обладнання, транспортні засоби, продукція).

8) Підприємства по заготівлі, зберіганню та переробці сировини тваринного походження: прийомні пункти, шкіряні склади та заводи, шубні підприємства; підприємства по переробці вовни, волосся, щетини, кісток, рогів; утильсанзаводи по виготовленню м'ясо-кісткового борошна.

Методи ветеринарного контролю

У залежності від об'єкту та цілей контролю розроблені наступні методи:

- 1) регулярний (постійний або періодичний) нагляд за об'єктами;
- 2) перевірки, обстеження, огляди;
- 3) спеціальні лабораторні (мікробіологічні, біохімічні) дослідження;
- 4) ветеринарно-санітарна оцінка (експертиза);
- 5) перевірка відповідних документальних даних.

8.2. Організація ветеринарно-санітарного контролю в тваринницьких господарствах

Ветеринарно-санітарний контроль у тваринницьких господарствах складається з контролю за виконанням ветеринарно-санітарних вимог:

1) Ветеринарно-санітарний контроль за будівництвом складається з контролю за виконанням ветеринарно-санітарних вимог при будівництві тваринницьких приміщень. Ветеринарні спеціалісти приймають участь у виборі ділянки для будівництва, виборі дислокації окремих приміщень, контролюють хід будівництва та прийом приміщень в експлуатацію. Вимоги в галузі будівництва передбачені в спеціальних ветеринарно-санітарних нормах технологічного проектування тваринницьких приміщень, розроблених і затверджених Державним департаментом ветмедицини Мінагрополітики України.

Особлива увага повинна бути приділена оснащенню приміщень тваринницьких комплексів приладами, що контролюють мікроклімат та освітлення.

2) Контроль правильного використання ветеринарно-санітарних об'єктів (санпропускники, дезбар'єри, гноєсховища, біотермічні ями та інше). Контролювати, щоб тваринницькі ферми працювали в режимі підприємств закритого типу, санітарний стан території ферми.

3) Контроль гігієнічних умов роботи працівників ферми (умови праці та відпочинку, забезпечення спецодягом і взуттям, предметами особистої гігієни).

4) Ветеринарно-санітарний контроль за виконанням правил годівлі та утримання тварин і птиці є попереджувальним заходом, який направлений на недопущення порушення цих правил, покращення ветеринарно-санітарного стану ферм та комплексів, забезпечуючи високий рівень ветеринарно-санітарної культури ведення тваринництва.

Під високою ветеринарно-санітарною культурою тваринництва розуміють таку технологію виробництва на фермах, при якій отримують максимально доброякісні у ветеринарному відношенні продукти тваринництва.

Перевіряючи технологію утримання тварин, ветеринарні спеціалісти звертають увагу на розміщення тварин, перегруповання тварин на фермі, роботу механізмів та обладнання, які забезпечують прийнятну технологію утримання.

Регулярно перевіряють якість кормів при заготівлі, підготовці та згодовуванні. Періодично надсилають проби кормів у лабораторію для контролю їх якості та цінності. При виявленні недоброякісних кормів забороняють їх використання для годівлі тварин.

5) Ветеринарно-санітарний контроль за отриманням, зберіганням та переробкою молока зводиться до систематичного контролю виконання наступних правил: підтримання чистоти в доїльних залах і молочних; захист приміщень від мух; регулярна очистка корівників і територій від гною; щоденне чищення шкіряного покриву корів; підмивання вим'я перед доїнням; миття і стерилізація молочного посуду, доїльних апаратів, молокопроводів; виконання гігієнічних правил доїння корів, зберігання молока, правил особистої гігієни обслуговуючим персоналом; виконання правил отримання молока від хворих тварин.

б) Контроль за забоем тварин проводиться як при плановому, так і при вимушеному забої. У господарстві повинні бути обладнані забійні пункти або ж майданчики (тверде покриття і вода) для отримання доброякісного м'яса. Дозвіл на забій дає тільки ветеринарний спеціаліст (ніхто інший не має права давати дозвіл на забій). При вимушеному забої, незалежно від причини, обов'язково направляють проби для бактеріологічного дослідження в лабораторію. До отримання експертизи з лабораторії (3 доби) зберігання туші покладається на адміністрацію господарства або власника.

7) Ветеринарному контролю підлягає шкіряна, хутрова сировина, смушки, вовна, волосся, кістки, роги, копита, кишкова сировина, пір'я та пух птиці тощо. Заготівлю сировини дозволяє головний інспектор району і виключно в благополучних з інфекційних захворювань господарствах і населених пунктах. Шкіряна сировина в обов'язковому порядку підлягає дослідженню на сибірку.

При закупівлі племінних та користувальних тварин головним завданням контролю є забезпечення ветеринарного благополуччя тварин, недопущення занесення заразних хвороб у господарства. Враховують особливості функціонування тваринницьких промислових комплексів (обмежена територія, велика кількість тварин та птиці, комплектування поголів'я з інших господарств тощо). Ветеринарні спеціалісти, які ведуть ветеринарно-санітарний контроль і нагляд, повинні жорстко контролювати будівництво та експлуатацію тваринницьких приміщень, роботу технологічного обладнання та контролюючої апаратури, комплектування тваринами з інших господарств, суворе дотримання технології утримання і, у відповідності до технології, проводити ветеринарно-санітарні заходи, підтримувати вимоги щодо діяльності комплексів як підприємств закритого типу. Дуже важливим аспектом у роботі ветспеціалістів комплексу є контроль екологічних аспектів діяльності (стічні води, утилізація гною та гноївки), особливо складні в цьому відношенні питання створюються на великих свинокомплексах.

Заключним актом ветеринарно-санітарного контролю в господарствах є проведення ветеринарно-санітарних заходів.

Ветеринарно-санітарні заходи бувають планові і вимушені. Вимушені ветеринарно-санітарні заходи проводять при виявленні якихось порушень правил, виникненні захворювань тощо. Ветеринарно-санітарна робота в плановому порядку включає проведення ветеринарно-санітарного дня і паспортизацію тваринницьких ферм.

8.3. Організація ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на транспорті та державному кордоні України

Державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд на державному кордоні та транспорті здійснюються регіональними службами державного ветеринарно-санітарного контролю на державному кордоні та транспорті, їх структурними підрозділами. Регіональні служби державного ветеринарно-санітарного контролю на кордоні та транспорті були створені в нашій країні у відповідності з Законом України «Про ветеринарну медицину». Територія України розділена на 6 регіонів, у відповідності з шістьма залізницями країни.

У складі регіональних служб на кордоні та транспорті Міністерством агрополітики України на автошляхах, залізницях, у морських, річкових і повітряних портах та при міжнародних поштамтах створені прикордонні і транспортні пункти державного ветеринарного контролю та нагляду (табл. 14).

Ця служба має таку структуру:

1. Південно-Західна регіональна служба (м. Київ), яка обслуговує територію України в межах Південно-Західної залізниці і в своєму складі має 6 прикордонних пунктів (Вінницький, Житомирський, Київський, Конотопський, Хмельницький, Чернігівський) та 2 транспортні пункти (Козятинський, Шепетівський).

2. Донецька регіональна служба (м. Донецьк), яка обслуговує територію України в межах Донецької залізниці з підпорядкованими їй 6 прикордонними пунктами (Донецький, Іловайський, Краснолуцький, Маріупольський, Луганський, Сватівський) та 4 транспортними пунктами (Дебальцівський, Краснолиманський, Микитівський, Ясенуватський).

Таблиця 14. Перелік служб державного ветеринарного контролю на кордоні і транспорті і закріплених зон обслуговування

№ п/п	Назва регіональної служби	Зони обслуговування	
		Територія України в межах залізниці	Ділянки держкордону України в межах областей
1.	Південно-Західна м. Київ	Південно-Західної	Житомирської, Київської, Чернігівської, Сумської, Вінницької, Черкаської, Хмельницької
2.	Донецька м. Донецьк	Донецької	Донецької, Луганської, Дніпропетровської, Харківської, Запорізької
3.	Львівська м. Львів	Львівської	Чернівецької, Івано-Франківської, Закарпатської, Львівської, Волинської, Рівненської, Тернопільської
4.	Південна м. Харків	Південної	Сумської, Харківської, Чернігівської, Полтавської
5.	Придніпровська м. Дніпропетровськ	Придніпровської	Запорізької, Автономної Республіки Крим, Херсонської, Харківської, Дніпропетровської
6.	Одеська м. Одеса	Одеської	Одеської, Кіровоградської, Миколаївської, Херсонської, Черкаської, Вінницької

3. Львівська регіональна служба (м. Львів), яка обслуговує територію України в межах Львівської залізниці. До складу цієї служби входить 15 прикордонних (Івано-Франківський, Ковельський, Королівський, Львівський, Луганський, Мостиський, Мукачівський, Рава-Руський, Рівненський, Тернопільський, Ужгородський, Чортківський, Чопський, Чернівецький,

Ягодинський) та 4 транспортні пункти (Клепарівський, Підзамчівський, Самбірський, Чернівецький).

4. Південна регіональна служба (м. Харків), яка обслуговує територію в межах Південної залізниці і має в своєму складі 4 прикордонні (Куп'янський, Полтавський, Сумський, Харківський) та 3 транспортні пункти (Основ'янський, Полтава-Київський, Ромоданський).

5. Придніпровська регіональна служба (м. Дніпропетровськ), зоною обслуговування якої є територія в межах Придніпровської залізниці, має в своєму складі 5 прикордонних (Бердянський, Керченський, Сімферопольський, Феодосійський, Ялтинський) та 5 транспортних пунктів (Джанкойський, Запорізький, Криворізький, Мелітопольський, Нижньодніпровський).

6. Одеська регіональна служба (м. Одеса), зона обслуговування якої знаходиться в межах Одеської залізниці, з підпорядкованими їй 8 прикордонними (Ізмаїльський, Іллічівський, Кілійський, Миколаївський, Одеський, Південний, Ренійський, Херсонський) та 7 транспортними пунктами (Звенигородський, Знам'янський, Котовський, Первомайський, Уманський, Черкаський, Шевченківський).

Регіональні служби державного ветеринарного контролю на державному кордоні і транспорті з підпорядкованими їм прикордонними та транспортними пунктами державного ветеринарного контролю безпосередньо підпорядковані Державному департаменту ветеринарної медицини Мінагрополітики України, який призначає і звільняє з роботи начальників регіональних служб. А працівників прикордонних та транспортних пунктів призначають на роботу та звільняють начальники регіональних служб.

Основними завданнями регіональної служби на кордоні та транспорті є:

— охорона території України від занесення збудників інфекційних хвороб тварин з інших країн;

— забезпечення ветеринарно-санітарного контролю при імпорті, експорті, перевезенні тварин, продуктів і сировини тваринного походження, фуражу та інших підконтрольних вантажів усіма видами транспорту, в тому числі в ручній поклажі та в багажі пасажирів і в поштових відправленнях.

Прикордонні і транспортні пункти державного ветеринарного контролю в своїй діяльності керуються Законом України «Про ветеринарну медицину», наказами та інструкціями Мінагрополітики, Державного департаменту ветмедицини, чинним законодавством, правилами пропуску вантажів, взаємодіють із прикордонною, митною, залізничною службами, службою фітосанітарного контролю, органами місцевої влади та органами управління державної ветеринарної медицини.

Підконтрольними ветеринарному нагляду є:

— всі види тварин (домашні, дикі, зоопаркові, лабораторні, хутрові звірі, кролі, домашня і дика птиця, добовий молодняк птиці, бджоли і шовкопряди, жива риба і рибопродукти, раки, жаби, молюски, сперма, запліднені клітини тварин або зиготи й ембріони, запліднена і в ембріональній стадії ікра риб, інкубаційні яйця), харчові продукти тваринного походження і виробі з них (м'ясо і м'ясопродукти, молоко і молокопродукти, яйця харчові, яечний порошок, меланж, тушки пернатої дичини, мед та інші продукти бджолярства), сировина тваринного походження для переробки (невичинені шкури й напівфабрикати з них, невичинені шкурки хутрових звірів, необроблена вовна, пух, пір'я, волосся, роги, ратиці, кістки, кишки, залози і їх виділення, бджолиний віск, кокони шовковичного шовкопряда, яєчна маса для переробки, тваринний жир тощо);

— готові харчові продукти тваринного походження (м'ясні, м'ясорослинні, рибні консерви, сир, масло вершкове, маргарин, жир, сухе молоко, дитяче харчування, ковбасні виробі, м'ясні концентрати);

— корми тваринного походження (м'ясне, рибне, кров'яне й кісткове борошно, сухі, комбіновані і живі корми для риб), корми рослинного походження (фуражне зерно, комбікорми, кормові суміші, макуха, коренеплоди, бульбоплоди, сіно, солома, сінаж);

— біологічні та фармацевтичні ветеринарні засоби, мікробні й вірусні культури та гриби, предмети колекціонування тваринного походження, інші продукти, предмети й матеріали, які можуть бути носіями збудників заразних хвороб.

Прикордонний і транспортний пункти державного ветеринарного контролю:

— здійснюють нагляд:

- за дотриманням ветеринарно-санітарних вимог при міждержавних та внутрішньодержавних перевезеннях (перегонах) тварин, продуктів і сировини тваринного походження та інших підконтрольних вантажів усіма видами транспорту, в тому числі у багажі й ручній поклажі пасажирів та у поштових відправленнях;

- за ветеринарно-санітарним станом транспортних засобів, якими здійснюють експортні, імпорتنі, транзитні та внутрішньодержавні перевезення підконтрольних вантажів; складських приміщень; карантинних баз; навантажувальних майданчиків та інших спеціальних споруд; тваринницьких господарств та підприємств, що відправляють вантажі; шляхів для перегону імпортованих тварин, місць їх випасу, водопою і ночівлі;

- за збором і утилізацією гною, сечі і підстилки із транспортних засобів у місцях пропуску вантажів (міждержавних морських, річкових та повітряних портах, на прикордонних залізничних станціях і автошляхах);

— перевіряють:

- правильність оформлення ветеринарних документів на підконтрольні вантажі, що перевозяться (пересилаються), ввозяться з-за меж України та вивозяться за її межі, а прикордонний пункт, крім того, проводить обмін іноземних ветеринарних сертифікатів на ветеринарні свідоцтва при імпорті та свідоцтв на ветеринарні сертифікати при експорті вказаних вантажів;

- ветеринарно-санітарний стан молока, молокопродуктів, м'яса, м'ясопродуктів, консервів (у тому числі рибних), сировини тваринного походження (шкір, хутра, вовни, кісток та ін.), зернофуражу з їх вибірковою відкриттям до 10% місць при експорті, імпорті, транзиті, навантажуванні, розвантажуванні;

- виконання установами, що експортують, імпортують, транспортують вантажі, вимог Закону «Про ветеринарну медицину», інструкцій, настанов, наказів і вказівок Державного департаменту ветеринарної медицини Мінагрополітики України, а також міжнародних угод по ввезенню (вивезенню)

із-за кордону тварин, продуктів і сировини тваринного походження, біологічних, ветеринарних препаратів, предметів колекціонування тваринного походження, фуражу тощо;

— здійснюють:

- клінічний огляд з термометрією тварин, а в необхідних випадках оформляють температурний листок і надають лікувальну допомогу хворим тваринам, проводять патологоанатомічний розтин загиблих тварин, відбирають патматеріал для лабораторного дослідження;

- телеграфне повідомлення разом із відправником найближчих на шляху руху пунктів напування тварин про відправлення тварин, контроль своєчасності їх напування і годівлі та контроль якості води і кормів;

- контроль напрямків руху транспортних засобів після перевезення тварин, продуктів і сировини тваринного походження на ветеринарно-санітарну обробку, а також розшук їх на випадок ненадходження у визначені терміни, зняття й прибирання трупів, загиблих у транспортних засобах тварин, під час зупинок на шляху руху силами і засобами проміжних станцій, портів або пристаней, а при розвантажуванні — силами і засобами вантажоодержувача;

- контроль своєчасності закриття, відкриття станцій, портів, пристаней для завантаження (розвантаження) вантажів, підконтрольних ветеринарній медицині у місцях, оголошених неблагополучними щодо заразних хвороб тварин;

- разом з органами місцевої влади, установами ветеринарної медицини та фахівцями господарств, структурами Держкомкордону і Держмиткому України на прикордонній території заходи, спрямовані на запобігання занесення з інших країн і поширення інфекційних хвороб тварин, на дотримання вимог по утриманню тварин у прикордонній зоні;

- ветеринарно-освітню роботу серед провідників тварин, працівників транспорту, вантажовідправників, вантажоодержувачів та осіб, які зайняті перевезенням вантажів тваринного походження;

— визначають:

- умови перевезення тварин, продуктів і сировини тваринного походження відповідно до чинних інструкцій та постанов;

- категорію ветеринарної обробки засобів транспорту, а в необхідних випадках організують і проводять ветеринарно-санітарну обробку їх;

- оперативно *повідомляють* органи місцевої державної ветеринарної медицини та регіональну службу державного ветеринарного контролю на кордоні і транспорті про виникнення захворювання або про падіж серед імпортованих, експортованих або транспортованих тварин, *вживають* термінових заходів щодо з'ясування причин захворювання чи загибелі, запобігання поширенню інфекції, затримки неблагополучного поголів'я, продуктів чи сировини тваринного походження, його ізоляції та знезараження;

- *вивчають* епізоотичну ситуацію на території зони діяльності пункту та аналізують її в країнах виходу вантажу;

- *дають консультації* з питань ветеринарних вимог при експорті, імпорті, транзиті та перевезеннях по території України;

- *приймають оплату* за виконані ветеринарні послуги згідно з прийнятими тарифами вартості.

При наявності в зоні обслуговування прикордонного або транспортного пунктів державного ветеринарного контролю дезінфекційно-промивної станції або пункту, крім того:

- організують і здійснюють дезінфекцію вагонів для спеціальних перевезень;

- контролюють ветеринарно-санітарний стан території, споруд та обладнання дезпромстанції (пункту) і правильність його використання, знезаражування й спалювання гною і сміття, стан очисних споруд і знезаражування стічних вод, своєчасність і якість очищення, промивання та дезінфекції вагонів, що надійшли на дезінфекційно-промивну станцію (пункт);

- видають посвідчення встановленої форми на випуск із території дезінфекційно-промивної станції (пункту) вагонів після їх ветеринарно-санітарної обробки.

Фахівці прикордонного і транспортного пунктів державного ветеринарного контролю мають право:

- давати керівникам господарств і громадянам — власникам тварин — обов'язкові для виконання вказівки щодо ветеринарно-санітарних, охоронно-карантинних і інших заходів,

спрямованих на попередження і ліквідацію захворювань серед транспортованих, експортованих та імпортованих тварин;

— безперешкодно відвідувати об'єкти ветеринарного нагляду в зоні обслуговування, вимагати інформацію, необхідну для з'ясування епізоотичного стану, виявлення причин захворювання тварин та оцінки ветеринарно-санітарної якості продуктів і сировини тваринного походження;

— затримувати підконтрольні службі ветеринарної медицини вантажі, коли немає дозволу, виданого Державним департаментом ветеринарної медицини Мінагрополітики України; виявлено порушення ветеринарних вимог; неправильно оформлено ветеринарний сертифікат або свідоцтво; коли кількість, ємкість, якість та упакування вантажу не відповідає даним, що є у ветеринарних документах, контракті, або, коли цих документів немає; виявлено неблагополуччя тварин щодо заразних захворювань, а також, коли викрито інші порушення ветеринарно-санітарних вимог щодо експорту, імпорту, транзиту та внутрішньодержавних перевезень тварин, продуктів і сировини тваринного походження;

— забороняти, до усунення виявлених недоліків, використання для перевезення підконтрольних вантажів транспортних засобів, місць і засобів завантаження і розвантаження, зберігання продуктів та сировини тваринного походження у тих випадках, коли виявлено невідповідність їх ветеринарно-санітарним вимогам або коли є загроза шкідливого впливу їх на стан здоров'я тварин або якість продуктів;

— накладати адміністративні стягнення або штрафи за порушення Закону України «Про ветеринарну медицину», правил карантинування тварин та інших ветеринарно-санітарних вимог, передбачених чинним законодавством;

— вилучати і знешкоджувати у встановленому порядку заборонені для перевезення через державний кордон неблагополучні у ветеринарно-санітарному відношенні харчові продукти та ін.

Ветеринарно-санітарний контроль та нагляд при транспортуванні тварин

Тварин та продукти тваринного походження перевозять всіма видами транспорту: залізничним, автомобільним, водним,

повітряним. Всі види транспорту мають свої особливості, але при транспортуванні необхідно забезпечити виконання наступних вимог: охорона тваринницьких через господарств від занесення заразних хвороб; запобігання розповсюдженню хвороб через транспортні засоби; недопущення захворювання, схуднення та загибелі тварин при перевезенні; запобігання псуванням продуктів та сировини тваринного походження.

У відповідності з діючими правилами дозволяється перевозити здорових тварин з благополучних господарств. В окремих випадках дозволяється перевозити на м'ясокомбінати тварин, хворих заразними хворобами (туберкульоз, лейкоз тощо). Такий дозвіл видають управління державної ветеринарної медицини області, АР Крим. Тварини, передбачені до транспортування, підлягають клінічному огляду, при необхідності, діагностичним дослідженням і профілактичним щепленням.

На тварин видається ветеринарне свідоцтво (ф. 1), а на продукти тваринного походження (ф.2), які засвідчують благополуччя тварин, продуктів, сировини і місцевості з інфекційних хвороб.

Ветсвідоцтво (ф. 1) дійсне протягом 3 діб, форма 2 на продукти — протягом 3-х днів, а на сировину — 5 діб.

Завдання ветеринарних спеціалістів при транспортуванні

Підготовка транспортних засобів. З цією метою можуть використовуватись, як спеціальні (вагони, автомобілі), які забезпечують фізіологічні умови при транспортуванні тварин, так і пристосовані (вагони, автомобілі, пароплави, літаки), але спеціально підготовлені для цієї мети. Для транспортування продуктів тваринного походження використовують транспортні засоби з холодильним устаткуванням.

Ветеринарна служба транспортних пунктів повинна забезпечити ветеринарно-санітарне благополуччя тварин і сировини, запобігти захворюванню та загибелі тварин, охорону господарств від занесення збудників заразних хвороб, проведення ветеринарних заходів при виявленні хворих тварин, контроль за ветеринарно-санітарною обробкою транспортних засобів, контроль за дотриманням правил перевезення.

Працівники транспортних пунктів оглядають тварин при завантаженні. При виникненні підозри щодо інфекційного захворювання завантаження припиняють до встановлення діаг-

нозу. Складають акт. Якщо діагноз підтвердиться, свідоцтво анулюється і власник повинен забрати тварин із станції за 2 години.

Контроль за транзитними тваринами полягає в перевірці умов транспортування, годівлі, водонапування, виконання обов'язків супроводжувачими особами. Надають невідкладну допомогу хворим тваринам і проводять невідкладні протиепізоотичні заходи. При розвантаженні діють такі ж самі вимоги, як і в місцях завантаження. При виявленні інфекційних захворювань повідомити головного лікаря району, на території якого знаходиться станція, і того району, звідки прибули тварини. Якщо виявлені сибірка, ящур, віспа овець, класична чума і бешиха свиней, грип і пастерельоз птахів, повідомляють обласне управління ветмедицини і Державний департамент ветеринарної медицини. При виявленні карантинних хвороб на станцію накладається конвенційна заборона і проводяться оздоровчі заходи у відповідності з інструкцією.

Результатом ветеринарно-санітарного нагляду при транспортуванні може бути застосування наступних заходів:

- заборона перевозок тварин, продуктів і сировини тваринного походження при порушенні правил перевозок;
- видалення хворих тварин під час перевезення на одній із станцій, портів;
- очистка та дезінфекція транспортних засобів;
- тимчасове закриття станцій, портів;
- заборона завантаження і розвантаження;
- складання актів про порушення правил транспортування;
- конфіскація продуктів і сировини, визнаних непридатними для використання;
- накладання штрафів на осіб, які порушують ветеринарне законодавство;
- притягнення до кримінальної відповідальності осіб, винних у розповсюдженні заразних хвороб.

8.4. Організація ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на підприємствах м'ясопереробної та сировинної промисловості

Ветеринарно-санітарний контроль на м'ясопереробних підприємствах виконують ветеринарні спеціалісти відділу ветеринарно-виробничого контролю (ВВВК).

ВВВК — самостійний структурний підрозділ підприємства, до складу якого входять лікарі ветеринарної медицини, ветфельдшери, санітари, трихінеоскопісти, термометристи, дезінфектори, співробітники виробничої лабораторії. Відділ очолює лікар ветмедицини — начальник ВВВК, що підпорядкований безпосередньо директору підприємства, а в спеціальних питаннях — державному інспектору ветеринарної медицини району, міста чи області. Спеціалісти ветеринарної медицини призначаються на посаду та звільняються з посади за погодженням з головним державним інспектором ветеринарної медицини району, міста, області після проведення атестації в порядку, встановленому Державним департаментом ветеринарної медицини.

Ветеринарно-санітарний нагляд на підприємствах м'ясопереробної промисловості проводять державні інспектори ветеринарної медицини.

Ветконтроль на цих підприємствах здійснюється на всіх етапах виробництва — від завезення тварин до відвантаження готової продукції споживачам. У систему ветконтролю входять наступні етапи:

1. Приймання тварин — перевірка документації, попередній клінічний огляд, виділення хворих.

2. Утримання тварин на базі — передзабійний клінічний огляд, голодне витримування, виділення хворих.

3. У цехах первинної переробки — ветсанекспертиза туш, голів, ліверу, відбір проб для трихінеоскопії, клеймування туш.

Ветеринарним законодавством заборонено забивати і допускати до переробки туші тварин, хворих або підозрілих у захворюванні сибіркою, емкаром, сапом, чумою великої рогатої худоби, свиней і верблюдів, сказом, злоякісним набряком, браздотом та ентеротоксемією овець, туляремією, ботулізмом і тварин у стадії агонії.

Якщо в процесі переробки виявляється одне з вищеназаних захворювань, то наказом начальника ВВВК конвеєр зупиняється і проводяться заходи, передбачені інструкцією при цьому захворюванні. Якщо директор не згоден з рішенням ВВВК про зупинку випуску продукції, рішення останнього не відміняється, а конфлікт вирішує головний державний інспектор ветеринарної медицини.

При таких інфекційних захворюваннях, як туберкульоз, лейкоз, бруцельоз, забій тварин проводять на санітарній бойні, або ж визначається один день для забою тварин на конвеєрі з усього району. Після забою всіх хворих тварин проводиться ретельна очистка та дезінфекція забійного цеху і в подальшому робота ведеться у звичному режимі.

У забійному цеху також проводиться контроль за правилами збору крові, кишкової сировини.

Ветеринарно-санітарний контроль у холодильнику здійснює лікар ветеринарної медицини, в обов'язки якого входить контроль якості продуктів, які поступають для зберігання, режиму охолодження, зберігання та санітарного стану холодильних камер, визначення термінів реалізації перед відправкою в торгівельну мережу та транспортних засобів, на яких ввозять продукцію в торгівельну мережу.

На м'ясопереробних підприємствах ведуться наступні журнали обліку:

1. Журнал огляду тварин при завезенні.
2. Журнал обліку ветсанекспертизи м'яса та продуктів.
3. Журнал обліку трихіноскопії свинячих туш.
4. Журнал обліку лабораторних досліджень.
5. Журнал обліку тварин, забитих на санбойні.
6. Журнал обліку дезінфекції.

На забійних пунктах господарств та населених пунктів ветеринарно-санітарний контроль проводять лікарі ветеринарної медицини, які закріплені для їх обслуговування головним інспектором району (міста). Вони контролюють санітарний стан приміщень та обладнання, проводять передзабійний клінічний огляд тварин та експертизу туш.

Вимушений забій проводиться у всіх випадках з дозволу лікаря ветеринарної медицини, обов'язковим при вимушеному забої тварин є бактеріологічне дослідження туш.

Організація ветеринарно-санітарного контролю на ринках

Лабораторії ветеринарно-санітарної експертизи в своїй діяльності керуються Законами України «Про ветеринарну медицину», «Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої

сировини», ветеринарно-санітарними правилами для ринків та положенням про державну лабораторію ветеринарно-санітарної експертизи на ринку, затверджені наказом головного державного інспектора ветеринарної медицини.

Ці лабораторії функціонують на ринках (зоологічних ринках), ринкових комплексах усіх типів, торгівельних майданчиках незалежно від форм власності, де організовано продаж тварин, продукції тваринного і рослинного походження, кормів тваринного і рослинного походження, кормових добавок та ін. і де є обов'язковим проведення ветеринарно-санітарної експертизи.

Лабораторія є структурним підрозділом районної (міської) державної лабораторії ветеринарної медицини або відповідної державної установи ветеринарної медицини. У штат лабораторії входять лікарі ветеринарної медицини, фельдшери (лаборанти) ветеринарної медицини, ветеринарні санітари. Чисельність фахівців встановлюється залежно від кількості проведених експертиз продукції за робочий день, а також виходячи з обсягу робіт щодо здійснення контролю за об'єктами, розташованими на території ринку (табл. 15).

Таблиця 15. Кількість штатних одиниць лабораторії в залежності від проведених експертиз

Найменування посад	Кількість проведених експертиз в день				
	до 25	26—50	51—150	151—250	251—350
Зав. лабораторії (лікар)	1	1	1	1	1
Лікар ветеринарної медицини	—	—	1	2	3
Лаборант ветеринарної медицини	1	2	3	3	4
Технік-трихінелоскопіст	—	—	—	1	1
Санітар ветмедицини	—	—	—	1	1

Якщо в лабораторії проводиться від 35 і більше експертиз у день, у штат додатково вводиться 1 штатна одиниця лабо-

ранта на кожні 100 експертиз та одна штатна одиниця лікаря на кожні 200 експертиз.

Лабораторію очолює завідувач — лікар ветеринарної медицини, — який призначається на посаду і звільняється із займаної посади керівником відповідної державної установи ветеринарної медицини району (міста), у підпорядкуванні якої є лабораторія. Для призначення на посади і звільнення із займаних посад працівників лабораторії, крім того, необхідне узгодження із завлабораторією. На посаду завідувача лабораторії і лікаря лабораторії призначаються фахівці, які мають стаж практичної роботи не менше 3 років і пройшли відповідну підготовку та атестацію.

Адміністрація (власник) ринку відповідно до законодавства України та правил торгівлі на ринках зобов'язана надавати у користування лабораторії службові приміщення, необхідне обладнання, засоби зв'язку та створити нормальні умови для виконання їх службових обов'язків.

Основними завданнями лабораторії є:

1. Організація і проведення заходів щодо попередження поширення антропозоонозних, зоонозних та інших заразних хвороб при торгівлі тваринами.

2. Визначення якості та безпеки продукції тваринного і рослинного походження, що призначається для харчування людей, а також кормів і кормових добавок для годівлі тварин шляхом повного комплексу досліджень, передбачених законодавством.

3. Організація заходів щодо попередження розповсюдження заразних хвороб тварин через продукцію, що підлягає експертизі.

4. Пропаганда ветеринарно-санітарних знань серед населення та працівників ринку.

Обов'язками спеціалістів лабораторії є:

— контроль за дотриманням ветеринарно-санітарних вимог при торгівлі на ринку;

— контроль за наявністю і правильністю оформлення ветеринарних та інших супровідних документів;

— здійснення контролю за надходженням, зберіганням і реалізацією продукції;

— проведення огляду і ветеринарно-санітарної експертизи м'яса, інших продуктів забою усіх видів сільськогосподарських і промислових тварин, тушок домашньої птиці та пернатої дичини, риби, рибопродуктів, молока, молочних продуктів, меду, яєць, м'ясних виробів, тваринних та рослинних жирів, консервів, грибів, ягід, овочів, фруктів, солінь, борошна, зернових, круп'яних та іншої дозволеної до реалізації продукції тваринного і рослинного походження;

— організація і проведення обов'язкової трихінелоскопії туш свійських та диких свиней, борсуків, ведмедів, нутрій, коней;

— клеймування туш відповідно до інструкції по клеймуванню м'яса, затвердженої наказом Головного державного інспектора ветеринарної медицини України від 12.06.97 р. № 19 (20447-97), та наказом Держдепартаменту ветеринарної медицини № 51 від 3.07.2001 р. про внесені зміни до інструкції;

— направлення на промислову переробку, знезараження або утилізацію продукції тваринного і рослинного походження, яка згідно з правилами ветеринарно-санітарної експертизи визнана непридатною для споживання. Про це складається акт, який підписується лікарем ветеринарної медицини, представником адміністрації ринку або торгівельного об'єкту та власником продукції.

Спеціалісти лабораторії мають право:

— відвідувати безперешкодно об'єкти торгівлі, розташовані на території ринку, холодильники, склади тощо;

— призупиняти (затримувати) реалізацію тварин, продукції тваринного та рослинного походження у разі порушення вимог, установлених правилами ветеринарно-санітарної експертизи;

— здійснювати, у межах своєї компетенції, постійну взаємодію з органами санітарно-епідеміологічного нагляду та іншими органами щодо захисту населення від хвороб, спільних для тварин і людей, та охорони довкілля;

— завідувач лабораторії за порушення ветеринарно-санітарних вимог має право накладати адміністративні стягнення у встановленому законодавством порядку.

Адміністрація (власник) ринку забезпечує:

— відповідні умови для торгівлі тваринами, м'ясом, іншою продукцією тваринного і рослинного походження;

— виділення на території ринку ізольованого приміщення з встановленням автоклава для знезараження відповідної продукції, забракованої лабораторією;

— підтримання в робочому стані холодильних камер для тимчасового перетримування м'яса й інших продуктів, проведення утилізації, санітарних днів, профілактичних та вимушених заходів, передбачених ветеринарно-санітарними правилами, інструкціями та іншими нормативно-правовими актами.

Ветсанекспертиза м'яса та м'ясопродуктів

Ветеринарно-санітарній експертизі підлягають туші і субпродукти всіх видів сільськогосподарських тварин. Обов'язково перевіряються ветеринарні довідки та свідоцтва. Після цього проводиться експертиза туші методами, які застосовуються в ветсанекспертизі (органолептичні, фізико-хімічні, біохімічні, бактеріологічні тощо). Свинячі туші обов'язково перевіряються на трихінельоз.

На експертизу представляється повна туша з головою та лівером, якщо неповна туша, то найменша частина — 1/4 туші, але з головою та лівером.

Після проведення повного дослідження на продукцію накладається клеймо і з цього часу ветлікар несе повну відповідальність за якість проведеної експертизи.

Не дозволяється на ринку торгувати неклеюваним м'ясом, м'ясним фаршем, студнями, кров'яними та ліверними ковбасами домашнього виробництва.

Умовно придатне м'ясо видається власнику після термічної обробки. М'ясо та м'ясопродукти, непридатні для вживання, утилізуються, а власнику видається акт відповідної форми.

У лабораторії ведуть журнали обліку:

1. Журнал обліку експертизи м'яса.
2. Журнал обліку лабораторних досліджень.
3. Журнал проведення трихінелоскопії свинячих туш.

Всі послуги по експертизі м'яса платні, окрім трихінелоскопії.

Ветеринарно-санітарна експертиза молока і молочних продуктів

До продажу допускаються молочні продукти із благополучних по заразних хворобах господарств та населених пунктів.

Для цього власники отримують спеціальне посвідчення, видане головним державним інспектором ветеринарної медицини району.

Під час експертизи виявляють вади молока, фальсифікації. Непридатні до вживання продукти денатуруються і власнику не повертаються.

Правила ветеринарно-санітарної експертизи яєць свійської птиці встановлюють ветеринарно-санітарні вимоги при виробництві, заготівлі, прийманні, зберіганні, транспортуванні і реалізації яєць свійської птиці.

На ринку дозволяється реалізація курячих, індичих, перепелиних і цесариних яєць, які отримані від птиці, благополучної щодо інфекційних захворювань, що підтверджено ветеринарним свідоцтвом або довідкою, та визнані ветеринарно-санітарною експертизою придатними для харчових потреб.

При реалізації яєць промислового виробництва кожна партія супроводжується ветеринарним свідоцтвом.

Спеціалісти лабораторії вивчають супровідні документи, термін реалізації продукції, оглядають партію, проводять органолептичну оцінку та лабораторні дослідження.

З кожної партії яєць від птиці, яка утримується в присадибних господарствах, відбирають для органолептичних досліджень, у тому числі овоскопії, не менше 10 шт.

До продажу допускаються яйця, що пройшли ветеринарно-санітарну експертизу у відповідності до вимог, правил ветеринарно-санітарної експертизи яєць. Непридатні до вжитку утилізуються. Забороняється продаж на ринку качиних і гусячих яєць. Вони можуть використовуватись у хлібопекарському виробництві.

Ветсанекспертиза інших продуктів

На ринку дозволяють торгувати рибою: живою, мороженою, солоною, копченою, в'яленою. Все досліджується в основному органолептично, з обов'язковим радіологічним контролем. Мед перевіряють органолептично на якість, і обов'язковим є виявлення фальсифікацій продукції.

Ветсанконтроль на підприємствах з переробки сировини тваринного походження

Ветсанконтроль на підприємствах з переробки сировини тваринного походження полягає в:

- приймати сировину тільки від здорових тварин і з благополучних по заразних хворобах господарств чи місцевості;
- перевірка супроводжуючих документів;
- лабораторні дослідження сировини (всі шкіри в обов'язковому порядку проходять дослідження на сибірку);
- знезараженні підозрілої сировини, дезінфекції приміщень.

Ветсанконтроль при утилізації і знищенні трупів

Ветсанконтроль при утилізації і знищенні трупів включає в себе:

- контроль за своєчасною утилізацією трупів у біотермічних ямах або ж на ветсанутильзаводах; на утильзаводах контроль за технологічним процесом і ветеринарно-санітарним станом підприємства покладений на ветспеціалістів підприємства;
- трупи тварин, які загинули від захворювань, викликаних споровими бактеріями, в обов'язковому порядку спалюються.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення поняття ветеринарно-санітарного контролю та нагляду.
2. Перерахуйте об'єкти та методи ветсанконтролю.
3. Як організовується ветсанконтроль у господарствах?
4. Структура ветсанконтролю та нагляду на кордоні і транспорті.
5. Як організовується ветсанконтроль на ринках?
6. Які особливості експертизи різних видів продукції на ринках?
7. Як організований ветсанконтроль на підприємствах м'ясопереробної промисловості?

9. Економіка ветеринарних заходів

Економічний аналіз ефективності ветеринарних заходів у сучасних умовах набуває важливого значення, оскільки характеризує кінцевий результат праці спеціалістів ветеринарної медицини. Він дозволяє, застосовуючи систему економічних показників, розробити більш ефективні заходи по зменшенню захворюваності та загибелі тварин, підвищенню їх продуктивності, скороченню строків тривалості хвороби, підвищенню якості продукції та сировини тваринного походження.

Визначення економічних збитків та економічної ефективності ветеринарних заходів по профілактиці та ліквідації різних хвороб тварин проводять користуючись «Методикою визначення економічної ефективності ветеринарних заходів», затвердженою Головним управлінням ветеринарії МСГ СРСР 4 травня 1982 р.

Цією методикою рекомендується користуватися при:

- визначенні економічного збитку, який спричиняють хвороби тварин;
- визначенні економічного збитку, попередженого внаслідок проведення ветеринарних заходів;
- розрахунку вартості додаткової продукції та сировини тваринного походження, одержаної при застосуванні ветеринарних препаратів;
- розрахунку витрат на проведення ветеринарних заходів;
- розрахунку економії трудових та матеріальних засобів ветеринарного призначення за рахунок застосування більш ефективних профілактичних, діагностичних, лікувальних засобів та методів, а також впровадження нових форм організації праці спеціалістів ветеринарної медицини;
- визначенні економічного ефекту від проведення комплексу ветеринарних заходів при захворюваннях, а також внаслідок застосування нових методів, препаратів, нормативів;
- визначення економічно обґрунтованих об'ємів профілактичних, оздоровчих та лікувальних заходів.

Під **економічною ефективністю** ветеринарних заходів слід розуміти сумарний показник (у грошовому виразі), який складається із збитку, попередженого внаслідок проведення ветери-

нарних заходів, вартості продукції, одержаної додатково за рахунок збільшення її кількості чи підвищення якості, економії трудових і матеріальних витрат внаслідок застосування більш ефективних засобів та методів профілактики хвороб і лікування тварин.

Економічний ефект визначають на основі порівняння (співставлення) показників захворюваності, летальності, продуктивності тварин, якості продукції, витрат праці та матеріалів у базовому і новому варіантах ветеринарних заходів. Порівняння варіантів проводять при рівності (аналогії) всіх умов, крім тих, що вивчаються (новий комплекс ветеринарних заходів, використання більш ефективних засобів та методів профілактики, лікування, ліквідації хвороб тощо).

Визначення економічного збитку, що спричиняється хворобами тварин

1. Збиток від загибелі, вимушеного забою, знищення тварин по кожній віковій групі (Z_1) розраховують як різницю між вартістю тварин у закупівельних цінах (цінах на племінну худобу) і грошовою виручкою від реалізації продуктів забою за формулою:

$$Z_1 = M \times Ж \times Ц - V_{\phi},$$

де M — кількість загиблих, вимушено забитих, знищених тварин, гол.; $Ж$ — середня жива маса однієї тварини, кг; $Ц$ — закупівельна ціна одиниці продукції, грн.; V_{ϕ} — виручка від реалізації продуктів забою, трупної сировини, грн.

2. Збиток від зниження продуктивності тварин внаслідок їх захворювання (Z_2) визначають за формулою:

$$Z_2 = M \times (V_3 - V_{хв}) \times T \times Ц,$$

де M — кількість захворілих тварин (ялових маток), гол.; V_3 і $V_{хв}$ — середньодобова кількість продукції (молока, м'яса, яєць) одержана відповідно від здорових та хворих тварин у розрахунку на одну голову, кг; T — тривалість спостереження за зміною продуктивності тварин (період карантину, неблагополуччя, тривалості хвороби), дні; $Ц$ — закупівельна ціна одиниці продукції, грн. ;

3. Збиток від недоохранення приплоду внаслідок хвороб та яловості маток (Z_3) визначають за формулою:

$$З_3 = (K_n \times P_v - H_\phi) \times B_n,$$

де K_n — коефіцієнт народжуваності, прийнятий за плановим показником; P_v — можливий контингент маток для розплоду за видами тварин, гол.; H_ϕ — фактична кількість народжених телят, поросят, ягнят, гол.; B_n — умовна вартість однієї голови приплоду, грн.

Вартість приплоду при народженні встановлюють по вартості основної продукції, одержаної за рахунок кормів, витрачених на утворення приплоду, за формулами:

$$\begin{aligned} B_T &= 3,61 \times Ц; \\ B_n &= 1,97 \times Ц : П_n; \\ B_я &= 0,84 \times Ц : П_я; \\ B_л &= 80 \times C_{кл}, \end{aligned}$$

де B_T — вартість теляти, B_n — поросяти, $B_я$ — ягнати, $B_л$ — лошасти при народженні, грн.; 3,61 — кількість молока, яку можна одержати за рахунок кормів, що витрачаються на утворення приплоду однієї корови молочних порід, ц; 1,97 — кількість приросту маси свині, яку можна одержати за рахунок кормів, що витрачаються на утворення приплоду основної свиноматки, ц; 0,84 — кількість шерсті, яку можна одержати за рахунок кормів, що витрачаються на утворення приплоду, вівцематки шерстних порід, кг; $Ц$ — ціна одиниці продукції, грн.; $П_n$ — вихід поросят на основну свиноматку, гол.; $П_я$ — вихід ягнят на вівцематку, гол.; 80 — число конедіб, що дорівнює за витратами кормів утворенню приплоду кобиліці; $C_{кл}$ — собівартість конедня, грн.

4. Збиток від втрати племінної цінності тварин ($З_4$) визначають за формулою:

$$З_4 = M_B \times (Ц_n - Ц_B),$$

де M_B — кількість тварин, що втратили племінну цінність, гол.; $Ц_n$ і $Ц_B$ — середня ціна реалізації, відповідно племінних та тих, що втратили племінну цінність, тварин, грн.

5. Збиток від зниження якості продукції (сировини), одержаної від перехворілих, вимушено забитих, загиблих тварин, ($З_5$) визначають за формулою:

$$З_5 = B_p \times (Ц_3 - Ц_{XB}),$$

де V_p — кількість реалізованої продукції зниженої якості, кг, шт.; Π_3 і $\Pi_{хв}$ — ціни реалізації одиниці продукції (сировини), одержаної відповідно від здорових та хворих тварин, грн.

6. Збиток від вимушеного простою робочої худоби (Z_6) визначають за формулою:

$$Z_6 = M_p \times T \times C_k,$$

де M_p — кількість робочої худоби, що вимушено простояла, гол; T — середня тривалість простою тварин, днів; C_k — собівартість робочого конедня, грн.

7. Збиток від бракування уражених туш, органів та сировини (Z_7) визначають за формулою:

$$Z_7 = \Pi_b \times \Pi - D_1,$$

де Π_b — кількість вибракуваної продукції та сировини, кг; Π — державна закупівельна ціна продукції та сировини середньої якості, грн.; D_1 — вартість продукції чи сировини, отриманих після переробки, грн.

Загальна сума економічного збитку, обумовленого тією чи іншою хворобою, визначається як сума всіх видів збитку:

$$Z = Z_1 + Z_2 + Z_3 + Z_4 + Z_5 + Z_6 + Z_7.$$

Витрати на проведення ветеринарних заходів та методика їх обліку

Витрати на ветеринарні заходи (V_b) поділяються на прямі та непрямі (загальновиробничі і загальногосподарські) і складаються з трудових та матеріальних ресурсів у грошовому виразі, потрібних для здійснення відповідних протиепізоотичних, лікувально-профілактичних, ветеринарно-санітарних, зоогігієнічних, організаційно-господарських та інших заходів. До прямих витрат відносять:

1. Оплату праці робітників, безпосередньо зайнятих на роботах по проведенню ветеринарних заходів, у т.ч. і відрахування на соціальне страхування тощо.

2. Амортизаційні відрахування від балансової вартості ветеринарного обладнання, апаратів, приладів та витрати на поточний ремонт приміщень і догляд за технікою. Наприклад, експлуатація цегляних приміщень складає 3,2%, дерев'яних —

4,9%, ветеринарних машин, дезінфекційної техніки та іншого обладнання — 14,5% у рік.

3. Вартість використаних біопрепаратів, медикаментів, дезінфектантів, перев'язувальних засобів, палива, електроенергії, паливно-мастильних матеріалів, а також інструментів та обладнання малої вартості.

4. Витрати на спорудження тимчасових забійних майданчиків, пастеризаційних установок, пропускних пунктів, шлагбаумів, дезінфекційних бар'єрів, знезараження продуктів забою та трупної сировини.

Непрямі витрати включають оплату праці переважно головних та старших спеціалістів ветеринарної медицини, транспортні витрати, на утримання аптек, складів тощо.

Загальна сума витрат на ветеринарні заходи визначається шляхом складання всіх видів витрат.

Визначення економічної ефективності ветеринарних заходів

При визначенні економічної ефективності ветеринарних заходів встановлюють коефіцієнти захворюваності, летальності, а також питомі величини економічного збитку, що спричиняють хвороби і витрати на ветеринарні заходи.

Коефіцієнт можливої захворюваності ($K_{з1}$) в неблагополучному стаді і районі ($K_{з2}$) визначають шляхам ділення числа захворілих тварин, відповідно, на поголів'я неблагополучних стад господарства чи району.

$$K_{з1} = M_{зг} : M_{сг};$$

$$K_{з2} = M_{зр} : M_{ср},$$

де $M_{сг}$ — загальне поголів'я сприйнятливих тварин в окремому господарстві, гол.; $M_{ср}$ — загальне поголів'я сприйнятливих тварин у районі, гол.; $M_{зг}$ — число захворілих тварин в окремому господарстві, гол.; $M_{зр}$ — число захворілих тварин у районі, гол.

Коефіцієнт летальності ($K_{л}$) встановлюють діленням числа загиблих тварин на число захворілих.

$$K_{л} = M : M_{з},$$

де M — кількість загиблих, вимушено забитих, знищених тварин, гол.; $M_{з}$ — число захворілих тварин, гол.

Питому величину економічного збитку, спричиненого захворюванням, визначають на одну захворілу тварину ($K_{зб}$) розділивши загальну суму складових частин економічного збитку на число захворілих тварин.

$$K_{зб} = Z : M_3,$$

де Z — загальна сума економічного збитку, грн.; M_3 — число захворілих тварин, гол.

Додаткову вартість (D_B), одержану додатково за рахунок збільшення кількості і підвищення якості продукції, внаслідок застосування більш ефективних засобів і методів профілактики хвороб тварин, їх лікування визначають за формулою:

$$D_B = (B_{рн} - B_{рт}) \times O_p,$$

де $B_{рт}$ і $B_{рн}$ — вартість виробленої чи реалізованої продукції за діючими закупівельними цінами, відповідно, при застосуванні традиційних (базових) і нових (більш ефективних) засобів, у розрахунку на одну оброблену тварину (одиницю роботи), грн.; O_p — число оброблених тварин новими засобами (об'єм роботи), гол., m^2 .

Економічний ефект, одержаний внаслідок здійснення профілактичних, оздоровчих і лікувальних заходів, (E_e) визначають за формулою:

$$E_e = \Pi_3 + D_B + E_B - B_B,$$

де Π_3 — попереджений економічний збиток, грн.; D_B — вартість, одержана додатково за рахунок збільшення кількості і підвищення якості продукції, грн.; E_B — економія трудових і матеріальних витрат внаслідок застосування більш ефективних засобів і методів проведення ветеринарних заходів, грн.; B_B — витрати на ветеринарні заходи, грн.

Економічний ефект від проведення профілактичних, оздоровчих і лікувальних заходів на одну гривню витрат ($E_{грн}$) визначають за формулою:

$$E_{грн} = E_e : B_B.$$

Економічний збиток, попереджений в окремому господарстві внаслідок профілактики та ліквідації хвороб тварин, ($\Pi_{з1}$) визначають за формулою:

$$\Pi_{з1} = M_{сг} \times K_{з1} \times K_{зб} - Z,$$

де $M_{сг}$ — загальне поголів'я сприйнятливих тварин, гол.; $K_{з1}$ — коефіцієнт можливого захворювання тварин у неблагополучних гуртах; $K_{зб}$ — питома величина економічного збитку в розрахунку на одну захворілу тварину, грн.; Z — фактичний економічний збиток у господарстві, грн.

Економічний збиток, попереджений у господарстві внаслідок проведення лікувальних заходів, ($\Pi_{з2}$) визначають за формулою:

$$\Pi_{з2} = M_{л} \times K_{л} \times Ж \times Ц - Z,$$

де $M_{л}$ — кількість тварин, яких лікували, гол.; $K_{л}$ — коефіцієнт летальності; $Ж$ — середня жива маса однієї тварини, кг; $Ц$ — закупівельна ціна одиниці продукції, грн.; Z — фактичний економічний збиток у господарстві, грн.

Економічний збиток, попереджений внаслідок профілактики та ліквідації хвороб тварин у районі, ($\Pi_{з3}$) визначають за формулою:

$$\Pi_{з3} = (M_{ср} \times K_{з2} - M_{зр}) \times K_{зб},$$

де $M_{ср}$ — кількість сприйнятливих тварин у районі, гол.; $K_{з2}$ — коефіцієнт можливого захворювання тварин у районі; $M_{зр}$ — кількість захворілих тварин у районі, гол.; $K_{зб}$ — питома величина економічного збитку в розрахунку на одну захворілу тварину, грн.

Збиток, попереджений внаслідок хірургічної операції тварин, ($\Pi_{з4}$) визначають за формулою:

$$\Pi_{з4} = M_{п} \times Ц - В_{ф},$$

де $M_{п}$ — кількість прооперованих тварин; $Ц$ — середня вартість тварин (балансова або за закупівельними цінами), грн.; $В_{ф}$ — можлива грошова виручка при вимушеному забої прооперованих тварин.

Приклад 1. Визначення економічної ефективності (з незразної патології)

Визначити економічну ефективність лікувальних заходів при бронхопневмонії телят.

Умови: У господарстві в зимовий період було 650 телят віком до 6-ти місяців, середньою живою масою 90 кг. Середньодобовий приріст живої маси здорових телят 0,7 кг. Захво-

ріло бронхопневмонією 120 телят, з яких загинуло 6. Закупівельна ціна одного кг живої маси — 4,5 грн. Грошова виручка від реалізації шкури загиблого теляти — 29,2 грн. Лікування хворих телят проводили трьома способами:

- а) новокаїнова блокада ділянки зірчастого вузла;
  - б) новокаїнова блокада ділянки зірчастого вузла в комплексі з внутрішньом'язовим введенням біциліну-3;
  - в) інтратрахеальне введення норсульфазолу та пеніциліну.
- Вихідні дані до розрахунку представлені в таблиці 16.

Таблиця 16. Вихідні дані до розрахунку економічної ефективності (з незаразної патології)

Найменування показників	Одиниця виміру	Порівнювані варіанти		
Кількість телят, яких лікували	голів	30	30	30
Одужало телят	- // -	29	30	28
Загинуло телят	- // -	1	—	2
Тривалість лікування	дні	8	8	9
Витрати на лікування	грн.	141,7	144,1	175,3
Середньодобовий приріст живої маси телят	кг	0,5	0,55	0,48

1. Розрахунок економічного збитку від бронхопневмонії по дослідних групах (3):

$$A) Z_1 = M \times Ж \times Ц - B_{\phi} = 1 \times 90 \times 4,5 - 29,2 = 375,8 \text{ грн.}$$

$$Z_2 = M \times (B_3 - B_{XB}) \times T \times Ц = 29 \times (0,7 - 0,5) \times 8 \times 4,5 = 208,8 \text{ грн.}$$

$$Z = Z_1 + Z_2 = 375,8 + 208,8 = 584,6 \text{ грн.}$$

$$B) Z_2 = M \times (B_3 - B_{XB}) \times T \times Ц = 30 \times (0,7 - 0,55) \times 8 \times 4,5 = 162 \text{ грн.}$$

$$Z_2 = 162 \text{ грн.}$$

$$B) Z_1 = M \times Ж \times Ц \times V_{\phi} = 2 \times 90 \times 4,5 - 58,4 = 751,6 \text{ грн.}$$

$$Z_2 = M \times (B_3 - B_{XB}) \times T \times Ц = 28 \times (0,7 - 0,84) \times 9 \times 4,5 = 249,48 \text{ грн.}$$

$$Z = Z_1 + Z_2 = 751,6 + 249,48 = 1001,08 \text{ грн.}$$

2. Розрахунок попередженого економічного збитку внаслідок лікувальних заходів:

$$A) P_{Z_3} = M_{л} \times K_{л} \times Ж \times Ц - Z = 30 \times 0,15 \times 90 \times 4,5 - 584,6 = 1237,9 \text{ грн.}$$

Б) $P_{3_2} = M_{л} \times K_{л} \times Ж \times Ц - 3 = 30 \times 0,15 \times 90 \times 4,5 - 162 = 1660,5$ грн.

В) $P_{3_2} = M_{л} \times K_{л} \times Ж \times Ц - 3 = 30 \times 0,15 \times 90 \times 4,5 - 249,48 = 821,42$ грн.

3. Розрахунок економічного ефекту, отриманого як результат лікування хворих телят:

А) $E_e = P_3 - V_B = 1237,9 - 141,7 = 1096,2$ грн.

Б) $E_e = P_3 - V_B = 1660,5 - 144,1 = 1516,4$ грн.

В) $E_e = P_3 - V_B = 821,42 - 175,3 = 646,12$ грн.

4. Розрахунок економічного ефекту від проведених лікувальних заходів на одну грн. витрат:

А) $E_{грн.} = E_e : V_B = 1096,2 : 141,7 = 7,7$ грн.

Б) $E_{грн.} = E_e : V_B = 1516,4 : 144,1 = 10,5$ грн.

В) $E_{грн.} = E_e : V_B = 646,12 : 175,3 = 3,6$ грн.

Приклад 2. Визначення економічної ефективності (з інфекційної патології)

Визначити економічну ефективність оздоровчих заходів при лейкозі.

Умови: У господарстві утримується 1327 гол. великої рогатої худоби, в т. ч. 440 корів. Виділено 200 корів реагуючих у РІД, з них вимушено забито 60 гол., у т. ч. 28 тільних. Середньодобовий надій здорових корів складає 13 кг молока, хворих — 8 кг. Вихідні дані до розрахунку пердставлені в таблиці 17.

Таблиця 17. Вихідні дані до розрахунку економічної ефективності (з інфекційної патології)

Найменування показників	Одиниця виміру	Сума
Витрати на проведення діагностичних досліджень	грн.	2145
Витрати на проведення дезінфекції	- // -	2645
Витрати на проведення санітарних ремонтів	- // -	1760
Всього ветеринарних витрат	- // -	6550
Виручка від реалізації продуктів забою (за даними бухгалтерії)	- // -	74306

1. Розрахунок економічного збитку від вимушеного забою (Z_1):

$Z_1 = M \times Ж \times Ц - V_{\phi} = 60 \times 400 \times 4,5 - 74306 = 33694$ грн.

2. Розрахунок економічного збитку від зниження молочної продуктивності (Z_2):

$$Z_2 = M \times (B_3 - B_{хв}) \times T \times Ц = 60 \times (13 - 8) \times 30 \times 0,65 = 19500 \text{ грн.}$$

3. Розрахунок економічного збитку від недоотримання приплоду (Z_3):

Вартість одного теляти під час народження складає

$$3,61 \times Ц = 3,61 \times 65 = 234,65 \text{ грн.}$$

Було забито 28 тільних корів

$$Z_3 = 28 \times 234,65 = 6570,2 \text{ грн.}$$

4. Загальна сума економічного збитку (Z):

$$Z = Z_1 + Z_2 + Z_3 = 33694 + 19500 + 6570,2 = 59764,2 \text{ грн.}$$

5. Розрахунок попередженого економічного збитку внаслідок профілактики і ліквідації хвороби (Π_3):

$$\Pi_3 = M_{ст} \times K_3 \times K_{зб} - Z = 1327 \times 0,227 \times 298,8 - 59764 = 30243 \text{ грн.}$$

6. Розрахунок економічного ефекту, отриманого як результат лікування хворих телят:

$$E_e = \Pi_3 - B_v = 30243 - 6550 = 23693,2 \text{ грн.}$$

7. Розрахунок економічного ефекту від проведених профілактичних заходів на 1 грн. витрат:

$$E_{грн.} = E_e : B_v = 23693,2 : 6550 = 3,6 \text{ грн.}$$

Таблиця 18. Приблизні коефіцієнти захворюваності, летальності та питомі величини економічного збитку при інфекційних, інвазійних і незаразних хворобах тварин

Захворювання	Коефіцієнт		Питома величина економічного збитку на 1 захворілу тварину, грн.
	захворюваності	летальності	
Інфекційні захворювання			
Великої рогатої худоби			
Сказ	0,030	1,000	324,64
Бруцельоз	0,480	—	226,04
Диплококова інфекція	0,640	0,200	14,71
Злоякісна катаральна лихоманка	0,007	0,400	68,50

Колібактеріоз	0,620	0,190	18,56
Лептоспіроз	0,628	0,070	33,16
Сальмонельоз	0,760	0,190	20,40
Пастерельоз	0,420	0,170	17,71
Трихофітія	0,530	—	9,50
Сибірка	0,012	0,774	262,70
Туберкульоз	0,720	—	209,65
Емфізематозний карбункул	0,013	0,700	147,31
Ящур	0,910	0,015	37,80
Свиней			
Сальмонельоз	0,260	0,180	11,58
Колієнтеротоксемія	0,052	0,97	36,35
Хвороба Ауескі	0,500	0,409	34,75
Бруцельоз	0,390	—	20,50
Дизентерія	0,270	0,071	14,12
Інфекційний атрофічний риніт	0,710	0,170	25,34
Лептоспіроз	0,270	0,190	17,43
Пастерельоз	0,420	0,290	19,90
Вірусна пневмонія	0,270	0,180	15,00
Вірусний гастроентерит	0,311	0,094	15,61
Бешиха	0,710	0,140	15,78
Чума	0,800	0,378	38,24
Ящур	0,600	—	8,68
Овець			
Бруцельоз	0,340	—	32,30
Дизентерія	0,620	0,091	2,40
Інфекційна ентеротоксемія	0,410	0,910	11,40
Контагіозна ектима	0,259	0,118	3,80
Лептоспіроз	0,060	0,066	8,75
Лістеріоз	0,510	0,240	14,05
Сальмонельоз	0,380	0,220	6,05

Ящур	0,700	—	3,50
Птиці			
Ньюкаслська хвороба	0,820	0,410	2,60
Інфекційний ларинготрахеїт	0,530	0,087	1,71
Колібактеріоз	0,270	0,170	0,69
Лейкоз	0,260	—	3,14
Пастерельоз	0,750	0,340	2,98
Пулороз-тиф	0,860	0,285	0,42
Туберкульоз	0,730	—	5,48
Інвазійні захворювання			
Великої рогатої худоби			
Гіподерматоз	0,460	—	18,50
Діктіокаульоз	0,550	0,080	38,27
Парамфістоматоз (гостра форма)	0,180	0,140	10,64
Тейлеріоз	0,074	0,054	77,18
Телязіоз	0,240	—	4,82
Фасціольоз	0,263	—	34,71
Цистицеркоз	0,002	—	17,00
Ехінококоз	0,190	—	12,74
Овець			
Гемонхоз	0,560	0,240	9,74
Діктіокаульоз	0,410	0,060	6,11
Моніезіоз	0,360	0,071	6,24
Фасціольоз	0,320	0,022	7,15
Ценуроз	0,070	0,190	8,11
Ехінококоз	0,160	0,210	4,11
Свиней			
Аскаридоз	0,470	0,110	7,42
Трихоцефаліоз	0,410	0,080	6,13
Езофагостомоз	0,460	—	9,17
Ехінококоз	0,069	—	8,90

Птиці			
Аскаридіоз	0,700	—	0,57
Кокцидіоз	0,110	0,160	0,99
Незаразні захворювання			
Великої рогатої худоби			
Аліментарна остеодистрофія	0,230	—	26,69
Атонія передшлунків:	0,097	—	12,46
у т. ч. гостра	0,087	—	8,79
хронічна	0,010	—	45,10
Бронхопневмонія телят	0,170	0,150	25,07
Гінекологічні захворювання	4,500	—	36,58
Диспепсія телят:	0,460	0,320	15,51
у т. ч. проста	0,270	0,060	11,50
токсична	0,190	0,660	34,70
Кератоконьюнктивіт	—	—	7,93
Мастит корів:			
серозний	—	—	9,48
катаральний			11,68
гнійно-катаральний	—	—	27,39
Тимпанія рубця:	—	—	12,31
в т. ч. гостра	—	—	11,46
хронічна	—	—	22,33
Ендометрит	0,045	—	36,58
Свиней			
Бронхопневмонія	0,210	0,110	11,93
Гастроентерит	0,180	0,081	8,52

Диспепсія поросят:	0,130	0,083	7,12
у т. ч. проста	0,109	0,016	5,23
токсична	0,021	0,151	16,67
Токсична дистрофія печінки	0,153	0,420	32,84
Овець			
Атонія передшлунків	0,096	0,150	18,20
Бронхопневмонія	0,310	0,330	9,00
Гастроентерит	0,064	0,260	6,37
Тимпанія рубця	0,140	0,410	24,20
Мастит	0,092	—	9,81
Норок			
Гепатоз	0,012	0,420	22,17
Бронхопневмонія	0,014	0,501	21,03
Гіпотрофія цуценят	0,008	0,273	13,25
Сечокам'яна хвороба	0,013	0,310	15,05
Лисів			
Бронхопневмонія	0,004	0,180	16,38
Гіпотрофія цуценят	0,006	0,280	25,48
Соболів			
Бронхопневмонія	0,003	0,190	28,50
Гіпотрофія цуценят	0,050	0,385	57,75
Птиці			
Авітамінози	0,410	0,180	1,16
Аліментарна остеодистрофія	0,180	0,090	1,33
Гепатит	0,070	0,140	2,24
Жовтковий перитоніт	0,150	0,210	2,89

10. Ветеринарний облік, звітність та діловодство

10.1. Ветеринарний облік

Значення і форми ветеринарного обліку

Ветеринарний облік — це система реєстрації і віддзеркалення процесів розвитку ветеринарної справи, явищ і чинників, що відбуваються в державній, відомчій і приватній ветеринарній медицині. Облік як система реєстрації фактів захворюваності і смертності тварин всіх видів при інфекційних, інвазійних, незаразних хворобах, результатів діяльності ветеринарної служби і її стану слугує основою для об'єктивної оцінки якості ветеринарних заходів. Дані ветеринарного обліку є відповідним матеріалом для ухвалення рішень про термінові, поточні і перспективні завдання ветеринарної служби, для розробки планів профілактичних і оздоровчих заходів, підвищення їх ефективності.

Ветеринарний облік організовується за єдиною системою, що забезпечує можливість ефективного контролю виконання планових ветеринарних заходів, дозволяє успішніше вирішувати основні завдання ветеринарної служби з профілактики і ліквідації заразних і незаразних хвороб тварин, охорони людей від хвороб, спільних для людини і тварин.

Первинну реєстрацію захворювань і загибелі тварин, а також діагностичних досліджень, профілактичних, лікувальних, ветеринарно-санітарних заходів, ветеринарно-санітарної експертизи, лабораторних досліджень, ветеринарно-санітарного нагляду, здійснюваного посадовцями державної, відомчої, приватної, кооперативної і підприємницької ветеринарних служб, ведуть у журналах єдиної форми, встановленої Державним департаментом ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України.

Ветеринарному обліку підлягають:

— спеціальні роботи, виконувані ветеринарними фахівцями в сільськогосподарських підприємствах: акціонерних товариствах, тваринницьких кооперативах, фермерських, селянських, особистих господарствах громадян; на залізничному, мор-

ському, річковому, повітряному, автомобільному транспорті, на підприємствах і в організаціях, що здійснюють заготівлю, зберігання, переробку продуктів і сировини тваринного походження;

— ветеринарно-санітарний стан тваринницьких господарств і інших підприємств, пов'язаних з тваринами, продуктами і сировиною тваринного походження; виявлені хвороби тварин (інфекційні, інвазійні, незаразні і т. д.); хворі і загиблі тварини, пункти, де реєструвалися інфекційні і паразитарні хвороби худоби і птахів; тварини, піддані вакцинаціям, лікувально-профілактичним обробкам тощо; випадки лікування хворих тварин;

— ветеринарно-санітарний огляд і ветеринарно-санітарна експертиза м'яса, молока, інших харчових продуктів, шкіряно-хутряної сировини, шерсті та іншої сировини на м'ясокомбінатах, забійних пунктах, у лабораторіях ветеринарно-санітарної експертизи та інших ветеринарних установах; бактеріологічні, серологічні, вірусологічні та інші дослідження патологічного матеріалу, крові, сечі, молока, кормів, води та інших біологічних об'єктів у районних, міжрайонних, зональних, міських, обласних, республіканській лабораторіях; ветеринарно-санітарний огляд тварин, продуктів і сировини тваринного походження на залізничному, повітряному, морському, річковому транспорті, при експортних і імпорتنих операціях тощо.

Ветеринарний облік здійснюється відповідно до Інструкції по ветеринарному обліку і звітності, затвердженої Державним департаментом ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України. Записи в журналах належить вести в процесі виконання відповідної роботи або безпосередньо після її закінчення.

Всі журнали повинні бути переплетені і пронумеровані. На титульному листі позначаються назва журналу, найменування установи (господарства, підприємства), дата початку і закінчення записів. Журнали обліку в ветеринарній медицині підлягають зберіганню протягом трьох років з часу закінчення в них записів [за винятком журналу запису епізоотичного стану району (міста), який підлягає постійному зберіганню]. У кінці

журналу на окремому листі роблять засвідчувальний запис, де указують кількість пронумерованих листів. Цей запис завіряється підписом керівника ветеринарної установи і печаткою.

Залежно від виробничих завдань і напряму ветеринарної діяльності ведуться відповідні форми ветеринарного обліку. У лікувально-профілактичних ветеринарних установах, тваринницьких господарствах, ветеринарних кооперативах, малих підприємствах, обслуговуючих тварин, а також ветеринарними фахівцями-підприємцями ведуться наступні форми обліку.

«Журнал для реєстрації хворих тварин» (сільгоспоблік, форма № 1-вет) слугує основним документом обліку лікувальної роботи, що проводиться ветеринарними установами і фахівцями. У ньому записують хворих тварин, що поступили до ветеринарних установ для амбулаторного і стаціонарного лікування, підданих лікуванню при виїзді фахівців у господарства, на ферми. У журналі записують порядковий номер первинного і повторного обліку, дату надходження тварини, власника і його адресу, стать, вид, кличку і номер тварини, дату захворювання, первинний і остаточний діагнози, додаткові дослідження, клінічні ознаки, лікувальну допомогу, рекомендації, кінець хвороби, особливі відмітки, прізвище фахівця, що проводив лікування.

При стаціонарному лікуванні особливо цінних племінних і високопродуктивних тварин на додаток до журналу на кожну тварину ведуть історію хвороби з повним записом перебігу хвороби, результатів подальших досліджень, подальшого лікування і т. п.

«Журнал для запису протиепізоотичних заходів» (сільгоспоблік, форма № 2-вет) призначений для обліку планових і вимушених протиепізоотичних заходів у всіх тваринницьких господарствах і ветеринарних установах. У журналі записують: діагностичні дослідження, щеплення, протипаразитарні обробки тварин, ветеринарно-санітарні роботи. Запис ведуть у такій послідовності: дата проведення заходу, назва ферми, господарства, населеного пункту, вид і вік тварин, вид дослідження, обробки, щеплення, кількість тварин, щеплених або оброблених з профілактичною метою або вимушено, кількість тварин,

підданих діагностичним дослідженням перший або другий раз у поточному році.

«Журнал для запису епізоотичного стану району (міста)» (сільгоспоблік, форма № 3-вет) є основним документом, у якому відображають всі дані про інфекційні та інвазійні хвороби, що виникають на території адміністративного району або міста. Його ведуть головні ветеринарні лікарі районів і міст. Журнал підлягає постійному зберіганню. На його титульному листі окрім звичних позначень указують, де зберігається аналогічний попередній журнал, записи в якому завершені перед початком цього журналу, і порядковий номер знову початого журналу.

У цьому журналі реєструють інфекційні хвороби, при яких встановлюються карантин і ветеринарні обмеження (сибірка, ящур, чума, хвороба Ауескі, бруцельоз, туберкульоз, трихінельоз, фіноз та ін.). Записи ведуть по кожній хворобі окремо: дата запису, населений пункт (господарство), дата виникнення хвороби, стать і вік тварини, дані про встановлення діагнозу, джерело інфекції, дата і номер ухвали про встановлення карантину або обмеження, кількість хворих, загиблих, вимушено забитих, щеплених, досліджених і хворих тварин, що залишилися на кінець року, дата і номер рішення про зняття карантину або обмеження, особливі відмітки, прізвище фахівця, що зробив запис.

На птахофабриках, у спеціалізованих птахівничих господарствах та інших підприємствах встановлені журнали ветеринарного обліку, що відображають особливості ветеринарної роботи в таких господарствах: «Журнал обліку діагностичних досліджень птахів» (сільгоспоблік, форма № 4-вет); «Журнал для реєстрації результатів патологоанатомічного розтину птахів на птахофабриці» (сільгоспоблік, форма № 5-вет); «Журнал для запису епізоотичного стану птахівничих господарств» (сільгоспоблік, форма № 6-вет); «Журнал для реєстрації профілактичних і вимушених щеплень птахів» (сільгоспоблік, форма № 7-вет); «Журнал обліку лікувальної обробки птахів» (сільгоспоблік, форма № 8-вет); «Журнал обліку результатів ветеринарно-санітарної експертизи тушок птахів у забійному цеху птахівничих господарств» (сільгоспоблік, форма № 9-вет);

«Журнал обліку дезінфекції, дезінсекції і дератизації» (сільгоспоблік, форма № 10-вет).

У рибницьких господарствах прийнято вести єдиний журнал ветеринарного обліку «Журнал обліку дослідження риби, профілактичних і оздоровчих заходів у рибоводному господарстві (рибопромисловій водоймі)» (сільгоспоблік, форма № 11-вет).

У ветеринарних лабораторіях ведеться 11 журналів ветеринарного обліку: «Журнал бактеріологічних досліджень» (сільгоспоблік, форма № 12-вет); «Журнал вірусологічних досліджень» (сільгоспоблік, форма № 13-вет); «Журнал серологічних досліджень крові» (сільгоспоблік, форма № 14-вет); «Журнал гематологічних досліджень» (сільгоспоблік, форма № 15-вет); «Журнал гістологічних досліджень» (сільгоспоблік, форма № 16-вет); «Журнал досліджень проб шкіряної і хутряної сировини на сибірку» (сільгоспоблік, форма № 17-вет); «Журнал обліку лабораторних досліджень на паразитарні хвороби тварин» (сільгоспоблік, форма № 18-вет); «Журнал токсикомікологічних досліджень кормів і інших матеріалів» (сільгоспоблік, форма № 19-вет); «Журнал хіміко-токсикологічних досліджень» (сільгоспоблік, форма № 20-вет); «Журнал біохімічних і лабораторно-клінічних досліджень» (сільгоспоблік, форма № 21-вет); «Журнал гідрохімічних і токсикологічних досліджень рибогосподарських водойм» (сільгоспоблік, форма № 22-вет).

Для ветеринарного обліку в лабораторіях ветеринарно-санітарної експертизи на ринках ведуть наступні журнали: «Журнал ветеринарно-санітарної експертизи м'яса, риби, раків, яєць» (сільгоспоблік, форма № 23-вет); «Журнал обліку ветеринарно-санітарної експертизи молока і молочних продуктів» (сільгоспоблік, форма № 24-вет); «Журнал експертизи харчових продуктів рослинного походження» (сільгоспоблік, форма № 25-вет); «Журнал експертизи меду» (сільгоспоблік, форма № 26-вет).

Для обліку роботи у ветеринарних установах державного прикордонного і транспортного ветеринарного нагляду прийняті наступні журнали: «Журнал реєстрації огляду тварин на транспортному контрольному ветеринарному пункті» (сільгоспоблік, форма № 27-вет); «Журнал реєстрації огляду сировини тваринного походження на транспортному контрольному ветеринарному пункті» (сільгоспоблік, форма № 28-вет);

«Журнал реєстрації санітарної обробки вагонів і пароплавів на дезпромивній станції» (сільгоспоблік, форма № 29-вет); «Журнал обліку надходження і огляду експортних, імпорتنих і транзитних тварин на прикордонному контрольному ветеринарному пункті» (сільгоспоблік, форма № 30-вет); «Журнал обліку продуктів, що експортуються й імпортуються, сировини тваринного походження і фуражу, оглянутих на прикордонному контрольному ветеринарному пункті» (сільгоспоблік, форма № 31-вет).

Для обліку ветеринарних заходів на підприємствах по забою тварин, зберіганню і переробці продуктів і сировини тваринного походження ведуть наступні журнали: «Журнал обліку ізольованої шкіряної і хутряної сировини і його ветеринарної обробки на шкіряно-сировинному складі (заводі)» (форма № 32-вет); «Журнал обліку результатів огляду забійних тварин і ветеринарно-санітарної експертизи м'яса і м'ясопродуктів на бойні (забійному пункті)» (форма № 33-вет); «Журнал ветеринарного огляду тварин на скотобазі м'ясокомбінату» (форма № 34-вет); «Журнал обліку захворювань, відходів і ветеринарної обробки тварин у карантині та ізоляторі м'ясокомбінату» (форма № 35-вет); «Журнал ветсанекспертизи м'яса і субпродуктів у цехах первинної обробки худоби (птахів) і на санітарній бойні м'ясокомбінату» (форма № 36-вет); «Журнал обліку трихінелоскопії свинячих туш на м'ясокомбінаті» (форма № 37-вет); «Журнал реєстрації проб і зразків продукції, що поступили на дослідження в лабораторію м'ясокомбінату» (форма № 38-вет); «Журнал реєстрації бактеріологічних досліджень туш і органів (трупів) забійних тварин» (форма № 39-вет); «Журнал реєстрації бактеріологічних досліджень ковбасних, кулінарних і копчених виробів, напівфабрикатів, кормової муки» (форма № 40-вет); «Журнал реєстрації бактеріологічного дослідження консервів після стерилізації» (форма № 41-вет); «Журнал реєстрації досліджень меду на свіжість» (форма № 42-вет); «Журнал обліку дезінфекцій на забійному підприємстві» (форма № 43-вет).

10.2. Ветеринарна звітність

Статистична ветеринарна звітність призначена для віддзеркалення стану захворюваності тварин і інших питань діяльності

ветеринарної служби. Ветеринарна звітність складається в суворій відповідності з Інструкцією Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України за єдиними формами, затвердженими Держкомстатом України 27. 10. 2000 р. № 342.

Ветеринарна звітність складається з окремих форм звітних документів і є основним джерелом інформації про ветеринарно-санітарний стан тваринництва, результати роботи державних ветеринарних установ і організацій, ветеринарної служби сільськогосподарських підприємств, акціонерних товариств, тваринницьких комплексів, птахофабрик, ветеринарних кооперативів, малих підприємств, ветеринарних фахівців-підприємців з діагностики, попередження і ліквідації хвороб тварин, ветеринарного нагляду, а також торгівлі продукцією і сировиною тваринного походження. Дані ветеринарної звітності складають інформаційну базу для управління ветеринарним обслуговуванням тваринництва.

Ветеринарні звіти складають на основі первинної реєстрації і подальшого узагальнення даних про захворювання і загибель тварин, діагностичні дослідження, профілактичні, лікувальні і ветеринарно-санітарні заходи. Відповідальність за повноту і достовірність відомостей, що включаються у ветеринарні звіти, несуть керівники ветеринарних установ і інші посадовці цих установ.

Діючі форми звітів про захворюваність і загибель тварин, а також з інших питань діяльності ветеринарної служби затверджені ухвалою Держкомстату України «Про затвердження форм державної статистичної звітності для підприємств і організацій агропромислового комплексу» (табл. 19). При складанні ветеринарних звітів необхідно дотримуватися порядку, встановленого вищезазначеною діючою Інструкцією.

Ветеринарний звіт підписують керівник установи, головний ветеринарний лікар господарства, головний ветеринарний лікар району, начальник управління ветеринарної медицини у складі адміністрації областей, АР Крим, міст Києва і Севастополя.

Форми ветеринарної звітності уніфіковані, кожна форма складається з трьох основних частин: заголовної, змістовної та оформляючої.

Таблиця 19. Перелік форм державної статистичної звітності ветеринарної служби

Номер форми	Найменування форми звітності	Метод подання звітності	Періодичність
1-вет	Звіт про заразні хвороби тварин	Поштою	Місячна
1А-вет	Звіт про ветеринарні протиепізоотичні заходи	-//-	Квартальна
2-вет	Звіт про роботу державних лабораторій ветеринарної медицини	-//-	Річна
3-вет	Звіт державної лабораторії ветеринарної медицини про результати радіологічних досліджень об'єктів ветеринарного нагляду і роботу з цивільної оборони	-//-	Річна
4-вет	Звіт про наявність та рух патогенних і непатогенних культур мікроорганізмів, токсинів та отрут тваринного і рослинного походження	-//-	Річна
5-вет	Звіт про ветеринарно-санітарний нагляд та контроль на забійних пунктах господарств і організацій незалежно від форм власності в лабораторіях ветсанекспертизи на ринках	-//-	Піврічна
6-вет	Звіт про ветеринарно-санітарний нагляд та контроль на м'ясоптахопереробних підприємствах незалежно від форм власності	-//-	Піврічна
7-вет	Звіт про роботу державних інспекторів ветеринарної медицини	-//-	Квартальна
8-вет	Звіт про ветеринарно-санітарний нагляд при перевезеннях продуктів тваринництва та заразні хвороби тварин, виявлені при їх транспортуванні	-//-	Річна

9-вет	Звіт про ветеринарно-санітарну обробку транспортних засобів	-//-	Річна
10-вет	Звіт про роботу державного ветеринарного контролю на державному кордоні і транспорті	-//-	Піврічна
11-вет	Звіт про забезпеченість кадрами	-//-	Річна

У заголовній частині пишуться форма звітного документа, кому представляється звіт, назва міністерства, відомства, державного об'єднання, концерну, асоціації, господарства, ветеринарної установи, республіки, області, району і форм власності. Всі ці відомості кодуються для введення в комп'ютер при механізованій обробці даних.

Змістовна частина звітів складається у вигляді таблиці, в яку вносяться дані про різні види ветеринарної роботи, про захворюваність і загибель тварин та ін. залежно від призначення тієї або іншої звітної форми. Показники змістовної частини ветеринарних звітів також кодуються для їх обробки з використанням комп'ютера.

У оформлюючій частині пишуться дата представлення звітів, посада ветеринарного фахівця, підпис, прізвище і номер телефону виконавця.

Ветеринарні звіти складають ветеринарні фахівці ферм, відділень, цехів, бригад і передають їх головному ветеринарному лікарю господарства, акціонерного товариства, тваринницького комплексу, птахофабрики, а у ветеринарних установах і в підприємствах — керівники установ і ветеринарні фахівці підприємств. Звіти складають у двох примірниках, один з яких направляють у районну лікарню, другий залишають у справі ветеринарної установи і господарства та зберігають протягом встановленого для них терміну. У районній лікарні ветеринарні звіти узагальнюють і складають зведений звіт по району. Їх направляють ветеринарному органу у складі органів виконавчої влади областей, АР Крим. Ці ветеринарні органи представляють ветеринарні звіти Державному департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України.

Форми ветеринарної звітності, порядок їх складання і представлення

Форма № 1-вет (місячна) «Звіт про заразні хвороби тварин» призначена для подання до вищих ветеринарних установ і органів відомостей про виникнення, розповсюдження і ліквідацію заразних хвороб сільськогосподарських та інших тварин.

Представляють ветеринарні фахівці господарств і ветеринарних установ до вищих органів управління 3-го числа після звітнього періоду.

Звіт представляють щомісячно в наступному порядку:

- ветеринарні пункти, ветеринарні лікарі і фельдшери підприємств, організацій — ветеринарній дільниці, дільничній ветеринарній лікарні 2-го числа після звітнього періоду;

- ветеринарні працівники, обслуговуючі господарства, підприємства інших відомств у містах, дільничні ветеринарні лікарні в містах, ветеринарні кооперативи, малі підприємства, ветеринарні фахівці-підприємці - міській станції по боротьбі з хворобами тварин 2-го числа після звітнього місяця;

- ветеринарні дільниці, дільничні ветеринарні лікарні, головні ветеринарні лікарі міст районного підпорядкування і господарств, ветеринарні кооперативи, малі підприємства, ветеринарні фахівці-підприємці — районній лікарні 3-го числа після звітнього місяця;

- районні і міські лікарні — управлінню ветеринарної медицини у складі АР Крим, областей, міст Києва і Севастополя 6-го числа після звітнього місяця; всі раніше перераховані органи — Державному департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України до 12-го числа після звітнього місяця.

Звіт про заразні хвороби тварин складають всі господарства незалежно від форми власності і їх відомчої приналежності, що займаються розведенням, вирощуванням, відгодівлею і реалізацією тварин, що мають у штаті ветеринарного фахівця; по господарствах, що не мають штатних ветеринарних фахівців, відомості про заразні хвороби тварин включають у звіт, що представляється ветеринарною установою, обслуговуючою дане господарство (державною ветеринарною установою,

ветеринарним кооперативом, малим підприємством, ветеринарними товариствами і фахівцями-підприємцями). Наводимо для зразка форму звіту про заразні хвороби тварин.

Форма № 1-вет

ЗАТВЕРДЖЕНА

наказом Держкомстату України
27.10.2000 р. № 342

Поштова, місячна

ЗВІТ про заразні хвороби тварин

за _____ 200__ р.

Вид тварин і назва хвороб	Коди видів тварин та хвороб	За звітний місяць				Оздоровлено пунктів	Залишилося на кінець звітнього періоду	
		виявлено неблагополучних пунктів	захворіло, гол.	вибуло, голів			неблагополучних пунктів	хворих тварин, гол.
				забито	загинуло			
А	В	1	2	3	4	5	6	7

Пояснювальна записка на _____ аркушах додається

(дата)

(посада)

(підпис, № телефону)

(прізвище та № телефону виконавця)

Якщо за звітний період не було випадків виникнення заразних хвороб тварин, то звіт за формою № 1-вет не складають.

Початковими даними для складання звіту за формою № 1-вет є записи в журналах первинного обліку хворих тварин,

позитивних результатів лабораторних діагностичних досліджень, а також у журналі епізоотичного стану району (міста).

Відомості про неблагополучні пункти і захворювання показують у звіті окремо по кожному виду тварин (велика рогата худоба, свині, вівці, кози, коні, верблюди, птахи, хутрові звірі, кролики, собаки, кішки, бджоли, дикі тварини) і по кожній хворобі. Хвороби плідників (биків, кабанів, баранів, жеребців), що містяться на племпідприємствах і станціях штучного осіменіння, виділяють окремим рядком.

У звітній формі № 1-вет заголовна і оформляюча частини складаються з урахуванням загальних вимог, що пред'являються до оформлення форм ветеринарних звітів.

Змістовна частина звіту має форму таблиці (див. форму). При заповненні граф 1 і 6 неблагополучним пунктом по заразній хворобі тварин вважається окремий населений пункт по адміністративному розподілу (село, хутір, селище, місто), на території якого виявлена заразна хвороба. Якщо хвороба встановлена на декількох фермах (у відділеннях, бригадах) одного господарства, розташованих у різних населених пунктах, то число неблагополучних пунктів указують по кількості ферм (відділень, бригад), у яких захворіли тварини. У разі встановлення хвороби у тварин на відгінних випасах неблагополучним пунктом вважається ділянка пасовища, де пасуться тварини, незалежно від кількості окремих гуртів, отар, стад і їх приналежності. При інфекційних і інвазійних хворобах тварин різних видів, які викликаються різними типами одного і того ж збудника і не передаються від одного виду тварин іншому, кількість неблагополучних пунктів указують окремо по кожному виду тварин.

У графі 2 враховують число тварин, вперше хворих протягом звітнього періоду.

У графі 4 показують число тварин, загиблих від заразних хвороб, як з числа знову хворих у звітньому періоді, так і хворих раніше, тобто з числа тих, які в попередньому звіті показані в залишку за наступний місяць. У число загиблих включають і вимушено забитих тварин, м'ясо яких не було використано в їжу.

У графі 6 показують кількість всіх пунктів, що залишилися нездоровленими, тобто виявлених не лише в звітному періоді, але і раніше, які були показані в попередньому звіті.

У графу 7 записують загальне число хворих, що залишилися з числа хворих у звітний період, а також хворих раніше, показаних у попередньому звіті, що знаходяться на лікуванні. По птахів і бджолах залишок хворих не вказується.

У пояснювальній записці вказують назву господарств, районів, де виявлені пункти, неблагополучні з сибірки, бруцельозу, туберкульозу, сказу та інших небезпечних хвороб, причини їх виникнення, число вимушено забитих тварин, розшифровують групу інших заразних хвороб тварин, а також число хворих, загблих і вимушено забитих тварин у селянських, фермерських і особистих господарствах громадян. Повідомляють також про вжиті заходи.

Форма № 1-вет А (квартальна) «Звіт про протиепізоотичні заходи» призначена для представлення до вищих установ і органів управління ветеринарною службою відомостей про виконання заходів щодо попередження заразних хвороб сільськогосподарських і інших тварин.

Звіт по цій формі представляють всі господарства й установи щоквартально.

Звіт висилають у наступному порядку:

— ветеринарні лікарі, фельдшери сільськогосподарських підприємств та інших підприємств і організацій, ветеринарні пункти — ветеринарній дільниці, дільничній ветеринарній лікарні до 2-го числа після звітного періоду; ветеринарні фахівці, обслуговуючі господарства і підприємства інших відомств у містах, — міській лікарні до 2-го числа після звітного періоду;

— ветеринарні дільниці, дільничні ветеринарні лікарні, головні ветеринарні лікарі міст районного підпорядкування і господарств — районній лікарні до 3-го числа після звітного періоду; районні і міські лікарні — управлінню ветеринарної медицини областей, АР Крим, міст Києва і Севастополя до 6-го числа після звітного періоду;

— вищеперераховані ветеринарні органи — Державному департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної

політики України до 10-го числа після звітнього періоду. Звіт про протиепізоотичні заходи складають всі господарства, що займаються розведенням, вирощуванням, відгодівлею і реалізацією тварин і мають у штаті ветеринарного фахівця, незалежно від форм власності і відомчої приналежності.

У господарствах, що не мають штатних ветеринарних фахівців, відомості про протиепізоотичні заходи включають у звіт, що представляється ветеринарним установам, обслуговуючим дане господарство (державна ветеринарна установа, ветеринарний кооператив, ветеринарне товариство, ветеринарні фахівці-підприємці). Вихідними даними для складання звіту за формою № 1-вет А слугують журнали первинного обліку протиепізоотичних заходів та акти на їх виконання. Зведений звіт по району складають на підставі звітів, представлених підлеглими ветеринарними установами, ветеринарними фахівцями всіх господарств.

Звітна форма № 1-вет А представлена нижче.

Змістовна частина звіту, що складається з трьох розділів, оформляється в певній послідовності.

У розділі 1 «Діагностичні дослідження» в графі 1 спочатку указують вид тварини, потім найменування дослідження. Наприклад, «Велика рогата худоба, дослідження на бруцельоз — серологічне». У графі 2 спочатку записують код виду тварини, а потім код того або іншого дослідження, проведеного з діагностичною метою. При кодуванні звіту слід використовувати галузевий класифікатор «Ветеринарні заходи й інші види робіт» і «Види і групи тварин, що підлягають ветеринарному обслуговуванню».

У графу 4 вносять дані про тварин, підданих дослідженню, в графу 5 — про кількість реагуючих тварин.

У розділі 2 «Щеплення і лікувально-профілактичні заходи» відображають відомості про щеплення і обробки тварин. Методи, застосовані при цьому, вакцини, сироватки, антгельмінтики й інші препарати повинні бути описані в пояснювальній записці до звіту. При обробці одного і того ж поголів'я змішаними препаратами (вакцини, антгельмінтики) проти двох і більш хвороб у графі 1 указують назву однієї хвороби, а в пояснювальній записці — решти хвороб, проти яких одночасно проводили обробку.

ЗАТВЕРДЖЕНА

наказом Держкомстату України
від 27.10.2000 р. № 342

Поштова, квартална

Представляють ветеринарні фахівці господарств і ветеринарних установ до вищих ветеринарних органів управління 3-го числа після звітного періоду

ЗВІТ

про протиепізоотичні заходи за _____ квартал 200__ р.

1. Діагностичні дослідження

Вид тварин та назва досліджень	Коди видів тварин та досліджень	Кількість досліджень, тис. головообробок	Реагувало позитивно, голів	План, тис. головообробок звітного кварталу
А	В	1	2	3

2. Щеплення та лікувально-профілактичні заходи

Вид тварин і назва заходів	Коди заходів	Кількість головообробок, тис.
А	Б	В

3. Ветеринарно-санітарні роботи

Вид роботи	Коди робіт	Оброблено тваринницьких приміщень, територій ферм, підприємств	
		Кількість об'єктів	
		шт.	тис. м ²
Дезінфекція профілактична			
Дезінфекція вимушена			
Дезінсекція			
Дератизація			

Пояснювальна записка на _____ аркушах додається

_____ (дата)

_____ (посада)

_____ (підпис, № телефону)

_____ (прізвище та № телефону виконавця)

У розділі 3 «Ветеринарно-санітарні роботи» показують кількість оброблених об'єктів і виконаний об'єм роботи по дезінфекції, дезінсекції і дератизації тваринницьких приміщень, територій ферм і інших підприємств і об'єктів за звітний період. На окремому листі складають записку-пояснення довільної форми, де дають додаткові відомості про методи, вживані вакцини та інші препарати при всіх видах обробок тварин; про хвороби, проти яких проводили змішані обробки; про причини виникнення ускладнень після обробки (якщо вони мали місце); про переваги і недоліки методів профілактики. При необхідності розшифровують значення окремих цифрових показників.

Звіт про роботу державних лабораторій ветеринарної медицини

Звітна форма № 2-вет «Звіт про роботу державних лабораторій ветеринарної медицини» призначена для подання в вищі держав-

ні лабораторії та органи управління службою ветеринарної медицини даних про діагностичну роботу лабораторій ветеринарної медицини всіх профілів та рівнів.

Форма № 2-вет використовується в системі державних лабораторій ветеринарної медицини Держаного департаменту ветеринарної медицини.

Зразок форми приведений нижче.

Звіт по формі 2-вет подається один раз у рік у наступному порядку:

- районними, міжрайонними, міськими державними лабораторіями ветеринарної медицини — обласним, Кримській республіканській державним лабораторіям ветеринарної медицини, а районні лабораторії — одночасно головному лікарю ветеринарної медицини району (до 5 січня);

- обласні, Кримська республіканська державні лабораторії ветеринарної медицини, зональні спеціалізовані державні лабораторії ветеринарної медицини з хвороб тварин, міжобласні спеціалізовані державні лабораторії ветеринарної медицини з хвороб птиці, міські державні лабораторії ветеринарної медицини міст Києва та Севастополя — Центральній державній лабораторії ветеринарної медицини й одночасно управлінню державної ветеринарної медицини облдержадміністрації (до 20 січня);

- Центральна державна лабораторія ветеринарної медицини — Державному департаменту ветеринарної медицини до 5 лютого.

Форма № 2-вет

ЗАТВЕРДЖЕНА

наказом Держкомстату України
27.10.2000 р. № 342

Поштова, річна

ЗВІТ

**про роботу державних лабораторій ветеринарної медицини
за 200__ рік**

ДОСЛІДЖЕННЯ НА БАКТЕРІАЛЬНІ ХВОРОБИ

№	Найменування хвороби, вид тварини, досліджуваного матеріалу	Кількість матеріалів	Проведено досліджень										Отримано позитивних результатів
			Патолого-анатомічних	Мікроскопічних		Бактеріологічних	Біологічних	Серологічних				Гістологічні	
				світлової	люмінесцентної			РА	РП, РДП	РН	Інші реакції РПК		
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14

ДОСЛІДЖЕННЯ НА ВІРУСНІ ХВОРОБИ

№	Найменування хвороби, вид тварини, досліджуваного матеріалу	Кількість матеріалів	Проведено досліджень														Отримано позитивних результатів	
			Патолого-анатомічних	Мікроскопічних	Вірусологічних		Біологічних				Серологічних							
					світлової	люмінесцентної	КЕ	КК	РА	РЗК	РП, РДП	РН	РНГА	РЗА, РЗДп	РА, РГА	Інші реакції ІФА		
																		5
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19

СЕРОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

№	Найменування хвороби, вид тварини, досліджуваного матеріалу	Кількість матеріалів	Проведено досліджень								Отримано позитивних результатів
			РА, КР	РЗ	РТЗК	РБП	РМА	РП, РДП	РНГА	Інші реакції	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12

ДОСЛІДЖЕННЯ НА ЛЕЙКОЗ

Найменування хвороби, вид тварини, досліджуваного матеріалу	Кількість матеріалів	Проведено досліджень			Отримано позитивних результатів
		Серологічних (РІД)	Гематологічних	Гістологічних	
1	2	3	4	5	6

КЛІНІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КРОВІ

Вид тварини, досліджуваного матеріалу	Кількість матеріалів	Проведено гематологічних досліджень	Результати досліджень	
			Вище норми	Нижче норми
1	2	3	4	5

**ХІМІКО-ТОКСИКОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ ДІАГНОСТИЦІ
ЗАХВОРЮВАНЬ НЕІНФЕКЦІЙНОЇ ЕТІОЛОГІЇ**

№	Проведено досліджень																			
	Найменування показника						Органолептичних			Біологічних		Токсикологічних								
							соковиті корми	концентрати	премікси	вітам. препарати	корми			патматеріал						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
		соковиті корми	концентрати	премікси	вітам. препарати	вода	конц. корми	вітам. препарати	соковиті корми	премікси	концентрати	мін. добрива	рине та м'ясо-кісткове борошно	кони	ВРХ	ДРХ	свині	птиця	риба	бджали

ДОСЛІДЖЕННЯ НА МІКОЗИ

№	Назва захворювання	Кількість матеріалів	Проведено досліджень			Отримано позитивних результатів
			Патаногомічних	Світлова мікроскопія	Бактеріологічних	
1	2	3	4	5	6	7

САНТАРНО-МІКОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ КОРМІВ

№	Назва досліджуваного матеріалу	Кількість матеріалів	Проведено досліджень					Отримано позитивних результатів
			Органо-лептичних	Мікро-скопичних	Бактеріо-логічних	Біологічних	На мікротоксини	
1	2	3	4	5	6	7	8	9

БІОХІМІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

№	Найменування видів тварин, досліджуваного матеріалу, показники	Бактеріо-логічних	Проведено досліджень			Отримано позитивних результатів	
			Органо-лептичних	Біохімічних	Вище норми	Нижче норми	
1	2	3	4	5	6	7	

ДОСЛІДЖЕННЯ НА ПАРАЗИТАРНІ ЗАХВОРЮВАННЯ (З ПРОДОВЖЕННЯМ)

№	Найменування видів тварин, досліджуваного матеріалу, показники	Кількість матеріалів	Проведено досліджень				Отримано позитивних результатів
			Патолого-анатомічних	Мікро-скопичних	Культуральних	Копро-логічних	
1	2	3	4	5	6	7	8

ДОСЛІДЖЕННЯ НА ПАРАЗИТАРНІ ЗАХВОРЮВАННЯ (ПРОДОВЖЕННЯ)

№	Кількість матеріалів	Дослідження (ФА)	Отримано позитивних результатів	У штучному шлунковому соці	Компресорна трихінепоскопія
1	2	3	4	5	6

МІКРОБІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СИРОВИНИ, КОРМІВ (З ПРОДОВЖЕННЯМ)

№	Найменування	Проведення дослідження													
		Комбікорми					Премікси								
		Кількість		Отримано позитивних результатів (вище МДР)			Кількість		Отримано позитивних результатів (вище МДР)						
1	2	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн
		3	4	5	6	7	8	9	10						

МІКРОБІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ СИРОВИНИ, КОРМІВ (ПРОДОВЖЕННЯ)

№	Найменування	Проведення досліджень															
		Борошно тваринного походження							Корми для непродуктивних тварин							Інші корми	
		Кількість		Отримано позитивних результатів (вище МДР)			Кількість		Отримано позитивних результатів (вище МДР)			Кількість		Отримано позитивних результатів (вище МДР)			
1	2	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн
		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14				

ТОКСИКОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СИРОВИНИ, КОРМІВ (З ПРОДОВЖЕННЯМ)

№	Найменування показника	Проведення досліджень															
		Соковиті корми			Комбікорми			Премієи			Мінеральні добрива						
		Кількість		Отримано позитивних результатів	Кількість		Отримано позитивних результатів	Кількість		Отримано позитивних результатів	Кількість		Отримано позитивних результатів				
		зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

ТОКСИКОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СИРОВИНИ, КОРМІВ (ПРОДОВЖЕННЯ)

№	Найменування показника	Проведення досліджень															
		Борошно тваринного походження			Вітамінні препарати			Корми для непродуктивних тварин			Інші корми						
		Кількість		Отримано позитивних результатів	Кількість		Отримано позитивних результатів	Кількість		Отримано позитивних результатів	Кількість		Отримано позитивних результатів				
		зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн	зразків	тн				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18

**ВЕТЕРИНАРНО-САНИТАРНА ЕКСПЕРТИЗА СИРОВИНИ, ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ НА РИНКАХ
(З ПРОДОВЖЕННЯМ)**

№	Найменування продуктів, що досліджувались	Проведено експертиз														
		М'ясо				М'ясо копчене				М'ясопродукти						
		Яловичина		Свинина		Баранина		М'ясо копчене		Ковбасні вироби		М'ясо				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
		експертизи	ТН	конфіковано і направлено на тех. утилізацію	експертизи	ТН	конфіковано і направлено на тех. утилізацію	експертизи	ТН	конфіковано і направлено на тех. утилізацію	експертизи	ТН	конфіковано і направлено на тех. утилізацію	експертизи	ТН	конфіковано і направлено на тех. утилізацію

**ВЕТЕРИНАРНО-САНИТАРНА ЕКСПЕРТИЗА СИРОВИНИ, ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ НА РИНКАХ
(ПРОДОВЖЕННЯ)**

№	Найменування продуктів, що досліджувались	Проведено експертиз														
		Молоко і молокопродукти			Риба і рибопродукти			Яйця, мед			Рослинна продукція			Жири рослинного походження		
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
		експертизи	ТН	конфіковано і направлено на тех. утилізацію	експертизи	ТН	конфіковано і направлено на тех. утилізацію	експертизи	ТН	конфіковано і направлено на тех. утилізацію	експертизи	ТН	конфіковано і направлено на тех. утилізацію	експертизи	ТН	конфіковано і направлено на тех. утилізацію

Також подають звіти при токсикологічних і радіологічних дослідженнях сировини, кормів, продуктів харчування при імпорті, експорті.

Пояснювальна записка на _____ аркушах додається

_____ (дата)

_____ (посала)

_____ (підпис і № телефону)

_____ (прізвище та № телефону виконавця)

Форма № 3-вет «Звіт державної лабораторії ветеринарної медицини про результати радіологічних досліджень об'єктів ветеринарного нагляду і роботу цивільної оборони»

Звітна форма № 3-вет призначена для подання у вищі державні лабораторії ветеринарної медицини та органи управління службою ветеринарної медицини даних про результати радіологічних досліджень об'єктів ветеринарного нагляду і роботу з цивільної оборони. Зразок форми приведений нижче.

Звіт по формі № 3-вет надсилається один раз на рік.

Форма № 3-вет

ЗАТВЕРДЖЕНА

наказом Держкомстату України

27.10.2000 р. № 342

Поштова, річна

ЗВІТ

(найменування держлабораторії)

державної лабораторії ветеринарної медицини про результати радіологічних досліджень об'єктів ветеринарного нагляду і роботу з цивільної оборони за 200__ рік

1. Контрольні пункти

№ п/п	Населений пункт, район	Потужність дози гамма-випромінювання (по кварталах)				
		1	2	3	4	середня
1						
2						
3						
4						
5						
6	Середня по області					

Вимірюють під час кожного відбору зразків.

а) Тип приладу, яким вимірюють рівень дози гамма-випромінювання _____

б) Дата градування приладу _____

в) Препарати для градування та їх активність _____

2. Результати радіометричних, спектрометричних і радіохімічних досліджень

1. Загальна кількість досліджень _____,

з них:

— радіометричних _____

— спектрометричних _____

— радіохімічних _____

— у т. ч. :

на стронцій-90 _____, на цезій-137 _____

на свинець-210 _____, на інші радіонукліди _____

2. Контрольний препарат, його активність і дата виготовлення:

а) при визначенні

стронцію-90 _____

цезію-137 _____

свинцю-210 _____

та ін. радіонуклідів _____

б) коефіцієнти зв'язку і дата їх визначення для:

стронцію-90 _____

цезію-137 _____

свинцю-210 _____

та ін. радіонуклідів _____

3. Методи дослідження

— радіометричні дослідження _____

— спектрометричні дослідження _____

— радіохімічні дослідження _____

Пояснювальна записка на _____ аркушах додається

_____ (дата)

_____ (посада)

_____ (підпис, № телефону)

_____ (прізвище та № телефону виконавця)

У відомостях про наявність приладів для радіологічних досліджень та майна ЦО в державних лабораторіях ветеринарної медицини (обласних, міжрайонних, районних, лабораторіях ветсанекспертизи (ВСЕ) на 200_____ р. приводяться найменування приладів (радіометрів, спектрометрів, протигазів, костюмів захисних тощо).

Форма № 4-вет «Звіт про наявність та рух патогенних та непатогенних культур мікроорганізмів, токсинів та отрут тваринного і рослинного походження»

Звітна форма № 4-вет призначена для подання у вищі установи та органи управління службою ветеринарної медицини даних про наявність і рух патогенних та непатогенних культур мікроорганізмів, токсинів та отрут тваринного і рослинного походження. Зразок форми наводиться нижче.

Форма № 4-вет використовується науково-дослідними інститутами ветмедицини, факультетами ветеринарної медицини навчальних закладів, державними лабораторіями ветмедицини, Державним департаментом ветмедицини.

Звіт по формі № 4-вет подається один раз на рік.

Форма № 4-вет

ЗАТВЕРДЖЕНА

наказом Держкомстату України

27.10.2000 р. № 342

Поштова, річна

ЗВІТ

про наявність та рух патогенних і непатогенних культур мікроорганізмів, токсинів та отрут тваринного і рослинного походження

за 200_____ р.

№ п/п	Назва		Одиниця виміру (шт., пробірок, ампул, мг, мл)	Було матеріалів на початку року	Надійшло	Витрати протягом року			Залишилось матеріалу на кінець року	Примітка
	Збудника (токсину)	Штаму								
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

Пояснювальна записка на _____ аркушах додається

_____ (дата)

_____ (посада)

_____ (підпис, № телефону)

_____ (прізвище та № телефону виконавця)

Вихідними даними для складання звіту по формі № 4-вет є записи в журналах про наявність та рух патогенних і непатогенних культур мікроорганізмів, токсинів та отрут тваринного і рослинного походження.

Форма № 5-вет «Звіт про ветеринарно-санітарний нагляд та контроль на забійних пунктах господарств і організацій незалежно від форм власності, в лабораторіях ветсанекспертизи на ринках»

Звітна форма № 5-вет призначена для подання у вищі установи та органи управління службою ветеринарної медицини даних про кількість тварин, забитих на забійних пунктах і подвірно, та результати передзабійного огляду і післязабійної ветсанекспертизи, а також даних про ветеринарно-санітарну експертизу м'яса та інших харчових продуктів у державних лабораторіях ветсанекспертизи на ринках.

Звіт по формі № 5-вет подається 1 раз у півріччя.

Форма № 5-вет

ЗАТВЕРДЖЕНА

наказом Держкомстату України
27.10.2000 р. № 342

Поштова, піврічна _____

ЗВІТ

про ветеринарно-санітарний нагляд та контроль на забійних пунктах господарств і організацій, у лабораторіях ветсанекспертизи за _____ півріччя 200__ р.

1. Кількість тварин, забитих на забійних пунктах і подвір'но, та результати передзабійного огляду і післязабійної ветсанекспертизи

Огляд тварин і назви хвороб	Коди	Велика рогата худоба	Свині	Вівці і кози	Коні	Контрольна сума
А	Б	1	2	3	4	5
1. Оглянуто всього	01					
на забійних пунктах	02					
подвір'но	03					
2. Виявлено хвороб, випадків:						
сибірка	04					
туберкульоз	05					
бруцельоз	06					
сальмонельоз	07					
лейкоз	08					
цистицеркоз (фіноз)	09					
трихінельоз	10					
ехінококоз	11					
інші інфекційні хвороби	12					
інші інвазійні хвороби	13					
3. Направлено м'яса на: знезараження, туш	14					
знешкодження, тонн	15					
4. Направлено м'яса на: утилізацію, туш	16					
утилізацію, тонн	17					

2. Ветеринарно-санітарна експертиза м'яса та інших харчових продуктів на ринках

Найменування показника	Код	Велика рогата худоба		Свинні	Вівці і кози	Інші види тварин	Молоко і молочні продукти	Яйця	Риба і рибопродукти	Овочі, фрукти	Готові харчові продукти промислового виготовлення	Інші харчові продукти	Контрольна сума
		1	2										
А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	В	
1. Проведено оглядів (експертиз)	18												
2. Проведено лабораторних досліджень	19												
3. Виявлені хвороби, випадків:	20												
	21												
	22												
	23												
	24												
	25												
26													
інші інфекційні хвороби	27												
інші інвазійні хвороби	27												
4. Недопущено в реалізацію:	28												
	29												
5. Направлено на знезараження туш тонн	30												
	31												
	32												
	33												
у т. ч. направлено на утилізацію:	32												
	33												

Пояснювальна записка на _____ аркушах додається

_____	_____	_____
(дата)	(посада)	(підпис, № телефону)
_____		
(прізвище та № телефону виконавця)		

Вихідними даними для складання звіту за формою № 5-вет є записи в журналах обліку результатів передзабійного огляду тварин та післязабійної ветеринарно-санітарної експертизи.

До звіту додається пояснювальна записка, у якій подають відомості, непередбачені формою звіту, про загальний санітарний стан ринків та вжиті заходи щодо їх ветеринарного обслуговування, про проведення лабораторіями інших заходів, нові прийоми роботи та інша інформація.

Форма № 6-вет «Звіт про ветеринарно-санітарний нагляд та контроль на м'ясоптахопереробних підприємствах незалежно від форм власності»

Звітна форма № 6-вет призначена для подання у вищі установи та органи управління службою ветеринарної медицини даних про кількість і стан тварин, які поступили на забій, та про наслідки післязабійної ветеринарно-санітарної експертизи.

Форма № 6-вет використовується на всіх рівнях служби ветеринарної медицини від служб ветеринарної медицини господарств незалежно від форм власності до Державного департаменту ветеринарної медицини.

Звіт по цій формі складається офіційними лікарями ветеринарної медицини м'ясоптахопереробних підприємств незалежно від форм власності та підпорядкованості і відповідними установами державної ветеринарної медицини.

Зразок форми звіту приведений нижче.

Звіт по формі № 6-вет подається один раз у півріччя.

ЗАТВЕРДЖЕНА

наказом Держкомстату України

27. 10. 2000 року № 342

Поштова, піврічна

ЗВІТ

**про ветеринарно-санітарний нагляд та контроль
на м'ясоптахопереробних підприємствах
за _____ півріччя 200__ р.**

1. Кількість і стан тварин, які поступили на забій

Найменування показника	Код	Велика рогата худоба	Свині	Вівці і кози	Коні	Птиця	Кролі	Контрольна сума
А	Б	1	2	3	4	5	6	7
1. Надійшло і оглянуто тварин	01							
2. Зареєстровано хвороб, випадків: бруцельоз	02							
туберкульоз	03							
ящур	04					X	X	
чума свиней	05	X		X	X	X	X	
лейкоз	06						X	
інші заразні хвороби	07							
незаразні хвороби	08							
3. Загинуло при транспортуванні	09							
4. Загинуло на базах підприємств	10							
5. Направлено на санітарну бійню	11							

2. Наслідки післязабійної ветеринарно-санітарної експертизи

1. Виявлено хвороб, випадків:								
сибірка	12							
туберкульоз, всього	13							
з них утилізовано, туш	14							
сальмонельоз	15							
ящура	16						X	X
лейкоз	17							X
цистицеркоз (фіноз)	18						X	X
ехінококоз	19						X	X
фасціолюз	20						X	X
дікроцеліоз	21						X	X
трихінеліоз	22	X		X	X		X	X
діктіокаулюз	23							
інші інфекційні хвороби	24							
інші інвазійні хвороби	25							
незаразні хвороби	26							
2. Направлено м'яса, т:								
на знешкодження	27							
на утилізацію	28							
3. Направлено субпродуктів, т:								
на знешкодження	29							
на утилізацію	30							
4. Прийнято м'яса від господарств, т: З якого:	31							
Знезаражено	32							
Утилізовано	33							
У т. ч. прийнято м'яса вимушено забитих тварин, всього голів	34							

Пояснювальна записка на _____ аркушах додається

(дата)

(посада)

(підпис, № телефону)

(прізвище та № телефону виконавця)

Вихідними даними для складання звіту за формою № 6-вет є записи в журналах первинного обліку результатів передзабійного огляду тварин та післязабійної ветеринарно-санітарної експертизи, передбачені для м'ясоптахопереробних підприємств.

У пояснювальній записці до звіту необхідно зазначити, яка кількість м'яса прийнята від забою здорових тварин і окремо від вимушено забитих на підставі ветеринарного свідоцтва.

Форма № 7-вет «Звіт про роботу державних інспекторів ветеринарної медицини»

Звітна форма № 7-вет «Звіт про роботу державних інспекторів ветеринарної медицини» призначена для подання даних про обстеження об'єктів та заходи, вжиті по наслідках обстеження об'єктів, підконтрольних службі ветеринарної медицини.

Вона використовується в системі державного ветеринарного нагляду та контролю зони обслуговування державних інспекторів ветеринарної медицини на всіх рівнях служби ветеринарної медицини від району до Державного департаменту ветеринарної медицини.

Звіт по формі №7-вет подається шоквартально.

У формі звіту вказується про кількість обстежених об'єктів (господарств різних форм власності, в т. ч. неблагополучних з туберкульозу, лейкозу; забійних, м'ясопереробних підприємств, холодокомбінатів та ін. об'єктів) та про заходи, вжиті по наслідках перевірки об'єктів, підконтрольних службі ветеринарної медицини (піддано штрафу, сума стягнутих грошей, передано правоохоронним органам, закрито підприємств, зроблено письмових попереджень, інспекторами якого рангу накладено штрафи, накладено стягнень на головних держінспекторів ветмедицини районів, міст).

Звіт складається на підставі актів про проведення обстежень об'єктів та журналів первинного обліку накладених стягнень

щодо порушення вимог законодавства України про ветеринарну медицину.

У ньому вказують кількість проведених обстежень, яка повинна відповідати наявності актів про обстеження та кількість справ.

До звіту додається пояснювальна записка, у якій викладається аналіз проведеної роботи, розшифровуються показники про вжиті заходи по результатах обстежень з викладенням конкретних прикладів проведеної роботи та інші питання.

Форма № 8-вет «Звіт про ветеринарно-санітарний нагляд при перевезеннях продуктів тваринництва та заразні хвороби тварин, виявлені при транспортуванні»

Звітна форма № 8-вет «Звіт про ветеринарно-санітарний нагляд при перевезеннях продуктів тваринництва та заразні хвороби тварин, виявлені при транспортуванні» призначена для подання даних про результати ветеринарного огляду тварин та ветеринарно-санітарний огляд продуктів, сировини тваринного походження при їх транспортуванні.

Форма № 8-вет використовується в системі державного ветеринарного контролю та нагляду на державному кордоні та транспорті регіональними службами державного ветеринарного контролю та Державним департаментом ветеринарної медицини.

Зразок форми приведений нижче.

Форма № 8-вет

ЗАТВЕРДЖЕНА

наказом Держкомстату України
27.10.2000 р. № 342

Поштова, річна

ЗВІТ

про ветеринарно-санітарний нагляд при перевезеннях продуктів тваринництва та заразні хвороби тварин, виявлені при транспортуванні за 200 ___р.

Продукти, сировина, вид тварин	Операції			Оглянуто тварин, продуктів, сировини			Загримано (вагонів, суден, літаків, автомашин)	Виявлено хворих			Недопущено до навантаження, виявлено при вивантаженні, знято в транзиті продуктів, сировини, хворих тварин	Надана лікувальна допомога (голів)	Знято трупів (голів)
	партій	вагонів, суден, літаків, автомашин	голів	тонн	партій	голів		назва хвороби					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	

Пояснювальна записка на _____ аркушах додається

_____ (дата)

_____ (посада)

_____ (підпис, № телефону)

_____ (прізвище та № телефону виконавця)

Звіт складається на підставі даних обліку на пунктах державного ветеринарного контролю на державному кордоні та транспорті по журналу обліку огляду тварин, продуктів і сировини тваринного походження.

До звіту додається пояснювальна записка, в якій вказують причини затримки кожного транспортного засобу, партії, місце завантаження, а також проведені заходи.

Форма № 9-вет «Звіт про ветеринарно-санітарну обробку транспортних засобів»

Ця форма призначена для подання даних про ветеринарно-санітарну обробку на дезінфекційно-промивних станціях (ДПС), дезінфекційно-промивних пунктах (ДПП) та промивних пунктах (ПП) вагонів, суден і барж після перевезення в них тварин, продуктів і сировини тваринного походження.

Зразок форми приведений нижче.

ЗАТВЕРДЖЕНА

наказом Держкомстату України
27.10.2000 р. № 342
Поштова, річна

ЗВІТ

**про ветеринарно-санітарну обробку транспортних засобів
за 200 ____ р.**

Назва залізниці	Підлягало обробці на своїй дорозі (по категоріях)			Поступило з інших доріг (по категоріях)			Направлено на інші дороги (по категоріях)			Зроблено на своїй дорозі (по категоріях)		
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Пояснювальна записка на _____ аркушах додається

_____ (дата)

_____ (посада)

_____ (підпис, № телефону)

_____ (прізвище та № телефону виконавця)

Звіт складається за даними журналів первинного обліку реєстрації направлення, надходження та обробки вагонів, суден, барж на ДПС, ДПП, ПП, а регіональні служби складають на підставі звітів, отриманих від структурних підрозділів.

Після перерахування назви залізниць по всіх графах звіту підбивають підсумок і окремим рядком вказують, скільки оброблено вагонів з-під іншого вантажу.

У кінці звіту дається пояснювальна записка про те, скільки на дорозі оброблено вагонів невідомого походження з-під

іншого вантажу і скільки підготовлено під навантаження племінних тварин і м'яса, а також про випадки їх угону без ветсанобробки, результат розшуку та вжиті заходи до винних.

Крім того, необхідно вказати площу складів, майданчиків та інших об'єктів, підданих вимушеній та профілактичній дезінфекції силами або під контролем пунктів держветконтролю, а також кількість використаних дезінфекційних засобів для дезінфекції вагонів і окремо інших об'єктів.

Форма №10-вет «Звіт про роботу пункту державного ветеринарного контролю на державному кордоні та транспорті»

Ця форма призначена для подання даних про результати державного ветеринарного нагляду та контролю при експорті та імпорті тварин, продуктів і сировини тваринного походження та використовується регіональними службами ветеринарного контролю на державному кордоні і транспорті, Державним департаментом ветеринарної медицини.

Зразок форми приведений нижче.

Форма № 10-вет

ЗАТВЕРДЖЕНА

наказом Держкомстату України
27.10.2000 р. № 342

Поштова, піврічна

ЗВІТ

про роботу пункту державного ветеринарного контролю на державному кордоні та транспорті за 200 ____ р.

**I. Поступило на державний кордон і оглянуто голів
(при імпорті, експорті)**

Вид тварин	Партій	Голів
1	2	3

Всього:

а) оглянуто

б) недопущено до проходження

II. При імпорті (експорті) продуктів і сировини тваринного походження

Назва продуктів і сировини по видах тварин	Одиниця виміру: тонн, кг, тис., шт.	Поступило і оглянуто	Не допущено до перетину через кордон
1	2	3	4

Пояснювальна записка на _____ аркушах додається

_____ (дата)

_____ (посада)

_____ (підпис, № телефону)

_____ (прізвище та № телефону виконавця)

До звіту додається пояснювальна записка, у якій дається аналітичний огляд проведеної пунктом державного ветеринарного контролю на державному кордоні та транспорті роботи, а також вказують, звідки надійшли тварини, продукти та сировина тваринного походження: при імпорті найменування країн-імпортерів, областей, республік, куди направлені вантажі, а при експорті — областей, країв, республік, звідки вантажі вивезені, і назви країн, у які їх експортують; які хвороби були виявлені у тварин, скільки тварин, продуктів і сировини було затримано або знищено і з якої причини.

Форма № 11-вет «Звіт про забезпеченість кадрами»

Ця форма призначена для подання у вищі установи та органи управління службою ветеринарної медицини даних про потребу та наявність спеціалістів ветеринарної медицини.

У звіт включається потреба та наявність спеціалістів ветеринарної медицини в установах державної ветеринарної медицини, службах ветеринарної медицини господарств, м'ясо-птахопереробних підприємств незалежно від форм власності, підприємств по виготовленню та реалізації ветеринарних препаратів та тих, що займаються підприємницькою ветеринарною практикою.

Зразок форми приведений нижче.

ЗАТВЕРДЖЕНА

наказом Дежкомстату України
від 27. 10. 2000 р. № 342
Поштова, річна

ЗВІТ
про забезпеченість кадрами

№ п/п	Найменування організацій, установ фізичних та юридичних осіб, які працюють за ліцензіями	Кількість установ	Чисельність на 1 січня 200__ року				
			Лікарів ветмедичини		Фельдшерів ветмедичини		У тому числі з закінченою ветеринарною освітою
			По штату	Наявність	По штату	Наявність	
1	2	3	4	5	6	7	8

Пояснювальна записка на _____ аркушах додається

_____ (дата)

_____ (посада)

_____ (підпис, № телефону)

_____ (прізвище та № телефону виконавця)

У пояснювальній записці до звіту слід вказати кількість лікарських посад, на яких працюють фельдшери, а також кількість вакантних посад лікарів та фельдшерів ветеринарної медицини.

Застосування комп'ютерів для обробки і аналізу ветеринарної звітності

У системі Міністерства аграрної політики України створена мережа обчислювальних центрів. У них здійснюються обробка і аналіз всієї звітної інформації. Форми статистичної звітності відповідають вимогам, необхідним для обробки інформації за допомогою комп'ютерів.

Під обробкою звітів у статистиці зазвичай розуміють перевірку правильності заповнення форм звітності і складання зведених звітів по району, області і т. д., а під аналізом — обчислення відносних величин захворюваності, летальності, порівняння їх з даними попередніх періодів або з даними по сусідніх господарствах, районах або інших об'єктах, а також виявлення взаємозв'язків з різними чинниками.

У звітах, що передаються на комп'ютерну обробку, числові значення показників повинні бути написані арабськими цифрами, чітко і без виправлень. У формах № 1-вет, № 1-вет А, № 2-вет, № 4-вет, № 7-вет потрібно закодувати звітні показники за допомогою класифікаторів у ветеринарній медицині: «Хвороби тварин», «Ветеринарні заходи», «Лікарські засоби», «Види і групи тварин, що підлягають ветеринарному обслуговуванню».

Автоматизована система інформаційно-обчислювального забезпечення ветеринарної служби забезпечує автоматизацію функцій зведеного обліку, контролю і аналізу шести форм державної статистичної звітності, одержуваних від нижчих служб ветеринарної медицини. Забезпечується автоматизація ветеринарного контролю за епізоотичним станом і виконанням необхідних заходів щодо особливо небезпечних хвороб, по ліквідації заразних хвороб тварин.

Використання комп'ютерів для аналізу ветеринарної звітності дозволяє прискорити розробку ефективних і оптимальних заходів щодо профілактики і ліквідації хвороб тварин, що сприятиме стійкому ветеринарному благополуччю тваринницьких господарств різних форм власності, а також підприємств з переробки худоби, продуктів і сировини тваринного походження.

Контрольні запитання

1. Яке значення ветеринарної звітності?
2. Перерахуйте основні форми ветеринарної звітності.
3. Які основні принципи складання ветеринарної звітності?
4. Назвіть терміни представлення ветеринарної звітності.
5. Хто несе відповідальність за правильність і достовірність звітних даних?

6. Перерахуйте статистичні показники, що характеризують ефективність роботи ветеринарних установ.

7. Який порядок використання комп'ютерів при аналізі ветеринарної звітності?

10.3. Ветеринарне діловодство

Діловодство і номенклатура справ у ветеринарних установах

Сукупність робіт по складанню і оформленню ветеринарних документів (ветеринарних свідоцтв, протоколів, актів, довідок, проектів рішень, наказів, форм ветеринарного обліку і звітності і т. д.), їх розмноженню, прийому, відправці і реєстрації, по контролю за їх виконанням, а також по наведенню необхідних довідок і зберіганню документів безпосередньо у ветеринарних установах і організаціях складає суть ветеринарного діловодства.

Працівники ветеринарних установ, ветеринарних служб сільськогосподарських підприємств здійснюють наступні роботи по діловодству:

1. Експедиційні — прийом, розподіл вхідних ветеринарних документів і іншої кореспонденції, відправка вихідних ветеринарних документів.

2. Канцелярські — складання зведеної номенклатури для поточного ветеринарного діловодства, реєстрація документів, що поступають на адресу ветеринарної установи (служби), направлення документів виконавцям; контроль за виконанням документів; оформлення вихідних документів і направлення їх на пошту; ознайомлення працівників з основами й інструкцією по веденню діловодства.

3. Архівні — участь у розробці зведеної номенклатури справ; забезпечення планомірного надходження закінчених ветеринарних справ в архів; облік і зберігання документальних матеріалів, що поступили в архів ветеринарної установи.

4. Машинописні — передрук і виправлення матеріалів.

5. Секретарські — виконання доручень керівників ветеринарних установ, організацій і служб; контроль за підготовкою і виконанням документів.

6. Кур'єрські — забезпечення доставки ветеринарних документів і іншої кореспонденції до вищих ветеринарних установ і організацій та іншим адресатам.

У різних ветеринарних установах, організаціях і службах ведеться своя номенклатура справ. Наприклад, у районній державній лікарні ветеринарної медицини вона наступна:

1. Журнали ветеринарного обліку (сільгоспоблік, форми № 1-вет, 2-вет, 3-вет). Вони ведуться відповідно до діючої Інструкції.

2. Документи ветеринарної звітності, що представляються в управління ветеринарної медицини у складі адміністрацій областей, АР Крим (форми № 1-вет — 11-вет). Ведуться вони відповідно до діючої Інструкції і за формами, затвердженими Держкомстатом України.

3. Ветеринарні свідоцтва і довідки (форми № 1, 2).

4. Акти про проведені вакцинації, дегельмінтизації, лікувально-профілактичні обробки тварин.

5. Акти вибракування тварин основного стада. Протоколи розтину трупів тварин.

6. Супровідні документи для направлення матеріалу для дослідження у ветеринарну лабораторію.

7. Висновки ветеринарної лабораторії про результати досліджень патологічного матеріалу, кормів, води, проб сироваток крові, сечі, калу тощо.

8. Описи тварин, підданих дослідженню на бруцельоз, туберкульоз, лейкоз і інші хвороби.

9. Плани профілактичних протиепізоотичних заходів, заходів профілактики незаразних хвороб, плани ліквідації інфекційних, інвазійних хвороб, календарні робочі плани установи.

10. Правила внутрішнього розпорядку і посадові інструкції працівників районної лікарні.

11. Накази по районній лікарні.

12. Листування з різними установами, організаціями і громадянами.

13. Справа дільничної ветеринарної лікарні. Ведеться по кожній установі окремо; враховуються всі види документів, пов'язані з виробничою діяльністю установи.

14. Справа ветеринарної дільниці ведеться також по кожній установі окремо.

15. Справа ветеринарної служби сільськогосподарського підприємства, акціонерного товариства, тваринницького комплексу, іншого сільськогосподарського підприємства. Ведуться справи окремо по кожному господарству; враховуються всі види ветеринарних документів, пов'язані з діяльністю відповідної ветеринарної служби.

У кожній ветеринарній установі існує певний порядок оформлення і зберігання ветеринарних документів.

Виконані і правильно оформлені документи групуються в ретельній відповідності з номенклатурою справ ветеринарним фахівцем, відповідальним за ведення діловодства. Зберігання справ організовують так, щоб забезпечити повне збереження документів і їх доступність.

При формуванні справ необхідно дотримуватися наступних вимог:

— правильно класти документи в ту або іншу справу, перевіряти відповідність змісту підписуваних документів заголовку справи;

— групувати в справі документи одного календарного року; систематизувати документи усередині справи в хронологічному порядку, наприклад, документ-відповідь повинен розташовуватися після документа-запиту;

— не допускати підшивання в справи зайвих і дублюючих примірників.

Справи ветеринарних установ зберігаються в столах, що закриваються, або шафах.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення що таке ветеринарне діловодство.
2. Перерахуйте номенклатуру справ у районній державній лікарні ветеринарної медицини.
3. Яких вимог потрібно дотримуватися при формуванні та зберіганні справ?

ЛІТЕРАТУРА

1. Бусол В.О., Власенко В.В., Лісовенко В.Т., Трохимчик А.М. Приватна ветеринарна практика. Перші кроки. — Вінниця, 2004. — 196 с.

2. Вербицький П.І., Достоевський П.П., Бісюк І.Ю., Євтушенко А.Ф., Ляшенко О.Т. Організація, управління та економіка ветеринарної справи / Довідник лікаря ветеринарної медицини / За ред. П.І.Вербицького, П.П. Достоевського. — К.: Урожай, 2004. — С. 3—36.

3. Вороненко Ю.В., Литвинова О.Н. Менеджмент та лідерство в медсестринстві: Підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів I—II рівнів акредитації. — Тернопіль: Укрмедкнига, 2001. — 368 с.

4. Гаркавенко С.С. Маркетинг: Підручник. — К.: Лібра, 2004. — 712 с.

5. Дідовець С.Р. Організація і планування ветеринарної справи: Підручник для технікумів. — К., 1980.

6. Дудаш А.В. Організація ветеринарної справи (Конспект лекцій). — К., 2001.

7. Экономика здравоохранения: Учебное пособие / Под общ. ред. А.В. Решетникова. — 2-е изд., испр. и доп. — М.: ГЭОТАР — МЕД, 2004. — 272 с.

8. Євтушенко А.Ф., Радіонов М.Т. Організація та економіка ветеринарної справи: Підручник для вищих навчальних закладів. — К.: Арістей, 2004. — 283 с.

9. Законодавство України про ветеринарну медицину / За ред. П.П.Достоевського та В.І.Хоменка. — К.: Урожай, 1999.

10. Закон України «Про ветеринарну медицину» (Офіційне видання). — К.: Ветінформ, 2002. — 43 с.

11. Методика определения экономической эффективности ветеринарных мероприятий, утв. ГУВ МСХ СССР 4.05.1982 г.

12. Нагаев В.М. Аграрний менеджмент: Практикум (модульний варіант). — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 319 с.

13. Никитин И.Н., Василевский Н.М. Ветеринарное предпринимательство. — М.: Колос, 2001. — 264 с.

14. *Никитин И.Н., Воскобойник В.Ф.* Организация и экономика ветеринарного дела: Учебник для вузов. — М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. — 384 с.

15. *Никитин И.Н.* Организация ветеринарного дела: Учебник для студентов средних учебных заведений по специальности 3104. Ветеринария. — М: Колос, 2004. — 216 с.

16. *Радіонов М.Т., Євтушенко А.Ф.* Економіка і організація зооветсервісу // Економіка і організація аграрного сервісу / За ред. П.О.Мосіюка. — К., 2001. — 350 с.

17. *Синьківський М.П.* Правове регулювання ветеринарної справи в Україні: Навч. пос. / За ред. В.З Ярчука. — К.: Юрінком інтер, 2002. — 224 с.

18. *Управление и экономика здравоохранения: Учеб. пос. /* Под ред. А.И.Вялкова. — 2-е изд. — М.: ГЭОТАР — МЕД, 2004. — 328 с.

Бусол Володимир Олександрович — доктор ветеринарних наук, професор, завідувач кафедри організації, економіки, менеджменту та маркетингу у ветеринарній медицині Національного аграрного університету (м. Київ), академік Української академії аграрних наук, Академії аграрних наук Республіки Білорусь, Російської академії сільськогосподарських наук. Опублікував 350 наукових праць, у т. ч. 9 монографій, 2 підручники, 2 навчальних посібники; отримав 16 авторських свідоцтв та патентів, є співавтором Довідника лікаря ветеринарної медицини; ним підготовлено 6 докторів та 16 кандидатів наук.

Науковий напрямок — епізоотологія та інфекційні хвороби, організація і управління у ветеринарній медицині.

Свтушенко Анатолій Федорович — кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри організації, економіки, менеджменту та маркетингу у ветеринарній медицині Національного аграрного університету (м. Київ), заслужений ветеринарний лікар Української РСР. Опублікував 89 науково-методичних праць з епізоотології, організації та економіки ветеринарної справи, у тім числі 3 підручники, 2 навчальних посібники, 7 монографій, є співавтором двох видань Довідника ветеринарного лікаря.

Науковий напрямок — інфекційна патологія тварин, організація та економіка ветеринарної справи.

Бондаренко Дмитро Іванович — кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри організації, економіки, менеджменту та маркетингу у ветеринарній медицині Національного аграрного університету (м. Київ). Опублікував 45 наукових праць, у т. ч. 2 підручники, є співавтором Довідника лікаря ветеринарної медицини.

Науковий напрямок — інфекційна патологія тварин, організація ветеринарної справи.

Ситнік Віталій Анатолійович — кандидат ветеринарних наук, асистент кафедри організації, економіки, менеджменту та маркетингу у ветеринарній медицині Національного аграрного університету (м. Київ). Опублікував 15 науково-методичних праць, з них один підручник; є співавтором Довідника лікаря ветеринарної медицини.

Науковий напрямок — інфекційна патологія тварин, менеджмент та маркетинг у ветеринарній медицині.

ЗМІСТ

Передмова	3
Вступ	4
1. Законодавство України з питань ветеринарної медицини	17
1.1. Закон України «Про ветеринарну медицину»	20
1.2. Організація виконання Закону України «Про ветеринарну медицину»	25
1.3. Документи, що видаються у розвиток Закону України «Про ветеринарну медицину»	29
2. Державне управління в галузі ветеринарної медицини	33
2.1. Організаційна структура ветеринарної медицини та керівництво ветеринарною справою в Україні.	39
2.2. Система державної ветеринарної медицини	42
2.3. Державні органи управління ветеринарною медициною	45
2.4. Компетенція органів державної ветеринарної медицини	48
2.5. Відповідальність суб'єктів господарювання за правопорушення в галузі ветеринарної медицини	50
3. Організація ветеринарної справи в районі та місті	52
3.1. Організація ветеринарної справи в районі	52
3.1.1. Організаційна структура служби ветеринарної медицини в районі	52
3.1.2. Районна державна лабораторія ветеринарної медицини	59
3.2. Організація ветеринарної справи в місті	62
3.2.1. Керівництво службою ветеринарної медицини в містах	66
3.2.2. Установи ветеринарної медицини міст.	68
4. Організація роботи служби ветеринарної медицини в господарствах усіх форм власності	69
4.1. Нормування праці спеціалістів ветеринарної медицини в сільськогосподарських підприємствах агропромислового комплексу	72

6.	Фінансування і матеріально-технічне забезпечення ветеринарної медицини	164
6.1.	Фінансування ветеринарних заходів	164
6.2.	Організація ветеринарного постачання	181
6.3.	Організація будівництва підприємств і установ ветеринарної медицини та інших об'єктів ветеринарного призначення	195
7.	Підприємницька діяльність у ветеринарній медицині ...	208
7.1.	Передумови розвитку підприємництва у ветеринарній медицині	208
7.2.	Порядок і правила реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності	225
7.3.	Загальні основи менеджменту у ветеринарній медицині	237
7.4.	Маркетинг у ветеринарній медицині	245
8.	Державний ветеринарно-санітарний контроль та нагляд	259
8.1.	Основи ветеринарно-санітарного контролю та нагляду	259
8.2.	Організація ветеринарно-санітарного контролю в тваринницьких господарствах	261
8.3.	Організація ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на транспорті та державному кордоні України	264
8.4.	Організація ветеринарно-санітарного контролю та нагляду на підприємствах м'ясопереробної та сировинної промисловості	273
9.	Економіка ветеринарних заходів	282
10.	Ветеринарний облік, звітність та діловодство	296
10.1.	Ветеринарний облік	296
10.2.	Ветеринарна звітність	301
10.3.	Ветеринарне діловодство	337
	Література	340

4.2. Норми ветеринарного обслуговування тваринництва. Розрахунок штату спеціалістів ветеринарної медицини господарств	73
4.3. Відповідальність, обов'язки та права спеціалістів ветеринарної медицини господарств	76
4.4. Організація ветеринарної справи в промислових тваринницьких комплексах	80
4.4.1. Служба ветеринарної медицини в молочних комплексах	84
4.4.2. Служба ветеринарної медицини комплексів з виращування та відгодівлі великої рогатої худоби	89
4.4.3. Служба ветеринарної медицини свинарських комплексів	91
4.4.4. Служба ветеринарної медицини спеціалізованих вівчарських господарств	96
4.4.5. Служба ветеринарної медицини птахофабрик	97
5. Планування та організація виконання профілактичних протиепізоотичних заходів, заходів щодо ліквідації заразних та незаразних хвороб	101
5.1. Планування ветеринарних заходів	101
5.1.1. Планування профілактичних протиепізоотичних заходів	106
5.1.2. Планування ліквідації інфекційних і інвазійних хвороб	110
5.1.3. План заходів з профілактики незаразних хвороб	114
5.1.4. План пропаганди ветеринарних знань	117
5.1.5. Планування ветеринарних заходів на тваринницьких комплексах	119
5.2. Організація профілактичних протиепізоотичних заходів	125
5.2.1. Організація загальних заходів попередження заразних хвороб тварин	126
5.2.2. Організація спеціальних заходів щодо попередження заразних хвороб тварин	134
5.3. Організація заходів щодо ліквідації заразних хвороб тварин	144
5.4. Організація заходів з ліквідації незаразних хвороб тварин. Організація лікувальних заходів.	153

Міністерство аграрної політики України
Навчально-методичний центр по підготовці молодших спеціалістів

Організація ветеринарної справи

Підручник

Редактор *Ющенко В.В.*
Комп'ютерна верстка *Гончар Л.В.*
Художнє оформлення *Коваль Н.В.*

Підписано до друку 16.12.2005 р. Формат 60 × 84 ¹/₁₆.
Папір офсетний. Друк офсетний. Гарнітура Times ET.
Ум. друк. арк. 20,23.
Наклад 2000 прим. Зам. № 42.

Культурно-освітній, видавничо-поліграфічний центр «Златояр»
01001, Київ, вул Софіївська, 10а

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої
продукції серія ДК № 1271 від 14.03.2003 р.

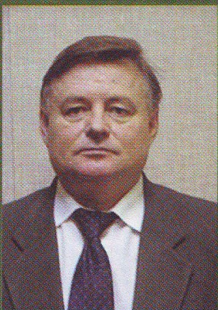
Бусол Володимир Олександрович – доктор ветеринарних наук, професор, завідувач кафедри організації, економіки, менеджменту та маркетингу у ветеринарній медицині Національного аграрного університету. Автор понад 350 наукових праць, у т.ч. 9 монографій, 2 підручників, 2 навчальних посібників; отримав 16 авторських свідоцтв та патентів, співавтор “Довідника лікаря ветеринарної медицини”, ним підготовлено 6 докторів та 16 кандидатів наук.

Науковий напрямок – епізоотологія та інфекційні хвороби, організація і управління у ветеринарній медицині.

Стушенко Анатолій Федорович – кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри організації, економіки, менеджменту та маркетингу у ветеринарній медицині Національного аграрного університету. Заслужений ветеринарний лікар Української РСР. Оpubлікував 89 науково-методичних праць, у т.ч. 3 підручники, 2 навчальних посібники, 7 монографій, співавтор “Довідника лікаря ветеринарної медицини”.

Науковий напрямок – інфекційна патологія тварин, організація та економіка ветеринарної справи.

Бондаренко Дмитро Іванович – кандидат ветеринарних наук, доцент кафедри організації, економіки, менеджменту та маркетингу у ветеринарній медицині Національного аграрного університету. Оpubлікував 45 наукових праць, у т.ч. 2 підручники, співавтор “Довідника лікаря ветеринарної медицини”.

Науковий напрямок – інфекційна патологія тварин, організація ветеринарної справи.

Ситнік Віталій Анатолійович – кандидат ветеринарних наук, асистент кафедри організації, економіки, менеджменту та маркетингу у ветеринарній медицині Національного аграрного університету. Оpubлікував 15 науково-методичних праць, з них один підручник, співавтор “Довідника лікаря ветеринарної медицини”.

Науковий напрямок – інфекційна патологія тварин, менеджмент та маркетинг у ветеринарній медицині.